

***syrjäytyminen*-lekseemin diskursiivisesti rakentuneet
merkitykset Helsingin Sanomissa**

Ville Laine
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Elokuu 2013

Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

LAINE, VILLE: *syrjäytyminen*-lekseemin diskurssiivisesti rakentuneet merkitykset Helsingin Sanomissa

Pro gradu -tutkielma, 141 sivua
Syksy 2013

Tämä tutkielma käsittelee *syrjäytyminen*-lekseemin merkityksen muodostumista sanomalehtiteksteissä toistuvien diskurssien pohjalta. Käytetty tutkimusaineisto koostuu Helsingin Sanomien sähköisestä arkistosta vuosilta 2005 ja 2012 kerätyistä *syrjäytyminen*-lekseemin esiintymistä sekä niiden esiintymiskonteksteista sanomalehdissä. Kyseisenlaisia tutkittavia esiintymävirkkeitä on yhteensä 709 kappaletta. Analyysin kohteeksi on nostettu tapaukset, joissa *syrjäytyminen* toimii subjektin, objektin tai adverbiaalitäydennyksen syntaktisessa roolissa. Lisäksi tutkielmassa selvitetään, millaisia määritteitä *syrjäytyminen*-lekseemi saa rinnalleen.

Tutkielman metodologinen pohja on laaja. Eri lingvistisiä lähestymistapoja nivoo yhteen kriittinen diskurssianalyysi, jonka piirissä haetaan vastauksia kysymyksiin siitä, miten valtasuhteet, ideologiat ja sosiaalinen eriarvoisuus ilmenevät kielenkäytön tai diskurssin tasolla. Tutkielmassa korostuu erityisesti transitiivisuusanalyysi eli sosiaalisen todellisuuden kielentämisen tapojen tutkimus. Kriittisen perinteen mukaisesti tutkimusote on monitieteinen, minkä johdosta lingvistinen analyysi on jatkuvassa vuoropuhelussa sosiaali- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kanssa. Kriittistä näkökulmaa täydentävät kollokaatioiden merkitysanalyysiin painottuva kontekstuaalinen semantiikka, diskurssien piiloisia metaforisia merkityksiä esille tuova käsittemetaforateoria sekä todellisuuden rakennettua luonnetta korostava sosiaalisen konstruktionismi. Tutkimuksen taustalla vaikuttaa systeemis-funktionaalisen kieliteorian näkemys kielestä toimintana.

Tutkimustulokset osoittavat, että analysoiduissa lehtiteksteissä syrjäytymistä pidetään erityisesti nuoria koskevana ilmiönä, joka on vaaraksi ja haitaksi yhteiskunnalle. Vaikka vain harva kirjoittaja syyllistää syrjäytymisestä itse syrjäytyneitä, haitallista diskursseissa on se, että syrjäytyminen hahmotetaan binaarisena tilana, jonka piirissä yksilö on joko täysin tai ei ollenkaan. Ilmiön nähdään alkavan, lisääntyvän ja vähentyvän vain laajojen ihmisjoukkojen piirissä, jolloin syrjäytymisdiskursseissa ei huomioida syrjäytymisessä tapahtuneita muutoksia yksilötasolla. Vaikka diskurssit korostavat syrjäytymisen ehkäisyä, ei syrjäytymisestä uskota päästävän eroon kokonaisuudessaan, eikä syrjäytymisen ehkäisykeinoista vallitse suurta yksimielisyyttä. Tästä huolimatta syrjäytymisen keskeisinä ehkäisijöinä korostuvat lähinnä yhteiskunnallisesti merkittävät päättäjät. Syrjäytymisen nähdään olevan yleinen ja toistuva julkisen keskustelun aihe, mutta tämän keskustelun kävijät ja foorumi eivät useinkaan teksteissä tarkennu. Itse syrjäytyneille sanomalehtitekstit eivät kuitenkaan anna ääntä. Tällöin syrjäytymisen määrittelyvalta on muilla kuin syrjäytyneillä itsellään.

Asiasanat: kriittinen diskurssianalyysi, syrjäytyminen, transitiivisuusanalyysi, käsittemetaforateoria, kontekstuaalinen semantiikka, systeemis-funktionaalinen kieliteoria

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUKSEN TAUSTAA	1
1.2 TUTKIMUSKYSYMYKSET	2
1.3 HELSINGIN SANOMAT TUTKIMUSAINEISTONA	3
1.4 SYRJÄYTYMISEN KÄSITE SUOMESSA JA EUROOPASSA	6
1.5 LINGVISTINEN DISKURSSINTUTKIMUS	9
2 TEORIAUSTA JA METODOLOGISET RATKAISUT	12
2.1 SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI	12
2.2 DISKURSSIN KÄSITTEESTÄ	14
2.3 KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI	15
2.3.1 IDEOLOGIA JA LUONNOLLISTAMINEN	17
2.3.2 TRANSITIIVISUUS	19
2.4 SYSTEEMIS-FUNKTIONAALINEN KIELITEORIA	20
2.5 KONTEKSTUAALINEN SEMANTIikka JA KOLLOKAATIOT	23
2.6 KÄSITEMETAFORATEORIA	25
3 SYRJÄYTYMISEN DISKURSIIVISET MERKITYKSET	27
3.1 SYRJÄYTYMINEN SUBJEKTINA	27
3.1.1 SYRJÄYTYMINEN VAARALLISENA ILMIÖNÄ	29
3.1.1.1 <i>uhata</i> -verbi	30
3.1.1.2 Kopulalauseet	32
3.1.1.3 Syrjäytymistä elollistavat predikaatit	34
3.1.1.4 Syrjäytyminen yhteiskunnalle tai yksilölle haitallisten ilmiöiden aiheuttajana	35
3.1.1.5 Syrjäytyminen epäsuorempana kausaiteettina	37
3.1.2 SYRJÄYTYMINEN DYNAAMISENA PROSESSINA	39
3.1.2.1 Syrjäytyminen alkaa	40
3.1.2.2 Syrjäytyminen kasvaa	43
3.1.2.3 Syrjäytyminen vähenee tai päättyy	46
3.1.3 SYRJÄYTYMINEN YHTEISKUNNALLISENA JA SOSIAALISENA ILMIÖNÄ	49
3.1.3.1 Syrjäytyminen luo kustannuksia	50
3.1.3.2 Syrjäytyminen periytyy	51
3.1.3.3 Syrjäytyminen puhuttaa	53
3.1.3.4 Syrjäytyminen on ongelma	58
3.1.3.5 Syrjäytyminen on seuraus	61
3.1.4 MUUT ESIINTYMÄT	63
3.1.5 YHTEENVETO	64
3.2 SYRJÄYTYMINEN OBJEKTINA	67
3.2.1 SYRJÄYTYMISTÄ EHKÄISTÄÄN	69
3.2.1.1 Predikaatit	69
3.2.1.2 Objektin sijan valinta	70
3.2.1.3 Subjektit	71
3.2.1.4 Subjektittomat esiintymät	74
3.2.1.5 Yhteenvetoa ja pohdintaa	76
3.2.2 SYRJÄYTYMISTÄ KÄSITELLÄÄN	77
3.2.2.1 Predikaatit	78
3.2.2.2 Subjektit	80
3.2.2.3 Subjektittomat esiintymät	82

3.2.2.4 Yhteenvetoa ja pohdintaa.....	84
3.2.3 SYRJÄYTYMISTÄ AIHEUTETAAN	85
3.2.3.1 Predikaatit	85
3.2.3.2 Subjektit	87
3.2.3.3 Yhteenvetoa ja pohdintaa.....	90
3.3 SYRJÄYTYMINEN VERBIN ADVERBIAALITÄYDENNYKSENÄ	92
3.3.1 JOKIN JOHTAA SYRJÄYTYMISEEN	93
3.3.1.1 Predikaatit	94
3.3.1.2 Subjektit	96
3.3.1.3 Yhteenvetoa ja pohdintaa.....	99
3.3.2 SYRJÄYTYMISEEN PUUTUTAAN	100
3.3.2.1 Predikaatit	100
3.3.2.2 Subjektit	102
3.3.2.3 Subjektittomat esiintymät	103
3.3.2.4 Yhteenvetoa ja pohdintaa.....	105
3.3.3 MUUT ESIINTYMÄT	106
3.4 SYRJÄYTYMISEN MÄÄRITTEIDEN SEMANTIikka	108
3.4.1 NUORET JA LAPSET	111
3.4.2 LAATU TAI ASTE	114
3.4.3 KOULU, KOULUTUS JA TYÖELÄMÄ	116
3.4.4 YHTEISKUNTA JA SOSIAALINEN	119
3.4.5 KÖYHYYS	121
3.4.6 NAISET JA MIEHET	122
3.4.7 VÄHEMMISTÖT	124
3.4.8 ALUE TAI TILA	125
3.4.9 PERIITYMINEN	126
3.4.10 KUKA TAHANSA JA MUUT ESIINTYMÄT	126
4 PÄÄTÄNTÄ	129
4.1 TULOKSIA	129
4.2 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA JA JATKOTUTKIMUSIDEOITA	133
LÄHTEET	135
VERKKOLÄHTEET	141

1 JOHDANTO

1.1 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Presidentti Sauli Niinistön kokoaman työryhmän syyskuussa 2012 julkistama *Ihan tavallisia asioita* -verkkokampanja kirvoitti laajaa kriittistä keskustelua siitä, mistä syrjäytyminen johtuu ja millä keinoin sitä voidaan ehkäistä (ks. Yle uutiset 2012). Muun muassa näihin kysymyksiin vastataksaan Yle järjesti nuorten syrjäytymistä käsittelevän keskusteluillan (Yle A2 Teema 2012). Syntyneen syrjäytymiskeskustelun vilkkaus ei ole yllätys, kun tarkastellaan suomalaisen asenneilmapiirin kehitystä syrjäytymiseen linkittyviä tekijöitä kohtaan: Kansalaisbarometri 2009 tulosten mukaan neljä yleisimmin mainittua epäkohtaa, joihin tulisi suomalaisten mielestä puuttua, ovat julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut, tuloerot, yhteiskunnallinen epätasa-arvo ja epäoikeudenmukaisuus sekä kova arvomaailma (Kansalaisbarometri 2009: 89). Myös kirjoitushetkellä tuorein hallitusohjelma nimeää köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämisen yhdeksi kolmesta pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen toimintaa ja päätöksentekoa yhdistävästä kokonaisuudesta (Valtioneuvoston kanslia 2011: 7). Vaikka syrjäytyminen lienee täten tuttu sanana jokaiselle viimeaikaista poliitikkojen, toimittajien ja kolumnistien käymää sosiaalipoliittista keskustelua seuranneelle, itse syrjäytymisen käsite ei kuitenkaan ole yksiselitteinen (ks. Alatupa et al. 2007: 142). Huolimatta sanan arkikielisestä ymmärrettävyydestä sitä voidaan pitää ehdottoman kiistanalaisena käsitteenä: sanan merkityksistä ei ole yksimielisyyttä, eivätkä ne sulkeudu (Helne 2002: 6).

Syrjäytymisen määritelmiä tarkasteltaessa käy ilmi käsitteen suunnaton laueus: syrjäytyminen on yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoutta, henkistä putoamista yhteiskunnan ulkopuolelle, taloudellisten resurssien puutteita, mielenterveysongelmia, päihderiippuvuutta ja rikollisuutta tai ylipäättään laajoja psyykkis-aineellisia ja sosiaalisia ongelmia. Yhteiskunnallisessa keskustelussa syrjäytyneiksi ryhmiksi nimitetään muun muassa pitkäaikaistyöttömiä, pitkäaikaissairaita ja vammaisia, syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja nuoria, päihdeongelmaisia, asunnottomia ja maahanmuuttajia. (Myrskylä 2012: 2; Syrjäytymisen ehkäisy ja vähentäminen -työryhmä 2009: 5.) Mielenkiintoni syrjäytymiskeskustelua kohtaan kielentutkimuksen näkökulmasta nousi juuri syrjäytymisestä ja syrjäytyneistä käytetyn sanaston merkityskentän sumearajaisuudesta. Syrjäytyminen näyttäytyykin merkittävänä yhteiskunnallisena ongelmana, jonka muoto ja laajuus ovat jatkuvassa metamorfoosin tilassa. Vaikka syrjäytymisestä kirjoitetaan ja

puhutaan paljon, jää itse ilmiön hahmottaminen helposti viestin vastaanottajan intuition varaan. Syrjäytymisestä puhuvalle ei välttämättä ole itselleenkaan selvää, missä merkityksessä hän termiä tarkalleen käyttää (ks. Helne 2002: 172–173). Ongelma ei koske pelkästään maallikoiden tulkintoja käsitteestä ja sanan käyttöä, vaan liukuvarajaisuus aiheuttaa ongelmia myös yhteiskunnallisen tutkimuksen ja päätöksenteon piirissä. Kuvaavaa onkin, että esimerkiksi tilastot syrjäytyneistä nuorista vaihtelevat rajusti syrjäytymiskäsitteen epämääräisyyden vuoksi (Myrskylä 2012: 2).

Mitä annettavaa lingvistikalla tutkimuksella voi sitten olla tilanteessa, jossa sosiaali- ja yhteiskuntatieteetkin käyvät vielä keskustelua ilmiöstä ja sen käsitteellistämisestä? Tutkimukseni tavoitteena ei ole etsiä ratkaisuja käsitteen reaalitymääritelmien ongelmiin¹, vaan tutkia, millaista todellisuutta syrjäytymiskeskustelulla tuotetaan. Keskustelussa syntyvät merkitykset ovat merkittäviä jo siksi, että pahimmassa tapauksessa puhe syrjäytymisestä voi olla sekä niin syrjäytyneiksi nimettyjen kuin kaikkien muidenkin kansalaisten kannalta haitallista (ks. Helne 2002: 9, 16). Syrjäytymisestä puhuminen tai kirjoittaminen edellyttää aina yksilöltä jonkinlaista käsitystä aiheena olevasta ilmiöstä. Vaikka meidän on mahdollista yrittää eksplikoida, mitä me käyttämillämme sanoilla täsmälleen tarkoitamme, on sosiaalisen kanssakäymisen kannalta taloudellisempaa, että jätämme suuren osan tarkoittamistamme merkityksistä implisiittisiksi ja täten viestintämme vastaanottajan pääteltäväksi.

Yleisesti ottaen yksittäisen kielenkäyttäjän tapa käyttää jotakin käsitettä ja ymmärtää sen takana hahmotettu ilmiö ei juurikaan kanna suurta yhteiskunnallista merkitystä. Tilanne muuttuu kuitenkin aivan toisenlaiseksi, kun yksittäinen sanan käyttö ja merkitys kietoutuvat yhteen niin, että ne siirtyvät oletusarvoiseksi tavaksi puhua ilmiöstä ja hahmottaa sen sisältö. Tästä syystä on tärkeää tutkia, miten syrjäytyminen ilmenee kielenkäytössä, sillä sanan käyttö viestii enemmän tai vähemmän piiloisesti myös siitä, mitä syrjäytymisen käsitetään olevan niin sanotusti ontologisenä ilmiönä ja millaisia yksilöitä ”syrjäytyneet” ovat.

1.2 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimukseni keskittyy Helsingin Sanomissa käytyyn syrjäytymiskeskusteluun. Analyysin kohteenani on *syrjäytyminen*-lekseemi sekä sen eri ilmentymät sanomalehtiaineistossa. Vaikka lähestyn syrjäytymistä konstruoituna ilmiönä yhden sanan kautta, otan analyysissäni huomioon ne laajemmat yhteydet, joihin kielenkäyttö kiinnittyy. Tutkimukseni kannalta tämä tarkoittaa sitä, etten

¹ Helnen (2002: 5–6) mukaan ehdottomien ja täsmällisten syrjäytymisen käsittemääritelmien etsiminen on jo lähtökohdiltaan ongelmallista, pahimmillaan jopa vaarallista ja haitallista toimintaa.

rajaa tulkintojani kielenkäytöstä vain sanan välittömään ympäristöön, vaan suhteutan ne laajempiin tekstikonteksteihin: kokonaisiin lehtiteksteihin ja niiden välisiin intertekstuaalisiin suhteisiin.

Olen jakanut tutkimuskysymykseni kolmeen ryhmään seuraavanlaisesti:

- 1) **Syrjäytymisdiskurssit.** Aion selvittää, millaisin kielellisin valinnoin luodaan merkityksiä syrjäytymisestä, millaisia syrjäytymisdiskursseja näistä valinnoista syntyy, missä konteksteissa merkitykset aktualisoituvat sekä ketkä käyttävät syrjäytymistä koskevia ilmaisuja, mihin tarkoitukseen niitä käytetään ja ketä syrjäytymisen esitetään koskevan.
- 2) **Toiminnat ja prosessit.** Keskityn tutkimuksessani erityisesti syrjäytymiskeskustelussa esiintyviin toimijoihin ja prosesseihin: Millaista toimintaa ja toimijoita diskursseissa esiintyy? Millaisia nimityksiä niistä käytetään tekstin tasolla? Mitkä tahot hahmottuvat agenttiivisina ja aktiivisina, mitkä objektin asemassa ja passiivisina syrjäytymiskeskustelussa?
- 3) **Kieli ja vallankäyttö.** Tarkastelen kielen ja vallankäytön suhdetta: Kenellä on valta määritellä syrjäytymiskeskustelun suuntaa ja sisältöä? Millaiselta asenne- ja arvopohjalta keskustelua käydään? Millaisia hierarkioita ja konflikteja tekstien pohjalta rakentuu?

1.3 HELSINGIN SANOMAT TUTKIMUSAINEISTONA

Tutkimusaineistoni koostuu Helsingin Sanomien sähköisestä arkistosta (<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/>) poimituista *syrjäytyminen*-lekseemin esiintymistä sekä niiden esiintymiskonteksteista. Arkisto kattaa Helsingin Sanomien päivälehdet vuoden 1990 tammikuusta nykypäivään. Vaikka kiinnostukseni diskurssintutkimukseen lähti vuosien 2012 ja 2013 vaihteessa kiihtyneestä syrjäytymisdebatista, en tutki pelkästään tuoreinta aikalaiskeskustelua, vaan keskitän analyysini täysiin kalenterivuosiin 2005 sekä 2012.

Käytin hakuparametrinäni ”syrjäytymi”-hakua, jolla sain arkistosta esille kaikki tarkasteltavan sanan taivutusmuodot. Aineistonkeruutyötäni helpottikin huomattavasti se, ettei kyseisillä hakuehdoilla löytynyt juurikaan muita suomenkielisiä sanoja kuin tutkimani lekseemit. Kussakin esiintymässä kirjoittajat käyttävät *syrjäytyminen*-sanaa jossakin syntaktisessa roolissa joko pää- tai sivulauseessa. Tutkittavia esiintymävirrkeitä kertyi tällä tavalla yhteensä 709 kappaletta. Näistä 183 tapausta ajoittui vuodelle 2005 ja loput 526 vuodelle 2012. Kyseiset määrälliset erot kertovat omaa kieltään syrjäytymiskeskustelun vilkastumisesta nykypäivää lähestyttäessä. Koska tavoitteenani ei

ole hahmottaa vain yhtä tapaa käsittää syrjäytyminen, ovat mahdolliset diakroniset käsitystapojen muutokset sekä yhtäaikaiset kilpailevat käsitystavat tutkimukseni kannalta pikemminkin rikkaus kuin rasite.

Koodasin aineistoni Excel-taulukkoon tallentamalla kunkin esiintymävirkkeen ajallisessa esiintymisjärjestyksessä. Esiintymien ajallista erottelemista varten muodostin sarakkeet, joista käy ilmi esiintymän järjestysnumero aineistossa sekä esiintymävuosi. Varsinaista lingvististä analyysiä koskivat puolestaan sarakkeet, joihin koodasin *syrjäytyminen*-lekseemin sisältävän lausekkeen, *syrjäytyminen*-lekseemin syntaktisen roolin, *syrjäytyminen*-lekseemin sisältävän lausekkeen edussanan ja syntaktisen roolin, *syrjäytymisen* mahdolliset etu- ja jälkimääritteet, lauseen predikaatin sekä lauseen subjektina, objektina, predikatiivina ja adverbialitäydennyksenä toimivat lausekkeet ja niiden edussanat.

Valitsin Helsingin Sanomat diskurssien tutkimisen aineistoksi sillä perusteella, että lehti toisaalta kannattelee Suomen suurimman seitsemänpäiväisen sanomalehden asemaa 365 994 kappaleen levikillään ja noin 883 000 henkilöstä koostuvalla lukijakunnallaan, toisaalta sanomalehtiaineisto tarjoaa jonkinasteista yhteiskunnallista moniäänisyyttä julkaistessaan niin asiantuntijoiden, poliitikoiden, yksityisten kansalaisten kuin kansalaisjärjestöjen äänenpainoja (Levikin tarkastus Oy 2012a; Levikin tarkastus Oy 2012b). Kolmas tärkeä valintaani ohjannut tekijä on oletus siitä, että lehden keskusteluja seuraavat ne, joiden toiminta on sidoksissa tavalla tai toisella tutkittuun ilmiöön. Koska syrjäytymiskeskustelu konstruoi todellisuutta syrjäytyneistä ja syrjäytymisestä herättäen erilaisia sosiaalipoliittisia kysymyksiä, on tärkeää, että tutkimukseni kohdistuu aineistoon, joka tavoittaa kyseisten asioiden kanssa tekemisissä olevia tahoja. Muun muassa kielentutkija Eija Paso (2006: 22) uskoo Helsingin Sanomien tavoittavan todennäköisesti ainakin eri ministeriöiden, Kelan, työvoimahallinnon ja yliopistomaailman edustajien kaltaisia toimijoita.

On aiheellista esittää kysymys siitä, mitä hyötyä on tutkia pelkkää kielenkäyttöä, kun syrjäytymisen ilmiö on kytköksissä yhteiskunnan rakenteisiin, todellisiin yksilöihin ja heihin kohdistuviin tekoihin. Diskurssianalyttisessä lähestymistavassa ei kuitenkaan hahmoteta kahtiajakoa kielen ja toiminnan välille, vaan kielenkäyttö ymmärretään omanlaisekseen toiminnaksi: kielen avulla emme vain kuvaa tekoja, vaan ne ovat olennainen osa konstruoitua maailmaa. (ks. Juhila & Suoninen 1999: 238–239.) Ajatusta voi selkeyttää tarkastelemalla kielifilosofi J.L. Austinin (1962) puheaktiteorian performatiiveja: sanomalla jotakin suoritamme teon, joka muuttaa vallinnutta asiointilaa. Selkeimmin nämä asiointilan muutokset näkyvät silloin, kun performatiivit ovat sidoksissa jonkinlaiseen juridiseen tai muuhun rakenteeltaan

vakiintuneeseen sosiaaliseen prosessiin, esimerkiksi vangiksi tuomitsemiseen tai laivan kastamiseen. Huolimatta Austinin performatiivin käsitteen ongelmallisuudesta (ks. Searle 2001), auttaa se osaltaan ymmärtämään, miksi sanomisillamme ja täten tekemisillämme on merkitystä. Siinä missä edellä esitetyissä esimerkeissä kielenkäytön ja sen aikaansaaman seuraamuksen välinen kytkös on hyvin yksiselitteinen, muuttuu seuraamussuhde monisäikeisemmäksi, kun tutkimuksen kohteeksi otetaan laajemmat sosiaalista todellisuutta muokkaavat diskurssit. Diskurssianalyysi paneutuu juuri tähän, yleensä piiloisempaan tapaan rakentaa sosiaalista todellisuutta kirjoitettujen ja puhuttujen tekstien välityksellä (ks. Suoninen 1999: 20).

Entä miksi on motivoitua kohdistaa analyysi juuri sanomalehtiteksteihin, eikä esimerkiksi viranomaisten asiakirjoihin, jotka ohjaavat sosiaalipolitiikkaa käytännön tasolla, tai selkeästi poliittisesti ja ideologisesti motivoituneisiin teksteihin, kuten kansanedustajien tai puolueiden tuottamiin kirjoituksiin? Ensinnäkin on otettava huomioon, ettei viranomaisten toiminta tapahdu tyhjiössä, vaan se saa oikeutuksensa aikalaisyhteiskunnastaan. Sanomalehtien palstoilla käyty keskustelu siitä, keitä ovat syrjäytyneet ja mitä heille pitäisi tehdä, on omiaan muokkaamaan sitä, millaisen viranomaistoiminta hahmottuu yleisessä tietoisuudessa legitiimiksi ja mikä ei. Erityisen keskeiseksi aineistoksi erilaiset mediatekstit tekee se, että valtaväestön näkemykset vähemmistöistä perustuvat osittain diskursiivisiin tiedonlähteisiin (van Dijk 1991: 31). Erilaiset mediatekstit näyttelevätkin diskurssianalyttisen tutkimuksen kannalta merkittävässä roolissa: kansalaisen näkökulmasta tietyt koko kansakuntaa koskevat kysymykset voidaan löytää vain mediasta. Kriittisen diskurssianalyysin relevanssi onkin täysin riippuvainen valitun aineiston yhteiskunnallisesta relevanssista. (ks. Valtonen 1998: 117.) Van Dijkin (1991:41) mukaan mediaa käytetään tiedonlähteenä pääasiallisesti silloin, kun yksilö ei ole arkipäiväisessä elämässään tekemisissä vähemmistöjen edustajien kanssa. Siinä missä van Dijk viittaa vähemmistöillä pääasiassa etnisiin ryhmiin, ovat samat väitteet siirrettävissä, muutettavat muuntaen, syrjäytymiskeskustelun kontekstiin: mikäli yksilö kokee, ettei syrjäytymisen ilmiö koske hänen välitöntä lähipiiriään, nojaa hänen käsityksensä syrjäytymisestä ja syrjäytyneistä pitkälti median luomaan mielikuvaan.

Toiseksi lehdistön suhde valtaan, ideologiaan ja politiikkaan ei ole niin ongelmaton kuin arkiymmärrys antaisi olettaa. Roger Fowlerin (1991: 10) mukaan toimittajat kaikkien muiden kielenkäyttäjien tavoin kirjoittavat aina jostakin tietystä näkökulmasta, ideologisesta positiosta käsin. Siinä missä maailmassa todella tapahtuu asioita ydinonnettomuuksista virkanimityksiin, eivät nämä tapahtumat ole inherentisti uutisarvoisia. Sen sijaan ne muuntuvat uutisiksi, kun ne päätetään sisällyttää uutisteksteihin. Kun tietyt tapahtumat on valittu kuvattaviksi, muuttavat ne muotoaan

matkallaan maailman asiain tilasta tekstiksi: lukuisat poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset tekijät vaikuttavat siihen, mitä uutinen lopulta esittää tapahtuneen. Lehden toimituksen pohtiessa tapahtumien valikointia uutisiksi asettuu se samalla vastavuoroiseen suhteeseen yhteiskunnan kanssa. Tällä Fowler tarkoittaa sitä, että kuvatessaan maailmaa toimittajat luovat ilmiöiden ja olioiden kategorioita, stereotyyppisiä, joille he odottavat kaikupohjaa lukevalta yleisöltä. Tässä prosessissa jokin merkittävä huomiota herättävä tapahtuma vahvistaa hahmoteltua stereotyyppiä, ja mitä vahvempi stereotyyppi on kyseessä, sitä todennäköisemmin tapahtuma uutisoidaan. (emt. 11–19.)

1.4 SYRJÄYTYMISEN KÄSITE SUOMESSA JA EUROOPASSA

Vaikka tutkimukseni tarkoitus on tutkia syrjäytymisen käsitteen epämääräisyyttä ja siihen kiinnittyvien diskurssien haarautumia, näen aiheelliseksi valottaa myös termin siirtymistä suomalaiseseen sosiaalipolitiikkaan sekä sosiaalitutkimukseen. Samalla esittelen niin suomalaisessa kuin globaalissa kontekstissa esiintyviä kategorisointeja ja määritelmiä, joiden avulla syrjäytymistä on pyritty merkityksellistämään kategoriarajoiltaan selkeämmäksi ilmiöksi.

Syrjäytymisen käsitteen syntyminen sekä määrittäminen sosiaalisesti ongelmaksi liittyvät Suomessa 1980-luvulla sosiaalipolitiikan piirissä nousseeseen käsitykseen sosiaalisesta ja kulttuurisesta huono-osaisuudesta. Siinä missä aiemmin sosiaalisten suhteiden vähyyden ja heikkouden oli nähty liittyvän yksiselitteisesti taloudellisten resurssien puutteeseen eli köyhyyteen, alettiin nyt kiinnittää huomiota siihen, etteivät rahalliset tekijät takaa yksistään osallisuutta yhteiskuntaan. Yksilö tarvitsee siis myös kulttuurisia resursseja, tietoja ja taitoja, uudenlaista asioiden kulttuurista hallintakykyä. Huono-osaisuus ylipäänsä hahmotettiin korostetusti syrjäytymisen näkökulmasta koko 1980-luvun ajan. (Raunio 1995: 97–99.)

Yllättävää syrjäytymisen käsitteen syntyhistoriassa on se, ettei sitä lainattu akateemisesta diskurssista julkiseen käyttöön, vaan se aloitti olemassaolonsa yhteiskunnallisen keskustelun muotisanana 1980-luvun puolivälissä. Tästä johtuen lehdistö ehti esittää sensaatiohakuja väitteitä syrjäytymisen laajuudesta ja luonteesta ennen kuin ilmiötä alettiin varsinaisesti edes tutkia Suomessa. (Raunio 1995: 99–100.) Oman tutkimukseni kannalta mielenkiintoista onkin, ovatko myöhemmät akateemiset äänenpainot ja määrittely-yritykset saaneet enemmän sijaa syrjäytymisdiskurssien piirissä vai pitävätkö toimittajat yhä yllä dramaattisempaa näkemystä ilmiöstä.

Sosiaalinen syrjäytyminen erillisenä tutkimusalueena saavutti suomalaisen akateemisen yhteisön pian yhteiskunnallisen keskustelun viriämisen jälkeen vuoden 1985 tienoilla. Itse syrjäytymisen käsite (*utslagning*) lainattiin ruotsalaisesta työttömyystutkimuksesta. Termiä käytettiin hyvin pitkään vain varovaisesti ja vähäisesti suomalaisten sosiaalitutkijoiden piirissä, mitä selitti osin käsitteeseen kohdistuvan vakavan analyysin puute. (Heikkilä 2000: 167; Helne & Karisto 1992: 517.) 1990-luvulle siirryttäessä Suomessa tapahtuneet rajut yhteiskunnalliset muutokset sekä eurooppalaisen keskustelun siirtyminen köyhyydestä sosiaaliseen syrjäytymiseen erityisesti Euroopan unionin tutkimuskehityksessä saivat kuitenkin myös suomalaiset tutkijat sisällyttämään käsitteen akateemiseen repertuaariinsa. Heikkilä kuvaileekin talouden dramaattisen alamäen, työttömyyden rakettimaisen nousun sekä hyvinvointivaltioriippuvuuden kasvun tehneen syrjäytymisestä silmänräpäyksessä empiirisen kysymyksen. (Heikkilä 2000: 168.)

Suomalaista syrjäytymisen käsitettä vastaa kansainvälisessä kirjallisuudessa ja tutkimuksessa termi *social exclusion*. Syrjäytymiskäsitteen tieteellisen käytön pioneerina pidetään ranskalaista René Lenoiria, joka viittasi käsitteellä stigmatoiden niihin, joilla ei ole pääsyä talouskasvun hedelmiin. Näin henkisesti tai fyysisesti vajaakykyiset, itsemurhaa harkitsevat, vanhukset, invalidit, päihdeongelmaiset, häiriökäyttäytyjät ja epäsosiaaliset niputettiin kaikki tämän kattokäsitteen alle. (Bhalla & Lapeyre 2004: 3; Silver 1994: 532.) Sosiaalinen eksklusio -termin laaja-alaisempi käyttö alkoi vasta 1980-luvulla, kun valtava talouskriisi sekä toisiaan seuraavat sosiaaliset ja poliittiset kädenväännöt koettelivat ranskalaista yhteiskuntaa (Silver 1994: 532). Samalla vuosikymmenellä syrjäytymiskäsitteeseen levisi Ranskasta salamannopeasti ympäri muuta Eurooppaa (emt. 535). Euroopan unionin rooli käsitteen vakiintumisessa ja korostumisessa 1980- ja 1990-luvuilla liittyi pitkälti Euroopan komission toimintaan: asettamalla sosiaalisen syrjäytymisen vastaisen taistelun päähaasteeksi niin kansallis- kuin unionitason sosiaalipolitiikassa ilmiö politisoitui ja korostui eurooppalaisissa tutkimushankkeissa (Bhalla & Lapeyre 2004: 6). 2000-luvulle siirryttäessä syrjäytymisen torjunta ja ehkäisy nimettiin yhdeksi EU:n kuudesta sosiaalipoliittisesta tavoitteesta Nizzassa pidetyssä Euroopan komission kokouksessa (emt. 7).

Syrjäytymiskäsitteen läpimurtoa Euroopassa niin politiikan kuin tieteen piirissä selittää tanskalaistutkija Peter Abrahamssonin mukaan viisi mahdollista tekijää. Ensimmäisenä hän mainitsee syrjäytymisen käsitteen tarjonnan päätöksentekijöille poliittisesti korrektimman vaihtoehdon köyhyydelle siirtäen samalla painopistettä hyvinvointivaltion epäonnistumisesta yksilöllisiin ongelmiin. Toisena selityksenä Abrahamsson pohtii eri maiden sosiaali- ja yhteiskuntatutkijoiden välillä käytyä semanttista kamppailua saman empiirisen ilmiön käsitteellistämisestä: ranskalaisessa sosiaalitutkimuksessa sosiaalisen eksklusion käsite linkittyi

käsityksiin kansallisesta moraalisesta järjestyksestä ja siitä irtautumiseen, kun taas anglosaksinen köyhyyden käsite oli kytköksissä liberaalin talousyhteiskunnan tulonjaon ongelmiin sekä resurssien epätasaiseen jakautumiseen eri kotitalouksien ja yksilöiden välillä. Kolmantena näkökulmana hän erottaa köyhyyden ja syrjäytymisen toisistaan luonnehtimalla köyhyyttä tilaksi, kun taas syrjäytyminen on hänen mukaansa marginalisaation prosessi, jossa yksilön pääsy yhteiskunnallisiin integroiviin instituutioihin kapenee alinomaa. Neljäs Abrahamssonin selitys koskee köyhyyden ja syrjäytymisen kausaalista suhdetta: voisiko syrjäytyminen olla äärimmäisen köyhyyden radikaali lopputulos? Viimeisenä hän esittää köyhyyden hahmottuvan modernin ajan ilmiöksi, kun taas syrjäytyminen toimii nykypäivänä köyhyyden postmodernina vastineena. Modernin kapitalismin räikeä kahtiajako rikkaaseen porvaristoon ja köyhään työväenluokkaan ei ole enää ajankohtainen aikana, jona keskiluokkaisuudesta on tullut yhteiskunnallinen normi. On kehittynyt mentaliteetti, jonka mukaan ”normaalit” ihmiset eivät kärsi köyhyydestä laajalti tarjolla olevan palkkatyön sekä hyvinvointivaltion alaisuudessa kehitettyjen yhteiskunnallisten tukirakenteiden ansiosta. Näin ollen tahtomattaan tai omasta tahdostaan keskiluokkaisen elämäntavan ulkopuolelle jäävät nähdään syrjäytyneinä. (Abrahamsson 1995: 125–129.)

Huolimatta syrjäytymiskeskustelun vilkkaudesta sekä yhteiskunnallisesta ja poliittisesta merkittävydestä ei syrjäytymisen käsite ole saanut niin tieteellisessä keskustelussa kuin arkikielessäkään kovin vakiintunutta määritelmää (Ritakallio 1992: 31; Helne 2002: 6, 172–173; Helne & Karisto 1992: 523; Silver 1994: 535–536). Tilanne on toisaalta paradoksaalinen, sillä useat yhteiskunnalliset tukirakenteet ja projektit pyrkivät juuri ehkäisemään syrjäytymistä, jonka luonteesta ei vallitse yksimielisyyttä. Esimerkiksi Kyösti Raunio (2000: 14) asettaa yhdeksi suomalaisen sosiaalityön lähtökohdaksi syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten integroimisen yhteiskuntaan normaaliksi kansalaisiksi. Vaikka tutkimustyön kannalta olisi edullisempaa välttää empiiriseltä erottelukyvyltään heikkoja käsitteitä, on syrjäytymisen käsite kaikessa epämääräisyydessäänkin herättänyt merkittävää mielenkiintoa eriarvoisuuden ja huono-osaisuuden ongelmiin niin tutkimuksen kuin kansalaiskeskustelun kentällä (Helne & Karisto 1992: 523).

Suomalaisessa empiirisessä syrjäytymistutkimuksessa tutkijat ovat pyrkineet erottamaan syrjäytymisen ilmiön köyhyydestä luonnehtimalla syrjäytymistä moniulotteiseksi ja dynaamiseksi prosessiksi, kun taas köyhyys viittaa useimmiten vain yhteen hyvinvoinnin ulottuvuuteen ja on luonteeltaan staattinen käsite (Heikkilä 2000: 170; Ritakallio 1992: 29–30, 32). Siinä missä köyhyyden käsite on kytköksissä yhteiskunnan kokonaisvarallisuuteen tai tulojen jakautumiseen, viitataan syrjäytymisellä ihmisten ja ihmisryhmien välisiin suhteisiin sekä niissä ilmeneviin

ongelmiin, kuten yhteiskunnallisen osallistumisen, sosiaalisen integraation tai vallan puutteeseen (Heikkilä 2000: 170). Bhalla ja Lapeyre (2004: 1) korostavat ilmiön sosiaalista ulottuvuutta kuvailemalla syrjäytymistä sosiaalisen yhteyden katoamiseksi tilanteessa, jossa kasvava eriarvoisuus sekä sosiaalinen ja taloudellinen haavoittuvaisuus koskettavat yhä suurempaa osaa väestöstä. Veli-Matti Ritakallio (2002: 32) puolestaan kuvailee syrjäytymistä prosessiksi, ”jossa yksilö ulkoisten pakkojen edessä ajetaan tavanomaisten elämäntapojen ulkopuolelle”. Lisäksi hän painottaa syrjäytymisen yksilötasolla tarkoittavan ajan mukaan pahenevaa ongelmien kasautumista, jota luonnehtii pysyvyys (emt. 31).

Toinen syrjäytymisen käsitteen merkityssisältö kytkeytyy muutoksiin työelämän kentällä, kuten työn rakenteiden kehitykseen sekä niitä koskeviin tulkintoihin (ks. Helne & Karisto 1992: 521). Samalla modernin yhteiskunnan koulutusekspansio ja työelämän asiantuntijapainotteisuus kytkevät työn ja koulutuksen toisiinsa: heikko koulumenestys sekä heikko asema työmarkkinoilla lisäävät molemmat yksilön syrjäytymisriskiä (ks. Ritakallio 1992: 29–31). Keskustelu ilmiöstä keskittyykin kapitalismin muodonmuutokseen sekä sen globaaleihin vaikutuksiin kaikkialla maailmassa: yhä harvemmalla on mahdollisuus hyvään työhön, riittävään toimentuloon, säädylliseen asumiseen, kunnollisiin terveyspalveluihin tai koulutukseen. Syrjäytyminen on siis monisyinen rakenteellinen prosessi, jota toisaalta ruokkii työmarkkinoiden epävarmuus sekä työttömyys, toisaalta sosiaalisten siteiden murtuminen hyvinvointivaltion kriisin myötä, yksilöllisyyden alati kasvava korostuminen sekä solidaarisuuden heikkeneminen. (Bhalla & Lapeyre 2004: 1–2.) Sitä voisi luonnehtia laajaksi ja moniulotteiseksi huono-osaistumiseksi, jonka näkökulmasta on mahdollista tarkastella erilaisia sosiaalisia ongelmia (Heikkilä 2000: 170; Helne & Karisto 1992: 523). Samalla se valottaa erityyppisten ongelmien välillä vallitsevaa rakenneyhtäläisyyttä (Helne & Karisto 1992: 523).

1.5 LINGVISTINEN DISKURSSINTUTKIMUS

Tieteen piirissä sosiaalisten kysymysten saatetaan nähdä sijaitsevan kielentutkimuksen ulkopuolella. Asian voi nähdä myös päinvastaiselta kannalta: eikö kielenkäyttö ole juuri perustavanlaatuisia sosiaalista toimintaa? (ks. Heikkinen 2007: 72–73.) Vaikka kielentutkimuksen sisällä esiintyy eriäviä näkemyksiä siitä, missä määrin lingvistillä on oikeus olla yhteiskunnallisesti kriittinen ja kantaa ottava, on yleisesti hyväksyttyä, että yhteiskunnallisesti merkittävät ja ajankohtaiset tekstit otetaan kielentutkimuksen kohteiksi (Heikkinen 1999: 75). Hyödynnänkin fennistisen tutkimuksen

tietopohjaa tarkastelemalla teoreettisia lähtökohtia ja metodologisia valintoja sellaisista tutkimuksista, joissa korostuu kielentutkimuksen yhteiskunnallinen aspekti.

Eija Pason (2007) väitöstutkimus työkyvyn merkityksen ja maailman rakentumisesta Helsingin Sanomissa toimii merkittävänä esikuvana omalle tutkimukselleni. Tutkimuksessaan Paso on hahmotellut työkyvyn diskursseja, diskurssien osallistujia, merkityskeskusteluissa käytäviä valtataisteluita ja työkyvyn merkitystä metaforisena oliona. Huolimatta Pason urauurtavasta työstä koen hänen aineistoon kohdistamansa analyysin ajoittain epäsystemaattiseksi ja liiankin intuitiiviseksi: lukijan on välillä hankala hahmottaa, millaiset ovat eri diskurssien väliset voimasuhteet aineistossa esimerkiksi esiintymien osalta ja kuinka toistuvia tietynlaiset luonnehdinnat työkyvystä todellisuudessa aineistossa ovat. Toinen väitöstutkimuksen erityispiirre on Pason jokseenkin epätarkka tapa puhua työkykydiskurssista niin yksittäisenä ja jokseenkin yhdenmukaisena todellisuuden hahmotusmuotona kuin lukuisten eriävien diskurssien rypäänä. Koska käsittän diskurssit muuttuviksi, risteäviksi ja limittyviksi (ks. luku 2.2), en näe mielekkääksi tavoitteeksi etsiä ja määrittää yhtä diskurssia, vaan pikemminkin lukuisten diskurssien kirjoa. Tästä johtuen tutkimukseni kontekstissa käsite syrjäytymisdiskurssi tarkoittaa vain yhtä kielenkäyttö- ja hahmotustustapaa muiden joukossa, jolloin kokonaiskuva syrjäytymiseen liittyvästä merkityksenannosta hahmottuu vain puhuttaessa useista syrjäytymisdiskursseista. Kritiikistäni huolimatta aion ammentaa paljon Pason laadullisesta lähestymistavasta diskurssien ja merkitysten tutkimukseen, mutta samalla systematisoida hänen hahmottelemiaan aineiston analyysi- ja tulkintatapoja.

Vesa Heikkinen (1999) on puolestaan avannut kielen, vallan ja ideologisuuden välisiä sidoksia kriittisen kielentutkimuksen näkökulmasta käyttäen aineistonaan sanomalehtien pääkirjoituksia. Vaikka Heikkisen analyysi keskittyy yksittäisten sanojen merkitysten ja niiden tuottamisprosessien sijaan tekstien ideologisuuden läpinäkyväksi tekemiseen, sisältää tutkimus paljon oivaltavia lähestymistapoja luonnollistuneiden ja luonnollistettujen merkitysten esiin nostamiseen. Tutkimukseni kannalta onkin tärkeää päästä käsiksi sellaisiin syrjäytymiseen kytköksessä oleviin merkityksiin, jotka jäävät tunnusmerkittöminä täysin huomiotta ja jotka hyväksytään itsestäänselvyyksinä.

Kaksi muuta tutkimukseeni vaikuttanutta teosta fennistiikan alalta ovat Pekka Pällin (2003) diskurssianalyysiä ja sosiaalipsykologiaa yhdistelevä katsaus ihmisryhmien, yksilöiden ja toiseuden diskursiiviseen rakentumiseen sekä Jarmo Jantusen (2004) kontekstuaalista semantiikkaa hyödyntävä korpustutkimus käännösuomesta ja synonyymiasta. Edellisen tutkimuksen keskeisin anti omalle työlleni on sosiaalitieteellisen näkökulman kuljettaminen rinnan lingvistisen analyysin

kanssa. Siinä missä Pälli tarkastelee ihmisryhmän ja siihen liittyvän mahdollisen yhteenkuuluvuuden kielellistä tuottamista, tutkin itse syrjäytymistä samalla tavoin kielenkäytön kautta tuotettuna sosiaalisena ilmiönä. Jantusen lähestymistapaa hyödynnän puolestaan kiinnittämällä huomiota sekä kollokaatioiden että muunlaisten kielellisten ainesten yhdessä esiintymisten vaikutukseen merkityksen muodostumisessa.

2 TEORIATAUSTA JA METODOLOGISET RATKAISUT

Tässä luvussa käyn läpi sekä tutkimukseni teoreettista kehikkoa että analyysissäni käyttämiä metodeja. Luvut 2.1 ja 2.2 valottavat, miten hahmotan syrjäytymisen sosiaalisen konstruktionismin kehyksessä ja mitä tarkoitan puhuessani diskursseista. Luku 2.3 alalukuineen käsittelee kriittisen diskurssianalyysin syntyhistoriaa, lähtökohtia sekä suuntauksessa käytettyjä analyttisiä työkaluja. Viimeisenä luvuissa 2.4–2.6 esittelen kriittiseen diskurssianalyysiin linkittyvän systeemifunktionaalisen kieliteorian, kontekstuaalisen semantiikan ja käsittemetaforateorian keskeisiä sisältöjä sekä niiden roolia tutkimuksessani.

2.1 SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI

Tutkimukseni lähtee liikkeelle sosiaalisen konstruktionismin ideasta, jonka mukaan emme tavoita todellisuutta sellaisenaan, vaan erilaisten näkökulmien lävitse suodattuneena. Tästä johtuen kielenkäyttöä ei tule pitää viattomana tapana kuvata todellisuutta, sillä kielelliset ilmaukset ovat seurausta tehdyistä tietoisista tai tiedostamattomista valinnoista. Nämä valinnat ovat puolestaan tekoja. (ks. Burr 1995: 2–6.) Vaikka fyysinen maailmankaikkeus voi olla olemassa ennen ihmistä, vasta ihminen tekee objektiivisen maailman ymmärretyksi ja antaa sille loputtomasti erilaisia merkityksiä (Deely 2009: 118). Kun puhumme sosiaalisesti konstruoiduista ilmiöistä keskitymme niiden riippuvuussuhteeseen inhimillisestä merkityksenannosta, sillä ilmiöllä itsellään ei ole ihmismielestä riippumattomia inherenttejä ominaisuuksia (ks. Brock & Mares 2007: 38).

Jyrkimmässä konstruktionismin muodossa kieltäydytään ottamasta kantaa siihen, onko käytetyn kielen takana todellisuutta vai ei (ks. Juhila 1999: 162–163). Toisin sanoen tässä näkemyksessä oletetaan, ettei olioilla ja esineillä ole pysyviä olemuksia kuin siinä määrin, miten ne saavat merkityksiä kielen kautta (ks. Helne 2002: 18). En kuitenkaan näe mielekkääksi omaksua edellä esitetyn kaltaista kantaa, joka on vaarallisen lähellä relativistista maailmankäsitystä (ks. Burr 1995: 58–59). Sen sijaan seuran Ian Parkerin (1992) tapaa jaotella asiat kolmeen eri objektistatukseen: ontologiseen, epistemologiseen ja moraalis-poliittiseen. Ontologinen status on asioilla, jotka ovat olemassa inhimillisistä ajatusprosesseista ja kielestä riippumatta. Meillä ei kuitenkaan voi olla suoraa tietoa näistä olioista ja ilmiöistä, sillä kyetäksemme ajattelemaan niitä, meidän on annettava niille merkitys, konstruoitava ne. Konstruoidut asiat saavat tällöin epistemologisen statuksen. Samalla ne ovat siirtyneet diskurssin piiriin: ne ovat asioita, joilla on

merkitys ja joista voimme keskustella. Moraalis-poliittinen status voidaan hahmottaa epistemologisen statuksen erityisluokkana. Siinä kielen avulla konstruoidut käsitteet, kuten älykkyys, rotu ja asenteet, tulevat olemassa oleviksi diskurssin kautta. Epistemologisella tasolla annetaan siis representaatio ontologisen tason asiasta, kun taas moraalis-poliittisella tasolla luodaan uusia, ontologisesta tasosta riippumattomia asioita. (emt. 28–34.)

Pohjimmiltaan syrjäytyminen on sosiaalinen konstruktio (Helne 2002: 21). Parkerin kolmijaon pohjalta sille voi hahmottaa pääasiassa vain moraalis-poliittisen statuksen: se on syntynyt ja olemassa sen nimeämisen ja käytön prosessin kautta. Tästä syystä on tietoisesti pysyttävä erossa essentialistisesta lähestymistavasta syrjäytymiseen eli ilmiölle ei tule hahmottaa ontologista statusta (ks. emt. 28–31). Syrjäytyminen ei kumpua jostakin selkeärajaisesta ulkomaailman oliosta, vaan pikemminkin ilmiöstä puhuminen luo ja muokkaa sitä alinomaa. Tämä jatkuvan muutoksen tilassa oleva objekti rakentuu juuri diskursseista. Koska inhimillinen nimeämisen ja kategorisoimisen toiminta muokkaa ontologisenkin statuksen saavuttavia olioita, on ilmiselvää, että sosiokulttuurisesta toiminnasta lähtöisin olevat ilmiöt ja tapahtumat ovat erityisessä muutoksen tilassa. Esimerkiksi kiven nimeäminen kiveksi muuttaa kiven luonnetta, kun inhimillinen kulttuurisista merkityksistä latautunut merkityskehikko asetetaan havaintokokemuksen päälle. Siinä missä kivi jatkaa olemassaoloaan inhimillisestä havainnoitsijastaan riippumatta, syrjäytyminen on riippuvainen inhimillisestä kokemuksesta.

Toisaalta ei tule kieltää, etteikö syrjäytymisen ilmiöön liittyisi kiinteästi myös ontologisen tason ilmiöitä. Koska syrjäytyminen määrittyy diskursseissa koskemaan tietynlaisia yksilöitä tai ihmisryhmiä, on selvää, että esimerkiksi asunnottoman ihmisen asunnottomuus tai työpaikkaa vaille jääneen työttömyys ovat muutakin kuin rakennettuja merkityksiä. Helne (2002: 47) korostaakin, ettei syrjäytymisen käsitteen käyttö ole ollut täysin hyödytöntä, ”mikäli sen avulla on päästy ja päästään pohtimaan olennaisia yhteiskunnallisia kysymyksiä”. Ymmärtäessäni syrjäytymisen sosiaalisesti konstruktioksi tarkoitan, että syrjäytyneeksi nimeäminen on vaihtoehtoinen merkityksenannon tapa, ei luonnollinen totuus. En siis väitä, että syrjäytymisestä puhumista muuttamalla automaattisesti muutettaisiin todellisuutta radikaalissa mielessä, vaan pikemminkin ilmiöstä puhuminen muokkaa asenteita ja niiden pohjalta muuta kuin kielellistä toimintaa ja päätöksentekoa.

2.2 DISKURSSIN KÄSITTEESTÄ

Diskurssin käsitteellä viitataan joukkoon merkityksiä, metaforia, representaatioita, kuvia, tarinoita, väittämiä ynnä muita merkityksenannon muotoja, jotka yhdessä tuottavat tietynlaisen kuvan tapahtumasta, ilmiöstä, yksilöstä tai yksilöiden luokasta (Burr 1995: 32). Se on siis sosiaalisissa käytännöissä rakentunut eheä merkityssuhteiden kokonaisuus tai merkitysulottuvuus, jonka pohjalta sosiaalinen todellisuus rakentuu tietyllä tavalla (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 26–27; Suoninen 1999: 21). Saavuttaakseen itsenäisen objektin aseman diskurssi tarvitsee kivijalakseen todellisuusväittämien verkoston (ks. Parker 1992: 5).

Diskurssien koti on teksteissä. Parker (1992: 6) viittaa tässä yhteydessä kirjoitettuja ja puhuttuja tekstejä laajempaan tekstikäsitteeseen, jossa teksti ymmärretään missä tahansa muodossa esiintyvänä merkityksen kudelmaksi, jota on mahdollista tulkita. Tässä näkemyksessä mikä tahansa, josta voimme kaivaa esiin merkityksiä, voidaan nähdä diskurssin ruumiillistumana ja täten tekstinä (Burr 1995: 34). Fairclough (1995: 4) kritisoi kuitenkin edellä esitettyä kulttuurintutkimuksen piiristä omaksuttua tekstikäsitteistä liian epämääräiseksi, sillä se pahimmillaan hämärtää erityyppisten kulttuuristen artefaktien välisiä eroja, eikä ota huomioon niiden erityisluonnetta. Tutkimukseni kontekstissa ymmärränkin tekstin kapeammin miksi tahansa puhutuksi tai kirjoitetuksi jaksoksi kieltä.

Vaikka diskurssit sijaitsevat teksteissä, ei yksikään diskurssi ole paikannettavissa yksittäiseen tekstiin. Sen sijaan jokainen teksti sisältää fragmentteja yhdestä tai useammasta diskurssista, jolloin tutkijan ainut tapa saada otetta diskurssin kokonaisuudesta on käsitellä laajeampia tekstien kokonaisuuksia. (Parker 1992: 6.) Yhdessä tekstit muodostavat tiedon ja uskomusten järjestelmiä, ja rakentavat sosiaalisia subjekteja, identiteettejä, sekä sosiaalisia suhteita subjektikategorioiden välille (Fairclough 1995: 6). Koska maailma on olemassa vain sellaisena miten ymmärrämme sen ja tämä ymmärrys perustuu maailmalle antamiimme merkityksiin, elämme kauttaaltaan tekstuaalisessa maailmassa (Parker 1992: 6–7).

Koska koko maailma on tekstuaalinen, myös me itse olemme tekstuaalisia olentoja. Toisin sanoen identiteettimme rakentuu ulottuvillamme olevista kulttuurisista diskursseista sekä siitä, miten hyödynnämme niitä ollessamme vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Näin identiteetin ei nähdä rakentuvan yksinomaan yksilön sisältä, vaan erilaisten vuorovaikutusprosessien kautta. (Burr 1995: 34). Ilman toisia ei olisi meitä. Kuitenkin kun astumme yksittäisen diskurssin piiriin, meidän on valittava yksi tai useampi minämme aspekti, rooli, jonka kautta tulkitsemme ja ymmärrämme viestitettyjä merkityksiä. Tämä rooliin tai rooleihin

asettuminen ei kuitenkaan ole täysin vapaasti valittavissamme, vaan eri diskurssit ja niihin kytkeytyvät käyttötilanteet säätelevät sitä, mikä rooli meidän on otettava ja mitä voimme sanoa tästä roolista käsin. (Parker 1992: 9–10.) Esimerkiksi oikeudenkäynnin kontekstissa syytetyn ei normaalitilanteissa katsota olevan kykenevä osallistumaan siihen oikeustieteelliseen diskurssiin, jota hänen puolustusasianajajansa käyttää.

Diskurssit eivät ole staattisia muuttumattomia olioita, vaan ne sijaitsevat ajassa. Viitattaessa objektiin diskurssi ei itse asiassa viittaa suoraan johonkin oloon, vaan siihen tapaan, miten objektiin on aiemmin viitattu joko kyseisen tai jonkin muun diskurssin piirissä. Diskurssi siis viittaa aiempaan viittaukseen. Tästä syystä tutkittaessa aikalaisyhteiskunnan diskursseja on aina pyrittävä löytämään vastauksia siihen, miten vallalla olevat diskurssit ovat syntyneet ja mistä ne ovat peräisin. Diskurssianalyttikko pyrkiikin kuvailemaan, miten diskurssit ovat viitanneet eri aikoina niihin samoihin asioihin, jotka ovat aina olleet löydettävissä ja havaittavissa. (Parker 1992: 15–16.)

Havaitsemme diskurssit selkeimmin silloin, kun tarkastellemme niiden välisiä eroja. Erot ilmiöiden kuvaustavoissa asettavat kyseenalaiseksi yhden totuuden olemassaolon ja tekevät samalla todellisuuden konstruoinnin keinot läpinäkyviksi. Toisaalta on otettava huomioon, etteivät diskurssit ole olemassa niinkään itsenäisinä tekstuaalisina virtauksina, vaan ne limittyvät lainatessaan toisiltaan samanlaisia merkityksenannon tapoja ja kohteita. (Parker 1992: 12–14.) Samalla diskurssit ovat refleksiivisiä olentoja: niiden piirissä usein kommentoidaan valittuja todellisuuden käsitteellistämistapoja joko implisiittisesti tai eksplisiittisesti (emt. 14). Etsimällä tällaisia määrittelykohtia tutkijan on mahdollista päästä kiinni diskurssin syvätasoon eli siihen, millaisen todellisuuskäsityksen varaan diskurssi rakentuu.

2.3 KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI

Laajasti ymmärrettynä diskursseja on alettu tutkia jo yli kaksi tuhatta vuotta sitten. Diskurssianalyysin juuret kiinnittyvätkin klassiseen kielen-, julkisen puheen ja kirjallisuudentutkimukseen. Näistä erityisesti klassinen retoriikka näyttäytyy tutkimusotteen historiallisena esikuvana: normatiivisten kielioppisääntöjen sijaan se korostaa kieltä suostuttelun ja sosiaalisen toiminnan välineenä. (van Dijk 1985: 1; Wodak & Meyer 2002: 3.) Siinä missä retoriikan ala akateemisena oppiaineena kapeni lähes olemattomiin 1800-luvulla, lukuisat uudet sosiaalitieteelliset sekä humanistiset tieteenalat vahvistivat asemaansa maailman yliopistoissa ja samalla loivat edellytyksiä diskurssianalyysin synnylle. Lopulta 1900-luvun alkupuolen venäläinen

formalismi sekä tsekkiläinen strukturalismi välittyivät käännöskirjallisuutena Ranskaan, jossa moderni diskurssianalyysi syntyi 1960-luvulla kulttuurintutkimuksen ja semiotiikan ristipaineessa. (van Dijk 1985: 1–2.)

Jos 1960-lukulainen strukturalistinen kielitiede haki vaikutteita antropologiasta ja etnografisesta tutkimuksesta, seuraavalle vuosikymmenelle siirryttäessä merkittäväksi kysymykseksi nousi tekstien ja diskurssien rooli yhteiskunnan voimasuhteiden rakentumisessa. Tämä oli merkittävä käänne aikana, jona kielentutkimus keskittyi vahvasti kielen ja sen käytön formaalien lainalaisuuksien selvittämiseen esimerkiksi chomskyläisen kielikompetenssin näkökulmasta. Samalla tavoin myös sosiolingvistiikan ja pragmatiikan piirissä tutkimuksen pää tavoitteena oli tarkastella kielellistä variaatiota tuotettujen lauseiden sekä niiden osatekijöiden pohjalta, eivätkä sosiokulttuuriset ja puhetilanteiset selitysmallit saaneet kuin marginaalista huomiota. Kahdeksankymmentäluvulle siirryttäessä Roger Fowlerin, Kressin ja Hodgen, van Dijkin, Fairclough'n ja Wodakin kaltaisten kielentutkijoiden myötä syntyi kriittiseksi lingvistiikaksi nimetty löyhästi järjestäytynyt kielentutkimuksen haara, joka 1990-luvulla tarkensi tutkimusohjelmaansa ja alkoi nimittää itseään kriittiseksi diskurssianalyysiksi. (Wodak & Meyer 2002: 5.)

Kriittisessä diskurssianalyysissä määrite *kriittinen* viittaa laajempaan eri tieteenaloja käsittävän kriittisen tutkimuksen perinteeseen, jossa pyritään pelkän kuvailevan analyysin sijaan esittämään kysymyksiä vastuusellisuudesta, intresseistä ja ideologioista. Puhtaasti akateemisten tai teoreettisten ongelmien sijaan analyysi lähtee liikkeelle olemassa olevista sosiaalisista ongelmista pyrkien omaksumaan alistetussa asemassa olevien näkökulman ja nostamaan esille, keillä on valta, ketkä ovat vastuussa ja keillä on mahdollisuus ratkaista ongelmat. (van Dijk 1986: 4; ks. myös Pietikäinen 2000: 193, 200.) Tavoitteena on siis tutkia niin valta-asemien, syrjinnän, vallan ja kontrollin suhteita kuin kriittisesti sosiaalista eriarvoisuutta niin kuin se on ilmaistu, signaloitu, muodostettu tai legitimoitu kielenkäytön tai diskurssin tasolla. Sekä rakenteet että niiden ylläpitämisen tavat voivat olla luonteeltaan läpinäkyviä tai läpinäkyttömiä. Kun tietyt kielenkäytön muodot vakiintuvat ja luonnollistuvat, vallan ja ideologian osuudet merkityksen muodostumisessa hämärtyy. (Wodak & Meyer 2002: 2–3.) Kriittinen diskurssianalyysi kannustaa siis monitieteiseen tutkimusotteeseen, jossa kielentutkija voi pelkän diskurssien rakenteiden kuvailun sijaan selittää diskurssin luonnetta sosiaalisen kanssakäymisen ja erityisesti sosiaalisten rakenteiden piirteiden avulla (ks. van Dijk 2001: 353).

2.3.1 IDEOLOGIA JA LUONNOLLISTAMINEN

Siinä missä pragmatiikan ja perinteisen sosiolingvistiikan piirissä kontekstuaalisten tekijöiden saatetaan esittää korreloivan yksiselitteisesti autonomisen kielisysteemin kanssa, kriittinen diskurssianalyysi pyrkii välttämään tällaisen deterministisen suhteen olettamista tekstien ja sosiaalisen todellisuuden välille. Koska kaikkien diskurssien käsitetään olevan historiallisesti tuotettu ja tulkittuja, voivat ne ihmisryhmät, joilla on yhteiskunnassa enemmän valtaa, legitimoida omaa valta-asemaansa ja ideologiaansa diskurssien välityksellä. (Wodak & Meyer 2002: 3; ks. Fairclough 2010: 8.) Ideologian käsite vaatii tässä yhteydessä tarkempaa määrittelyä historiallisen painolastinsa ja moniaalle haarautuvien konnotaatioidensa vuoksi.

Ideologian on yleensä käsitetty tarkoittavan systemaattisesti virheellistä ajattelun tapaa, väärää tietoisuutta. Vaikka ihmiskansat ovat syyttäneet toisiaan virheellisistä maailmankuvista ja -käsityksistä koko ihmiskunnan historian ajan, liitetään väärän tietoisuuden käsite kiinteimmin marxismiin. (Hawkes 1996: 4, 13; Warren 2008: 162.) Marxistisessa käsityksessä sekä objektiivinen ympäröivä maailma että subjektiiviset ideat väistämättä muuttuvat ja kehittyvät historiallisesti, ja tätä historiallista prosessia ajaa talouden materiaallinen koneisto. Tällöin kulloinkin vallalla oleva taloudellinen systeemi sekä yksilön paikka tässä systeemissä määrittävät hänen tietoisuutensa. (Hawkes 1996: 88.) Karl Marx ei itse käyttänyt kyseistä termiä, vaan sen kehitteli hänen yhteistyökumppaninsa Friedrich Engels. Engels määrittelee ideologian vääräksi tietoisuudeksi, jossa yksilö ei ole tietoinen omaa toimintaansa ajavista todellisista motiiveista. Ymmärtääkseen omaa toimintaansa yksilö kuvittelee valheellisia tai näennäisiä motiiveja. Engelsin näkemyksessä ideologia on siis käytännössä rationalisaation muoto, jossa subjekti kehittää pintapuolisia merkityksiä sulkeakseen tietoisuudestaan toimintansa todellisen päämäärän. (Eagleton 1991: 89–90.)

Ajatus väärästä tietoisuudesta sisältää implisiittisen oletuksen oikeasta tietoisuudesta eli maailmankäsityksestä, jossa todellisuus hahmotetaan niin kuin se on olemassa sinänsä. Hawkes (1996: 4) korostaa, että sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta erontekoa toden ja valheellisen välillä on kuitenkin hankala ylläpitää. Erilaiset diskurssit voivat tuottaa erilaisia totuusefektejä, muttei ole olemassa ulkopuolista arvioijaa, joka voisi yksiselitteisesti ratkaista esitettyjen totuusväittämien paikkansa pitävyyden (emt.). Esimerkiksi Roger Fowler (1986: 17) lähestyy ideologiaa neutraalimmin nimittäen sitä yksittäiseksi objektiivisesta maailmasta saadun kokemuksen luokittelun tavaksi, joka tiettyssä yhteisössä ilmenee luonnollisena ja ”terveen järjen” mukaisena. Hän korostaa, että tiettyssä mielessä kaikki todellisuuskäsitykset ovat vääristyneitä, sillä

ne ovat pikemminkin tulkintoja tai representaatioita kuin suoria heijastumia todellisuudesta. Mikäli kriittinen tutkija tahtoo käyttää ideologian ja ideologisen käsitteitä pejoratiivisesti, Fowlerin mielestä niillä tulisi viitata kyseenalaistamattomiin, kritiikittömiin ja jokapäiväistettyihin maailman esitystapoihin kuin laajoihin maailmankatsomuksiin väärinä tietoisuuksina. (emt.)

Yritettäessä paikantaa ideologiaa kielentutkimuksen tasolla törmätään suureen ongelmaan: missä ideologia oikein sijaitsee? Onko se hahmotettavissa systeemisellä tasolla kielen rakenteissa ja koodissa vai toteutuuko se vasta itse diskursiivisissa tapahtumissa eli kielenkäytössä ja sen synnyttämissä teksteissä? Norman Fairclough (2010: 58) ratkaisee tämän ongelman yhdistämällä nämä kaksi mahdollisuutta. Ideologia sijaitsee siis sekä rakenteissa, joiden pohjalta menneet tapahtumat on kielellisesti muotoiltu ja jotka asettavat ehdot käynnissä olevien tapahtumien kielentämiselle, että diskursiivisissa tapahtumissa itsessään niiden uusintaessa ja muuntaessa näitä ehtoja asettavia rakenteita. Fairclough kuitenkin huomauttaa, etteivät sosiaalisen todellisuuden realiteetit ole lähtöisin ideoiden maailmasta, vaan ihmiset kohtaavat diskurssien lisäksi todellisia instituutioita ja käytäntöjä, ja itse diskurssi toimii monimutkaisen taloudellisen, poliittisen ja ideologisen kehikon asettamissa rajoissa. (emt. 58–59.) Toinen kysymys koskee sitä, mitkä kielen tasot voidaan hahmottaa ideologisesti latautuneiksi. Siinä missä leksikaalisen merkitystason mahdollinen ideologisuus vaikuttaa ilmiselvältä vaihtoehdolta, korostaa Fairclough myös muodon ideologisuutta, sillä kielen sisällöllinen komponentti ei ole mahdollinen ilman sen materiaalista ja formaalia muotoa. (emt. 60–61.) Tällä Fairclough viittaa siihen, kuinka esimerkiksi valinnat syntaksin tai kasvokkaikeskustelun vuorojärjestyksen tasolla voivat olla ideologisesti latautuneita, sillä nekin välittävät merkityksiä varsinaisten leksikaalisten merkitysten ohella.

Pyrkiessään selittämään diskurssien yhteyttä yhteiskuntaan Fairclough käyttää gramscilaista hegemonian käsitettä, jossa se tarkoittaa yhden tai useamman sosioekonomisesti määritellyn luokan valtaa koko muun yhteiskunnan yli. Tämä ylempi luokka ei kuitenkaan suoranaisesti alistu muita, vaan pyrkii saamaan vallitsevalle valta-asetelmalle hyväksynnän koko yhteisöltä erilaisten myönnytysten sekä taloudellisten, poliittisten ja ideologisten keinojen avulla. Näin hegemonia on jatkuvasti epävakaa tasapainotila, jossa valtaa pitävät yrittävät muodostaa liittoutumia muiden yhteiskunnan ryhmittymien ja luokkien kanssa. (Fairclough 2010: 61.) Tämän käsityksen nojalla diskursiivinen käytäntö on yksi tällaisen valtakamppailun puoli, joka ottaa osaa enemmissä tai vähemmissä määrin olemassa olevien sosiaalisten ja voimasuhteiden uudelleen tuottamiseen tai muuttamiseen. (emt. 62.)

Diskurssianalyysi käsittelee vallan kysymyksiä myös LUONNOLLISTAMISEN (*naturalization*) käsitteen näkökulmasta. Kyseisellä käsitteellä kuvataan sitä, kuinka tietyistä käytännöistä tai

diskursseista tulee vallitsevia tai jopa universaaleja usein siksi, että ne ovat lähtöisin valtaa pitävistä luokista tai ihmisryhmistä. (Baker & Ellece 2010: 74.) Mikäli jossakin instituutiossa yksi diskurssi peittää tai tukahduttaa muut diskurssit alleen, ei tätä valtakurssia nähdä enää mielivaltaisena vaihtoehtona muiden mahdollisten hahmotustapojen joukossa, vaan se muuttuu luonnolliseksi ja legitiimiksi tavaksi ilmaista itseään. Tiedetyt ideologiat muuttuvat siis arkijärjen mukaisiksi siinä määrin, missä niitä ilmentävät diskurssit luonnollistuvat. Paradoksaalisesti juuri vahvimmat diskurssit näyttävät menettävän ideologisen luonteensa siksi, että niiden koetaan olevan vain osa sosiaalisia ja institutionaalisia pelisääntöjä. (Fairclough 1994: 91–92.) Luonnollistamisessa on siis kyse siitä, kenellä on valta määritellä, mikä yhteiskunnassa ja maailmassa ylipäätään on arkijärjen mukaista ja tunnusmerkitöntä, mikä epänormaalia ja tunnusmerkistä. Kyseenalaistamalla vakiintuneita tai vakiintumisen prosesseissa olevia kielenkäyttötapoja on mahdollista nostaa esiin, millaisia käsityksiä ihmisistä ja maailmasta esitetään.

Omassa tutkimuksessani suhtaudun ideologiaan Fairclough'ta maltillisemmin niin, etten hahmota kaikkea inhimillistä kielellistä toimintaa jatkuvaksi luokkataistelun ruumiillistumaksi. Käytänkin ideologian käsitettä Vesa Heikkisen (1999: 81) tavoin kielenkäytön olemusta ja sosiokulttuurisesti luonnollistuneita merkityksiä valottavana työkaluna. Samalla pyrin hahmottamaan ideologisuuden molemmat puolet: en demonisoi käsitettä tarkoittamaan vain epäoikeudenmukaisuutta ja riistoa oikeuttavia maailmanjäsenyyksiä, mutten myöskään epäröi nostaa esiin kielenkäyttötapoja, joissa tietoisesti tai tiedostamatta rakennetaan valta- tai alistussuhteita. (ks. emt. 81–82.) Ideologiat itsessään ovat siis Fowleria mukaillen vain erilaisia todellisuuden representaatioiden luokittelutapoja, mutta niiden sisältö ja toimeenpano määrittävät sen, kuinka humaaneja tai epähumaaneja ne ovat eri ihmisryhmiä kohtaan. Kriittinen diskurssianalyysi mahdollistaakin sekä ylhäältä tulevien valtakurssien että niitä vastustavien vastadiskurssien tutkimuksen (Wodak & Meyer 2002: 3).

2.3.2 TRANSITIIVISUUS

Transitiivisuutta analysoitaessa tutkija ottaa semanttisen näkökulman lauseen ilmaisemiin ideoihin ja asiointiloihin. Tarkoitus on siis lähestyä lausetta maailmasta esitettynä propositiona, jossa tapahtuma, tilanne, suhde tai ominaisuus predikoidaan yhdestä tai useammasta lauseen osallistujasta. (Fowler 1991: 76–77.) Hallidaylaisittain lauseenjäsenten syntaktinen järjestäytyminen esimerkiksi agenteiksi ja prosesseiksi juontuu kielen transitiivisuussysteemistä, joka on osa kielen

kokemusperäistä, eksperientaalista, komponenttia² (Halliday 1987: 129). Transitiivisuussysteemillä hän tarkoittaa sellaista kielen osa-aluetta, joka sisältää mahdollisesti universaaleja kategorioita, jotka luonnehtivat erilaisia tapahtumia ja prosesseja, näiden tapahtumien erilaisia osallistujia sekä vaihtelevia paikan ja ajan olosuhteita, joissa tapahtumien on mahdollista tapahtua (Fowler 1986: 156). Transitiivisuuden tutkimus on kriittisen diskurssianalyysin kannalta tärkeää siksi, että lauseiden erilaiset kuviot voivat esittää erilaisia tapoja hahmottaa maailmaa tai konstruoida todellisuutta esimerkiksi niin, että jotkut ihmiset esitetään toimijoina ja toiset toiminnan kohteina (Baker & Ellece 2010: 160). Sama maailmassa havaittu ilmiö tai tapahtuma on siis mahdollista kielentää niin leksikaalisin kuin syntaktisin valinnoin hyvin eri tavoin, jolloin viestin vastaanottajalle hahmottuu erilainen mielikuva ilmiöstä tai tapahtuneesta.

Transitiivisuusanalyysissä tutkija keskittyy tekstien lauseisiin esittäen kysymyksiä siitä, ketkä ovat toimijoita, keihin toiminta kohdistuu ja millaisia prosesseja tähän toimintaan liittyy. Tämän pohjalta on mahdollista esittää, että kun tietyt toimijat harjoittavat tietynlaisia prosesseja koko tekstin läpi, ja kun toiminta kohdistuu toistuvasti juuri tiettyihin ryhmiin, teksti ilmentää sekä vallan jakautumista yhteiskunnassa että ideologisten rakenteiden läsnäoloa. Kirjoittajan ei tietoisesti tarvitse roolittaa tekstinsä osallistujia tietyn oletetun kaavan mukaisesti, vaan teksti vaikuttaa lähtökohtaisesti järkevämmältä tai tuntuu selkeämmältä, jos syntaksi käy yksiin tietyn ideologian kanssa. (Matheson 2005: 66.) Esimerkiksi Ulla Blomqvistin (1996) mukaan instituutioiden aktiivinen rooli korostuu vahvasti maahanmuuttajia koskevassa uutisoinnissa. Hän huomasiikin tutkimuksessaan maahanmuuttajien inhimillisyyden, persoonallisuuden ja päätäntävällän häviävän, kun heidät asetetaan transitiivisten verbien toiminnan kohteiksi (emt. 135–136).

2.4 SYSTEEMIS-FUNKTIONAALINEN KIELITEORIA

Systeemis-funktionaalisessa kieliteoriassa kielioppia lähestytään semanttis-pragmaattisesta näkökulmasta: kaikki kieliopillinen on selitettävissä käytön ja käytön kautta motivoidun merkityksen avulla (Butler 2003: 44–48; Fawcett 2008: 51). Teorian mukaan kielenpuhuja tekee kieltä käyttäessään paradigmaattisia valintoja suljetuista vaihtoehtojen verkostoista, systeemeistä, kulloinkin kyseessä olevan kielen piirissä (Butler 2003: 44; Mathiessen, Teruya & Lam 2010: 214). Oman tutkimukseni kannalta olennaista on SF-kieliteorian keskittyminen kommunikaation sosiaalisiin ja kulttuurisiin funktioihin. Teorian isälle, M.A.K. Hallidaylle, funktionaaliset tekijät

² Hallidayn (1987: 113) mukaan transitiivisuus ilmentää muiden elementtien ohella lauseen ideationaalista funktiota eli se luonnehtii inhimillistä kokemusta maailmasta ja kielestä itsestään (ks. luku 2.4).

ovat sekä sosiaalisia että yksilöstä lähtöisin, eivät esimerkiksi fysiologisia tai psykologisia. (Butler 2003: 45; Halliday 1987: 12–13, 36–37.) Muun muassa Fairclough (1999: 10) korostaa SF-kieliteorian hyödyllisyyttä kriittisen tutkimuksen tukena edellä mainitusta syystä: hallidaylainen näkemys sekä lähestyy kielen rakenteita niiden sosiaalisten funktioiden kautta että kiinnittää tekstit sosiaaliin rakenteisiin ja suhteisiin. Lisäksi teorian vahva tekstikeskeisyys tukee aineistolähtöistä tutkimusotettani. Halliday kiinnittääkin erityishuomiota siihen, miten tekstit ovat suhteessa niihin sosiaaliin konteksteihin, joissa ne tuotetaan ja vastaanotetaan (Butler 2003: 47; Halliday 1987: 60–92).

Hallidaylaisessa näkemyksessä ihmisten välinen kanssakäyminen on suurelta osin kielellistä toimintaa. Tämän kielellisen toiminnan seurauksena syntyy puhuttuja ja kirjoitettuja tekstejä, joilla Halliday tarkoittaa loputtomien yhtäaikaisten ja peräkkäisten kielellisten valintojen lopputulosta. Nämä kielelliset valinnat ovat valintoja eri merkitysten välillä, kun taas valinnat merkitysulottuvuuden piirissä realisoituvat tekstien leksikaalis-kieliopillisessa rakenteessa. (Halliday 1987: 125.) Kielisysteemin tasolta tarkasteltuna kyse on siitä, että kielioppi³, fonologia ja semantiikka ovat kaikki potentiaalisen valinnan systeemejä, joista kaksi edellistä keskittyy siihen, mitä kielenpuhujan on mahdollista sanoa, kun taas semanttinen systeemi määrittää, mitä on mahdollista tarkoittaa. Merkityspotentiaali ei kuitenkaan ole vain kielensisäinen ilmiö, vaan se ilmaisee sitä, mitä yksilö voi tehdä. Näin merkityspotentiaali linkittyy kielenulkoiseen sosiaaliseen maailmaan osana inhimillisen käyttäytymisen potentiaalia. (emt. 39.) Halliday tiivistää edellä esitetyn näkemyksensä siten, että siinä missä leksikaalis-kieliopillinen systeemi realisoi semanttisen systeemin, semanttinen systeemi realisoi behavioraalisen systeemin eli sosiaalisen semiotiikan (*social semiotic*). (emt. 42–43.)

Ihmisten tuottamat tekstit eivät sijaitse tyhjiössä, vaan aina kiinnittyneinä jonkinlaiseen sosiaaliseen kontekstiin, jota Halliday nimittää TILANNETYYPiksi (Halliday 1987: 125; Mathiessen et al. 2010: 125–126). Tilannetyypit ovat semioottisia konstruktioita, jotka rakentuvat kolmesta osasta, ALASTA, SÄVYSTÄ ja TAVASTA (*field*, *tenor* ja *mode*). Alalla Halliday tarkoittaa sekä puheena olevaa aihetta että toimintaa, johon kielenkäyttö kiinnittyy, ja kielen käyttötarkoitusta kussakin tilanteessa. Sävy viittaa puolestaan kielenkäyttötilanteen osallistujien välisiin suhteisiin, kuten statukseen sosiaalisessa hierarkiassa sekä kielenkäyttäjän rooliin osana jotakin yhteiskunnallista rakennetta. Tavalla hän luonnehtii kommunikaatiokanavan valintaa: millaisia symbolisia ja retorisia

³ Halliday (1987: 39, 43) käyttää tässä yhteydessä vaikeasti käännettävää käsitettä *lexicogrammar*, jossa hän yhdistää kieliopin ja leksikon yhtenäiseksi kielen sisäisen järjestyksen systeemiksi. Jatkossa käytän käsitteestä suomenkielistä muotoilua *leksikaalis-kieliopillinen systeemi*, mikäli haluan erottaa sen perinteisestä kieliopin käsitteestä.

ratkaisuja kielenkäyttäjät tekee eli millaisia eri tekstilajeja hän hyödyntää. (Halliday 1987: 33, 62, 122–123, 125; Mathiessen et al. 2010: 95–97, 144, 217.)

Edellä esitelty tekstien muotoutumiseen vaikuttavat tilannetyyppien muuttujat ovat suorassa yhteydessä semanttiseen systeemiin ja sen tasolla tehtyihin valintoihin (Halliday 1987: 125). Semanttinen systeemi on silta kielen ja ulkoisen maailman välillä: sen funktionaalisen merkityspotentiaalin avulla on mahdollista enkoodata sosiaalisen todellisuuden ilmiöitä (emt. 79). Halliday jakaakin semanttisen systeemin kolmeen funktionaaliseen komponenttiin, METAFUNKTIOON, jotka ovat IDEATIONAALINEN, INTERPERSONAINEN ja TEKSTUAALINEN (emt. 112; Mathiessen et al. 2010: 138). Ideationaalinen metafunktio enkoodaa kulttuurista ja henkilökohtaista kokemusta eli kielen sisältöä. Se luonnehtii ympäristön kaikkia ilmiöitä prosesseista olioihin sekä kieltä itseään. Halliday hienojakaa ideationaalisen funktion kahtia eksperientiaaliseen ja loogiseen komponenttiin, joista edellinen viittaa juuri kielen ja kokemusmaailman suhteeseen, jälkimmäinen käsittää koetun jäsentämisen kielessä toistuviksi rakenteiksi. (Halliday 1987: 48–49, 112; Mathiessen et al. 2010: 115.) Interpersoonaisessa metafunktiossa on kyse kielen osallistavasta funktiosta. Kohdatessaan muita kielenkäyttäjää ikään kuin tunkeutuu kuhunkin tilanteeseen ilmaisten omia asenteitaan ja arvostelmiaan ja yrittäen vaikuttaa toisten asenteisiin ja käytökseen. Viimeisenä tekstuaalinen metafunktio kattaa kielenkäyttäjän mahdollisuuden muodostaa tekstiä. Tällä Halliday tarkoittaa sitä, että tekstuaalinen funktio ilmaisee kielen suhteen sekä kielelliseen tilanteeseen eli siihen, mitä on jo sanottu tai kirjoitettu, että ei-kielelliseen tilanteeseen, jolla hän viittaa kielenkäytön sosiaaliseen kontekstiin. Ilman tätä funktiota ideationaalisten ja interpersoonaisien funktioiden ilmaisemat merkitykset eivät olisi mahdollisia ymmärtää. (Halliday 1987: 112–113; Mathiessen et al. 2010: 126–128, 220–221.)

Kuten edellisen kappaleen alussa esitin, tilanteen semioottiset osatekijät ovat järjestelmällisesti yhteydessä semanttisen systeemin metafunktioihin: Ala liittyy ideationaaliseen metafunktioon, koska molemmissa on kyse kielen sisältöfunktioista sekä kielenkäyttäjistä havainnoijana. Sävy on puolestaan kytköksissä interpersoonaiseen metafunktioon kielen osallistavan funktion nojalla. Viimeisenä tapa kytkeytyy tekstuaaliseen metafunktioon siten, että molemmat ilmaisevat asiaankuuluvuutta, relevanssia, jota ilman muut tilanteen komponentit ja semanttisen systeemin metafunktiot eivät voisi tulla ymmärätyiksi, koska ne eivät kytkeytyisi osaksi vuorovaikutusta. (Halliday 1987: 123, 125) Kun tilanteiset sosiosemanttiset muuttujat muodostavat vuorovaikutustilanteen tilannetyypin, syntyy REKISTERI, jossa tilanne alkaa määrittää, millaisia valintoja kielenpuhujat tekee semanttisen systeemin tasolla eli millaista merkityspotentiaalia hän hyödyntää (emt. 123; Mathiessen et al. 2010: 176). Siinä missä rekisteri on

käyttötilanteesta ja murre käyttäjästään ja tämän sosioekonomisesta asemasta riippuvaa kielellistä vaihtelua, ohjaa jokin muu voima sitä, miten edellä mainitut varieteetit arvotetaan. Tätä ilmiötä selittääkseen Halliday lainaa Basil Bernsteiniltä ja Ruqaiya Hasanilta KOODIN käsitettä. Koodilla hän pyrkii kuvaamaan sitä, kuinka kieliäseniteita erilaisia merkityksen muodostamisen tapoja kohtaan määrittävät yhteiskunnalliset tekijät, kuten sosiaaliluokkien väliset valtahierarkiat. (Halliday 1987: 31–35, 123, 126; Halliday & Webster 2003: 151–152; Christie & Martin 2009: 6.) Koodi ei määritä pelkästään sitä, miten valta jakautuu eri kielenkäyttötapojen välillä, vaan koko materiaallinen ja sosiaalinen todellisuus konstruoidaan vallalla olevan koodin näkökulmasta (Halliday & Webster 2003: 152). Tutkittaessa syrjäytymiskursseja onkin olennaista kiinnittää huomiota siihen, millaisen sosiaalisen järjestyksen pohjalta koodi on rakentunut ja millaiset valtasuhteet erilaisten rekisterien välille konstruoidaan.

Vaikka hallidaylainen näkemys rakentaa siltaa kielitieteen ja sosiaali- ja yhteiskuntatieteiden välille, sisältää se omat ongelmansa. Korostaessaan kielen toiminnallisuutta, semantiikan asemaa ja merkitysten sosiaalisuutta SF-kieliteoria luo hyvin laajan näkemyksen kielestä osana muuta inhimillistä toimintaa, mutta samalla jää hyvin kauas kielen erityisluonteesta. Näin teoria tarjoaa pikemminkin uuden tavan asennoitua kieleen kuin selkeitä työkaluja kielen analysoimiseen. Hyödynnänkin SF-kieliteoriaa ennemminkin laajana kehyksenä, jonka kautta hahmotan kielen toiminnallista ja sosiaalista luonnetta sekä tuen esittämiäni tulkintoja kielenkäytöstä kulttuurisena käytänteenä. Varsinaisessa mekaanisemmassa aineiston analyysissäni turvaudun vuorostaan enemmän kielen sisäistä rakennetta huomioivaan perinteisempään lingvistiseen tutkimukseen.

2.5 KONTEKSTUAALINEN SEMANTIikka JA KOLLOKAATIOT

Vaikka tutkimukseni keskittyy vahvemmin selvittämään syrjäytymisestä muodostuvia diskursseja, lainaan analyttisiä työkaluja myös kontekstuaalisen semantiikan piiristä. Kontekstuaalisessa semantiikassa lähtökohtana ovat sanojen toistuvat konkreettiset käyttöyhteydet ja niiden kautta muodostuvat usuaaliset merkitykset (Jantunen 2004: 8). Leksikaalisen yksikön semanttiset ominaisuudet käyvät siis ilmi siitä, millaisiin suhteisiin se asettuu muiden sanojen kanssa. Sanan merkitys heijastuu tällöin sen semanttisesta normaaliudesta tai epänormaaliudesta kieliopillisesti oikein muotoilluissa konteksteissa. Näitä normaaliutta määrittäviä suhteita voidaan kutsua kontekstuaalisiksi suhteiksi. Pohjimmiltaan sanan merkityksessä on kyse rajoitetusta käytettävyydestä eli siitä, millaiset syntagmaattiset ja paradigmaattiset valinnat ovat sanan

yhteydessä suotavia tai yhteenkuuluvia ja mitkä eivät. (Cruse 1986: 1, 15–16.) Toisin sanoen tutkimusta luonnehtii keskittyminen syntagmaattisen ja paradigmaattisen akselin yhteistoimintaan: mitkä säännöt tai preferenssit ohjaavat jonkin ilmauksen valintaa muiden mahdollisten ilmausten joukosta lineaariselle jatkumolle (Jantunen 2004: 8).

Yhtenä merkittävimmistä kontekstuaalisen semantiikan puolesta puhujista pidetään 1900-luvun puolivälissä vaikuttanutta englantilaista kielitieteilijää John Rupert Firthiä. Firthin käsitys kielestä erosi merkittävästi silloisten amerikkalaisten strukturalistien, de Saussuren seuraajien sekä Prahan koulukunnan jäsenten näkemyksistä. Häneen henkilöitynyt niin sanottu englantilainen koulukunta ulotti merkityksen tutkimuksen kaikille kielen tasoille korostaen merkityksen, kontekstin ja inhimillisen toiminnan välistä yhteyttä. (Nerlich & Clarke 1996: 359.) Firth (1957: 35) korostaa sellaisen autenttisen aineiston käyttöä, joka on tuotettu tyypillisissä, toistuvissa ja toistuvasti havaittavissa tilanteen konteksteissa. Nämä kontekstit tulee sijoittaa sosiologisiin ja lingvistisiin kategorioihin, jotka ovat suhteessa laajempaan kulttuurikontekstiin (emt.). Firthin funktionaalista ja systeemistä lähestymistapaa kieleen ovat kehittäneet edelleen jo aikaisemmin esittelemäni M.A.K. Halliday sekä muut englantilaiset funktionalistit (Nerlich & Clarke 1996: 365).

Tutkimukseni kannalta merkittävin kontekstuaalisen semantiikan anti on Firthin muotoilema kollokaation käsite. Firthille sanojen merkitys perustuu käyttöön, ja tämä käyttö luo sanoille tavanomaisia esiintymisympäristöjä (Tognini-Bonelli 2001: 162). Yksi osa sanojen merkityksestä rakentuu siis syntagmaattisesta leksikaalisesta myötäesiintymisestä toisten sanojen rinnalla. Tämä ilmenee kontekstuaalisena leksikaalisena valintana. (Jantunen 2004: 16.) Kollokaatit tarkoittavat tällöin leksikaalisten yksikköjen ketjuja, jotka tavanomaisesti esiintyvät yhdessä, mutta jotka ovat tästä huolimatta merkitykseltään läpinäkyviä. Tämä läpinäkyvyys tarkoittaa sitä, että jokainen leksikaalinen yksikkö on myös semanttisesti itsenäinen, eikä muodosta esimerkiksi kiinteää idiomia toisen sanan kanssa. (Cruse 1986: 40–41.)

Siinä missä hyödynnän tutkimuksessani kriittistä diskurssianalyysiä kielen ja vallankäytön suhteen tarkastelussa sekä systeemis-funktionaalista kieliteoriaa kielen hahmottamisena sosiaalisena toimintana, tuo kontekstuaalinen semantiikka tärkeän lisän kielen käytössä ja käyttökonteksteissa rakentuvasta ja vakiintuvasta merkityksestä. Tarkastellessani eri syntaktisten jäsenten myötäesiintymistä *syrjäytyminen*-lekseemin kanssa kiinnitänkin erityishuomiota sekä täysin samanmuotoisina toistuviin kollokaatteihin että käytettyjen kollokaattien välillä vallitseviin merkitysyhteyksiin. Tätä merkitysyhteyttä valottaa toisaalta SEMANTTINEN PREFERENSSI, jolla tarkoitetaan lemman tai sananmuodon kiinteää suhdetta semanttisesti toisiinsa kytkeytyviin sanoihin, toisaalta SEMANTTINEN PROSODIA eli ilmausta ympäröivä ja arvottava, negatiivinen tai

positiivinen merkitysaura, joka heijastaa kielenkäyttäjän asenteita (Stubbs 2001: 65; Hunston 2009: 85–92). Semanttisesta preferenssistä on kyse silloin, kun lekseemiä luonnehtii sen frekventti yhdessä esiintyminen keskenään lähimerkityksisten sanojen kanssa. Tämä lähimerkityksisyys on luonteeltaan evaluatiivista, arvottavaa ja arvioivaa. (Hunston 2009: 101.) Semanttinen prosodia tarkoittaa puolestaan sitä, että näennäisesti neutraalit sanat alkavat saada positiivisia tai negatiivisia merkityksiä sen mukaan, millaiset kollokaatit niihin yleisesti assosioituvat. Esimerkiksi englannin *cause*-verbi saa useammin negatiivissävytteisen aiheutumisen lopputulosta ilmaisevan kollokaatin kuin positiivisen. (emt. 86–87.)

2.6 KÄSITEMETAFORATEORIA

Syrjäytymisestä käydyn keskustelun tutkimuksessa mielenkiintoisia eivät ole pelkästään kirjoittajien viestimät denotatiiviset merkitykset, vaan näille viesteille usein inherentti, mutta ei-kohosteinen metaforisuus. Puhuessamme mistä tahansa abstraktista tai konkreettisestakin maailman oliosta tai asiaintilasta turvaudumme nopeasti muihin olioihin ja asiaintiloihin niiden välillä vallitsevan samankaltaisuuden nojalla. Metaforien käyttö paljastaakin kieleemme ja ajattelumme ruumiillisen ja kokemuksellisen luonteen (Haser 2011: 6). Niiden avulla pystymme ymmärtämään verrattain abstrakteja käsitteitä konkreettisempien käsitteiden valossa, joista jälkimmäiset polveutuvat suoraan omista kokemuksistamme (emt.).

Metaforia koskevissa teorioissa on pitkään pidetty yllä vahvaa dikotomiaa niin sanottujen elävien ja kuolleiden metaforien välillä. Perinteisen näkemyksen mukaan elävät metaforat joko nostavat esille uuden tavan kuvata maailmaa tai ne ovat muulla tavoin poeettisia. Siinä missä elävä metafora on kohosteinen ja tunnusmerkkinen, kuollut metafora on niin arkinen ja tunnusmerkitön, ettei maallikko edes huomaa sen metaforisuutta. 1970- ja 1980-lukujen mittaan osa kielentutkijoista, kuten George Lakoff, Mark Johnson sekä Mark Turner, alkoivat kuitenkin epäillä tämän kahtiajaon yksiselitteisyyttä: konventionaaliset ja huomaamattomat metaforat ovat kaikkea muuta kuin kuolleita ja muuttumattomia. (ks. Muller 2008: 1–2; Gibbs 2010: 2–3.)

Viimeaikainen tieteellinen keskustelu metaforista on keskittynyt vahvasti käsittemetaforateorian ympärille (Gibbs 2010: 3). Kognitiivisessa kielitieteessä metafora määritellään KÄSITTEELLISEN DOMAANIN ymmärtämiseksi toisen käsitteellisen domaanin kautta. Käsitteellisellä domaanilla tarkoitetaan johdonmukaisesti jäsennettyä inhimillistä kokemusta. Esimerkiksi tietomme, käsityksemme ja kokemuksemme sodankäynnistä, ruuanlaitosta tai

tanssimisesta voivat toimia työkaluina aivan toisenlaisen kokemuksen jäsentämiselle. Tätä toisen käsitteellisen domaanin käyttämistä toisen domaanin ymmärtämiseksi kutsutaan KÄSITEMETAFORAKSI. Domaania, josta ammennamme metaforisia ilmauksia toisen käsitteellisen domaanin ymmärtämiseksi, kutsutaan LÄHDEALUEEKSI (*source domain*). Ymmärtämisen kohteena olevaa domaania nimitetään puolestaan KOHDEALUEEKSI (*target domain*). Useimmissa tapauksissa lähdealue on luonteeltaan konkreettisempi tai fysikaalisempi kuin kohdealue. Tälle käsittemetaforien YKSISUUNTAISUUDEN PERIAATTEELLE on selkeä inhimillinen selitys: pyrimme tekemään abstrakteista käsitteistä ymmärrettävämpiä konkretian avulla. (Kövecses 2002: 4–6.)

Domaanien vuorovaikutuksesta syntyvä ymmärrys rakentuu niiden välille muodostettujen VASTAAVUUKSIEN (*mappings*) varaan. Jos luonnehdimme toisen ihmisen suostuttelevaa käytöstä ilmauksella ”hän kuorruttaa pyyntönsä ylisanoilla”, olemme luoneet käsittemetaforan SUOSTUTTELU ON RUUANLAITTOA, jossa ruuanlaitto toimii lähdealueena ja suostuttelu kohdealueena. Vastaavuutena toimii puolestaan suostuttelijan esittäminen ruuanlaittajana. Käsittemetaforat kirjoitetaan pienin kapiteelikirjaimin erottamaan ne niistä varsinaisista metaforisista kielellisistä ilmauksista, joissa domaanien yhdistäminen tapahtuu. (Kövecses 2002: 4, 6–7.)

Hyödynnän tutkimuksessani käsittemetaforateoriaa yhtenä osana semanttista analyysiäni. Kiinnitän huomiota erityisesti aineistosta nouseviin tapauksiin, joissa useat esiintymät hyödyntävät samoja lähdealueita syrjäytymisen luonnehtimisessa muodostaen näin yhtenäisiä metaforisia diskursseja syrjäytymisestä. Metaforien pragmaattinen rooli diskursseissa vaikuttaakin luonnollisesti siihen, miten diskursseissa esitetyt väittämät ymmärretään (Gibbs 2010: 13).

3 SYRJÄYTYMISEN DISKURSIIVISET MERKITYKSET

Tässä luvussa tutkin *syrjäytyminen*-lekseemin ilmentymiä ja niistä muodostuvia syrjäytymisdiskursseja Helsingin Sanomissa vuosina 2005 ja 2012. Alaluvut 3.1–3.3 painottuvat transitiivisuuden analysointiin tutkiessani *syrjäytymisen* ilmipantuja muotoja subjektin, objektin ja adverbiaalitäydennyksen syntaktisissa rooleissa. Koko osion päättävässä luvussa 3.4 painopiste siirtyy vahvemmin kollokaatiotutkimukseen, kun tarkastelen *syrjäytymisen* saamia etu- ja jälkimääritteitä sekä niiden vaikutusta *syrjäytyminen*-lekseemin semantiikkaan. Kaikkia lukuja yhdistää toistuvien merkitysten kokoaminen suuremmiksi diskursiivisiksi kokonaisuuksiksi, merkitysentutkimuksen metodologisen välineistön laaja-alainen hyödyntäminen sekä aineistosta saatujen tulosten keskusteluttaminen sosiaalitieteellisen tutkimuksen kanssa.

3.1 SYRJÄYTYMINEN SUBJEKTINA

Yksi tärkeä aspekti syrjäytymisen diskursiivisesti rakennettua merkitystä tutkittaessa on tarkastella, millaisissa verbiprosesseissa se esitetään enemmän tai vähemmän agenttiivisena tahona kielipillisen subjektin roolissa. Toisin sanoen kyse on transitiivisuuden (ks. luku 2.3.2) tutkimisesta syrjäytymisdiskursseissa. Selvittämällä, mitä syrjäytyminen saa aikaan, mihin sen toiminta kohdistuu ja miten sitä luonnehditaan, on mahdollista päästä käsiksi siihen, mitä syrjäytymisen hahmotetaan olevan. Tarkastelenkin tässä luvussa sitä aineistoni osaa, jossa subjektina toimivan substantiivilausekkeen edussanaksi on valittu syrjäytyminen.

Tutkimusaineistoni 709 esiintymävirkkeestä *syrjäytyminen*-lekseemin sisältäviä subjektillisia lauseita on aineistossani yhteensä 556 kappaletta, joista 534 tapauksessa subjektina on substantiivilauseke. Näistä 109 tapauksessa *syrjäytyminen*-lekseemi toimii subjektina pää- tai sivulauseessa joko yksistään tai rinnasteisena yhden tai useamman muun substantiivilausekkeen kanssa. Näin ollen syrjäytyminen on valittu lausekkeen edussanaksi reilussa yhdessä viidesosassa kaikista subjektina olevista substantiivilausekkeista. Muita aineistossa esiintyviä subjekteja ovat infinitiivilausekkeet sekä yksittäinen subjektina toimiva sivulauseke. (ks. taulukko 1.)

<i>syrjäytyminen</i> subjekti-NP:n edussanana	Muu kuin <i>syrjäytyminen</i> subjekti-NP:n edussanana	Subjektina InfP	Subjektina sivulause	Yhteensä
109	425	21	1	556

Taulukko 1: syrjäytyminen-lekseemin sisältävät subjektilliset lauseet aineistossa.

Tarkasteltaessa *syrjäytyminen*-subjektin harjoittamia verbiprosesseja puhtaasti pelkkien paljaiden predikaattien pohjalta aineistosta ei nouse kuin kolme tiheään toistuvaa esiintymää. Nämä ovat predikaatit *olla*, *alkaa* ja *uhata*, joista ensimmäinen toistuu 34, toinen yhdeksän ja kolmas seitsemän kertaa. Näistä frekventeistä esiintymistä ainoastaan *alkaa*- ja *uhata*-verbit antavat alustavia viitteitä yhtenäisistä, toistuvista diskursseista, kun taas *olla*-verbiin liittyviä merkityksiä on mahdotonta hahmottaa ilman syvempää analyysiä sen yleisen käyttötaajuuden sekä monikäyttöisyyden vuoksi (ks. VISK § 456). Koska muiden predikaatteina käytettyjen verbien kirjo on runsas, ei tutkimuskysymysteni kannalta ole hedelmällistä käydä läpi kaikkia predikaattiesiintymiä tapauskohtaisesti. Tästä syystä olen ryhmitellyt aineistossa esiintyviä predikaatteja laajemmiksi diskursseiksi saadakseni otteen siitä, millaista kuvaa sanomalehdissä syrjäytymisestä luodaan. Ryhmittelyperiaatteeni ei ole rajoittunut tiukasti pelkkään predikaattina toimivan verbin denotatiiviseen merkitykseen, vaan olen ottanut huomioon myös kontekstuaalisen tai pragmaattisen merkityssisällön. Tällä tarkoitan sitä, että sijoittaessani predikaatin tietyn diskurssin alaisuuteen perustan tekemäni ratkaisut käyttökontekstista nouseville merkityksille: millaisen objektin tai adverbiaalitäydennyksen verbi saa, millainen lauseke toimii *olla*-kopulan predikatiivina tai predikatiiviadverbiaalina ja millaiset määritteet ja adverbiaalit tarkentavat lauseenjäsenten merkitystä.

Edellä esittämäni lajitteluperiaatteiden nojalla syrjäytymisen kieliopillisen subjektin roolissa suorittamista verbiprosesseista erottuu yhteensä 10 yhtenäistä diskurssia (ks. taulukko 2). On otettava huomioon, että useat erilaiset diskurssit saattavat esiintyä yhtä aikaa yhden esiintymän yhteydessä, mutta olen pyrkinyt selkeyden vuoksi liittämään kunkin predikaatin vain yhteen diskurssiin. Mainitsen kuitenkin aina näiden tapausten kohdalla ne kaikki diskursiiviset ainekset, jotka niissä ovat läsnä.

Diskurssi	Määrä
Syrjäytyminen on vaarallista	43
Syrjäytyminen puhuttaa	12
Syrjäytyminen kasvaa	10
Syrjäytyminen alkaa	9
Syrjäytyminen on ongelma	7
Syrjäytyminen on seuraus	6
Syrjäytyminen vähenee tai päättyy	6
Syrjäytyminen luo kustannuksia	5
Syrjäytyminen periytyy	4
Muut	7
Yhteensä	109

Taulukko 2: Syrjäytymisen subjektina harjoittamista verbiprosesseista muodostuvat diskurssit.

Seuraavissa luvuissa käyn läpi analyysihuomioitani aineistosta nousseista diskursiivisista juonteista. Olen jakanut verbiprosesseista muodostuneet diskurssit kolmeen semanttiseen pääkategoriaan, joiden sisällä käyn läpi yksittäiset diskurssit yksi kokonaisuus kerrallaan. Kiinnitän lopuksi huomiota myös yhdeksään esiintymään, jotka eivät kytkeytyneet muihin diskursiivisiin kokonaisuuksiin.

3.1.1 SYRJÄYTYMINEN VAARALLISENA ILMIÖNÄ

Aineistoni määrällisesti suurimman diskurssin esiintymiä yhdistää niiden tapa esittää syrjäytyminen vaarallisena, vahingollisena, uhkaavana tai muulla tapaa huolestuttavana ilmiönä. Siinä missä syrjäytymisen haitallisuutta ja vaarallisuutta on konstruoitu muissakin diskursseissa laajasti, keskittyvät tämän kokonaisuuden tapaukset kuvailemaan pelkästään ilmiön negatiivista luonnetta ja seurauksia. *Syrjäytyminen on vaarallista* -diskurssi on samalla ainut, joka muodostaa yksin yhden kolmesta aineiston pääkategorioista. Kyseiseen diskurssiin kuuluvat predikaatit löytyvät taulukosta 3⁴.

⁴ Olen merkinnyt kaikissa taulukoissa mahdolliset kieltomuotoiset esiintymät tähdellä. Mikäli samasta predikaatista esiintyy sekä myönteisiä että kielteisiä muotoja, olen sijoittanut kieltomuotoisten tapaukset suluissa tapausten kokonaismäärän viereen.

Predikaatti	Aiheuttaa	Haitata	Heikentää	Heiluttaa	Huolestuttaa	Jatkua	Liittyä	Lisätä	Nakertaa	Näkyä	Olla	Yhteensä
Määrä	2 (1*)	1	1	1	1	1	2	2	1	3	2	43
Predikaatti	Olla-kopula	Rikkoa	Saada kuulua	Synnyttää	Syödä	Tuhota	Tuoda	Tuottaa	Uhata	Uhata purkaa	Vaikuttaa	Viedä
Määrä	8	1	1*	1	1	1	1	1	7 (1*)	1	2	1

Taulukko 3: Syrjäytyminen on vaarallista -diskurssin predikaatit. Tähdellä merkitty määrä predikaateista esiintyy kieltomuodossa.

3.1.1.1 uhata-verbi

Tiheimmin diskurssin piirissä toistuva predikaatti on *olla*-verbin ohella *uhata*-verbi. Esiintymissä verbi aktivoituu merkityksissä 'antaa aiheutta pelkoon' ja 'saattaa vaaraan' sen sijaan, että kirjoittajat korostaisivat agenttiivisempaa merkitystä, jossa joku ilmaisee sanoin tai elein aikomuksensa tehdä pahaa toiselle (NS s.v. *uhata*). Syrjäytymistä ei siis tässä yhteydessä pyritä elollistamaan, vaan sitä luonnehditaan pikemminkin luonnonmullistuksen kaltaisena uhkaavana ilmiönä. Uhkaamisen verbiprosessi on siitä omalaatuinen, että se kuvaa potentiaalisesti toteutuvaa ei-toivottua tilaa, vaikka tämän toteutumisen laajuutta ja määrää ei tarkalleen tiedetä. Kun kirjoittajat esittävät syrjäytymisen uhkaavan eri ihmisryhmiä, on lukijan hankala päätellä, kuinka vakavasta ja laajamittaisesta uhkasta on todella kyse. Samalla syrjäytymisen käsitteen sumearajaisuus ja epämääräisyys voivat tehdä toimittajien uhkakuvista itseään toteuttavia ennustuksia: kun ilmiöllä ei ole selkeitä empiirisiä määrittelykriteerejä, voidaan hyvin monenlainen tapahtuma sosiaalisen todellisuuden piirissä laskea osoitukseksi syrjäytymisestä.

Syrjäytymisuhan alla olevat kohteet ilmaistaan partitiiviobjekteilla, jotka viittaavat kaikissa tapauksissa inhimillisiin tarkoitteisiin. Tarkoitteista neljä viittaa joko suoraan tai välillisesti nuoriin ihmisiin, kun objekteina toimivat kolmesti nuoret sekä kertaalleen oppilaat (esim. 1). Näistä esiintymistä kolmessa uhka syrjäytyä liitetään vahvasti nivelvaiheeseen, jossa peruskoulu- tai lukio-opintonsa loppuun suorittaneen nuoren tulisi suuntautua jatkokoulutukseen ja työelämään.

- (1) Koska maksajaa ei löydy, peruskoulunsa päättänyt nuori ei pääse jatkokoulutukseen, ja häntä **uhkaa** *syrjäytyminen*.⁵

Nivelvaihe on nostettu niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa kriittiseksi osaksi nuorten syrjäytymisen vastaista taistelua. Tämän kamppailun ilmenemismuotoja ovat muun muassa

⁵ Olen tässä sekä objekteja ja adverbiaalitäydennyksiä koskevissa analyysiluvuissa lihavoinut tekstinäytteistä analysoitavan lauseen predikaatin ja kursivoinut *syrjäytyminen*-leksemin. Otsikkoina esiintyvät lauseet on merkitty kokonaisuudessaan kapiteelikirjaimin.

nivelvaiheisiin keskittyvä koulutussosiologinen tutkimus että erilaiset nuorisoprojektit ja -hankkeet. (ks. Kivelä & Ahola 2007: 17–25, 48–55) Kirjoittajien mainitsemia esteitä kouluttautumiselle ovat sekä valtion tarjoaman rahallisen tuen puute että yksilön huono koulumenestys. Näin ollen sekä yhteiskunnallinen että yksilölähtöinen näkökulma syrjäytymisen syihin aktivoituvat molemmat. Nivelvaiheen lisäksi yksi kirjoittaja mainitsee nuorten syrjäytymisen uhaksi harrastusliikuntatoiminnasta pois jäämisen. Tässä esiintymässä syytä ei eksplikoida. Kirjoittajien huoli nuorista ei tule yllätyksenä, sillä sosiaalityhteellisessä tutkimuksessa yhdeksi syrjäytymisen riskiryhmäksi 1990-luvun Suomessa hahmottuivat juuri pelkän peruskoulutuksen varassa olevat ja työmarkkinoille huonosti sijoittuneet nuoret aikuiset (ks. Halleröd & Heikkilä 1999: 202–203). Sosiaalityön tutkija Kyösti Raunio (2000: 228–229) korostaakin marginalisoitumisesta ja syrjäytymisestä puhuttaessa viranomaisia ja ammattiauttajia kiinnittämään erityishuomiota nuoriin aikuisiin muiden riskiryhmien ohella, sillä nuorten ongelmat ovat vaarassa jäädä huomiotta tarkasteltaessa vain kaikkein huono-osaisimpia.

Kahdessa muussa tapauksessa uhan kohteina ovat tarkemmin määrittelemättömät ihmisryhmät (esim. 2) ja Pihlajamäen lähiön asukkaat (esim. 3). Lisäksi yhdessä esiintymässä *uhata*-verbi esiintyy kieltomuodossa, jolloin kieltolauseetta seuraava *vaan*-jakso esittää elliptisesti kontrastoivan subjektin: ennen syrjäytymistä turmeltumista pidettiin nuorison uhkana (esim. 4). Kyseisen kirjoittajan havainto nostaa esille julkisen keskustelun vallan sosiaalisten ilmiöiden konstruoinnissa. Vaikka nykyisenlaista yhteisöstä pois jäämisestä ilmenevää syrjäytymistä saattoi ilmetä jo 1900-luvun alussa, ei tälle ilmiölle ollut nimeä, eikä siitä tällöin voinut edes puhua uhkana. Sensuuri- ja moraalikeskustelun piirissä syntyneelle turmeltumisen käsitteelle oli puolestaan hahmotettu Ian Parkerin termin epistemologinen status: turmeltumisen käsitettiin ilmenevän maailmassa ja täten uhkaavan nuoria ja heidän mieliään.

- (2) Tämän vuoden alkupuolella on oikeasti havahduttu ymmärtämään, että Suomessa on monia ryhmiä, joita todella **uhkaa** *syrjäytyminen*, ellei heitä auteta.
- (3) Heino-Mouhu myöntää, että myös Pihlajamäessä on väkeä, jota **uhkaa** *syrjäytyminen*.
- (4) Vuoden 1912 Suomessa nuorisoa **ei uhannut** *syrjäytyminen*, vaan turmeltuminen.

Syrjäytyminen näkyy aikalaisdiskurssissa turmeltumisen tavoin epistemologisen statuksen saavuttaneena käsitteellisenä oliona. Kun syrjäytymisen sanotaan uhkaavan yksilöitä ja ihmisryhmiä, luodaan kaksijakoista mielikuvaa, jossa toisaalta syrjäytymiselle mainitaan ulkoisia syitä ja laukaisimia, toisaalta syrjäytymisen aktualisoituminen yksilöiden kohdalla vaihtelee. *uhata*-

verbi kantaakin merkitystä vielä toteutumattomasta vaarasta (ks. NS s.v. *uhata*). Koska syrjäytyminen uhkaa erilaisissa elämäntilanteissa olevia, ei itse elämäntilanne voi olla synonyymi syrjäytymiselle, sillä elämäntilanne ei automaattisesti johda syrjäytymiseen. Syrjäytymisestä konstruoidaan siis omalakinen mekanismi, jonka on mahdollista aktivoitua eri yksilöiden kohdalla.

3.1.1.2 Kopulalauseet

uhata-predikaattillisten tapausten lisäksi myös muissa esiintymissä kirjoittajat luonnehtivat syrjäytymistä peloksi, vaaraksi tai huolenaiheeksi. Tämä ilmaistaan viidesti kopulalauseilla, joissa predikaatiivit ilmaisevat syrjäytymisen olevan vaarallinen tai pelottava ilmiö (ks. taulukko 4). Näissä esiintymissä kirjoittajat esittävät syrjäytymisen uhkaavan tai pelottavan ei-syrjäytyneitä. Edussanat *vaarallisempaa*, *turvallisuusuhka* ja *uhkatekijä* nostavat uhaksi itse syrjäytyneet ja heidän toimintansa, kun taas lausekkeet *pelottava ilmiö* ja *suomalaisten suurimpia pelkoja* korostavat ei-syrjäytyneiden huolta heidän omasta riskistään syrjäytyä. Kopulalauseiden lisäksi yhdessä tapauksessa *huolestuttaa*-verbi ilmaisee syrjäytymisen huolestuttavan partitiiviobjektilla ilmaistua taloustieteilijä *Vartiaista*.

Predikaatiivi	vaarallisempaa kuin enemmistön eduista tinkiminen (AP)	pahin turvallisuusuhka (NP)	Helsingin -- vakavin uhkatekijä (NP)	äärimmäisen raskas ja pelottava ilmiö (NP)	suomalaisten suurimpia pelkoja (NP)
----------------------	--	-----------------------------	--------------------------------------	--	-------------------------------------

Taulukko 4: Syrjäytymisen vaarallisuutta tai pelottavuutta ilmaisevien kopulalauseiden predikaatiivit.

Edellä esitellyissä *olla*-kopulallisissa esiintymissä rakennetaan ylipäättään kahtiajakoa kirjoittajasta ja lukijoista koostuvan, ”normaalit kansalaiset” käsittävän sisäryhmän ja ulkopuolisista syrjäytyneistä koostuvan ulkoryhmän välille. Termit sisä- ja ulkoryhmä ovat peräisin sosiologiasta ja sosiaalipsykologiasta. Kyseisten tieteenalojen piirissä sisäryhmäksi nimitetään sitä ihmisjoukkoa, jonka jäseneksi yksilö kokee kuuluvansa, kun taas ulkoryhmäksi määrittyvät tämän sisäryhmän ulkopuolelle jäävät yksilöt (Pennington 2000: 51, 101). Vaarallista syrjäytyneiden käsittämisessä ulkoryhmäksi on se, että ihmisten on havaittu käyttäytyvän avoimen ennakkoluuloisesti ulkoryhmiä kohtaan, mikäli tällaiset ennakoasenteet ovat yleisesti hyväksyttyjä sisäryhmän piirissä (Augoustinos & Reynolds 2001: 17). Helne (2002: 225) luonnehtiikin syrjäytymiskeskustelun

yhdeksi voimistuvaksi tendenssiksi toiveen ”syrjäytymisvaarassa olevien” tunnistamisesta. Hänen mukaansa tätä tunnistamista toivotaan pikemminkin sisäryhmän ”meidän” kuin syrjäytyneiden itsensä vuoksi: vaara tai riski ei uhkaa niinkään syrjäytyneitä kuin ”meitä” muita (emt.). Tällöin syrjäytymiskurssi pahimmillaan lähentää vain sen tuottajia, mutta ajaa sisäryhmästä kauemmas sen kohteita, syrjäytyneitä (ks. emt. 53).

Syrjäytymisen vaaraa ja syrjäytyneiden vaarallisuutta korostava diskurssi ei ole yllättävä siinä valossa, että esimerkiksi Helsingin kaupungin turvallisuusohjelman alatyöryhmä sekä sisäministeriön sisäisen turvallisuuden ohjelmaan kiinnittyvä Turvallinen kaupunki -sivusto käsittelevät syrjäytymistä erikseen yhtenä turvattomuuden aiheuttajana (Syrjäytymisen ehkäisy ja vähentäminen -työryhmä 2009; Turvallinen kaupunki). Molemmissa lähteissä mainitaan, että vaikka syrjäytyneet aiheuttavat turvattomuutta pääasiassa itselleen, voi pahan olon purkaminen ulospäin haitata myös muuta yhteiskuntaa. Näin ollen konstruoidaan todellisuutta, jossa syrjäytyneet yksilöt esitetään potentiaalisena turvallisuushkana ei-syrjäytyneille. Helsen (2002: 96) mukaan tämä yhteiskunnan harjoittama syrjäytyneiden kontrolloiminen oikeutetaan syrjäytymiseen liitetyn poikkeavuuden avulla. Tämä samalla mahdollistaa sen, että myös niin sanottuja normaaleja kansalaisia voidaan kontrolloida ennakoivasti pitämällä yllä syrjäytymiseen liitettyä pelkoa (ks. emt.).

Kopulalauseita käytetään myös kolmesti ilmaisemaan syrjäytymisen syy-yhteys toiseen ilmiöön. Syrjäytymistä predikoi näissä tapauksissa kahdesti predikatiivi ja kertaalleen predikatiiviadverbiaali, joissa kaikissa substantiivilausekkeiden edussanana toimii syy-lekseemi. Tämä lekseemi ilmaisee predikatiivien kohdalla myös syrjäytymisen seurauksen jälkimääritteinä toimivien elatiivimääritteiden avulla (esim. 5). Predikatiiviadverbiaalin kohdalla syyn seuraus on esitetty jo edeltävässä virkkeessä, johon *syynä*-predikatiiviadverbiaali viittaa (6). Syrjäytymisen syynä kirjoittajat pitävät romaniaikuisten mittavaa siirtymistä työkyvyttömyyseläkkeelle, urheilun lopettamista sekä ratsastusharrastuksen kasvavaa suosiota. Näistä syistä kaksi edellistä nostavat esiin syrjäytymisen vahingollisen puolen jonkinlaisena yhteiskunnasta tai harrastustoiminnasta sivuun jäämisenä. Jälkimmäisessä tapauksessa kirjoittaja näkee syrjäytymisen aikaansaavan myös jotakin positiivista: kun sosiaalinen yhteys ja yhteenkuuluvuuden tunne ovat uhattuina, ihmiset alkavat hakeutua yhdessä ratsutalleille etsimään helpotusta toistensa seurasta.

- (5) Syitä urheilun lopettamiseen **ovat** opiskelu, toinen harrastus, kannustuksen puute, kyllästyminen ja joskus *syrjäytyminen* oman joukkueen sisällä.

- (6) Syynä **ei** kuitenkaan **ollut** työn vieroksunta, vaan romanien surkeat, terveydelle haitalliset asuinolot ja *syrjäytyminen*.

3.1.1.3 Syrjäytymistä elollistavat predikaatit

Seitsemän predikaattia nostavat syrjäytymisen esille voimakkaan agenttiivisena, osassa tapauksista suorastaan elävänä oliona. Niissä kaikissa aktivoituu myös merkitys syrjäytymisestä tuhoavana tai koettelevana toimijana. Nämä predikaatit sekä niiden saamat objektit ovat lueteltuina taulukossa 5.

Predikaatti	Heiluttaa	Nakertaa	Rikkoa	Syödä	Tuhota	Uhata purkaa	Viedä
Objekti	perheiden elämänkohtaloita (NP)	sitä pohjaa, jonka varassa pärjäämme paremmin myös kriisin hetkellä (NP)	ihmisten suunnitelmia (NP)	työuraa (NP)	ihmisten suunnitelmia (NP)	yhteiskunnan ja sen instituutioiden välisen sopimuksen (NP)	ihmisen (NP)

Taulukko 5: Haitallista syrjäytymistä elollistavat predikaatit sekä niiden saamat objektit.

Verbien *nakertaa* ja *syödä* tapauksissa kirjoittajat ovat käyttäneet ravinnon nauttimista metaforisena lähdealueena, joka on siirretty yhteiskunnallisen elämän kohdealueelle. Näin syrjäytyminen esiintyy olentona, joka ahmii itseensä objekteina esiintyviä *työuraa* sekä yhteiskunnallisen perusturvan *pohjaa*. Samalla syömisen konkreettinen lähdealue presupponoi, ettei jo syötyä osaa objektista voida saada enää takaisin, vaan se on menetetty syrjäytymisen nieluun. Tämä saa syrjäytymisen seuraukset vaikuttamaan peruuttamattomilta.

Verbit *heiluttaa*, *rikkoa*, *tuhota* sekä verbiketju *uhata purkaa* ammentavat myös metaforisia merkityksiä konkreettisten fysikaalisten objektien domaanista. Kaikkia näitä predikaatteja yhdistää merkitys verbiprosessin kohteena olevan objektin epävakaa tai epäyhtenäiseksi saattamisesta. Kyseisten esiintymien objekteina toimivat NP:t viittaavat kolmessa tapauksessa yksilötasolle ihmisten suunnitelmien ja perheiden elämänkohtaloiden muodossa, kun taas laajempi yhteiskunnallinen konteksti aktivoituu viittauksena yhteiskunnan ja sen instituutioiden välillä vallitsevaan sopimukseen. Näin syrjäytyminen konstruoituu esiintymissä yhteiskuntaa ja sen yksilöitä riepottelevaksi pahaksi olennoksi tai voimaksi.

Kaikkein inhimillisimpänä agenttina syrjäytyminen esitetään *viedä*-verbin avulla. Kyseisessä esiintymässä syrjäytyminen vie objektina toimivan *ihmisen* adverbiaaleilla ilmaistuihin aktiviteetteihin ja lokaatioihin. Näinä viemisen kohdetta ilmaisevina adverbiaaleina esiintyvät substantiivilausekkeet *kaljalle* sekä *karkkikauppaan*, kun taas viemisen verbiprosessia tarkennetaan

tavan adverbilla *herkästi*. Kirjoittaja käyttää *ihmisen*-objektia viittaamaan geneerisesti keneen tahansa, jota syrjäytyminen ikään kuin houkuttelee lähtemään mukaansa paheellisiin toimiin. Näin syrjäytymisestä luodaan mielikuvaa yksilön ulkopuolella vaikuttavana, suorastaan patologisena voimana, joka ohjailee ihmisen valintoja. Syrjäytynyttä ihmistä ei tällöin pidetä vastuussa omista teoistaan, vaan niiden katsotaan seuraavan syrjäytymisen tilasta.

Kaikkia edellä esiteltyjä syrjäytymisen agenttiivisuutta korostavia esiintymiä yhdistää kirjoittajien tapa essentialisoida syrjäytyminen irralleen niistä prosesseista ja ihmisistä, joihin ilmiön pitäisi empiirisellä tasolla kiinnittyä. Syrjäytyminen siis alkaa elää ja vaikuttaa yhteiskunnassa itsenäisenä entiteettinä syrjäytyneistä erillään tai heidän ulkopuolellaan, mikä muodostaa teksteissä yhtenäisen käsittemetaforan SYRJÄYTYMINEN ON HAITALLINEN OLENTO. Tällaisen diskurssin vaarana on se, että syrjäytymisen nähdään olevan paradoksaalisesti kaikkialla paikantumatta konkreettisesti minnekään. Syrjäytymisen empiirinen häilyväisyys saattaakin olla yksi syistä, miksi syrjäytymispuheeseen liittyy vahvasti huoli epäselviksi muuttuneista rajoista ja identiteeteistä (ks. Helne 2002: 178–179).

3.1.1.4 Syrjäytyminen yhteiskunnalle tai yksilölle haitallisten ilmiöiden aiheuttajana

Diskurssin kolmas suuri kokonaisuus käsittää yksitoista tapausta, joissa syrjäytyminen esitetään yksilölle tai yhteiskunnalle haitallisten ilmiöiden aikaansaajana tai taustavaikuttimena. Seitsemässä esiintymistä aktivoituu yhteiskunnallinen näkökulma, jossa syrjäytymistä tarkastellaan makrotasolta koko yhteisöä haittaavana ilmiönä. Tämä ilmaistaan kuudesti verbeillä, joiden kaikkien merkitys ilmentää syrjäytymisen joko lisäävän tai saavan aikaan negatiivisia asioita tai asiointiloja (ks. taulukko 6).

Predikaatti	Heikentää	Lisätä	Lisätä	Synnyttää	Tuoda	Tuottaa
Objekti	maailman- laajuista kasvua (NP)	rajua rikollisuutta (NP)	itsemurhia (NP)	väkivaltaa (NP)	turvattomuutta (NP)	suuren joukon alkoholi- ongelmaisia (NP)

Taulukko 6: Syrjäytymistä yhteiskunnallisena haittana luonnehtivat predikaatit ja niiden saamat objektit.

Objekteina toimivista substantiivilausekkeista vain *itsemurhia* ja *suuren joukon alkoholiongelmaisia* kohdistavat huomion yhteiskunnasta syrjäytyneiden ryhmään. Kuitenkin molemmissa tapauksissa kirjoittajat käsittelevät sekä itsemurhien että alkoholistien määrän kasvua pikemminkin yhteiskuntaa haittaavana tilastollisen trendin kehityksenä kuin tietyn ihmisryhmän negatiivisena kokemuksena. Itsemurhat alkoivatkin 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa yleistyä syrjäytymiskokemusten äärimmäisenä ilmenemismuotona (Helne & Karisto 1992: 520). Tilastojen valossa itsemurha-alttius kiinnittyy selkeästi sosiaalisesti huono-osaisempiin, kuten työelämästä pois pudonneisiin, työttömiin, toimeentulotukiasiakkaisiin sekä työkyvyttömyyseläkeläisiin (emt.). Samalla tavoin alkoholiongelmat mainitaan sosiaalitieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa usein yhtenä syrjäytymiseen kiinnittyvänä sosiaalisena ongelmana (ks. Heikkilä 2000: 177; Ritakallio 1992: 32).

Muissa esiintymissä korostetaan eksplisiittisemmin syrjäytyneiden toiminnasta ulospäin kumpuavia seurauksia muulle yhteiskunnalle. Nämä seuraukset esitetään joko suoranaisena ei-syrjäytyneiden henkilökohtaisen turvallisuuden uhkana (esim. 7) tai yhteiskunnallisena rasitteena (esim. 8). Kyseiset esiintymät vahvistavat jälleen jyrkkää jakoa ei-syrjäytyneiden sisäryhmään ja syrjäytyneiden ulkoryhmään. Pahimmillaan kirjoittajat sekä marginalisoivat syrjäytyneitä yhä kauemmas yhteiskunnan ytimestä että demonisoivat heidät yhteiskunnallisen epävakauden ja turvattomuuden aikaansaajiksi.

(7) Myös *syrjäytyminen* ja mielenterveysongelmat **synnyttävät** väkivaltaa.

(8) Eriarvoisuus sekä naisten, nuorten ja köyhien *syrjäytyminen* **heikentävät** maailmanlaajuisia kasvua ja uhkavat [sic] purkaa yhteiskunnan ja sen instituutioiden välisen sopimuksen.

Lisäksi yhdessä esiintymässä kieltomuotoinen *saada kuulua* -verbiketju saa objektin sijaan possessiivisuffiksillisen *yhteiskuntaamme*-adverbiaalitäydennyksen. Verbiketjun deonttinen *saada*-apuverbi ilmaisee sallittuutta, jonka kirjoittaja kieltää (ks. VISK § 1569). Hänen vaatimuksensa syrjäytymisen pitämisestä poissa yhteiskunnan piiristä viestii implisiittisesti ilmiön haitallisuudesta. Samalla adverbiaalitäydennyksen saama monikon ensimmäisen persoonan possessiivisuffiksi kutsuu lukijat yhdessä kirjoittajan kanssa inklusiiviseen ”meidän” joukkoon, jonka tehtävänä on suojella yhteistä yhteiskuntaa syrjäytymiseltä.

Syrjäytymisen negatiivisia seurauksia yksilötasolta lähestyvistä esiintymistä jokaisessa nousee esiin ilmiön yhteys yksilön fyysiseen tai henkiseen terveyteen. Näissä lauseissa *aiheuttaa*- ja *haitata*-verbit saavat objektikseen sekä *vaikuttaa*-verbi adverbiaalitäydennyksekseen NP:n, joka

viittaa joko suoraan syrjäytymisen terveysvaikutuksiin tai sen aiheuttamiin ongelmiin terveydenhuollossa (ks. taulukko 7). Vain yhdessä tapauksessa ilmaistaan *aiheuttaa*-verbin kieltomuodon avulla, ettei syrjäytyminen saa aikaan partitiiviobjektina toimivaa *terveyden heikkenemistä*. Tässä virkkeessä kyseisen väitteen sisältämä *että*-lause on sitaattimaisena objektina päälauseessa, jonka subjektin Björn Wahlroosin nimiin väite liitetään *väittää*-predikaatin avulla. Syrjäytymisen ja fyysisen ja henkisen pahoinvoinnin yhteyden kiistäminen esiintyy tällöin kohosteisena vastadiskurssina konstruoidulle arkijärjen oletukselle ilmiön terveyshaitoista.

Predikaatti	Aiheuttaa	Aiheuttaa*	Haitata	Vaikuttaa
Objekti tai adverbiaali-täydennys	henkistä pahoinvointia (NP)	terveyden heikkenemistä (NP)	tiedon sisäistämistä, perheen perustamista ja hyvää hoitoa (NP)	yksilön terveyteen (NP)

Taulukko 7: Syrjäytymistä yksilöllisenä haittana luonnehtivat predikaatit ja niiden saamat objektit tai adverbiaali-täydennykset. Tähdellä merkityt predikaatit ovat kieltomuodossa.

3.1.1.5 Syrjäytyminen epäsuorempana kausaliteettina

Kahdeksan esiintymää esittävät syrjäytymisen ja sen seuraamusten kausaaliyhteyden edellä käsiteltyjä tapauksia lievemmin tai epämääräisemmin. Kielellisinä ilmaisukeinoina kirjoittajat käyttävät kolmesti *näkyä*-verbiä, kolmesti *taustalla*-postpositiolausekkeita, kahdesti *liittyä*-verbiä sekä kerran modaalirakennetta

Lähimpänä eksplisiittistä kausaaliyhteyden esittämistä ovat esiintymät, joissa syrjäytymisen suhde muihin asiointiloihin ilmaistaan *näkyä*-verbin merkityksen avulla (esim. 9). *näkyä*-predikaattia kirjoittajat käyttävät merkityksessä 'ilmetä', 'olla havaittavissa' ja 'olla todettavissa' (NS s.v. *näkyä*). Kyseinen verbi kannattelee syrjäytymiskeskustelun yhteydessä yhtä aikaa sekä kausaalisuutta että yhdenmukaisuutta ilmentävää merkityssisältöä: esiintymien kohdalla on hankala vetä rajaa sen välille, onko kyse siitä, että kirjoittaja esittää asiointilojen liittyvän syrjäytymiseen vai ovatko ne syrjäytymisen ontologisia ilmentymiä.

- (9) *Syrjäytyminen näkyy* toisen ja kolmannen sukupolven turhautumisena ja näköalattomuutena sekä aggressiona koko yhteiskuntaa kohtaan.

Syrjäytymisen näkyviä ilmenemismuotoja tai seurauksia ilmaistaan essiivisijaisilla adverbiaaleilla sekä adverbiaalina toimivana proadverbilla *tässä*. Proadverbi viittaa deiktisesti lauserajan yli edeltäviin virkkeisiin, joissa kirjoittaja käsittelee nuorten työikäisten toimeentulotuen saajien kasvua (ks. VISK § 1428). Essiivisijaisissa adverbiali-NP:issä syrjäytymisen aikaansaannoksia ovat puolestaan gettoutuminen, ylisukupolvinen turhautuminen ja toivottomuus sekä viha muuta yhteiskuntaa kohtaan. Kaikissa tapauksissa on kyse syrjäytymisen näkymisestä näinä asiointiloina, eikä syrjäytymisen määrittelemisestä näiksi asiointiloiksi. Tämän seurauksena lukijalle muodostuu mielikuva siitä, että syrjäytyminen on toisaalta näitä asiointiloja laajempi ilmiö, kun taas toisaalta myös muut muut tekijät voivat vaikuttaa syrjäytymisen ohella esille nostettuihin negatiivisiin prosesseihin.

Postpositioliasekkeet ilmaisevat syrjäytymisen sijaitsevan metaforisesti jonkin negatiivisen asiointilan takana olevana (esim. 10).

- (10) Pienten lasten pahoinpitelyjen taustalla **ovat** vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat, *syrjäytyminen* ja muu perheväkivalta.

Kyseinen *tausta*-lekseemin käyttö adessiivisijaisena postpositiona kantaa kuvainnollista ja abstraktia merkitystä mahdollisesti huomaamattomasta tai piilevästä syystä, joka vaikuttaa tai aikaansaa jotakin taka-alalla (ks. NS s.v. *tausta*). Kaikissa tapauksissa kirjoittajat nimeävät syrjäytymisen väkivallan taustatekijäksi. Tämä väkivalta on kahdessa esiintymässä perheensisäistä sekä yhdessä ulospäin purkautuvaa ja rasistista.

liittyä-verbiä kirjoittajat käyttävät merkityksessä 'kuulua jonkin asian yhteyteen', 'esiintyä jonkin yhteydessä' (NS s.v. *liittyä*). Liittymisen kohteita ilmaistaan illatiivisijaisilla adverbiaalitäydennyksillä, joiden tarkoitteet viittaavat itsemurhiin sekä alkoholismiin. Koska syrjäytyminen esiintyy subjektina rinnan toisia sosiaalisia ongelmia ilmaisevien NP:iden kanssa, luovat kirjoittajat mielikuvaa syrjäytymisestä yhtenä negatiivisena vaikuttimena muiden joukossa. Tapauksissa aktivoituu siis sekä *liittyä*-verbin semantiikan että rinnasteisten NP:iden kautta implisiittinen merkitys siitä, ettei syrjäytyminen yksistään selitä tai aiheuta itsemurhia ja alkoholismia.

Viimeinen syrjäytymisen seuraus ilmaistaan adverbiaalina toimivalla modaalirakenteella, joka koostuu infinitiivilausekkeesta *muuttuen elämäntavaksi* (esim. 11). Kirjoittaja esittää kausaaliyhteyden, jossa predikaatin ilmaisema syrjäytymisen ja rikollisten aktiviteettien jatkuminen

johtaa vakiintuneeseen elämäntapaan. Näin kirjoittaja konstruoi syrjäytymisestä huolenaihetta sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta: toisaalta yksilö ajautuu yhteiskunnan ulkopuoliseksi kriminaaliksi, toisaalta yhteiskunta joutuu ehkäisemään yksilön aikaansaamaa rikollista toimintaa.

- (11) Psykkisesti ja somaattisesti huonokuntoinen vanki ei kykene vastaanottamaan rikosseuraamusalan tarjoamaa muutosmahdollisuutta elämänsä hallintaan, vaan *syrjäytyminen* ja rikoskierre **jatkuvat** muuttuen elämäntavaksi.

Syrjäytymisen korostunut asema haitallisena, vaarallisena ja uhkaavana subjektina antaa viitteitä moraalipaniikin synnystä. Stan Cohen (1972: 28) määrittelee moraalipaniikiksi tilan, tapahtuman, yksilön tai ryhmän, joka määrittyy toistuvasti yhteiskunnan etujen ja arvojen vastaiseksi uhkaksi. Sen esittämistavat valtamediassa alkavat yhtenäistyä stereotyyppisiksi kuvauksiksi samalla kun yhteisön tunnustamat asiantuntijat esittävät diagnoosejaan sekä ratkaisuehdotuksiaan vallitsevaan ongelmaan. Ääritapauksissa moraalipaniikilla on pysyviä seurauksia, jotka voivat tuottaa muutoksia niin lainsäädännön kuin sosiaalipolitiikan kentällä tai jopa yhteiskunnan tavoissa ymmärtää itsensä. (emt.) Syrjäytymisen tapauksessa moraalipanikointi voi kantaa niin positiivisia kuin negatiivisia seurauksia. Vaikka syrjäytymisen käsite on analyyttisesti ja empiirisesti epämääräinen, voidaan sen avulla tuoda esille eriarvoisuuden ja huono-osaisuuden ongelmia sekä esittää poliittisia vaatimuksia sosiaalisten oikeuksien parantamisesta (Heikkilä 1990: 44–45; Helne & Karisto 1992: 523). Toisaalta syrjäytyminen saattaa muodostua sosiaalisesti ongelmaksi, jonka oletetaan olleen olemassa jo ennen kuin siitä on alettu puhua (ks. Helne 2002: 22). Sen sijaan, että alettaisiin etsiä ratkaisua syrjäytymiseen korjaamalla yhteiskunnassa vallitsevia epäkohtia, voidaan itse syrjäytyminen alkaa nähdä yhteiskunnallisia ongelmia tuottavana voimana (emt. 88).

3.1.2 SYRJÄYTYMINEN DYNAAMISENA PROSESSINA

Syrjäytyminen ei näyttäydy aineistossa ainoastaan vaarallisena, vaan myös vahvasti dynaamisena ilmiönä. Käsittelen tässä luvussa niitä diskursseja, joissa kirjoittajien valitsevat predikaatit luovat merkityksiä syrjäytymisen piirissä tapahtuvista määrällisistä tai laadullisista muutoksista, kuten syrjäytymisen alkamisesta, vähenemisestä ja kasvamisesta.

3.1.2.1 Syrjäytyminen alkaa

Tämä diskurssi rakentuu nimensä mukaisesti *alkaa*-verbin yhdeksän esiintymän ympärille, joista yhdessä tapauksessa *alkaa*-verbi esiintyy verbiketjussa modaalisen *voida*-apuverbin kanssa (ks. taulukko 8). Nykysuomen sanakirjan *alkaa*-verbille mainitsemista merkitysvaihtoehtoista merkitykset '*saada alkunsa*', '*puhjeta*' ja '*syntyä*' aktualisoituvat tutkimusaineistoni esiintymien kohdalla (NS s.v. *alkaa*). Verbi kuvaa siis sitä, että syrjäytyminen aloittaa olemassaolonsa joko joidenkin tekijöiden synnyttämänä tai vain tietynä ajankohtana tietyssä ympäristössä.

Predikaatti	Alkaa	Voida alkaa	Yhteensä
Määrä	8	1	9

Taulukko 8: Syrjäytyminen alkaa -diskurssin predikaatit.

Syrjäytymisen merkitystä hahmotettaessa onkin kiinnitettävä huomiota, mitkä ovat nämä asiointilat, ympäristöt tai ajankohdat, joista tai joissa syrjäytymisen nähdään alkavan. Olen kerännyt alla olevaan taulukkoon ne lausekkeet, joiden avulla aineistossa ilmaistaan syrjäytymisen alkamisen alkulähdettä, paikkaa tai ajankohtaa (ks. taulukko 9).

Lauseke	Syntaktinen rooli	Predikaatti
1970-luvulla (NP)	adverbiaali	Alkaa
lapsuudessa ja nuoruudessa (NP)	adverbiaali	Alkaa
köyhästä kodista (NP)	adverbiaali	Alkaa
avioerosta (NP)	adverbiaali	Alkaa
näin pienenä (AP)	adverbiaali	Alkaa
syrjäyttämisestä (NP)	adverbiaali	Alkaa
sieltä [koulusta] (AdvP)	adverbiaali	Alkaa
Työelämästä (NP)	elatiivimäärite	Alkaa
peruskoulussa (NP)	adverbiaali	Voida alkaa

Taulukko 9: Syrjäytymisen alkulähdettä, paikkaa tai ajankohtaa ilmaisevat lausekkeet.

Diskurssin esiintymistä neljässä on eksplisiittisesti ilmipantu, mikä on syrjäytymisen alkulähde. Nämä alkulähteet nimetään kolmessa tapauksessa elatiivisijaisilla adverbiaaleilla sekä kerran lokatiivisen proadverbin avulla, jotka kaikki ilmaisevat alkamisen syytä (esim. 12–13). Edellisissä tapauksissa syrjäytymisen alkulähteiksi nousevat substantiivilausekkeet *avioerosta*, *köyhästä*

kodista ja *syrjäyttämisestä*. Elatiivimuoto ilmaisee näiden tapausten kohdalla kausaalisuutta selittäen syytä ilmiön alkamiselle: syrjäytyminen sai alkunsa, koska maailmassa vallitsi tietynlainen asiointi, jota adverbiaali ilmentää (ks. VISK § 996).

(12) *Syrjäytyminen* **oli alkanut** avioerosta.

(13) Asia on ollut esillä lehdissä ja siitä on juteltu myös koulussa, sillä *syrjäytyminen* yleensä **alkaa** sieltä.

Demonstratiivinen proadverbi *sieltä* viittaa puolestaan kyseisen esiintymän päälauseessa esiintyvään *koulussa*-adverbiaaliin ilmaisten alkamisen lokaatiota (ks. VISK § 668). Kuitenkin proadverbin muoto antaa viitteitä samanlaisesta kausaalisesta suhteesta verbiprosessin ja paikan välillä kuin edellä esitellyissä elatiivisijaisissa adverbiaali-NP:issä. Jos proadverbiksi olisi valittu *siellä*, viittaisi merkitys pikemminkin siihen, että syrjäytyminen vain alkaisi koulun piirissä, kun taas *sieltä*-proadverbin yhteys erosijaan luo vaikutelman koulusta syrjäytymisen lähteenä ja täten ilmiön aiheuttajana.

Aineistossa esiintyvistä syrjäytymisen alkulähteistä vähävarainen perhetausta ja avioelämän kriisi ovat syrjäytymisen aiheuttajina mikrotason ilmiöitä, sillä niissä tarkasteluyksikköinä ovat yksittäiset perheet. Makrotasosta on puolestaan kyse, kun alkupisteeksi nimetään koulu instituutiona, joka välillisesti aikaansaa tai edesauttaa syrjäytymistä. Neljäntenä tekijänä mainitun syrjäyttämisen kohdalla kirjoittaja käyttää termiä kuvaamaan kaikenlaisia elämäntilanteita, joissa yksilöstä riippumattomat tekijät, kuten vanhempien alkoholismi tai tukiopetuksesta vaille jääminen koulussa, kasvattavat syrjäytymisen riskiä. Yhteistä näille kaikille tapauksille on se, että syrjäytymisen alkamista käsiteltäessä asetutaan yksilön yläpuolelle niin, että korostetaan eri asiointilojen vaikutusta ulkoa päin yksilöön. Vaikka esimerkiksi avioeron tai huonon koulumenestyksen voi nähdä johtuvan yksilön omasta toiminnasta, käsitellään esiintymissä näitä ikään kuin yksilöstä riippumattomina tapahtumina tai ilmiöinä, jotka saavat syrjäytymisen alkamaan. Esiintymät luovat siis diskurssia, jossa ei syyllistetä yksilöä tämän syrjäytymisestä, vaan tarkastellaan syrjäytymistä synnyttäviä tekijöitä yleensä.

Lopuissa diskurssin viidessä esiintymässä ei pyritä tarkentamaan syrjäytymisen alkulähdettä, vaan pikemminkin luonnehditaan yleisesti sitä ajanjaksoa tai paikkaa, jossa syrjäytyminen saa alkunsa (esim. 14–15).

(14) *Syrjäytyminen* **on** yleensä **alkanut** jo lapsuudessa ja nuoruudessa.

(15) Mutta *syрjäytyminen* **voi alkaa** jo peruskoulussa.

Yleisemmän tason syrjäytymisen ajankohtina ja ympäristöinä mainitaan inessiivisijaisina adverbiaaleina *lapsuus*, *nuoruus* ja *peruskoulu*, adessiivisijaisena adverbiaalina *1970-luku* sekä *työelämä* syrjäytymisen elatiivimääritteenä. Tämän lisäksi yhdessä esiintymässä viitataan deiktisesti lapsuuteen essiivisijaisella adjektiiviadverbiaalilla *pienenä* ja sitä luonnehtivalla temporaalisella proadverbilla *näin* (ks. VISK § 668). Näissä tapauksissa kirjoittaja ei siis spesifioi, mikä varsinaisesti laukaisee syrjäytymisen, vaan asettaa erityyppisiä rajapyykkeitä, joista lähtien syrjäytymisen voidaan nähdä alkaneen. Esiintymien kohdalla on vaikea hahmottaa, nähdäänkö syrjäytymisen alkavan yksilön sisältä päin tämän omasta toiminnasta vai tuleeko se ulkoa tietystä ympäristöstä, johon ihminen siirtyy. Tärkeää on kuitenkin huomata, että juuri nämä kontekstit esitetään potentiaalisina aikoina tai tiloina syrjäytymisen alkamiselle.

Vaikka *alkaa*-verbin yhteyteen on kertynyt useita alkulähteitä, paikkoja ja ajankohtia, katsotaan syrjäytymisen alkavan hyvin yhtenäisestä joukosta semanttisia piirejä: koulutuksesta, köyhyydestä, lapsuudesta ja nuoruudesta, perheestä sekä työelämästä. Näiden piirien ulkopuolelle jäävä 1970-luku saattaa selittyä muiden tekijöiden ohella jo sillä, että kyseisessä esiintymässä käsitellään ei-inhimillisen tarkoitteen syrjäytymistä toiminnasta, eikä sosiaalista syrjäytymistä yhteiskunnallisena ilmiönä, kuten muissa diskurssin tapauksissa (ks. esim. 16). Mielenkiintoinen piirre diskurssissa on myös se, että itse syrjäytymisen laatua tarkennetaan eksplisiittisesti vain kerran genetiivimääritteellä *lähiöostareiden* sekä kerran elatiivimääritteellä *työelämästä*, kun taas lopuissa esiintymissä syrjäytymiselle hahmotetut kohderyhmät ovat pääteltävissä paikkaa (esim. *peruskoulussa*) tai aikaa (esim. *nuoruudessa*) ilmentävien adverbiaalien pohjalta. Näissä jälkimmäisissä tapauksissa syrjäytymisen kohteet jäävät silti epämääräisiksi: vaikka syrjäytymisen konteksti on määriteltä, epäselväksi jää, keitä nuoruudessa, lapsuudessa tai peruskoulussa syrjäytyneet ovat tänä päivänä.

(16) Lähiöostareiden *syрjäytyminen* **alkoi** jo 1970-luvulla, jolloin automarketit imaisivat osan asiakkaista.

Jos syrjäytymisen alkulähteet, -ajankohdat sekä -ympäristöt vahvistavat mielikuvaa ilmiöön liitettyjen semanttisten piirien yhtenäisyydestä, on syytä kiinnittää huomiota myös siihen, mitä itse *alkaa*-verbi kertoo syrjäytymisen merkityksestä. Verbiä käytetään diskurssin piirissä siten, että se ilmaisee syrjäytymisen saavan alkunsa jostakin tai jossakin kontekstissa. Koska verbiprosessia ei luonnehdita minkään esiintymän kohdalla tavan adverbiaaleilla (esim. *alkaa hitaasti* tai *vähitellen*),

vahvistaa kyseisen verbin käyttö mielikuvaa syrjäytymisestä binaarisena ilmiönä, joka tiettyinä hetkenä tulee olevaksi täysimääräisenä. Tämä on mielenkiintoista siinä suhteessa, että sosiaalitutkimuksen kontekstissa syrjäytymisen ilmiö erotetaan köyhyydestä juuri siten, että syrjäytyminen on prosessi ja dynaaminen käsite, kun taas köyhyys esitetään staattisena (ks. Heikkilä 2000: 170).

3.1.2.2 Syrjäytyminen kasvaa

Kyseisessä diskurssissa syrjäytymisen määrä, laajuus tai intensiteetti lisääntyy jossakin muodossa. Kokonaisuuteen ryhmittelemäni kymmenen predikaattia ovat lueteltuina taulukossa 10. Aluksi tarkastelen sitä, millä tavoin kasvavan syrjäytymisen laatua tai kohderyhmää on aineistossa luonnehdittu ja millaisiin merkityksiin nämä luonnehdintatavat kytkeytyvät.

Predikaatti	Alkaa lisääntyä	Edetä	Kasvaa	Kiihtyä	Lisääntyä	Saada puhtia	Syntyä	Voida lisääntyä	Yhteensä
Määrä	1	2	1	1	2	1	1	1	10

Taulukko 10: Syrjäytyminen kasvaa -diskurssin predikaatit.

Diskurssin kymmenestä esiintymästä kuudessa on eksplisiittisesti tarkennettu, millaisen syrjäytymisen kasvamisesta, lisääntymisestä tai intensifioitumisesta on kyse. Näissä tapauksissa genetiivi- ja paikallissijamääritteet ovat osa subjektina toimivaa substantiivilauseketta, jonka edussanana on syrjäytyminen (esim. 17).

(17) Samalla otetaan riski, että nuorten *syrjäytyminen* **lisääntyy** entisestään.

Syrjäytymisen määrän kasvu liitetään tällä tavoin kahdesti nuoriin ja naisiin sekä kertaalleen lapsiin, työelämään ja yhteiskunnalle koituviin kustannuksiin (ks. taulukko 11). Lisäksi aineistossa on yksi esiintymä, jossa *saada puhtia* verbi-idiomi saa adverbialitäydennyksikseen rinnasteiset elatiivisijaiset NP:t *avioerosta* ja *vaimon kuolemasta*. Tässä lauseessa syrjäytymisen lisääntyminen koskee siis implisiittisesti sekä eronneita miehiä että leskimiehiä. Mielenkiintoista kyseisessä esiintymässä on myös se, että predikaattina toimiva verbi-idiomi saisi oletusarvoisesti inhimillisen tarkoitteen, mutta luonnehtii tässä yhteydessä metaforisesti syrjäytymistä elävänä olentona. Siinä missä *Syrjäytyminen alkaa* -diskurssissa syrjäytymisen laatu jäi usein jokseenkin epämääräiseksi,

määrittellään tämän kokonaisuuden yhteydessä syrjäytymiseen kytkeytyvät ihmisryhmät ja ilmiöt huomattavasti tarkemmin.

Lauseke	Syntaktinen rooli	Predikaatti
nuorten (NP)	genetiivimäärite	Alkaa lisääntyä
naisten porukoista (NP)	elatiivimäärite	Edetä
lasten (NP)	genetiivimäärite	Edetä
Brittinaisten (NP)	genetiivimäärite	Kiihtyä
työelämästä (NP)	elatiivimäärite	
yhteiskunnalle kallis (AP)	adjektiivimäärite	Lisääntyä
oululaisnuorten (NP)	genetiivimäärite	Voida lisääntyä

Taulukko 11: Syrjäytymisen laatua tai kohderyhmää eksplisiittisesti luonnehtivat lausekkeet.

Sen lisäksi, että kasvavan syrjäytymisen kohderyhmää tai laatua spesifioidaan, esitetään diskurssin yhteydessä myös syitä ja selityksiä syrjäytymisen lisääntymiselle. Nuorten syrjäytymistä lisäävinä tekijöinä mainitaan koulutuspaikkojen vähennykset, kouluhenkilökunnan supistaminen sekä nuoriso- ja aikuisryhmien eriyttäminen ammatillisen koulutuksen piirissä. Lasten syrjäytymistä edesauttaa puolestaan opetusmäärärahojen vähyys, kun taas syrjäytymistä ja sosiaalikulua kasvattaa lyhytnäköinen yhteiskuntapolitiikka. Naisten syrjäytyminen kytkeytyy vallitsevaan epätasa-arvoon ja miesten syrjäytyminen syyksi esitetään jo edellä mainitut avioero ja vaimon kuolema. Näistä tapauksista avioeroa ja puolison kuolemaa vaille kaikki syrjäytymisen lisääntymiseen liittyvät tekijät kytkeytyvät vahvasti yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja yhteiskunnassa vallitsevaan oikeudenmukaisuuteen. Mainituissa esiintymissä korostuu siis ajatus valtion merkittävästä roolista siinä, lisääntyykö syrjäytyminen eri ihmisryhmien piirissä tulevaisuudessa vai ei. Toinen merkittävä huomio on se, että koska syrjäytymistä lisäävät voimat kiinnitetään osaksi laajempaa yhteiskunnallista toimintaa, ei tämän diskurssin piirissä syrjäytymisen katsota voivan lisääntyä merkittävästi yksilötasolla tehdyistä päätöksistä käsin.

Kokonaisuuden neljässä tapauksessa tuodaan ilmi, millaisiin yhteiskunnalle tai yksilölle haitallisiin ilmiöihin syrjäytyminen linkittyy (esim. 18–21).

(18) Sen sijaan häpeä ja *syrjäytyminen* naisten porukoista **etenenevät** edelleen vääjäämättä.

(19) *Syrjäytyminen* ja rikollisuus **kasvavat**, valtioille käy yhä vaikeammaksi pitää järjestäytynyttä yhteiskuntaa pystyssä", sanoo Miettinen.

(20) Vankilakierre ja yhteiskunnalle kallis *syrjäytyminen* **lisääntyvät**.

(21) Tämä on lyhytnäköistä ja nousukasmaista yhteiskuntapolitiikkaa, jolla **syntyy** vain lisää *syrjäytymistä* ja sosiaalikuluja.

Kaikissa näissä esiintymissä subjektina toimivat rinnasteiset substantiivilausekkeet jakavat saman predikaatin, mikä luo mielikuvaa lausekkeiden kuvaamien ilmiöiden yhteydestä toisiinsa: tietty asiointi maailmassa saa aikaan sen, että molempien subjektien määrä kasvaa jollakin tavalla. Tapauksissa 19 ja 20 syrjäytymisen rinnasteiset subjektilausekkeet *rikollisuus* ja *vankilakierre* antavat molemmat viitteitä siitä, että syrjäytynyt yksilö on myös alttiimpi ottamaan osaa rikolliseen toimintaan.

Toinen syrjäytymisen ohessa kasvava asia on häpeä (esim. 18). Kyseinen virke esiintyy kontekstissa, jossa häpeän ja naisseurueista pois jättäytymisen syyksi nimetään lapsettomuus. Tällaisen syrjäytyminen on määritelty sosiaalitutkimuksen piirissä torjunnaksi: joku sulkee toisen pois sosiaalisesta yhteydestä jollakin yhteiskunnallisella tai kulttuuriperustaisella motivaatiolla (ks. Helne & Karisto 1992: 523–524). Kolmas syrjäytymisen kasvamisen rinnakkaisilmiö ovat sen aiheuttamat kulut yhteiskunnalle: rinnasteisen lausekkeen partitiivisubjekti *sosiaalikuluja* (esim. 21) nostaa esiin sen, että syrjäytymisen lisääntyminen johtaa myös valtion kasvaviin kustannuksiin. Kasvava syrjäytyminen näyttäytyy tällöin kansantaloudellisesta näkökulmasta haitallisena ilmiönä. Paneudun tähän tematiikkaan syvemmin *Syrjäytyminen luo kustannuksia* -diskurssin yhteydessä luvussa 3.1.3.1.

Syrjäytymisen kasvamiselle on ominaista diskurssin yhdeksässä tapauksessa kymmenestä se, että tarkasteluyksikkönä pidetään ihmisjoukkoja sen sijaan, että keskityttäisiin syrjäytymisen syvenemiseen yksittäisten henkilöiden kohdalla (esim. 22–23). Tämä tukee *Syrjäytyminen alkaa* -diskurssin yhteydessä tekemääni havaintoa siitä, että lehtitekstit konstruoivat kuvaa syrjäytymisestä tilana, jonka vallassa ollaan joko täysin tai ei ollenkaan.

(22) Samalla otetaan riski, että nuorten *syrjäytyminen* **lisääntyy** entisestään.

(23) Vankilakierre ja yhteiskunnalle kallis *syrjäytyminen* **lisääntyvät**.

Syrjäytyminen näyttäytyykin sanomalehtiteksteissä lähes tautiepidemian kaltaisena ilmiönä, joka leviää yhteiskunnassa yhä useampaan yksilöön. Sairauden tai sairastamisen domania varsinaisena käsittemetaforisena lähdealueena ei kuitenkaan hyödynnetä, vaan käytetyt predikaatit ovat pääasiassa hyvin monikäyttöisiä kasvamista tai lisääntymistä kuvaavia verbejä. Ainoastaan kahteen otteeseen esiintyvän *edetä*-verbin voitaisiin katsoa kytkeytyvän sairauden domaniin (esim.

24–25), mutta niidenkään kohdalla ei ole mahdollista päätellä käyttökontekstin perusteella, onko kyseessä neutraalimpi käsitys etenemisestä vai viitataan taudin kaltaiseen etenemiseen kohti pahempia vaiheita.

(24) "Nykyisillä toimilla lasten *syrjäytyminen* **etenee** edelleen", Väättäinen varoitti.

(25) Sen sijaan häpeä ja *syrjäytyminen* naisten porukoista **etenenevät** edelleen väijäämättä.

Denotatiivisen merkityksen kannalta *edetä*-verbi sisältää kuvainnolliset merkitykset 'edistyä', 'kehittyä' ja 'kehkeytyä' (NS s.v. *edetä*). Sanakirjan esimerkkisubjekteina esitetään tässä yhteydessä substantiivit *asia*, *työ* ja *tauti*, joten etenevien asioiden kirjo on hyvin laaja. Riippumatta kirjoittajan intentoimasta merkityksestä lekseemien käyttö voi herättää erilaisia konnotaatioita ja assosiaatioita useamman domaanin piiristä. Tällöin syrjäytymisen eteneminen voi hahmottua yhtäaikaaisesti ikään kuin neutraalina kehittymisenä sekä sanakirjankin mainitsemana biologisena progressionä kohti jotakin toista, implisiittisesti pahempaa vaihetta. On kuitenkin muistettava, että aineistossa syrjäytymistä pidetään oletusarvoisesti haitallisena ilmiönä, jolloin sen kehittymistä edelleen ei voida pitää suotuisana.

3.1.2.3 Syrjäytyminen vähenee tai päättyy

Tämä diskurssi koostuu kuudesta predikaatista, joissa kaikissa syrjäytymisen määrä tai laajuus jollakin tapaa vähenee (ks. taulukko 12).

Predikaatti	Estyä	Päätyä	Tapahtua	Typistyä	Väheta	Yhteensä
Määrä	1	1	1*	1	2	6

*Taulukko 12: Syrjäytyminen vähenee tai päättyy -diskurssin predikaatit.
Tähdellä merkitty määrä predikaateista esiintyy kieltomuodossa.*

Näistä esiintymistä predikaattien *väheta*, *tapahtua* sekä molempien *estyä*-predikaattien kohdalla on kyse siitä, että tietyillä keinoilla syrjäytyminen voidaan joko saada estettyä kokonaan (esim. 26–27) tai siihen joutuvien yksilöiden määrää voitaisiin vähentää (esim. 28).

- (26) Hän toivoo resurssien löytyvän, jotta lasten *syrjäytyminen* **estyisi** ja lapset tietäisivät kouluun tullessaan, miten siellä toimitaan.
- (27) Arkikeinot on tarkoitettu myös sellaisille aikuisille, jotka itse osallistumalla vapaaehtoistyöhön, rahaa lahjoittamalla tai muulla tavoin, voivat olla tukemassa sitä, että *syrjäytymistä ei tapahtuisi*.
- (28) Kun peruskoulun jälkeen olisi pakko jatkaa joko lukiossa tai ammattiin valmistavassa opinahjossa, nuorten *syrjäytyminen* **väheneisi**.

Esimerkissä 26 päälauseen subjektina toimiva persoonapronomini *hän* viittaa Helsingin Lastentarhanopettajat -järjestön puheenjohtaja Mervi Piiraiseen, joka toivoo Helsingin kaupungin järjestävän suomi toisena kielenä -opetusta päiväkoteihin. Virkkeessä päälause ilmaisee tapaa saada aikaan asiointi, jota *jotta*-adverbiaalikonjuktiolla alkava finaalin sivulause ilmaisee (ks. VISK § 1133). Lasten syrjäytymistä estäväksi tekijäksi nousee siis suomen kielen hallinta suomalaisessa yhteiskunnassa, mikä mahdollistaa integroitumisen kantaväestöön erilaisissa institutionaalisissa konteksteissa, kuten koulussa.

tapahtua-predikaatin kohdalla (esim. 27) syrjäytyminen on subjektina sijoitettu *että*-lauseeseen, joka määrittää semanttisesti tyhjää *se*-demonstratiivipronominia, joka puolestaan toimii päälauseen adverbiaalijäsentä määrittävän alisteisen relatiivilauseen objektina. Kyseisen virkkeen päälauseen objektina toimivilla *arkikeinoilla* viitataan presidentti Sauli Niinistön perustaman työryhmän kampanjaan, jossa esitettiin arkisia ratkaisuja syrjäytymisen torjumiseen. Relatiivilauseen relatiivipronominin korrelaattina toimii päälauseen adverbiaali *aikuisille*, joilla esitetään olevan mahdollisuuksia estää syrjäytymisen tapahtuminen. Syrjäytymistä ehkäisevinä keinoina mainitaan vapaaehtoistyöhön osallistuminen ja rahan lahjoittaminen, ja ne ilmaistaan adverbiaalisilla infinitiivilausekkeilla. Tämän lisäksi näitä infinitiivilausekkeita seuraavasta adverbilausekkeesta *muulla tavoin* käy ilmi, että aikuisten hallussa olevia syrjäytymisen ehkäisykeinoja on edellä mainittujen lisäksi muitakin.

Esimerkissä 28 on kyse puolestaan oppivelvollisuusikäajan nostamisesta 18 ikävuoteen, jolloin yhteiskunta velvoittaisi nuoria lain määräyksellä jatkamaan opintojaan vielä perusasteen loppuun suorittamisen jälkeenkin. Tässä tapauksessa sekä temporaalisen *että* osittain kausaalisen tulkinnan saava *kun*-sivulause ilmaisee keinoa, opiskelupakkoa, joka saisi aikaan päälauseen ilmaisemaa syrjäytymisen vähenemistä (ks. VISK § 1130). Toisen aineistossa esiintyvän *väheta*-predikaatin kohdalla *mikäli*-adverbiaalikonjunktilla alkava sivulause ilmaisee konditionaalista ehtoa, jonka mukaan syrjäytyminen vähenisi siinä tapauksessa, että kaupungeissa käveltäisiin enemmän. Tässä esiintymässä syrjäytyminen toimii jälleen kerran subjektina rinnasteisesti

rikollisuus-substantiivilausekkeen kanssa, jolloin ilmiöiden väheneminen linkittyy toisiinsa: kun syrjäytymistä on vähemmän, on myös vähemmän rikollisuutta. Tämä havainto kytkeytyy edellisen diskurssin yhteydessä mainitsemaani aladiskurssiin, jossa syrjäytyminen nähdään turvallisuusuhkana.

Edellä esitellyistä esiintymistä kolmessa tapauksessa neljästä esitetään sivulauseen avulla asiointi, jonka vallitessa konditionaalissa esitetty estymisen tai vähenemisen verbiprosessi tapahtuisi. Näistä asiointiloista S2-opetuksen resurssien lisääminen sekä oppivelvollisuuden pidentäminen kohdentavat toimenpiteiden toteutusvastuun yhteiskunnallisiin päättäjiin, kun taas kävelemisen puolesta puhuminen vetoaa sekä kaupunkisuunnittelusta vastaaviin virkamiestahoihin että kolmanteen sektoriin kansalaistoimintana. Myös syrjäytymisen ehkäisemisen arkikeinoja käsittelevä esiintymä nostaa kansalaisaktiivisuuden eksplisiittisesti esiin mainitsemalla vapaaehtoistoiminnan ja rahan lahjoittamisen mahdollisuuksina torjua syrjäytymistä. Aikuiset kansalaiset näyttäytyvätkin tämän esiintymän yhteydessä hyvin merkittävinä toimijoina, sillä heidän toimintansa esitetään mahdollistavan jopa sen, ettei syrjäytymistä tapahdu ollenkaan. Tämä esiintymä noudattaa siis diskurssia, jossa syrjäytymisen voi pysäyttää yksilötasolla tapahtuvalla toiminnalla. Lisäksi kaikki esiintymät toistavat ajatusta siitä, että syrjäytymistä torjutaan vähentämällä syrjäytyneiden yksilöiden määrää, eikä niissä käsitellä syrjäytymisen lieventämistä tai poistamista yksittäisten ihmisten kohdalla. Esimerkiksi esiintymissä syrjäytymistä määrittävien genetiivimääritteiden *lasten* ja *nuorten* muoto monikon genetiivissä viestii siitä, että kirjoittajat käsittelevät syrjäytymisen määrän muutoksia ihmisryhmien sisällä.

Jäljelle jääneet predikaatit *typistyä* ja *päättää* valottavat hyvin erilaista vähenemistä ja päättymistä kuin edellä esitellyt tapaukset (esim. 29–30).

(29) Niinistön kampanjassa *syrjäytyminen* **typistyy** omilla teoilla tai lähimmäisenrakkaudella vältettävissä olevaksi tilanteeksi, vaikka kyse on useiden ongelmien kasautumisesta.

(30) Siihen **päättävät** vain vakavimmat sairaudet ja tapaturmat, pahimman laadun *syrjäytyminen* tai psyykinen pahoinvointi.

typistyä-predikaatin tapauksessa käydään merkitysneuvottelua siitä, mitä syrjäytymisellä oikein tarkoitetaan. Siinä subjektina toimivan syrjäytymisen esitetään pienenevän presidentti Sauli Niinistön syrjäytymistä ehkäisevässä kampanjassa adverbiaalitäydennyksenä ilmaistuksi *omilla teoilla tai lähimmäisenrakkaudella vältettävissä olevaksi tilanteeksi*. Tämä merkityksen typistymisen osoitetaan vääräksi konsessiivisella *vaikka*-sivulauseella, jossa luonnehditaan

syрjäytymistä ongelmien kasautumisena. Kun pää- ja sivulauseen suhde on konsessiivinen, on kyse siitä, että molempien lauseiden asiaintilat pätevät, mutta ne eivät ole esiintymiskontekstissaan yhteensopivat (ks. VISK § 1139). Toisin sanoen kirjoittaja esittää kampanjan luovan mielikuvaa syrjäytymisestä yksilön ja tämän lähipiirin toimien avulla torjuttavana ilmiönä huolimatta siitä, että hänen mielestään kyseessä on monimutkaisempi ilmiö. Kyseisen esiintymän voi nähdä osittaisena vastadiskurssina aiemmin käsitellylle tapaukselle (esim. 27), jossa syrjäytymisen torjuntakeinona mainitaan aikuisten kansalaisten yksilötasolla suorittama toiminta. Vastadiskurssin kirjoittajan mukaan syrjäytymisen merkitys ei saa siis kaventua liiaksi, vaan sen täytyy ottaa huomioon ilmiö monipuolisemmin. Hänen esittämänsä näkemys syrjäytymisestä saa vastakaikua sosiaalitutkimuksen piiristä, sillä sosiaalityön kontekstissa yhtenä syrjäytymisen tyypillisenä piirteenä pidetään juuri yksilötasolla ajan mittaan pahenevaa ongelmien kasautumista (Ritakallio 1992: 31; Väärälä 2000: 76). Tässäkin tapauksessa kirjoittaja vahvistaa diskurssia, jossa syrjäytymisestä vaaditaan tilille yhteiskuntaa.

Viimeinen kokonaisuuden esiintymä on mielenkiintoinen: siinä syrjäytymisen sanotaan *päättävän* adverbialitäydennyksenä toimivaan demonstratiivipronomini *siihen*, jonka korrelaattina toimii edeltävän virkkeen subjekti *ennenaikainen kuolema*. Erityistä kyseisessä esiintymässä on jo se, että subjektina toimiva lauseke *pahimman laadun syrjäytyminen* on yksi aineistoni harvoista tapauksista, joissa syrjäytymisen vakavuuden astetta luonnehditaan jollakin eksplisiittisellä keinolla. Muissa tähän mennessä käsitellyissä esiintymissä kirjoittajat ovat vahvistaneet diskurssia syrjäytymisestä jokseenkin laadullisesti vaihtelemattomana sosiaalisena ongelmatilana, jonka piiriin joko kuulutaan tai ei kuuluta täysivaltaisesti. Lisäksi virke nostaa esiin näkemyksen syrjäytymisestä yksilöön itseensä kohdistuvana vaarana: jos joku syrjäytyy liiaksi, voi hän kuolla ennenaikaisesti. Samalla syrjäytyminen esiintyy subjektina rinnan substantiivilausekkeiden *vakavimmat sairaudet*, *tapaturmat* sekä *psykykinen pahoinvointi* kanssa kiinnittyen näihin ilmiöihin.

3.1.3 SYRJÄYTYMINEN YHTEISKUNNALLISENA JA SOSIAALISENA ILMIÖNÄ

Viimeinen diskurssien pääkategoria kattaa hyvin laajan joukon erilaisia verbiprosesseja. Vaikka diskurssit eivät kytkeydy toisiinsa yhtä vahvasti kuin kahden edellisen pääkategorian kohdalla, yhdistää niitä syrjäytymisen tarkastelu yhteiskunnallisesta tai sosiaalisesta näkökulmasta. Siinä missä ensimmäisessä pääkategoriassa korostui syrjäytymisen vaarallisuus ja toisessa syrjäytymisen dynaamisuus, käsittelevät seuraavat alaluvut syrjäytymistä yhteiskunnan eri tasoilla talouselämästä mediaan ja perheyksiköihin.

3.1.3.1 Syrjäytyminen luo kustannuksia

Tähän kokonaisuuteen olen kerännyt kaikki ne aineistoni tapaukset, joissa syrjäytymistä luonnehditaan pääasiallisesti yhteiskunnalle tai muulle taholle koituvana kustannuksena. Diskurssin yhteydessä esiintyvät predikaatit löytyvät taulukosta 13.

Predikaatti	Maksaa	Nostaa	Olla-kopula	Tulla	Yhteensä
Määrä	2	1	1	1	5

Taulukko 13: Syrjäytyminen luo kustannuksia -diskurssin predikaatit.

Esiintymissä syrjäytymisen luomat kustannukset on ilmaistu joko suoraan predikaattina toimivan verbin (esim. 31), predikaatin saaman objektin (esim. 32), predikatiivin (esim. 33) tai predikatiiviadverbiaalin (esim. 34) merkityksen avulla.

(31) Nuorten *syrjäytyminen* **maksaa** yhteiskunnalle jo 300 miljoonaa euroa vuodessa.

(32) Vanhanaikaisten talojen *syrjäytyminen* toimistokäytöstä **nostaa** tilojen vajaakäyttöä, kiinteistökonsultti Catella arvioi.

(33) *Syrjäytyminen* **on** todella kallista.

(34) Asuinalueiden eriytyminen ja ihmisten *syrjäytyminen* **tulevat** yhteiskunnalle kalliiksi.

Kaikkien *maksaa*- ja *tulla*-predikaattien yhteydessä on eksplisiittisesti ilmipantu, että syrjäytymisen luomat kulut tulevat yhteiskunnan maksettaviksi. Näissä kolmessa tapauksessa tämä on ilmaistu *yhteiskunta*-lekseemin ablatiivimuodolla: *maksaa*-verbin tapauksessa substantiivilauseke *yhteiskunnalle* toimii adverbiaalitäydennyksenä, kun taas *tulla*-verbin kohdalla adverbiaalina. *nostaa*-predikaatin kohdalla kustannusten maksaja jää epämääräisemmäksi. Tässä esiintymässä partitiiviobjektina toimiva *tilojen vajaakäyttöä* -NP ilmaisee, että vanhojen talojen syrjäytyessä käytöstä syntyy tilanne, jossa käyttö ei ole enää maksimaalista. Näin ollen elottomien rakennusten syrjäytyminen näyttäytyy kustannuksena, vaikka varsinaista maksajaa ei tarkenneta. Maksajaksi voi hahmottaa niin yhteiskunnan yleensä, kunnat kuin tilojen vuokraajat, joille kaikille olisi yhteistä se, että heillä on hallussaan tilaa, jota ei käytetä hyödyksi. Kun predikaattina on puolestaan *olla*-verbi, kirjoittaja ei viittaa maksavaan tahoon millään lailla, vaan ainoastaan korostaa koituvien kustannusten määrää intensiteettimääritteellä *todella*. Tarkasteltaessa kyseisen virkkeen

esiintymiskontekstia paljastuu maksajaksi yhteiskunta yleensä, kun kirjoittaja pohtii asepalveluksesta syrjään jäävien nuorten määrän kasvua.

Esiintymistä kahdessa kustannuksia tuottaa nuorten syrjäytyminen sekä kerran yleisesti kenen tahansa ihmisen syrjäytyminen, ruotsinkielisen yksilön syrjäytyminen sekä elottoman toimitilan syrjäytyminen pois käytöstä. Kahdessa tapauksessa syrjäytymisen hinta mainitaan suoraan objektien *300 miljoonaa euroa* ja *18600 euroa* avulla, joista edellinen viittaa nuorten syrjäytymiseen yleensä ja jälkimmäinen yhden ruotsinkielisen ihmisen syrjäytymiseen. Näiden maksuerien toistuvuutta luonnehditaan temporaalisena adverbialina toimivalla NP:llä *vuodessa*.

Inhimillisten tarkoitteiden syrjäytymisen aiheuttamien kansantaloudellisten menetysten laskeminen ei rajoitu vain sanomalehtiteksteihin, vaan se saa vastineensa myös sosiaalitutkimuksen piiristä. Esimerkiksi Jouko Kajanoja (2000) on esittänyt kustannusarvioita yhden henkilön koko työiän kestävästä työelämästä syrjäytymisestä sekä 1990-luvulla tapahtuneen sosiaalisen syrjäytymisen lisääntymisen vuosittaisista kustannuksista. Johtopäätöksensä Kajanoja esittää, että hänen laskelmansa todennäköisesti aliarvioivat syrjäytymisen kalleutta, kun otetaan huomioon syrjäytymisen haitalliset vaikutukset yhteisön hyvään elämään ja kestäväan kehitykseen. Hänen mukaansa jo pelkästään taloudellisessa mielessä syrjäytymisen ehkäisemiseen kannattaisi sijoittaa paljon. (emt. 246–247.) Tämä tukee jo aikaisemmin *Syrjäytyminen kasvaa* -diskurssin yhteydessä mainitsemaani huomiota, jonka mukaan lehtiteksteissä aktivoituu aladiskurssi syrjäytymisen torjunnasta kansantaloudellisesti kannattavana toimintana.

Huomionarvoista esiintymissä on myös se, että syrjäytymisen kulujen katsotaan kohdistuvan yksiselitteisesti yhteiskunnalle. Yksikään esiintymä ei nosta esiin sitä, kuinka myös työelämästä syrjään jäävä yksilö menettää merkittävän määrän tuloja joutuessaan elämään sosiaalitukien varassa. Tämän lisäksi syrjäytymisen hintaa määriteltäessä kirjoittajat viittaavat vain konkreettisiin rahallisiin menetyksiin, eikä esimerkiksi luottamuksesta, rehellisestä vuorovaikutuksesta, sosiaalisesta liikkuvuudesta ja perhesuhteista koostuvan sosiaalisen pääoman köyhtymistä yksilön tai yhteiskunnan näkökulmasta käsitellä ollenkaan (ks. Kajanoja 2000: 241).

3.1.3.2 Syrjäytyminen periytyy

Tässä diskurssissa syrjäytymisen ei nähdä olevan vain yksittäisiä sukupolvia koskeva ilmiö, vaan sen nähdään siirtyvän sukupolvelta toiselle. Olen ryhmitellyt diskurssin predikaatit taulukkoon 14.

Predikaatti	Näyttää periytyvän	Olla	Periytyä	Yhteensä
Määrä	1	2	1	4

Taulukko 14: Syrjäytyminen periytyy -diskurssin predikaatit.

Diskurssin neljästä esiintymästä kolmessa ilmaistaan syrjäytymisen periytyminen eksplisiittisesti joko verbin *periytyä* ja verbiketjun *näyttää periytyvän* merkitysten avulla (esim. 35) tai subjektina toimivaa syrjäytymistä määrittävän adjektiivistuneen partisiippimääritteen avulla (esim. 36). Jälkimmäisessä eksistentiaalilauseen teemapaikalla syrjäytymisen sijaintia ilmaiseva adverbiaali *Suomessa* on siitä mielenkiintoinen, että se vaikuttaa kantavan konsessiivista, odotuksenvastaista merkitystä: periytyvää syrjäytymistä esiintyy myös Suomessa, ei vain muualla maailmassa. Esiintymässä siis ikään kuin kumotaan lukijan mahdollinen ennakko-oletus siitä, millainen asiointi Suomessa vallitsee.

(35) Tutkimukset osoittavat, että huono-osaisuus ja *syrjäytyminen* **periytyvät**.

(36) Suomessa **on** periytyvää *syrjäytymistä*.

Neljännessä esiintymässä periytyminen ilmaistaan epäsuoremmin (esim. 37). Siinä virkkeen päälauseen subjektina toimiva *maahanmuuttajat* saa määritteekseen kokonaisen relatiivilauseen. Relatiivilauseessa partitiivisubjektin *syrjäytymistä* osoitetaan sijaitsevan maahanmuuttajien jälkeläisissä adverbiaalisella NP:llä *joiden lapsissa*, jossa genetiivimääritteenä toimiva relatiivipronominin *joiden* korrelaattina toimii sitä edeltävä *maahanmuuttajat*-NP. Esiintymä olisi mahdollista tulkita niinkin, että ainoastaan niin sanotut toisen sukupolven maahanmuuttajat ovat syrjäytymiselle alttiimpia, eivätkä niinkään heidän vanhempansa. Kuitenkin virkkeen lopussa sijaitseva komparatiivi-ilmaus *enemmän kuin kantaväestössä* antaa viitteitä siitä, että koska syrjäytymistä tavataan enemmän ei-kantasuomalaisten lapsissa, syrjäytyminen kytkeytyy myös heidän vanhempiinsa ja on täten periytyvää.

(37) Yksi selvä ryhmä ovat maahanmuuttajat, joiden lapsissa **on** paljon *syrjäytymistä*, enemmän kuin kantaväestössä.

Kun kirjoittajat esittävät syrjäytymisen periytyvänä ilmiönä, he samalla yksinkertaistavat ja essentialisoivat sen ilmenemismuotoa yhdeksi ja yhtenäiseksi. Kun syrjäytymisen sanotaan

siirtyvän vanhemmalta lapselle, ei yksikään kirjoittaja pysähdytä erittelemään, millaisesta yhteiskunnallisen osattomuuden periytymisestä on kyse. Esimerkiksi köyhyyden periytymistä tutkittaessa törmätään ilmiön mittaamisen ongelmaan: otetaanko tarkastelunäkökulmaksi subjektiivinen koettu köyhyys vai objektiivinen köyhyys (ks. Ritakallio 1994: 170)? Riippumatta lähestymistavasta köyhyystutkijat tarkoittavat köyhyydellä puutteellista materiaalista elintasoja tai taloudellisen hyvinvoinnin puutetta (emt.). Syrjäytymisen kohdalla on puolestaan hankalampaa määritellä, mihin empiirisesti havaittaviin seikkoihin ilmiöllä viitataan. Helsen (2002: 28–29, 77) mukaan tiedotusvälineet ja osa tutkijoistakin pitää varsin selvänä, keitä syrjäytyneet ovat ja millaisia he ovat, vaikka syrjäytymisen ilmiötä ei voi palauttaa köyhyyden lailla yhtä yksiselitteisesti takaisin konkretian tasolle.

Lisäksi syrjäytymisestä kirjoittaminen periytyvänä ominaisuutena tai ilmiönä luo mielikuvaa väistämättömyydestä. *periytyä*-verbin yhdeksi synonyymiksi esitetään Nykysuomen sanakirjassa verbi *siirtyä*. Tämä siirtymisen hyvin yleisen tason merkitys jakautuu kolmia omaisuuden periytymiseen, perinnöllisiin ominaisuuksiin eli biologiseen periytymiseen sekä laajemmin kuvainnolliseen periytymiseen, jossa jokin siirtyy ajassa aikakaudelta toiselle. Lisäksi sanakirjassa mainitaan erityismerkitys, jossa jokin olio tai asiointila on peräisin jostakin. (NS s.v. *periytyä*.) Aineistoni esiintymissä syrjäytymisen ilmiöön kiinnittyä edellä esitetyistä merkitysvaihtoehdoista metaforisia aineksia sekä materiaalisesta että biologisesta periytymisestä. Olipa kyseessä verenperintö tai peritty omaisuus, luodaan teksteissä mielikuvaa vanhemmilta jälkikasvulle siirtyvästä taakasta, joka on pakko ottaa vastaan.

3.1.3.3 Syrjäytyminen puhuttaa

Kyseinen diskurssi koostuu tapauksista, joissa syrjäytyminen esitetään keskustelun tai muunlaisen kiinnostuksen tai pohdinnan kohteena. Diskurssiin kuuluvat esiintymät löytyvät taulukosta 15.

Predikaatti	Huutaa	Kiinnostaa	Olla	Olla-kopula	Puhuttaa	Yhteensä
Määrä	1	2 (1*)	3	5	1	12

Taulukko 15: Syrjäytyminen puhuttaa -diskurssin predikaatit. Tähdellä merkitty määrä predikaateista esiintyy kieltomuodossa.

olla-verbien kohdalla viidessä tapauksessa syrjäytymisen keskustelua synnyttävä merkitys ilmaistaan eksplisiittisesti predikatiivina toimivan NP:n avulla (esim. 38). Predikatiiveina esiintyvät NP:t *julkisen keskustelun kestoaiheita*, *kestoaihe*, *keskustelemisen arvoisia arvoja*, *Sauli Niinistön lempiteema* ja *teatterin aiheita*, jotka kaikki predikoivat syrjäytymisen kuuluvan jonkinlaiseen käsiteltävän aihepiiriin tai keskustelunaiheen luokkaan. Lisäksi kahdesti NP:n edussanana toimivan yhdyssanan *kestoaihe* määriteosa *kesto-* korostaa syrjäytymisen pysyvyyttä ja toistuvuutta keskustelun kohteena.

(38) Nuorten *syrjäytyminen* **on ollut** kestoaihe valtakunnan ylintä johtoa myöten.

Kun *olla*-verbi ei toimi vain semanttisesti tyhjänä kopulana, se ilmaisee yhteensä kolmessa esiintymässä syrjäytymisen sijaitsevan lokatiivisen adverbiaalilla avulla jossakin (esim. 39). Nämä adverbiaalit eivät viittaa esiintymiskontekstissaan konkreettiseen sijaitsemiseen, vaan kuvainnollisesti harkinnan, pohtimisen tai keskustelun aiheena olemiseen. Näin syrjäytymisen esitetään olevan niin *esillä*, *toisessa vaakakupissa* kuin *jonka keskiössä*, joista jälkimmäisessä tapauksessa relatiivipronominin korrelaattina toimii virkkeen predikatiiviadverbiaali *aikalaiskuvauksena*.

(39) Koska nuorten *syrjäytyminen* **on ollut** esillä pitkin vuotta muutenkin, ja asialle täytyy tehdä jotain, esitän seuraavanlaisen ratkaisun.

Myös *huutaa*-verbin tapauksessa syrjäytymisestä keskusteleminen ilmaistaan lokatiivisena adverbiaalina toimivan substantiivilausekkeen *lehtien otsikoissa* avulla (esim. 40). Kirjoittaja esittää syrjäytymisen metaforisesti ihmismäisenä olentona, jonka aikaansaama huuto ilmaisee sitä, miten ihmisten on vaistomaisesti pakko kiinnittää huomionsa lehtien otsikoihin samalla tavalla kuin todelliseen avun- tai hädänhuutoon. Toisaalta syrjäytymisen ja sen rinnasteisten NP:iden yhteiskunnan kannalta haitalliset tarkoitteet ilmaisevat huutamisellaan myös niiden vakavuusastetta. Nykysuomen sanakirjan perusteella *huutaa*-verbin merkityksiksi aktivoituu yhtä aikaa sekä kuvainnollinen voimakas pyyntö tehdä jotakin ('silta huutaa korjausta') että lehtien tapa 'toistuvasti mainita' inhimilliset tragediat (NS s.v. *huutaa*). Esiintymän yhteydessä näiden merkitysten voidaan nähdä tarkoittavan sitä, että koska syrjäytyminen ja sen rinnasteiset NP:t kertovat merkittävästä inhimillisestä kärsimyksestä, ei niitä voida millään tavoin sivuuttaa. Tämä on mahdotonta varsinkin

siksi, kun keskustelun aiheet esitetään predikaatin avulla toistuviksi. Tämän lisäksi myös fraasiutuma *päivästä toiseen* korostaa syrjäytymisen pysyvyyttä keskustelun kohteena.

(40) *Syrjäytyminen*, työttömyys ja uutiset perhesurmista **huutavat** lehtien otsikoissa päivästä toiseen.

Viimeisenä diskurssin kahdessa esiintymässä syrjäytymisen asema kiinnostuksen kohteena ilmaistaan suoraan predikaattina toimivan verbin avulla. Näissä tapauksissa kahdesti esiintyvä predikaatti *kiinnostaa* sekä kertaalleen käytetty predikaatti *puhuttaa* selittyvät yksistään denotatiivisen merkityksensä kautta (esim. 41). *puhuttaa*-verbin kohdalla syrjäytymisen toimiminen subjektina kantaa myös mielenkiintoista lisämerkitystä: syrjäytyminen saa itse aikaan keskustelua tai haastaa ihmisiä keskustelemaan sen sijaan, että ihmiset itse alkaisivat keskustella ilmiöstä. Tämä korostaa jo edellä *huutaa*-predikaatin yhteydessä mainittua huomiota syrjäytymisestä ongelmana, jonka sivuuttaminen olisi yhteiskunnalle vaikeaa.

(41) Lasten ja nuorten *syrjäytyminen* **puhuttaa** ja niin pitääkin.

Diskurssissa syrjäytymisen keskusteluareenoiksi muodostuvat julkinen keskustelu, politiikka, kulttuurielämä, lehdistö ja sosiaalityö. Näistä julkinen keskustelu toistuu aineistossa keskustelun foorumina yhteensä viisi kertaa (esim. 42), politiikka neljästi (43), kulttuurielämä kahdesti (44) ja lehdistö (45) sekä sosiaalityö kerran (46).

(42) Työurien pidentäminen ja nuorten *syrjäytyminen* **ovat** julkisen keskustelun kestoaiheita.

(43) Lasten ja nuorten *syrjäytyminen* **oli** Sauli Niinistön lempiteema vaalikampanjan aikana.

(44) Teatterin aiheita **ovat** yritysmaailma, työelämä, *syrjäytyminen* ja politiikka.

(45) *Syrjäytyminen*, työttömyys ja uutiset perhesurmista **huutavat** lehtien otsikoissa päivästä toiseen.

(46) Sairaaloissa halutaan tietää islamilaisesta kuolemasta, sosiaalityöntekijöitä **kiinnostaa** islam ja *syrjäytyminen* ja Tanskan teollisuuden etujärjestökin kutsui kaksi imaamia keskustelemaan uhkaavasta työvoimapulasta.

Vaikka diskurssin yhtä vaille kaikissa esiintymissä ilmaistaan jonkin syntaktisen jäsenen avulla, kuka syrjäytymisestä keskustelee tai missä keskustelu tapahtuu, ainoastaan viidessä tapauksessa näin rajattu henkilö, joukko, tila tai sijainti on palautettavissa selkeästi rajattuun kohteeseen (ks. taulukko 16). Tällaisia ilmipantuja toimijoita tai paikkoja ovat tietyn kaunokirjallisen teoksen aikalaiskuvaukseen viittaava lokatiivinen adverbiali *jonka keskiössä*,

predikatiivia luonnehtivat genetiivimääritteet *Sauli Niinistön* ja *teatterin*, tiedon lähde ilmaiseva adverbiaalina toimiva NP *heidän mielestään*, jossa persoonapronominin korrelaatti ovat yhdysvaltalaiset demokraatit, sekä *kiinnostaa*-predikaatin partitiiviobjekti *sosiaalityöntekijöitä*.

Predikaatti	Toimija tai paikka	Syntaktinen rooli
Huutaa	lehtien otsikoissa (NP)	adverbiaali
Kiinnostaa	sosiaalityöntekijöitä (NP)	partitiiviobjekti
Kiinnostaa	keskivertoranskalaisia (NP)	partitiiviobjekti
(kieltomuodossa)	maan poliitikkoja (NP)	partitiiviobjekti
Olla	Sauli Niinistön (NP)	genetiivimäärite
Olla	valtakunnan ylintä johtoa myöten (PP)	adverbiaali
Olla	esillä (AdvP)	adverbiaali
Olla	Heidän [demokraattien] mielestään (NP)	adverbiaali
Olla	julkisen keskustelun (NP)	genetiivimäärite
Olla	jonka [romaanin aikalaiskuvauksen] keskiössä (PP)	adverbiaali
Olla	Teatterin (NP)	genetiivimäärite
Olla	toisessa vaakakupissa (NP)	adverbiaali
Puhuttaa	-	-

Taulukko 16: Syrjäytymisen nimetyt keskusteluareenat ja keskustelijat sekä niiden ilmaisukeinot.

Diskurssin muissa esiintymissä luonnehditaan syrjäytymiskeskustelua ylipäätään varsin yleisellä tasolla niin, että se joko liittyy useiden keskusteluareenojen ja keskustelijoiden kanssa (esim. 47) tai sen sijainti ja keskustelijat jäävät epämääräisiksi (esim. 48). Kirjoittajat viittaavat laajoihin ihmisryhmiin, kuten päättäjiin, poliitikoihin ja kansalaisiin, tai jättävät spesifioimatta, missä keskustelu tarkalleen ottaen on *esillä* tai *toisessa vaakakupissa*.

(47) Nuorten *syrjäytyminen* **on ollut** kestoaihe valtakunnan ylintä johtoa myöten.

(48) Kun toisessa vaakakupissa kuitenkin **ovat** vuosien pitkäaikaistyöttömyys ja *syrjäytyminen*, ratkaisut pitää löytää.

Syrjäytymisestä keskustellaan siis ikään kuin joka puolella yhteiskuntaa, mutta varsinaiset keskustelijat, keskustelun foorumi sekä tapa jäävät määrittelemättä joko kokonaan tai niitä luonnehditaan hyvin laveasti. Ilmiö on tällöin paradoksaalisesti lähes kaikkien huulilla, mutta

samalla se ei paikannu kehenkään tai mihinkään. Yhdessä esiintymässä eksplisiittisesti käytetty julkisen keskustelun käsite vaikuttaa kantavan juuri tätä paradoksia.

Vaikka syrjäytymiskeskusteluun viittaaminen julkisena keskusteluna sumentaa sitä, miten ja missä syrjäytymistä käsitellään, paljastaa syrjäytymisen saavuttama paikka julkisena keskustelun aiheena jotakin itse ilmiöstä. David Chaney (2002: 104–106) mukaan käsityksemme jokapäiväisen elämän muodosta ja asemasta käyvät ilmi julkisessa keskustelussa: käymme merkitysneuvotteluja siitä, mikä on normaalia ja hyväksyttävää ja mikä ei. Kun syrjäytyminen nousee yhä uudelleen keskustelun aiheeksi, viestii se siitä, ettei kyseisenlaisen ilmiön olemassaoloa yhteiskunnassamme pidetä hyväksyttävänä tai toivottavana. Mikäli syrjäytymisestä puhuminen lakkaisi, mutta sen tarkoituksena hahmotetut sosiaaliset ongelmat pysyisivät, olisimme siirtyneet tilanteeseen, jossa syrjäytymisestä olisi tullut tunnusmerkitön osa arkipäiväistä elämäämme.

Toisaalta on kysyttävä, kenellä on varsinainen valta panna alulle julkinen keskustelu sekä määritellä sen kulkusuunta. Katherine Walsh (2010: 2) esittää, että meillä on taipumus tarkoittaa julkisella keskustelulla politiikan ammattilaisten keskustelua julkisista ongelmista sen sijaan, että viittaisimme yksittäisten kansalaisten keskenään käymiin keskusteluihin. Vaikka ajattelemme julkisen mielipiteen muodostuvan kollektiivisen pohdinnan lopputuloksena, hahmotamme tämän ajattelutyön harjoittajiksi juuri politiikan ammattilaiset, jotka työskentelevät massamedian, hallituksen tai muun intressiryhmän piirissä (emt.).

Miksi sitten kirjoittajat eivät viittaa näihin spesifimpiin keskustelijoihin, vaan pitävät yllä mielikuvaa kaikkia koskettavasta keskustelusta? Osittainen vastaus kysymykseen liittyy itse sanomalehteen tiedonvälityskanavana. Sanomalehtitekstit ovat siitä mielenkiintoinen diskurssien kenttä, että niissä kuilua byrokraattisen ja arkisen keskustelun välillä on tarkoituksenmukaisesti kavennettu. Tämän toiminnan motivaationa on se, että lehden toimitus pyrkii muokkaamaan institutionaalisesti lähteestä saadut väittämät muotoon, jolla on mahdollista avata keskusteluyhteys yksittäisen lukevan yksilön ja lehden välille. Lehdistön käyttämä keskusteleva sävy on puolestaan omiaan konstruoimaan käsityksiä siitä, mistä lukevan yleisön esitetään olevan yksimielisiä. (Fowler 1991: 47–48.) Kun tämä yhdistetään lehdistön tapaan olla identifioimatta tarkasti syrjäytymisestä keskustelijoita, keskustelun paikkaa tai keskustelun laatua, siirtyy toimittajille myös merkittävä määrittelyvalta ilmiön konstruoinnissa.

Kokonaisuuden esiintymät vahvistavat Helsen (2002: 129) käsitystä siitä, että ”puhe syrjäytymisestä yhdistää oikeistoa ja vasemmistoa, poliitikkoja ja toimittajia, presidenttiä ja kansaa”. Helsen tutkimuksen suurimpia kysymyksiä on kuitenkin se, yhdistääkö tämä puhe itse syrjäytyneitä muuhun kansaan (emt.). Nostaisin tämän kysymyksen rinnalle sen, kuinka suuressa

määrin muilla kuin medialla, poliitikoilla ja muutamilla muilla valikoiduilla tahoilla on mahdollisuutta saada ääntänsä kuuluviin syrjäytymisen merkityksen määrittelyssä. Kolmantena kysymyksenä esittäisin, kuinka paljon todellisuudessa syrjäytymistä käsitellään ja kuinka usein liikutaan vain metatasolla keskustelemalla keskustelemisesta.

3.1.3.4 Syrjäytyminen on ongelma

Diskurssin esiintymiä yhdistää kirjoittajien tapa viitata syrjäytymiseen jonkinlaisena yhteiskunnallisena ongelmana. Erotin diskurssin syrjäytymistä vaarallisena kuvaavasta pääkategoriasta sillä perusteella, että nyt käsillä olevissa esiintymissä korostuu syrjäytymisen inhimillinen ja sosiaalinen ongelmallisuus sen vaarallisuuden sijaan. Diskurssiin kuuluvat predikaatit löytyvät taulukosta 17.

Predikaatti	Olla-kopula	Olla ratkaistavissa	Yhteensä
Määrä	6 (1*)	1*	7

Taulukko 17: Syrjäytyminen on ongelma -diskurssin predikaatit. Tähdellä merkitty määrä predikaateista esiintyy kieltomuodossa.

Verbiliiton *olla ratkaistavissa* tapauksessa syrjäytyminen määrittyy ongelmaksi subjektia luonnehtivan essiivisijaisen määrite-NP:n kautta, jossa edussanaa luonnehtiva genetiivimäärite ilmaisee syrjäytymisen ongelmaluonteen (esim. 49).

- (49) *Syrjäytyminen* monisyyisenä sosiaalisten ongelmien yhteenkietoutumana **ei ole ratkaistavissa** vain keinoilla, "joita jokainen voi hyödyntää omassa lähipiirissään".

Pelkän *olla*-kopulan sisältävissä esiintymissä kirjoittajat ilmaisevat syrjäytymisen ongelmaluonteen subjektia predikoivan predikatiivin avulla. Kyseisissä kopulauseissa predikatiivi-NP:iden edussanoja ovat kolme kertaa *ongelma* sekä kertaalleen *haaste*, *kysymys* ja *tämä*. Jälkimmäisenä mainittu demonstratiivipronomini viittaa esiintymää edeltävissä virkkeissä lueteltuihin nuoren miehen velkaongelmiin ja hänen kokemaansa epäonnistumiseen kaikessa. Varsinaista selkeärajaista korrelaattia pronominille ei siis ole. Kaikkia edussanoja kuitenkin yhdistää ajatus haitallisesta

asiointilasta, johon etsitään ratkaisua. Olen kerännyt kokonaiset predikatiiveina toimivat substantiivilausekkeet taulukkoon 18.

Predikatiivi	iso ongelma (NP)	Tätä [kasautuvia ongelmia] (NP)	Suomalaisen yhteiskunnan keskeisiä haasteita (NP)	monisyisempiä kysymyksiä (NP)	todellinen ongelma (NP)	Ihmiskunnan tuhoisin ongelma (NP)*
---------------------	---------------------	--	--	-------------------------------------	-------------------------------	---

Taulukko 18: Syrjäytymistä luonnehtivat predikatiivit. Tähdellä merkityissä tapauksissa olla-verbi on kieltomuodossa.

Kolmessa diskurssin esiintymistä syrjäytymisen ongelma määritellään eksplisiittisesti yhteiskunnalliseksi viittaamalla joko suoraan yhteiskuntaan tai Suomeen valtion roolissa (esim. 50). Näissä tapauksissa myös syrjäytymisen vakavuus ilmenee predikatiivia luonnehtivista määritteistä, kun syrjäytymisen esitetään olevan *suomalaisen yhteiskunnan keskeisiä haasteita* sekä *iso ja todellinen ongelma*. Esiintymät konstruoivat siis kuvaa syrjäytymisestä merkittävänä yhteiskuntaa koettelevana ongelmana, jonka yhdessä esiintymistä esitetään olevan potentiaalisesti myös ratkaistavissa. (ks. esim. 49). Syrjäytymisen esittäminen tässä valossa jälleen essentialisoi ilmiötä irralliseksi ja itsenäiseksi olioksi, joka on pelkällä olemassaolollaan yhteiskunnalle vahingollinen. Tällöin sosiaalinen ongelma irtautuu sekä ihmisistä että yhteiskunnasta jonkinlaiseksi ulkopuoliseksi hyökkääjäksi. Pahimillaan syrjäytymisdiskurssi kääntääkin syrjäytymisen taustalla olevien tekijöiden syy- ja seuraussuhteen niin, että sen sijaan, että syrjäytymisen ongelman nähtäisiin kumpuavan yhteiskunnassa vallitsevista ristiriidoista, esitetään syrjäytymisen itsessään tuottavan yhteiskunnalle ongelmia (Helne 2002: 88).

(50) *Syrjäytyminen on Suomessa todellinen ongelma, jonka ratkaisemiseen tarvitaan taloudellista pääomaa ja pitkäjänteistä, moniammatillista työskentelyä.*

Kahdessa tapauksessa syrjäytymistä lähestytään kasautuvista ongelmista koostuvana ilmiönä (ks. esim. 49). Toisessa esiintymistä syrjäytymistä luonnehtiva määrite-NP *monisyisenä sosiaalisten ongelmien yhteenkietoutumana* ilmaisee, ettei kyseessä ole yhdestä ongelmasta kumpuava prosessi, vaan useammat sosiaaliset ongelmat kietoutuvat sen kohdalla yhteen. Toisessa tapauksessa kirjoittaja kuvailee toisiaan seuraavin virkkein, kuinka hänen poikansa kokee epäonnistuneensa kaikessa ja on ajautunut velkaongelmiin. Velkajärjestelyjä haittaavat puolestaan tarkemmin

määrittelemättömiksi jäävät *rikkomukset*, jolloin toisesta ongelmasta seuraa toisia ongelmia. Tähän ongelmavyhtiin hän viittaa demonstratiivipronominilla *tämä*, joka toimii syrjäytymistä määrittävänä predikatiivina. Molempien kirjoittajien esille tuoma näkemys syrjäytymisestä useammasta ongelmasta koostuvana kokonaisuutena vastaa syrjäytymistutkimuksen käsityksiä, joissa syrjäytymisen yhdeksi määrittäväksi kriteeriksi nimetään juuri sen moniulotteisuus (Heikkilä 2000: 170). Myös Ritakallio (1992: 31) katsoo syrjäytymiseen liittyvän kiinteästi sekä eri elämäntilojen ongelmien kasaantumistaipumus että näiden ongelmien ajallinen pysyvyys (ks. myös Väärälä 2000: 76).

Vain yhdessä esiintymistä syrjäytymisen ongelman vakavuuden astetta lievennetään (esim. 51). Ongelman laatua luonnehtiva superlatiivimuotoinen adjektiivimääritys *tuhoisin* kiistetään *olla*-kopulan kieltoisuuden avulla, jolloin syrjäytyminen ilmenee jonakin muuna kuin vakavimpana ihmiskunnan ongelmana. Kyseisessä esiintymässä kirjoittaja vaikuttaa viittaavan yleisellä tasolla median luomiin käsityksiin maailmaa tai yhteiskuntaa uhkaavista ilmiöistä kumoten niiden merkittävyyden. Konnektiivina toimiva *nimittäin*-partikkeli kantaa tässä yhteydessä lukijan olettaa kausaalisuutta, jonka verbin kieltoisuus kieltää.

(51) Ihmiskunnan tuhoisin ongelma **ei** nimittäin **ole** ilmastonmuutos, velkakriisi eikä edes *syrjäytyminen*.

Kyseistä esiintymää seuraavassa virkkeessä kirjoittaja nimeää varsinaiseksi ongelmaksi hitaan ajan puutteen, jolloin hän implikoi kaikkien edellä mainitsemiensa suurempien ongelmien johtuvan perinpohjaisen pohdinnan puutteesta sekä hätiköidyistä päätöksistä. Näin ollen esiintymässä ei kiistetäkään lueteltujen ongelmien vakavuutta, vaan etsitään niiden taustalla olevaa syvempää syytä.

Myös kahdessa muussa esiintymässä korostuu lukijan ennako-oletusten kyseenalaistaminen. Näistä toisessa sekä *olla ratkaistavissa* -verbiliiton kieltoisuus että syrjäytymisen ongelman ratkaisua ilmaisevaa *keinoilla*-adverbiaalia edeltävä eksklusiivinen *vain*-fokuspartikkeli nostavat esiin, etteivät aiemmin esitetyt ratkaisuehdotukset ole riittäviä (esim. 49). Lisäksi kyseisessä esiintymässä *keinoilla*-adverbiaali määrittävä relatiivilause on merkitty lainausmerkein sitaatiksi, jolloin kirjoittaja kieltää juuri tietystä lähteestä lähtöisin olevan ratkaisumallin. Esiintymä kyseenalaistaa siis sen, että syrjäytymistä voitaisiin ehkäistä pelkästään yksilötasolla tehdyillä teoilla, koska ongelma on luonteeltaan laajempi ja koskettaa myös muita elämäntilanteita. Toisessa esiintymässä syrjäytymistä luonnehditaan predikatiivin avulla kysymykseksi, mutta tätä kysymystä tarkentava adjektiivimääritys *monisyisempiä* implikoi komparatiivimuodollaan kumoavansa jonkin aikaisemman käsityksen asiointilasta.

3.1.3.5 Syrjäytyminen on seuraus

Diskurssin kuusi esiintymää keskittyvät kuvaamaan syrjäytymistä jonkin muun toiminnan, tapahtuman tai ilmiön seurauksena (ks. taulukko 19). Tällöin syrjäytyminen ei ole semanttisesti agenttiivinen taho, vaan toiminnan lopputulos.

Predikaatti	Olla-kopula	Voida olla	Yhteensä
Määrä	4	2	6

Taulukko 19: Syrjäytyminen on seuraus -diskurssin predikaatit.

Esiintymissä kausaalinen suhde ilmaistaan viidesti predikatiivilla tai predikatiiviadverbiaalilla (esim. 52), ja kerran adverbiaalilla (53).

(52) Yleensä ihmiset ovat samaa mieltä siitä, että nuorten *syrjäytyminen* **on** tehoyhteiskunnan ei-toivottu sivuvaikutus.

(53) Köyhyys ja *syrjäytyminen* **voivat olla** yhden hajonneen tai solmimattoman avioliiton päässä, ja riskiryhmään kuuluu ihmisiä yhteiskunnan kaikista kerroksista.

Predikatiivit ja predikatiiviadverbiaalit korostavat kaikki syrjäytymisen ilmiön haitallisuutta negatiivisena seurauksena (ks. taulukko 20). Kaikki kolme predikatiivia nostavat esiin yhteiskunnallisen näkökulman: syrjäytyminen näyttäytyy hallituksen tehottomana toimintana, tehoyhteiskunnan sivuvaikutuksena sekä verkostoitumisesta syrjään jäämisenä. Siinä missä ensimmäinen esiintymä kiinnittää huomion vallanpitäjien kykenemättömyyteen ratkaista syrjäytymisen ongelma, kaksi jälkimmäistä esittävät ongelman olevan laajempi osa vallalla olevaa yhteiskunnallista järjestelmää. Vaikka näistä yhteiskuntakriittisistä näkökulmista toinen kritisoi makrotasolla koko tehoyhteiskunnan ideaa ja toinen mikrotasolla verkostoitumisen epäoikeudenmukaisuutta yksilön perspektiivistä, yhdistää niitä molempia kritiikki uusliberalistista ajattelua kohtaan. Uusliberalismissa yksilöt nähdään toimijoina, joilla on vapaa tahto, jota ideaalitapauksessa eivät rajoita minkäänlaiset tarpeettomat säädökset ja rajoitukset (Roper et al. 2010: 664). Työntekijät kilpailevat vapailla työmarkkinoilla, kun taas markkinoilla epäonnistuneet joutuvat tyytymään matalampaan hyvinvoinnin tasoon (emt.). Kun kaikki pyrkivät oman itsekkään etunsa ohjaamina työskentelemään mahdollisimman tehokkaasti, talouden ja hyvinvoinnin nähdään

kasvavan markkinoiden näkymättömän käden ohjaamana (ks. DeMartino 1999: 5). Kirjoittajat kiistävät tämän ideologisen ajattelutavan ja esittävät sen sijaan, että juuri yksilökeskeisyys, kilpailu ja tehokkuus aiheuttavat syrjäytymistä.

Predikatiivi	Predikatiivi-adverbiaali
hallituksen ponnettomuuden syytä (NP)	monen kohtalona (NP)
tehoysteiskunnan ei- toivottu sivuvaikutus (NP)	seurauksena (NP)
sitä, ettei pääse sisään näihin verkostoihin (NP)	

Taulukko 20: Seurauksia ilmaisevat predikatiivit ja predikatiiviadverbiaalit.

Kaksi essiivisijaista predikatiiviadverbiaalia liittävät syrjäytymisen yksilön terveysongelmiin. *seurauksena*-predikatiiviadverbiaalin kohdalla kirjoittaja ilmaisee tämän merkityssuhteen *ellei*-adverbiaalikonjunktioilla alkavan konditionaalisen sivulauseen avulla. Hän esittää, että mikäli ADHD-diagnoosin saanut nuori ei osaa käsitellä kyseisen neurologisen häiriön tuottamia pettymyksiä ja ongelmia, hän syrjäytyy. Syrjäytyminen riippuu tällöin kirjoittajan mukaan siitä, miten nuori itse osaa suhtautua kokemuksiinsa. Tällainen diskurssi painottaa yksilön mahdollisuutta vaikuttaa syrjäytymiseensä omalla asennoitumisellaan. Toisaalta neurologinen häiriö on se kausaalinen tekijä, joka aiheuttaa nuoren kohtaamat vastoinikäymiset. Toisessa tapauksessa subjektit *syrjäytyminen* ja sen rinnasteinen NP *invalidieetti* saavat yhteiseksi predikatiiviadverbiaaliseen NP:n *monen kohtalona*. Tässä syrjäytymisen seuraus selittyy esiintymävirkeä edeltävien virkkeiden perusteella, joissa kirjoittaja käsittelee koulujen huonoa sisäilmaa ja sen terveysvaikutuksia. Kun homekouluja ei remontoita, moni nuori invalidisoituu ja täten myös syrjäytyy. Vaikka molemmissa esiintymissä keskitytään yksilöihin, voidaan syrjäytymisen syyn nähdä implisiittisesti juontuvan toisista: koska mielen tai ruumiin ongelmista kärsiviin ihmisiin kohdistuu länsimaissa usein vahvoja ennakkoluuloja, ovat he haavoittuvaisempia ja suuremmassa vaarassa joutua vastoinikäymisten kierteeseen (ks. Spanswick 2003: 83, 86–88). Yksilön oma terveydentila saa siis aikaan reaktioita toisissa, ja näiden reaktoiden laatu vaikuttaa yksilön paikkaan yhteiskunnassa.

Syrjäytymisen syytä ilmaistaan kerran adverbiallisella postpositiolarausekkeella *yhden hajonneen tai solmimattoman avioliiton päässä*. Kirjoittaja kuvaa syrjäytymisen olevan metaforisesti tietyn etäisyyden päässä, jota lokatiivinen postpositiolarauseke kuvaa. Kun tämä etäisyys ylitetään, alkaa samasta pisteestä myös syrjäytyminen. Kyseessä on toinen aineiston esiintymä, jossa avioelämän kriisi näyttäytyy syrjäytymistä selittävänä tekijänä. Kirjoittaja näkee siis, että yksilön ihmissuhdeongelmat voivat olla riittävä syy henkilökohtaiseen syrjäytymiseen. Muun muassa Ritakallio (1992: 33) nostaa yhdeksi sosaalityön erityisryhmäksi syrjäytymisen yhteydessä avioeron kokeneet miehet, joille pitäisi kehittää voimakkaampia tukijärjestelmiä.

3.1.4 MUUT ESIINTYMÄT

Seuraavat seitsemän tapausta koostuvat niistä esiintymistä, jotka eivät kantaneet predikaatin tai esiintymiskontekstinsa perusteella sellaista merkitystä, joka kytkisi ne vahvasti muihin diskursseihin tai toisiinsa. Predikaatit ovat lueteltuina taulukossa 21.

Predikaatti	Kuulua	Löytyä	Olla-kopula	Olla olemassa	Voida olla	Voida tapahtua	Yhteensä
Määrä	1*	1	2	1*	1	1	7

Taulukko 21: Muut predikaatit. Tähdellä merkitty määrä predikaateista esiintyy kieltomuodossa.

Toinen *olla*-kopuloista sekä kieltomuotoinen *olla olemassa* -verbiliitto nostavat esille syrjäytymisen luonteen käsitteenä. Edellisessä tapauksessa syrjäytymistä luonnehditaan *hattarainen käsite* -predikaatiivi-NP:llä. Kirjoittaja käyttänee adjektiivimääritettä *hattarainen* deskriptiivisenä sanana, joka tuo esille hänen affektista arviotaan subjektista (ks. VISK § 154, § 1707). Johdetun adjektiivin merkitys motivoituu sen *hattara*-kantasanasta, joka viittaa niin tietynlaiseen pieneen ohueen pilveen kuin hahtuvamaiseen sokerimakeiseen (ks. NS s.v. *hattara*). Tällöin kirjoittaja esittää, että syrjäytyminen on epämääräinen ja epäselvä käsite. *olla olemassa* -verbiliitto esittää puolestaan kieltomuotoisen väitteen, ettei subjekti-NP:tä *käsitettä syrjäytyminen* ollut vielä tiettyinä historiallisena hetkenä löydettävissä ihmisten puheesta. Itse esiintymävirkkeessä tätä hetkeä ei määritellä, mutta tapauksen tekstiyhteydestä ajankohdaksi tarkentuu 1900-luvun alku suomalaisessa yhteiskunnassa.

Verbiketjut *voida olla* ja *voida tapahtua* sekä toinen *olla*-kopula kuuluvat kaikki löyhästi yhteen kuvaillen syrjäytymistä yleisenä tai kaikkia koskettavana ilmiönä. *voida olla* -verbiketju luonnehtii syrjäytymistä yhdessä *hilkulla*-adverbiaalin kanssa muodostaen idiomaattisen ilmauksen siitä, miten syrjäytyminen oli vähällä tapahtua. Kyseisessä esiintymässä kirjoittaja kuvailee omakohtaisen kokemuksensa kautta, miten lähellä syrjäytyminen voi olla ketä tahansa. Toisen verbiketjun tapauksessa ilmaistaan suoraan geneeristä merkitystä, kun kirjoittaja täydentää subjektin ja *voida tapahtua* -predikaatin merkitystä *kuten*-konnektiivilla alkavalla adverbiaalilauseella *kuten muillakin ihmisillä*. Tällöin syrjäytyminen ulotetaan koskemaan mahdollisesti ketä tahansa. *olla*-kopulan kohdalla *syrjäytyminen*-subjektia predikoidaan predikatiivina toimivalla *yleinen*-adjektiivilla, jolloin kirjoittaja viestii suoraan ilmiön yleisyyttä.

Viimeiset kaksi predikaattia ovat kielto- ja myöntemuotoiset *kuulua*-verbi sekä myönteinen *löytyä*-verbi. Näistä ensimmäisessä syrjäytymisen kielletään kuuluvan adverbiaalitäydennyksenä ilmaistuun *presidentin toimivaltaan*. Kiellon vahvuutta muokataan adverbiaalina toimivalla *varsinaisesti*-adverbilla, jolloin syrjäytyminen ei kuulu presidentille tiukan juridisesti tulkittuna. Jälkimmäinen predikaateista ilmaisee syrjäytymisen löytyvän paikkaa ilmaisevan adverbiaalin avulla *PISA-tutkimusten tulosten kääntöpuolella* [sic]. Luultavimmin ablatiivisijaiseksi tarkoitettu *kääntöpuolella*-adverbiaali viittaa siihen, kuinka suomalaisia nuoria syrjäytyy merkittävä määrä kansainvälisissä vertailuissa menestymisestä huolimatta.

3.1.5 YHTEENVETO

Syrjäytyminen näyttelee subjektiasemassa kolmessa merkittävässä roolissa: vaarallisena voimana, dynaamisena prosessina sekä muunlaisena yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ilmiönä. Ensimmäistä mainituista diskursseista Helsingin Sanomien kirjoittajat luovat käsittelemällä syrjäytymistä yhteiskuntaa ja ei-syrjäytyneitä uhkaavana asiana. Tätä merkitystä rakennetaan erityisesti *uhata*-verbin avulla, joka sekä sijoittaa syrjäytymisen paradoksaalisesti yhteiskunnan ulkopuoliseksi voimaksi että jättää syrjäytymisen luonteen yhteiskunnallisena uhkana hyvin epämääräiseksi. Uhan selkeinä kohteina korostuvat sen sijaan nuoret yksilöt. Dikotomia ”normaaleista meistä” koostuvan sisäryhmän ja ”vaarallisista syrjäytyneistä toisista” muodostuvan ulkoryhmän välillä luodaan puolestaan kopulalauseiden avulla, joissa syrjäytyminen näyttäytyy turvallisuusuhkana. Tämä sama merkitys ei toistu vain Helsingin Sanomien aineistossa, vaan syrjäytyminen yhteiskuntarauhaa ja -järjestystä rikkovana voimana nostetaan eksplisiittisesti esille myös poliittisissa asiakirjoissa ja

valtakunnallisissa projekteissa (ks. Syrjäytymisen ehkäisy ja vähentäminen -työryhmä 2009; Turvallinen kaupunki).

Syrjäytymistä ei nähdä ainoastaan normaaliuden ja diskursiivisesta ”meistä” koostuvan sisäryhmän ulkopuolisia ihmisiä koskevana ilmiönä, vaan se myös ajoittain essentialisoidaan ihmisistä irralliseksi vaaralliseksi agenttiiviseksi olioksi inhimillistä tai elollista toimintaa kuvaavien verbiprosessien avulla. Näin teksteissä aktivoidaan SYRJÄYTYMINEN ON HAITALLINEN OLENTO -käsittemetafora. Kun syrjäytymisen nähdään puolestaan koskettavan ihmisiä, näyttäytyy se joko väestön itsemurhia ja alkoholismia lisäävänä tilastollisena trendinä, ”meidän normaalien” yhteiskuntajärjestystä uhkaavana tekijänä tai yksilön fyysistä tai henkistä terveyttä haittaavana voimana. Kaikki nämä havainnot yhdessä antavat viitteitä moraalipaniikin synnystä, millä on sekä positiivisia että negatiivisia implikaatioita: toisaalta syrjäytyminen nousee keskeiseksi keskustelunaiheeksi, mikä mahdollistaa tilanteeseen puuttumisen, toisaalta sosiaalisten ongelmien saatetaan päinvastaisesti alkaa nähdä olevan peräisin itse syrjäytymisestä.

Kun kirjoituksissa nostetaan esille syrjäytymisen dynaamiset ominaisuudet, koskevat ne syrjäytymisen alkamista, kasvamista sekä päättymistä tai vähenemistä. Syrjäytymisen alkaminen rakentuu täysin *alkaa*-verbin ympärille. Esiintymissä ilmaistaan pääasiassa paikallissijaisin adverbiaalein syrjäytymisen alkulähde, alkamisen konteksti tai alkamisajankohta. Vaikka näitä alkulähteitä, paikkoja ja ajankohtia on mainittu useita, kytkeytyvät niissä usein yhteen koulutus, köyhyys, lapsuus ja nuoruus, perhe sekä työelämä. Tapauksissa toistuu myös merkitys siitä, että nämä ajankohdat ja ympäristöt vaikuttavat yksilöön ulkoa päin saadeen aikaan syrjäytymistä. Näin ollen korostuu diskurssi siitä, että syrjäytymisessä on kyse enemmän yksilön hallitsemattomista tilanteista kuin tämän omista valinnoista. Koska alkamisen verbiprosessia ei tarkenneta diskurssin piirissä esimerkiksi tavan adverbiaaleilla, toistavat kirjoittajat jälleen merkitystä syrjäytymisestä jyrkän kaksijakoisena tilana, johon joko kuulutaan täysin tai ei ollenkaan.

Siinä missä syrjäytymisen alkaminen keskittyi yhden verbin ympärille, kuvaavat kirjoittajat syrjäytymisen kasvamista useilla eri kasvamista tai lisääntymistä merkitsevilla verbeillä. Syrjäytymisen kasvamisen diskurssissa korostuu sekä ajatus valtion merkittävästä roolista syrjäytymisen ehkäisijänä että syrjäytymistä lisäävien voimien niputtaminen osaksi laajempia yhteiskunnallisia prosesseja. Näin ollen syrjäytymisen ei katsota lisääntyvän merkittävästi yksilötasolla tehtyjen päätösten pohjalta. Toisin kuin syrjäytymisen alkamista ja kasvamista kuvaavat diskurssit on syrjäytymisen vähenemistä ja päättymistä käsittelevä kokonaisuus hyvin hajanainen. Tämä voi viestiä siitä, että kirjoittajilla ei ole niin yhtenäistä käsitystä syrjäytymisen ehkäisykeinoista kuin syrjäytymistä synnyttävistä ja lisäävistä tekijöistä. Kaikkia dynaamisuuden

diskursseja yhdistää kuitenkin niiden tapa käsitellä syrjäytyneiden ihmismäärän kasvua tai vähenemistä kokonaisuudessaan, jolloin yhdessäkään esiintymässä ei ole kyse siitä, että syrjäytyminen kasvaisi tai vähenisi yksittäisen ihmisen kohdalla. Tämä luo hyvin vahvaa dikotomiaa syrjäytyneen ja ei-syrjäytyneen ihmisen välille, kun syrjäytymistä ei hahmoteta jatkumona, vaan binaarisena joko tai -tilana.

Yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ilmiönä syrjäytymistä käsitellään hyvin monesta näkökulmasta. Suurimpana diskurssina korostuu syrjäytymisen asema keskustelunaiheena. Kyseisessä diskurssissa merkittävimmiten keskusteluareenoiksi nostetaan sekä julkinen keskustelu että politiikka. Koska lähes kaikissa diskurssin esiintymissä syrjäytymisestä keskustelijat, keskustelun foorumi sekä keskustelun tapa jätetään joko kokonaan ilmaiseematta tai niitä luonnehditaan hyvin laveasti, muotoutuu lehtiteksteistä kahtiajakoinen merkitys kaikkialla läsnä olevasta syrjäytymiskeskustelusta, jonka tarkka luonne ja sisältö jäävät epämääräisiksi.

Toisena syrjäytymisen käsittelyn kontekstina toimii talouselämä. Esiintymissä korostuu se, että kirjoittajat esittävät syrjäytymisen kulujen kohdistuvan yksiselitteisesti yhteiskunnalle. Kertaakaan aineistossa ei siis nouse esille se, kuinka myös syrjäytynyt yksilö kärsii merkittäviä materiaalisia menetyksiä joutuessaan esimerkiksi työelämän ulkopuolelle. Tämän lisäksi syrjäytymisen hintaa määriteltäessä kirjoittajat viittaavat vain konkreettisiin rahallisiin menetyksiin, jolloin erilaista sosiaalista tai inhimillistä pääomaa koskevat tappiot jäävät käsittelemättä. Kun kirjoittajat pohtivat puolestaan syrjäytymisen taustalla olevia syitä, nousee yhtenä diskurssina esille juuri markkinakeskeinen uusliberalistinen politiikka. Muina syrjäytymistä aikaansaavina tekijöinä mainitaan yksilön terveysongelmat sekä perhe-elämän kriisit.

Viimeisenä syrjäytymistä käsitellään sekä ongelmana että periytyvänä ominaisuutena. Kirjoittajat pitävät syrjäytymistä sekä merkittävänä ongelmana yhteiskunnalle että yhden yksilön kohdalla kasautuvana useiden ongelmatekijöiden vyyhtinä. Tapauksissa, joissa syrjäytyminen esitetään periytyvänä ilmiönä, yksinkertaistetaan ja essentialisoidaan syrjäytymisen ilmenemismuotoa yhdeksi ja yhtenäiseksi. Kun syrjäytymisen esitetään aineistossa siirtyvän eteenpäin vanhemmalta lapselle, ei yksikään kirjoittaja erittele, millaisesta yhteiskunnallisen osattomuuden periytymisestä on kyse.

3.2 SYRJÄYTYMINEN OBJEKTINA

Syrjäytymisen konstruoitu merkitys ei perustu vain siihen, millaisin verbiprosessein kirjoittajat luonnehtivat syrjäytymistä muiden asiointilojen aiheuttajana ja asiointiloihin vaikuttajana. Aivan yhtä tärkeää on etsiä lehtiteksteistä vastauksia siihen, kuka tai mikä aiheuttaa syrjäytymistä, millaista toimintaa syrjäytymiseen kohdistetaan ja keitä tai mitä ovat näiden eri verbiprosessien harjoittajat. Prototyypisimmillään kielipillinen objekti on se lauseenjäsen, joka ilmaisee lauseen toiminnan kohteen, kun taas subjektitarkoite aiheuttaa muutoksen objektitarkoitteen tilassa tai sijainnissa (VISK § 926). Otankin tässä luvussa analyysini kohteeksi ne aineistoni esiintymät, joissa kirjoittajat ovat valinneet lauseen objektina toimivan substantiivilausekkeen edussanaksi *syrjäytymisen*.

Koko tutkimusaineistossani *syrjäytyminen*-lekseemin sisältäviä objektillisia lauseita on yhteensä 320 kappaletta, joista 302 tapauksessa objektiksi on valittu substantiivilauseke. Näistä esiintymistä 106 tapauksessa *syrjäytyminen*-lekseemi toimii objektina pää- tai sivulauseessa. Tämä tarkoittaa sitä, että syrjäytyminen on valittu edussanaksi yli yhdessä kolmasosassa kaikista objektina toimivista substantiivilausekkeista. Tulos eroaa merkittävästi subjektina esiintyvistä *syrjäytyminen*-lekseemeistä, jotka kattoivat vain reilun yhden viidesosan kaikista subjektina toimivista substantiivilausekkeista. Vaikka syrjäytyminen toimii objektina määrällisesti mitattuna muutaman esiintymän subjektia harvemmin, valitaan se tutkimusaineistossa suhteellisesti tarkasteltuna huomattavasti useammin toiminnan kohteeksi kuin toiminnan aikaansaajaksi. Substantiivilausekkeiden lisäksi objekteina esiintyvät frekvensseiltään vähäiset referatiivirakenteet, A-infinitiivilausekkeet sekä että-lauseet. (ks. taulukko 22.)

<i>syrjäytyminen</i> objekti-NP:n edussanana	Muu kuin <i>syrjäytyminen</i> objekti-NP:n edussanana	Objektina referatiivi- rakenne	Objektina A- infinitiivi- lauseke	Objektina että-lause	Yhteensä
106	196	13	3	2	320

Taulukko 22: syrjäytyminen-lekseemin sisältävät objektilliset lauseet aineistossa.

Analyysin kohteina olevasta 106 esiintymästä 72 tapausta sisältää yhden tai useamman subjektin, kun taas lopuissa 34 tapauksessa subjektia ei ole eksplisiittisesti ilmipantu. Tällöin syrjäytymiseen kohdistetuista verbiprosesseista lähes yksi kolmasosa jää ilman tekstin tasolla

ilmaistua tekijää. Näistä subjektittomista esiintymistä 29 tapauksessa predikaatti on yksipersonaisessa passiivissa ja lopuissa viidessä tapauksessa tekijää ilmaistaan nollapersoonalla. Kiinnitänkin analyysissäni erityishuomiota siihen, millaisten verbiprosessien yhteydessä kirjoittajat pyrkivät häivyttämään tekijyyttä ja millaisia seurauksia tästä on syrjäytymisen diskursiivisille merkityksille.

Lähestyn syrjäytymiseen objektin asemassa liitettyjä merkityksiä kolmesta eri näkökulmasta. Ensiksi tarkastelen sitä, millaisia ovat ne verbiprosessit, joita syrjäytymiseen kohdistetaan. Tähän kysymykseen paneudun tarkastelemalla *syrjäytymisen* objektiargumenttikseen saamia predikaatteja sekä niihin kiinnittyviä merkityksiä. Teemoittelen nämä predikaatit diskursseiksi, joita tarkastelen yksitellen. Toiseksi selvitän, millaisia toimijoita kirjoittajat nimeävät näiden eri diskurssien piireissä subjekteiksi. Tämän avulla pyrin saamaan selville, millaisten tahojen ja ilmiöiden esitetään vaikuttavan syrjäytymiseen, aiheuttavan sitä tai torjuvan sen syntymistä. Tässä yhteydessä tutkin erikseen myös tapauksia, joissa subjektia ei ole ilmipantu, ja mietin tämän menettelyn vaikutusta syrjäytymisdiskursseihin. Viimeisenä tarkastelen kunkin diskurssin yhteydessä syrjäytymisen sijan valintaa objektina: millaisia merkityksiä valinnat partitiivi- ja totaaliobjektin välillä saavat aikaan sekä millaiset voimasuhteet näiden sijojen välillä vallitsevat aineistossa.

Siinä missä syrjäytymisen subjektitapausten analyysin yhteydessä keräsin useita diskursseja yksittäisten pääkategorioiden alle, muodostui tutkituista objekteista kolme selkeärajaista diskurssia (ks. taulukko 23). Käyn seuraavissa alaluvuissa diskurssit yksittäin läpi määrällisessä suuruusjärjestyksessä kiinnittäen analyysissäni huomiota kaikkiin edellä luettelemiini seikkoihin. Tiivistän jokaisen diskurssin lopussa havaintojani yhteenvedon omaisesti yhteen ja esitän niiden pohjalta huomioita diskurssien mahdollisista seurauksista.

Diskurssi	Määrä
Syrjäytymistä ehkäistään	72
Syrjäytymistä käsitellään	19
Syrjäytymistä aiheutetaan	15
Yhteensä	106

Taulukko 23: Syrjäytymisen objektina esille tuomat diskurssit.

3.2.1 SYRJÄYTYMISTÄ EHKÄISTÄÄN

Kaikkia diskurssin esiintymiä yhdistää syrjäytymisen estämisen, vähentämisen tai torjumisen prosessi. Syrjäytymisen ehkäisy on kolmesta diskurssista määrällisesti merkittävin kattaen hiukan yli kaksi kolmasosaa analyysin kohteena olevasta 106 esiintymästä. Kokonaisuuden kaikki predikaatit ovat lueteltuina taulukossa 24.

Predikaatti	Ehkäistä	Estää	Haluta ehkäistä	Haluta estää	Kyetä estämään	Murtaa	On ehkäistävä	On torjuttava	Pyrkiä ehkäisemään	Pyrkiä estämään	Yhteensä
Määrä	22 (2*)	9	4	4	1*	1*	1	1	1	2	72
Predikaatti	Ratkaista	Saada ehkäistyä	Saattaa vähentää	Torjua	Voida ehkäistä	Voida estää	Voida ratkaista	Voida torjua	Voida vähentää	Yrittää estää	
Määrä	1*	1	1	4	12	1	1	1	3	1	

Taulukko 24: Syrjäytymistä ehkäistään -diskurssin predikaatit. Tähdellä merkitty määrä predikaateista esiintyy kieltomuodossa.

3.2.1.1 Predikaatit

Esiintymistä 59 tapauksessa eli yli neljässä viidesosassa kaikista diskurssin jäsenistä predikaattina toimii *ehkäistä-* tai *estää-*verbi joko yksistään tai verbiliiton tai verbiketjun osana. Verbit ovat merkitykseltään hyvin lähellä toisiaan ilmaisten jonkin toiminnan, tapahtuman tai muun seikan tekemistä mahdottomaksi, ja ne mainitaankin Nykysuomen sanakirjassa toistensa synonyymeina (NS s.v. *ehkäistä* ja *estää*). Yhteensä 31 esiintymässä nämä verbit esiintyvät predikaatteina itsenäisesti. Tapauksista vain kahdessa *ehkäistä-*verbi on asetettu kieltomuotoon. Tämä merkitsee sitä, että puolessa tapauksista kirjoittajat eivät modifioi verbiprosessin kausaalisuutta: syrjäytymisen ehkäisy tai estäminen toteutuu yksiselitteisesti mainitun subjektin tai subjektittoman toiminnan ansiosta. 13 esiintymässä verbien merkitys muuttuu episteemistä modaalisuutta ilmaisevan *voida-*apuverbin seurauksena (ks. VISK § 1556). Näissä tapauksissa kirjoittajat lieventävät toiminnan laadun vain päättelemäkseen mahdollisuudeksi syrjäytymisen estämisestä. Laajasti käsitettyä modaalisuutta ilmaisevat myös 12 esiintymää, joissa verbien merkitystä muokataan *haluta-*, *pyrkiä-* ja *yrittää-*apuverbeillä. Kyseiset apuverbit muokkaavat pääverbin merkitystä niin, että kyse on suoran kausaation sijasta subjektin aikeen tai tahdon ilmauksesta (VISK § 1551). Tällöin toiminnan tuloksellisuus jää taka-alalle ja epävarmaksi, kun taas halut ja pyrkimykset ehkäistä syrjäytymistä etualaistuvat. Aineistosta löytyvät myös yksittäiset verbiketjut *saada ehkäistyä* sekä kieltomuotoinen *kyetä estämään*, jotka ilmaisevat kyvykkyyttä saada syrjäytyminen estettyä.

Lisäksi yhdessä esiintymässä kirjoittaja käyttää nesessiivistä verbiliittoa *on ehkäistävä*, joka viestii kirjoittajan vaatimusta syrjäytymistä ehkäisevistä toimista.

Muut predikaatit muodostavat lukumääräisesti selkeästi pienempiä ryhmiä. *torjua*-verbi ilmenee aineistossa yhteensä kuusi kertaa, joista neljässä verbi esiintyy yksin sekä yhden kerran *voida*-apuverbin kanssa ja kerran nesessiivisessä *on torjuttava* -verbiliitossa. Torjumisen verbiprosessi korostaa ehkäisemistä ja estämistä vahvemmin mielikuvaa syrjäytymisestä ulkoa päin tulevana uhkana. Tämä mielikuva selittyy *torjua*-verbiin kytkeytyvän konkreettiseen loitolla pitämisen merkityksen sekä verbiin liittyvän sotimisen domaanin pohjalta (NS s.v. *torjua*). Esiintymistä hahmottuu tällöin metaforinen taso, jossa yhteiskunta kamppailee pitääkseen syrjäytymisen itsensä ulkopuolella.

vähentää-verbiä kirjoittajat eivät käytä kertaakaan itsenäisesti, vaan lieventävät sen ilmaisemaa kausaalisuutta kolme kertaa *voida*-apuverbillä ja kertaalleen *saattaa*-apuverbillä. Molemmat modaaliverbit ilmaisevat kirjoittajan päättelemää episteemistä mahdollisuutta syrjäytyneiden lukumäärän vähentämisestä (ks. VISK § 1562). Kyseessä ovat diskurssin ainoat neljä esiintymää, jossa kirjoittajat käsittelevät potentiaalista mahdollisuutta vähentää jo olemassa olevaa syrjäytymisen määrää sen sijaan, että toiminnan merkitys keskittyisi vain vielä toteutumattomaan syrjäytymiseen. Toisaalta predikaatin merkityksen pohjalta ei ole pääteltävissä, viittaavatko kirjoittajat verbin käytöllä syrjäytyneiden määrän kasvun hidastamiseen, jo syrjäytyneiden palauttamiseen ei-syrjäytyneiksi vai näihin molempiin merkitysaspekteihin.

Viimeiset kolme predikaattia koostuvat kieltomuotoisista *ratkaista*- ja *murtaa*-verbeistä sekä *voida ratkaista* -verbiketjusta. Loppuun saatettu ratkaisemisen tai murtamisen prosessi muuttaa kohteena olevan olion tilan toiseksi, ratkaistuksi tai murretuksi. Näin ollen *ratkaista*- ja *murtaa*-verbit ovat diskurssin piirissä ainoat, joiden merkityksessä nousee esille syrjäytymisen ongelman poistaminen kokonaisuudessaan. Kumpikaan verbi ei kuitenkaan esiinny vahvaa kausaalisuutta ilmaisemassa, vaan toiminnan lopputulos joko kielletään kieltomuodon merkityksen nojalla tai asetetaan vain episteemisen mahdollisuuden asemaan *voida*-modaaliverbillä.

3.2.1.2 Objektin sijan valinta

Diskurssin objekteista vain kolme esiintyy totaaliobjekteina, kun taas loput tapaukset on asetettu partitiivimuotoon. Kolme nominatiivisijaista objektia asettavat siis syrjäytymisen kvantitatiivisesti määräiseen asemaan, jolloin myös syrjäytymisen ehkäisemisen prosessi esitetään objektin tarkoittaman paljouden osalta loppuun vietyä (ks. VISK § 931). Predikaatteina näissä esiintymissä

toimii kaksi kertaa *estää*-verbi sekä kerran *voida estää* -verbiketju. Esiintymät eivät kuitenkaan käsittele syrjäytymistä yleisenä yhteiskunnallisena ongelmana, vaan kirjoittajat keskittyvät niissä luonnehtimaan tiettyjen, objektin määritteillä ilmaistujen ihmisryhmien syrjäytymisen estämistä (esim. 54).

(54) Ehkä näin voidaan myös **estää** naisten *syrjäytyminen* työelämästä ja saada heidän työpanoksensa rakentamaan kilpailukykyä.

Kaikki kolme esiintymää ovat passiivilauseita, minkä lisäksi modaaliverbittömät *estää*-predikaatit ilmenevät konditionaalimuodossa ilmaisten kausaalisuuden sijaan suunnittelua tai ennustamista (ks. VISK § 1592). Näin ollen rajatun ja aspektiltaan perfekttiivisen syrjäytymisen torjuminen ei ole diskurssin piirissä pelkästään harvinaista, vaan myös tekijyydeltään epämääräistä ja toiminnaltaan vain kirjoittajan ajattelua tai päättelyä ilmaisevaa.

3.2.1.3 Subjektit

Esiintymistä 45 sisältää yhden tai useamman ilmipannun subjektin. Olen ryhmitellyt subjekteissa toistuvat aihepiirit taulukossa 25.

Subjekti	Laajat, sumearajaiset ihmisryhmät	Koulutus ja työelämä	Peruskoulu ja sen toimijat	Välittäminen ja lähipiiri	Julkiset palvelut ja prosessit	Rikos-oikeudellinen toiminta	Mon. 1. persoona	Yhteensä
Määrä	12	10	9	5	5	2	2	45

Taulukko 25: Syrjäytymistä ehkäistään -diskurssin subjektien aiheet.

Lukumääräisesti laajin kokonaisuus käsittää tapaukset, joissa syrjäytymistä ehkäiseväksi tai estäväksi subjektiksi on valittu laaja ja tarkoitteiltaan sumearajaiseksi jäävä substantiivilauseke. Aihepiiri on samalla diskurssin piirissä sisäisesti hajanaisin jakautuen aiheiltaan neljään erilliseen osaan. Näinä spesifimpinä aihepiireinä esiintyy neljästi presidentti Sauli Niinistön syrjäytymisen vastainen työryhmä (esim. 55), kolmesti Helsingin kaupunki (esim. 56), kolmesti puolueet (esim. 57) sekä kahdesti armeija (esim. 58). Jonkinasteista yhteneväisyyttä subjektien välillä ilmaisee kuitenkin se, että ne kaikki ilmentävät yhteiskunnallisesti vahvoja toimijoita esimerkiksi rivikansalaisten muodostamien joukkojen tai marginaalissa olevien ihmisryhmien sijaan.

- (55) Sauli Niinistön työryhmä **halusi ehkäistä syrjäytymistä**.
(56) HELSINKI **EHKÄISEE** 10 MILJOONALLA NUORTEN SYRJÄYTYMISTÄ
(57) Espoossa puolue **haluaa estää syrjäytymistä**.
(58) ARMEIJAA **VOISI EHKÄISTÄ** NUORTEN SYRJÄYTYMISTÄ

Vaikka kaikille näille instituutiota tai kollektiivia ilmaiseville subjekteille on hahmotettavissa tarkoittejoukkoon kuuluvuutta rajaavat semanttiset piirteet, jäävät itse viittauksen kohteena olevat tarkoitteet hyvin epämääräisiksi. Kaikissa näissä tapauksissa liikutaan siis hyponymisen jäsenyyksen ylätasolla: jokainen subjekti on merkitykseltään varsin laajaa, yleisen tason hyperonyymi, jonka hyponymisia jäseniä ei teksteissä yksilöidä (ks. Cruse & Croft 2004: 141–143). Heterogeenisen, sisäisiltä valta- ja hierarkiasuhteiltaan merkittävästi vaihtelevan ryhmän sijoittaminen yhden hyperonyymin alle luo mielikuvaa yksimielisestä ja yhtenäisesti toimivasta joukosta. Kaikille neljälle mainitulle ryhmittymälle tämä konstruoitu yhtenäisyys voi näyttäytyä edullisena. Työryhmän ja puolueiden jäsenten, Helsingin kaupungin työntekijöiden sekä armeijan henkilöstön erimielisyydet, toimintatavat ja statuserot muuntuvat yksittäiseksi tehokkaaksi syrjäytymistä ehkäiseväksi olioksi.

Toiseksi suurin aihepiiri keskittyy koulutusta ja työelämää luonnehtivista subjekteista. Yhteensä kolmessa tapauksessa viitataan eksplisiittisesti koulutukseen tai työhön syrjäytymistä ehkäisevinä tekijöinä yksilöimättä tarkemmin niiden laatua. Näistä tapauksista kahdessa subjektina toimivat rinnan *koulutus ja työ* sekä yhdessä pelkkä *koulutus*. Lisäksi koulutus nousee esille subjektissa *kolmas lukukausi*, jota kirjoittaja pitää nykyistä kaksilukukautista opiskelujärjestelmää tehokkaampana ratkaisuna ehkäistä syrjäytymistä. Loppua kuutta esiintymää yhdistää erilaisten työnteon muotojen esittäminen syrjäytymistä torjuvana toimintana. Näistä neljässä nousee esille erilaisten työttömyydestä työelämään siltaavien työmuotojen hyödyllisyys: *työhön perehdyttäminen, tukityöllistäminen, työpajat* sekä *yhteiskuntatyön tekeminen* nähdään kaikki avaimina syrjäytymisen ehkäisyyn. Kyseisiä subjekteja yhdistää myös yhteiskunnallisen ohjaamisen idea eli valtion rooli yksilöä aktivoivana toimijana. Muut kaksi subjektia korostavat puolestaan yksilölähtöistä aktiivista kansalaisuutta *vapaaehtoistyön* ja *asukastalotoiminnan* muodossa.

Kolmannen suuren ryhmän muodostavat perusopetukseen ja sen piirissä toimiviin henkilöihin viittaavat subjektit. Vaikka peruskoulun merkitys syrjäytymisen ehkäisijänä toistuu teksteissä taajaan, yksimielisyyttä varsinaisista ehkäisevistä prosesseista tai toimijoista ei juurikaan esiinny. Kolme esiintymää nimeää ehkäisijöiksi *hyvän koulun, lähikoulut* sekä *nykyisen peruskoulun*, jolloin

kouluinstituutio nostetaan kokonaisuudessaan syrjäytymistä torjuvaksi tahoksi. Subjekteista jälkimmäisessä predikaattina toimiva verbiketju *kyetä estämään* esiintyy kuitenkin kieltomuodossa, jolloin koulun asema syrjäytymisen estäjänä kiistetään. Peruskoulun oppisisällön roolia syrjäytymisen estämisessä painottavat puolestaan subjektit *kotitaloustaidot* sekä *valinnaisaineet*, joista edellinen nostaa esille koulun tehtävän itsenäiseen asumiseen valmentavana tahona ja jälkimmäinen yksilöllisiä mieltymyksiä ja valinnanvapautta tukevana instituutiona. Yllättävää on, ettei yksikään kirjoittaja viittaa varsinaiseen koulun henkilöstöön ja heidän kasvatustehtäväänsä, vaan ainoat henkilöviitteiset subjektit ovat *kouluvaarit ja -mummot* sekä *perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämisryhmä*. Viimeisessä kahdessa tapauksessa kirjoittajat näkevät ehkäisevinä tekijöinä koulun sisäiseen toimintaan sekä oppimäärälliseen laajuuteen viittaavat subjektit *poissaolojen tarkkailu* sekä *oppivelvollisuuden nosto*.

Neljäs subjektien ryhmä koostuu välittämiseen ja yksilön läheisiin viittaavista subjekteista. Tapauksista neljässä viitataan välittämisen ja huolenpidon prosesseihin (esim. 59–60) ja yhdessä lähisukulaiseen (esim. 61).

(59) Välittäminen **estäisi** syrjäytymistä ja tragedioita.

(60) Tuki, henkilökohtainen huomio ja huolenpito **estävät** syrjäytymistä.

(61) ISOVANHEMPI KAVERINA **EHKÄISISI** SYRJÄYTYMISTÄ

Kyseiset tapaukset palauttavat syrjäytymisen ehkäisyn vahvasti yksilö- ja mikrotasolle korostaen pienten arkisten tekojen merkitystä sekä jokaisen henkilökohtaista vastuuta lähipiiristään. Samalla kirjoittajat implisiittisesti syylistävät lukijoitaan: syrjäytymistä esiintyy, koska emme huolehdi toinen toisistamme riittävässä määrin. Tällöin yhteiskunnan rooli niin syrjäytymisen aiheuttajana kuin ehkäisijänä taka-alastuu merkittävästi.

Siinä missä edelliset viisi esiintymää keskittyivät eksplisiittisesti yksilötasolle, esittävät toiset viisi subjektia syrjäytymisen torjujiksi yhteiskunnan makrotasolla tuottamat julkiset palvelut ja muun sosiaalihuollon. Nämä subjektit nostavat esille ehkäisevän päihdetyön, päivähoidon, kirjastopalvelut, tulonsiirrot sekä liikenneyhteydet. Tällöin teksteissä korostuu valtion harjoittaman sosiaalipolitiikan sekä siitä seuraavien rakenteellisten ratkaisujen merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä.

Viimeiset kaksi subjektien ryhmää koostuvat kahdesta viittauksesta rikosoikeuteen sekä kahdesta esiintymästä, joissa subjekti on inkorporoitu predikaatin monikon ensimmäisen persoonan persoonapäätteeseen. Rikosoikeudellisia subjekteja ovat *kontrolli* ja *sovittelu*, joista edellisellä

viitataan vankien tiukkaan valvontaan ja jälkimmäisellä asianomistajan ja vastaajan keskenään saavuttamaan yhteisymmärrykseen rikoksen hyvittämisestä. Me-ryhmään viittaavista persoonapäätteistä vain toinen on inkluusiivinen mahdollistaen kenen tahansa lukijan kuulumisen syrjäytymistä ehkäisevien joukkoon. Toinen persoonapäätte esiintyy puolestaan osana urheilukerhon puheenjohtajan sitaattia, jolloin persoonamuotoisella verbillä viitataan eksklusiivisesti kyseisen seuran jäseniin.

3.2.1.4 Subjektittomat esiintymät

Diskurssin esiintymistä 27 kappaleesta puuttuu ilmiäntu subjekt. Tämä on diskurssin piirissä merkittävä määrä kattaen 37,5 prosenttia kaikista sen esiintymistä. Subjektittomista tapauksista 23 koostuu yksipersonalaisesta passiivista ja neljä nollapersonalauseesta. Passiivilauseista 17:ssä kirjoittajat käyttävät tavan adverbialleja ilmaisemaan syrjäytymistä ehkäiseviä keinoja. Näistä keinoista 15 on esitetty itse esiintymälauseessa instrumentaalisijaisena adverbialina (esim. 62), kun taas kaksi tapausta sisältää demonstratiivisen *näin*-adverbin, joka on merkitsemässä edeltävässä lauseessa tai virkkeessä ilmaistusta asiainilasta pääteltyä seurausta (esim. 63) (ks. VISK § 668, § 1132).

(62) Keski-Euroopassa kehitetyllä mallilla **pyritään ehkäisemään** vähävaraisten *syrjäytymistä*.

(63) Näin **ehkäistäisiin** useiden nuorten koulutuksellista *syrjäytymistä* ja parannettaisiin huoltosuhdetta.

Ilmaistuista keinoista määrällisesti merkittävimäksi nousee koulutus, johon viitataan yhteensä kuusi kertaa: kolmesti suoraan *koulutus*-substantiivin sisältävällä adverbialilla ja kolmesti välillisesti jonkin koulutuksellisen toimenpiteen kautta, esimerkiksi adverbialilausekkeella *oppivelvollisuusiän nostamisella*. Lisäksi Sauli Niinistön työryhmän esittämät syrjäytymisen ehkäisykeinot sekä nuorten yhteiskuntatakuu ja sen edellyttämät lakimuutokset mainitaan molemmat yhteensä kaksi kertaa. Muut keinot eivät enää muodosta vahvoja yhtenäisiä merkitysryhmiä, vaan esiintyvät vain kertaalleen. Tällaisina keinoina kirjoittajat mainitsevat palvelualan innovaatiot, ammattiliittojen keskusjärjestöjen toiminnan, kaupunginosa- ja nuorisotoiminnan, keskieuropalainen syrjäytymisen ehkäisymallin sekä varusmiespalveluksen uudistamisen. Lisäksi poliisien ja virkamiesten toiminta esiintyvät kielteisissä lauseissa keinoina, joilla ei yksistään voida ratkaista syrjäytymistä.

Vaikka passiivi taka-alasta subjektia argumentin, sisältävät adverbiaalein ilmaistut syrjäytymisen keinot implisiittistä tietoa niiden toteuttajista (ks. VISK § 1331). Kaikkia diskurssissa mainittuja keinoja yhdistääkin se, että ne ovat lähtöisin ylhäältä yhteiskunnallisessa hierarkiassa. Koulutus- ja työvoimapolitiittiset päättäjät, presidentin nimittämä työryhmä sekä armeija ovat kaikki merkittäviä yhteiskunnallisia toimijoita, joiden toimivalta kohoaa huomattavasti yksittäisiä kansalaisia korkeammalle tasolle. Esiintymät luovat tällöin diskurssia, jossa syrjäytymisen ehkäisykeinot ovat poliitikoiden ja instituutioiden käsissä, mutta näiden ryhmittymien varsinaiset toimijat eivät määrity tarkemmin.

Jäljelle jääneistä tapauksista kolmessa esiintymässä viitataan keskusteluun halusta estää syrjäytymistä. Näistä vain yhdessä keskustelun lähteeksi tarkentuu kouluinstituutio, jonka referointia ilmaistaan johtoilmauksena toimivalla pospositiolausekkeella *virallisen koulupuheen mukaan* (ks. VISK § 1480). Muissa kahdessa tapauksessa keskustelun areenaksi jää tarkemmin määrittelemätön julkinen tai yhteiskunnallinen keskustelu. Viimeiset kolme tapausta viittaavat geneerisesti syrjäytymisen torjumiseen siten, että merkityksessä korostuu varsinaisen toiminnan sijasta se toiminnan konteksti, jossa syrjäytymistä estettäisiin. Nämä kontekstit eivät ole ilmipantuja itse esiintymissä, vaan käyvät ilmi implisiittisesti niitä edeltävistä virkkeistä. Konteksteina toimivat tällöin Espoon kaupungin päätökset, Suomen kuulovammaisia tukeva kampanja sekä Suomen puolustusvoimien ylläpito.

Nollapersoonalauseista kaksi esittää nesessiivisillä verbiliitoilla *on ehkäistävä* ja *on torjuttava* kehenkään tarkentumattoman vaatimuksen syrjäytymisen estämisestä. Samalla tavoin geneeristä syrjäytymisen ehkäisyn mahdollisuutta ilmaisee nollapersoonainen artikkelin otsikko, jossa niin tekijyys kuin ehkäisykeinot jäävät mainitsematta (esim. 64).

(64) SYRJÄYTYMISTÄ VOI EHKÄISTÄ MONIN KEINAIN

Lisäksi yhdessä tapauksessa tavan adverbi *siten* viittaa edelliseen virkkeeseen ilmaisten, että nuorten pysyminen opinnoissa *voi ehkäistä* syrjäytymistä. Tällöin ehkäisykeino on lukijan helposti tulkittavissa aivan kuten edellä esiteltyjen passiivilauseiden tapauksessa, mutta itse ehkäisevän toiminnan suorittaja jää ilmipantematta.

3.2.1.5 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Lähes kaikki kokonaisuuden predikaatit tuottavat diskurssia, jossa keskitytään yksinomaan estämään syrjäytymisen toteutuminen. Näistä selkeästi merkittävin osa koostuu *ehkäistä-* ja *estää-*verbin sisältävistä predikaateista, joista yli puolet ilmaisevat modifoimattoman kausaalisuhteen objektina toimivaan syrjäytymiseen. Yhdessäkään verbiprosessissa ei kuitenkaan nouse esille sellainen toiminta, jossa pyritäisiin lieventämään tai hoitamaan jo yksilötasolla toteutunutta syrjäytymistä. Teksteissä korostuu siis ennalta ehkäisemisen näkökulma syrjäytymiseen: tietynlaisten toimien avulla syrjäytymisen prosessi voidaan estää. Toisaalta lähes yksikään esiintymä ei ilmaise toimenpidettä, toivetta tai halua poistaa syrjäytyminen yhteiskunnasta kokonaisuudessaan. Ainoastaan kolme predikaattia kantaa syrjäytymisen kokonaisvaltaisen ratkaisemisen tai murtamisen merkitystä, mutta ne esiintyvät kieltomuotoisina tai episteemistä mahdollisuutta ilmaisevina. Samalla tavoin vain kolme myönteisen lauseen objektia on nominatiivimuodossa ilmaisten rajattua ja perfektiivistä toiminnan aspektia, siinä missä muut predikaatit saavat epämääräisemmän ja rajaamattoman partitiiviobjektin.

Tekstit vaativat siis yhteiskuntaa ja yksilöitä kamppailemaan syrjäytymistä vastaan, mutta täydellistä voittoa syrjäytymisestä ei oleteta saavutettavan. Tutkiessaan 1980-luvulla syntynyttä suomalaista syrjäytymiskeskustelua Helne (1994: 42–43) huomasi, kuinka valtion taloudellinen vaurastuminen ja nousukaudet nostavat sosiaaliset ongelmat kiivaiksi keskustelunaiheiksi, kun taas hidas kasvu ja lama painavat ne marginaaliin tai vain tiedostetuiksi ongelmiksi. Tutkimusaineistossani syrjäytymisestä käyty keskustelu ilmenee ikään kuin näiden kahden ääripään välimuotona: vaikka syrjäytymisen ehkäisy nostetaan todella vahvasti esille, itse ongelman ei odoteta katoavan kokonaisuudessaan.

Syrjäytymistä ehkäiseviksi subjekteiksi kirjoittajat ovat valinneet lähes yksinomaan merkittäviä poliittisia ja yhteiskunnallisia toimijoita, instituutioita sekä erilaisia julkisia palveluita ja prosesseja. Samalla tavoin passiivilauseiden kohdalla tavan adverbialit ja lauseiden esiintymiskontekstit linkittävät syrjäytymisen estämisen yhteiskunnan makrotasolle koulutus- ja työvoimapolitiikkaan, virkamiehiin ja viranomaisiin. Diskurssin piirissä korostuu siis ylipäättään ajatus vahvasti ylhäältä päin tulevasta, valtion tai asiantuntijoiden toteuttamasta syrjäytymisen estämisestä. Ainoastaan välittämiseen, ihmisen lähipiiriin sekä yksilön omaan toimintaan viittaavat yksittäiset subjektit nostavat esille syrjäytymisen torjunnan yhteiskunnan mikrotasolta. Tämä tulos eroaa merkittävästi Helsen (2002: 58) esittämästä uhkakuvasta, jossa syrjäytymisen torjuminen ulkoistetaan yksilölliseksi ongelmaksi.

Suurimpana subjektien ryhmänä esiintyvät yhden subjektin alle merkityt laajat ihmisryhmät, jotka kaikki edustavat yhteiskunnan valtahierarkiassa korkealle asettuvia tahoja. Teksteissä nämä tahot esiintyvät yksimielisinä ja yhtenäisinä syrjäytymisen ehkäisijöinä, vaikka todellisuudessa subjektin tarkoite voi viitata hyvinkin heterogeenisiin yksilöiden joukkoihin. Lehdistölle onkin tyypillistä esittää maailma kulttuurisesti järjestettyinä kategorioina yksittäisistä yksilöistä koostuvien kokonaisuuksien sijaan (Fowler 1991: 92). Diskursseissa konstruoidut ryhmät ovat tällöin kullekin kulttuurille käsitteellisesti yhtenäisiä, vaikka niiden todelliset jäsenet eivät välttämättä koe samanlaista yhteenkuuluvuutta (ks. emt. 94).

Toiset kaksi suurta subjektien ryhmää, koulutus ja työelämä sekä peruskoulu ja sen toimijat, korostavat syrjäytymisen rakenteellista torjuntaa. Näistä ensimmäisen saa oikeutuksensa sosiaalitieteellisen tutkimustiedon valossa: 1990-luvun vaihteen syrjäytyneistä merkittävän ryhmän muodostivat työelämästä syrjäytetyt miehet sekä kouluttamattomat nuoret (Ritakallio 1992: 33). Suomalaisessa keskustelussa työn roolia on korostettu yhteiskunnallisen syrjäytymisen yhteydessä. Nopea teknologinen kehitys ja siihen liittyvä työelämän rakenteellinen muutos ovat olleet olennaisia vaikuttajia työelämästä syrjäytymiseen. Yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta paras lääke tähän on työnteon kautta tapahtuva yhteiskuntaan integroiminen. (Raunio 2006: 76–77, 83.)

Myös koulutus on välittömässä yhteydessä työllistymisen prosesseihin. Koulutussaavutuksista on muodostunut integroitu osa sosiaalista mekanismia, joka sijoittaa ihmiset työmarkkinoiden eri tasoille (Heikkinen 2000: 176). Peruskoulun merkitystä syrjäytymisen kannalta voidaan puolestaan lähestyä kahdelta tasolta: makrotasolta koulutuksena ja koulutuksen puutteena tai mikrotasolta yksilön subjektiivisia koulunkäyntiin liittyvinä pulmatekijöinä ja koulun keskeyttämisen problematiikkana (Kuula 2000: 40). Kaikkia näitä rakenteellisia ja toimenpiteellisiä ehkäisykeinoja yhdistää juuri yhteiskunnan reunoilta takaisin yhteisyyteen palauttamisen idea. Syrjäytyminen esiintyy teksteissä normatiivista normaalisuutta rikkovana voimana, jonka vuoksi hyvän elämän kriteereinä pidetyt yhteiskunnallinen osallisuus ja integroituminen eivät pääse toteutumaan (ks. Raunio 2006: 13).

3.2.2 SYRJÄYTYMISTÄ KÄSITELLÄN

Kyseinen diskurssi rakentuu esiintymistä, joissa syrjäytyminen esitetään jonkinlaisena keskustelun, kiinnostuksen tai muun inhimillisen huomion kohteena (ks. taulukko 26). Kokonaisuus on analyysin kohteena olevassa aineistossa toiseksi suurin, mutta eroaa määrällisesti pienimmäksi jäävästä

Syrjäytymistä aiheutetaan -diskurssista vain neljän esiintymän verran. Näin ollen sen painoarvo syrjäytymiseen kohdistuvan toiminnan diskurssina jää pienimmän diskursiivisen kokonaisuuden tavoin vähäisemmäksi.

Predikaatti	Ihmetellä	Käsitellä	Kiistää	Lähestyä	Murehtia	Nimetä	Nostaa	Ottaa	Yhteensä
Määrä	1	1	1*	1	1	1	3	2	19
Predikaatti	Palauttaa	Pelätä	Pohdiskella	Saada	Selvitellä	Sivuta	Tutkia	Yrittää sisäistää	
Määrä	1	1	1	1	1	1	1	1	

Taulukko 26: *Syrjäytymistä käsitellään* -diskurssin predikaatit. Tähdellä merkitty määrä predikaateista esiintyy kieltomuodossa.

3.2.2.1 Predikaatit

Predikaatit *ihmetellä*, *käsitellä*, *lähestyä*, *pohdiskella*, *selvitellä* sekä *yrittää sisäistää* luovat merkitystensä nojalla diskurssia syrjäytymisestä inhimillisen agentin suorittaman mentaalisen prosessoinnin kohteena. Tämä inhimillinen ajatustyön verbiprosessi on kaikissa esiintymissä esitetty epämääräisenä tai rajaamattomana. Verbien *ihmetellä*, *käsitellä*, *pohdiskella* ja *selvitellä* tapauksessa tämä kumpuaa jo niiden sisältämistä frekventatiivisista johtimista. Nämä johtimet ilmaisevat kantaverbin jo valmiiksi duratiivisen ateelisen toiminnan olevan jaksottaista tai toistuilevaa (VISK § 353). Lisäksi *yrittää sisäistää* -verbiketjua lukuun ottamatta kaikki verbit saavat täydennykseksen partitiivimuotoisen objektin, jolloin syrjäytymisen käsittely jää rajaamattomaksi.

Verbiketjun tapauksessa ajatustoiminnan tuloksettomuutta kuvastaa ketjun *yrittää*-apuverbi, joka ilmaisee kirjoittajan arviota suoritetusta toiminnasta. Tällöin kyse on vain jonkin asiointilan tavoittelusta, siinä missä toiminnan toteutumisesta ja loppuun saattamisesta ei ole varmuutta (ks. NS s.v. *yrittää*). Vaikka syrjäytyminen on totaaliobjektina genetiivimuodossa, ei sisäistämisen prosessia saateta loppuun apuverbin tuoman merkityslisän vuoksi. Kyseinen esiintymä on myös tapauksista ainut, jossa satirisoidaan syrjäytymistä koskevan pohdinnan luonnetta hyödyntämällä läpinäkyviä ja kirjaimellisia merkityksiä: infinitiivilauseke *ulkoistamalla itsensä* toimii adverbiaalina kuvaten sisäistämisyrittämyksen tapaa (esim. 65). Näin *sisäistää*- ja *ulkoistaa*-verbien tilassa sijaitsemiseen perustuva lähtödomaani on nostettu käsitetaforisen merkityksen rinnalle luomaan humoristista vaikutelmaa.

(65) Hän **on yrittänyt sisäistää** syrjäytymisen ulkoistamalla itsensä keskellä yötä.

Siinä missä edellä esitelty predikaatit luovat mielikuvaa rajaamattomasta ja epämääräisestä syrjäytymisen käsittelystä, korostavat kolme *nostaa*-predikaattia ja kaksi *ottaa*-predikaattia ajatusta syrjäytymisen asettamisesta näkyväksi keskustelun tai pohdinnan kohteeksi. Molempien verbien tapauksessa fyysikaalisen domaanin konkreettinen toiminta on siirretty mentaalisen tai sosiaalisen abstraktin toiminnan lähdealueelle. *nostaa*-verbin tapauksessa syrjäytyminen korotetaan metaforisesti sekä muiden aiheiden yläpuolelle että näkyvämmälle paikalle, kun taas *ottaa*-verbi korostaa syrjäytymisen valitsemista aiheeksi muiden mahdollisten aiheiden joukosta (ks. NS s.v. *nostaa* ja *ottaa*). Verbien käyttö presupponoi samalla, ettei syrjäytyminen ole ollut keskustelunaihe ennen niiden esille nostamista tai ottamista. Esille asettamista korostetaankin yhtä vaille kaikissa tapauksissa nostamisen tai ottamisen lopullista sijaintia ilmaisevalla *esiin*-adverbiaalilla. Kyseisen adverbien konkreettinen merkitys näkyvillä olemisesta esiintyy tapauksissa tunnusmerkittömänä käsittemetaforana julkisen keskustelun aiheena olemisesta. Lisäksi yksi *nostaa*-verbi saa kyseisen adverbien sijaan translatiivimuotoisen *ykkösteemakseen*-adverbiaalin. Kyseinen adverbiaali viestii *esiin*-adverbia selkeämmin, kuinka syrjäytyminen asetetaan aiheena muiden edelle ja yläpuolelle.

nostaa- ja *ottaa*-verbit saavat kaikki totaaliobjektin, jonka muoto on *nostaa*-verbin kohdalla kahdesti genetiivi ja kertaalleen nominatiivi, kun taas *ottaa*-verbi saa yhden genetiivimuotoisen ja yhden nominatiivimuotoisen objektin. Totaaliobjektin valinta luo mielikuvaa siitä, että syrjäytyminen tuodaan keskustelunaiheeksi kokonaisuudessaan. Tämä vahvistaa diskurssia syrjäytymisestä yksilöitynä ja tarkkarajaisena sosiaalisena ongelmana, vaikka käsitykset syrjäytymisen luonteesta ja merkityksestä hajoavat niin tutkimusaineistossani kuin sosiaalitutkimuksen piirissä moniaalle.

Vain kahdessa tapauksessa syrjäytymisen käsittelyyn liitetään huolen tai pelon merkityksiä. Näissä esiintymissä *pelätä*- ja *murehtia*-verbeillä ilmaistaan määrittelemättömän tai epämääräisen joukon kantamaa huolta syrjäytymisestä (esim. 66–67). Toisen kirjoittajan viittaus *ne*-pronominilla inhimilliseen tarkoitteeseen, jona toimivat esiintymää edeltävässä virkkeessä eritelty paikallispoliitikot. Tässä kontekstissa oikeakielisen *he*-pronominin sijasta valittu *ne* ei vaikuta muutoin huolitellun ja oikeakielisen tekstin lopputoteamana kirjoittajan huolimattomuudelta, vaan tietoiselta etäännyttävältä tai halventavalta ilmaisulta. Kirjoittaja siis korostaa omaa etäisyyttään negatiivisessa valossa esiintyvistä toisista. *murehtia*-predikaatin kohdalla etäisyyttä luodaan sekä verbin passiivimuodolla että itse verbin valinnalla: *murehtia*-verbi vaikuttaa rikkovan muutoin

vakavaa tekstilajia assosioituen vapaampaan kielenkäyttöön. Molempia esiintymiä yhdistääkin se, että huolta syrjäytymisestä samanaikaisesti sekä vähätellään että siirretään toisten ihmisjoukkojen huolenaiheeksi.

(66) Ne **pelkäävät** Pohjois-Tuusulan *syrjäytymistä*.

(67) Samaan aikaan **murehditaan** myös nuorten *syrjäytymistä*.

Loput diskurssin predikaateista eivät enää muodosta suurempia yhtenäistä diskurssia rakentavia kokonaisuuksia, vaan esiintyvät sen sijaan yksittäistapauksina. Näitä predikaatteja ovat *nimetä*, *palauttaa*, *saada*, *sivuta*, *tutkia* sekä ainut kieltomuodossa oleva predikaatti *kiistää*. Syrjäytyminen nimetään passiivilauseessa heikon äänestysaktiivisuuden syyksi, kun taas Sauli Niinistön syrjäytymisen vastaisen kampanjan esitetään palauttavan syrjäytyminen yksilöiden tasolle. *saada*-verbi on monikon ensimmäisessä persoonassa ilmaisten kirjoittajan ja lukijakunnan muodostamaa sumearajaista *me*-kollektiivia. Tämä kollektiivi saa osakseen sitaattina esitetyn joukon toisen kirjoittajan nimeämiä sosiaalisia ongelmia, joista yksi on syrjäytyminen. Kirjoittaja siis ilmaisee, millaisen keskustelun vastaanottajina lauseessa nimetty *me* joutuu toimimaan. Syrjäytymistä sivuaa subjektina toimiva *laulusarja* ja ilmiötä tutkii nollapersoonalla ilmaisematta jätetty, omasta lähdeluettelostanikin löytyvä tutkija Jouko Kajanoja. Viimeisessä tapauksessa Björn Wahlroosin ei esitetä kiistävän syrjäytymisen olemassaoloa. Vaikka kaikissa näissä esiintymissä on sinänsä kyse kielellisestä tai mentaaliseen syrjäytymisen käsittelystä, muita selkeitä yhdistäviä tekijöitä tapauksille ei ole nimettävissä.

3.2.2.2 Subjektit

Kokonaisuudesta on löydettävissä yhteensä neljä erilaista subjektien aihepiiriä, jotka nimetään syrjäytymistä käsitteleviksi tahoiksi. Nämä subjektien aiheet löytyvät taulukosta 27.

Subjekti	Geneerinen yksilö tai joukko	Propri	Kulttuuri	Me	Yhteensä
Määrä	6	3	2	1	12

Taulukko 27: Syrjäytymistä käsitellään -diskurssin subjektien aiheet.

Yhteensä kuudessa esiintymässä syrjäytymisestä keskustelevat subjektit jäävät tarkoitteiltaan hyvin yleisluontoisiksi. Näistä tapauksista neljässä subjektin tarkoite viittaa inhimilliseen oloon tai olioiden joukkoon, siinä missä kaksi esiintymää viittaa yksilöihin vain implisiittisesti nostamalla subjektiksi inhimillisen toiminnan. Inhimillisiä toimijoita ilmaisevat substantiivilausekkeet *jokainen median siteeraama sosiologi, vanhemmat ja päättäjät, hän ja ne*. Persoonapronomini *hän* viittaa esiintymää edeltävissä virkkeissä mainittuun, tarkemmin määrittelemättömään *filosofi*-substantiiviin, kun taas demonstratiivipronomini *ne* käsittää edeltävässä virkkeessä mainitut kunnallispoliittiset ryhmittymät *Tuusulan puolesta* sekä *demarit*. Subjekteja käytetäänkin lähes geneerisesti viittaamaan mainittujen ihmisten ja ihmisryhmien taipumuksiin ja tapoihin kuin yksilöitävissä olevien toimijoiden tekemisiin (ks. VISK § 1407).

Kirjoittajien viittaukset sosiologeihin ja nimeämättömään filosofiaan korostavat molemmat jonkinasteista tiedevastaisuutta. *sociologi*-edussanaa määrittävä kvanttoripronomini *jokainen* on universaali eli viittausalana ovat kaikki median lähteinä käyttämät vastaavat tutkijat (ks. VISK § 740). Kyseisessä esiintymässä sosiologit ottavat esiin syrjäytymisen syynä ihmisten pahoinvointiin. Tällöin universaalikvanttoria on käytetty kohosteisena liioittelun keinona ilmaisemaan kärjistetysti kirjoittajan näkemystä sosiologien tarjoamien selitysmallien yksimuotoisuudesta. Samalla tavoin filosofin toimintaan viitataan humoristisesti yhdistelemällä tutkijoiden käyttämää akateemista tekstilajia ja sanojen läpinäkyvää merkitystä illanvietosta: filosofi *yrittää sisäistää* syrjäytymisen ilmiön adverbialina toimivalla infinitiivilausekkeella *ulkoistamalla itsensä*.

Subjektit *kampanja* sekä *Pariisin lähiömellakat* epämääräistävät syrjäytymiskeskustelun kävijät viittaamalla yksilöiden sijaan nominaalistettuun toimintaan. Kampanjalla kirjoittaja viittaa Sauli Niinistön perustaman työryhmän syrjäytymisen vastaiseen projektiin esittäen sen palauttavan syrjäytymisen yksilötason ongelmaksi ja näin jättävän huomiotta ilmiön yhteiskunnalliset syyt (ks. YLE uutiset 2012). Lähiömellakoitsijoiden tapauksessa kirjoittaja jättää syrjäytymisestä keskustelevat tahot ambivalenteiksi: viitataan tekstissä mellakoimisen saavan muun yhteiskunnan keskustelemaan syrjäytymisestä vai ovatko itse mellakoitsijat se ihmisjoukko, joka käsittelee ja vastustaa mellakoinnin kautta syrjäytymistä? Huolimatta siitä, että edellä esitellyissä subjekteissa

on nähtävissä kolme viittausta poliittiseen päätöksentekoon, kaksi tieteeseen sekä yksittäiset viittaukset kansalaistottelemattomuuteen ja perheeseen, ei mikään näistä aihepiireistä toistu diskurssin piirissä määrällisesti merkittävänä.

Diskurssissa esiintyy myös muutama selkeästi yksilöity subjekti. Kolmessa tapauksessa kirjoittaja on valinnut subjektiksi inhimilliseen tarkoitteeseen viittaavan proprin, joita ovat *Sauli Niinistö*, *Wahlroos* sekä samassa lauseessa rinnan esiintyvät *Sarita Friman-Korpela* ja *Marketta Ollikainen*. Niinistön presidenttiys esiintymän kirjoitushetkellä sekä Björn Wahlroosin merkittävä asema talouselämän piirissä sijoittavat heidät yhteiskunnan eliittiin, kun taas Friman-Korpela edustaa romanikirjailijaa ja -vaikuttajaa ja Ollikainen toimittajaa. Koska yksilöityjä syrjäytymisestä keskustelevia henkilöitä esiintyy näin vähän, on mahdotonta tehdä yleistyksiä siitä, millaisilta yhteiskunnan alueilta syrjäytymisestä keskustelevia toimijoita lehtiteksteissä keskimäärin nostetaan esiin.

Kaksi subjektiä nostaa esille syrjäytymistä käsitteleviksi tahoiksi kulttuuriset toimijat. Nämä toimijat on ilmipantu substantiivilausekkeilla *laulusarja Kaupunki ikkunalasin takana* sekä *Finlandia junior -ehdokkaat*. Syrjäytyminen esiintyy tällöin sekä laulujen että nuorten kirjoittajien tekstien aiheena. Ilmiön käsittely ei siis diskurssissa rajoitu ainoastaan kansalaiskeskustelun ja politiikan alueille, vaan syrjäytymisestä käydään keskustelua myös fiktion keinoin. Lisäksi yhdessä esiintymässä subjekti on nominin sijaan inkorpotoitu predikaattiverbin monikon ensimmäisen persoonan persoonapäätteeseen. Tämä on diskurssin ainut esiintymä, jossa kirjoittaja pyrkii koostamaan itsestään ja potentiaalisesta lukijoista inklusiivisen sisäryhmän, jolle muut syrjäytymisestä keskustelijat esittävät omia näkemyksiään ikään kuin ulkoa päin.

3.2.2.3 Subjektittomat esiintymät

Täysin subjektittomia esiintymiä aineistossa on seitsemän, mikä tarkoittaa vajaata 37 prosenttia kaikista diskurssin tapauksista. Näistä kuudessa predikaatti on yksipersonaisessa passiivissa ja yhdessä tapauksessa lauseena toimii nollapersoonalause. Passiivilauseista viidessä kirjoittajat viittaavat suurelta osin paikantumattomaan yhteiskunnalliseen keskusteluun (esim. 68–69). Ainoastaan yhdessä näistä tapauksista keskustelun kontekstia tarkennetaan eksplisiittisesti adverbialilla *presidentinvaaleissa*. Presidentinvaalit eivät löydy kielenulkoisesta todellisuudesta selkeärajaisena tapahtumana, vaan pikemminkin ajallisesti pitkänä sosiaalisena prosessina. Vaikka vaaleille on asetettu selkeät juridiset alku- ja loppupisteet, on mahdotonta vetää tarkkaa rajaa siihen, milloin esimerkiksi ehdokkaan kampanjointi on tarkalleen alkanut ja milloin vaalit ovat

tapahtumana ohitse. Toisaalta lukijan oletetaan todennäköisesti pitävän presidenttiehdokkaita pääasiallisina keskustelun kävijöinä.

- (68) Silloin *syrjäytymistä* **lähestytään** jonkinlaisena vapaaehtoisena ratkaisuna tai tahdottomuuden osoituksena.
- (69) Syyksi heikkoon äänestysaktiivisuuteen **nimetään** usein puolueiden samankaltaisuus, poliittisen keskustelun vieraantuminen äänestäjästä, asioiden mutkistaminen esimerkiksi sote- ja kuntauudistuskysymyksissä tai nuorison *syrjäytyminen*.

Suomen kielessä yksipersonainen passiivi viittaa tavallisimmin identifioimattomiin ihmistarkoitteisiin, jotka ovat ensisijaisesti tulkinnaltaan monikollisia (ks. VISK § 1321–1323). Passiivimuodon käytölle on löydettävissä niin neutraali kuin kriittinen tulkinta: kirjoittajat saattavat vältellä turhaa toistoa, mikäli toimijat on määritelty tekstissä aiemmin, tai kyseessä voi olla toimijuuden tarkoituksellinen hämärtäminen (Fairclough 1994: 124–125). Vaikka kyseisistä esiintymistä on pääteltävissä politiikoiden, asiantuntijoiden tai muiden julkisuuden henkilöiden käymä keskustelu, eivät esiintymää edeltävät tai sitä seuraavat ihmistarkoitteiset subjektit rajaa yhdessäkään tapauksessa keskustelijoita selkeärajaiseksi, todellisuudesta helposti paikannettavaksi joukoksi. Passivisaation avulla niin toiminnan laatu kuin agenttiivisten toimijoiden osallisuus sekä sen laajuus on mahdollista siirtää taustalle niin, että kirjoittaja voi konstruoida todellisuudessa vallitsevan asiointilan haluamallaan tavalla (ks. Baker & Ellece 2010: 87–88). Koska kirjoittajat eivät paikanna syrjäytymistä käytyä keskustelua selkeisiin lähteisiin, on heidän mahdollista muotoilla käydystä julkisesta keskustelusta haluamanselänsä mielikuva.

Vain yhdessä passiivitapauksessa tekijäys paikantuu selkeästi esiintymästä sekä sen kontekstista, kun *selvitellä*-verbin ilmaisema toiminta paikannetaan inessiivimuotoisella paikan adverbialilla *tutkimuksessa*. Kyseinen tutkimus on nimetty tekijöineen aikaisemmin uutistekstin yhteydessä, jolloin agenttiivisuus on palautettavissa kyseiseen tutkijaan. Samalla tavoin nollapersoonalauseen tapauksessa kyseinen esiintymä on osa 70 vuotta täyttäneen valtiotieteen tohtorin henkilöhistorian tiivistä esittelyä. Tällöin subjektittomuus johtuu tiiviin tekstilajin konventiosta, jossa subjektittomien lauseiden tekijä pysyy samana. Kyseinen subjektittomuus läheneekin nolla-anaforaa, vaikka subjekti on ilmipantuna vain tekstin otsikossa (ks. VISK § 1362).

3.2.2.4 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Syrjäytymisen käsittelyä ja ilmiöstä käytävää keskustelua leimaa aineistossa epämääräisyys. Huomioon ottaen syrjäytymisen subjektin roolissa korostuneen diskurssin vaarallisesta ja uhkaavasta ilmiöstä on yllättävää, kuinka vähäisiksi syrjäytymisestä keskustelevat ja syrjäytymistä käsittelevät tahot jäävät. Määrällisen vähäisyytensä lisäksi syrjäytymisestä keskustelijat ovat joko pääosin tarkoitteiltaan sumearajaisia tai ne jätetään kokonaan ilmaisematta asettamalla predikaatti passiivimuotoon. Myös teksteissä mainitut yksilöt ja ryhmät hajaantuvat tarkoitteiltaan niin moniaalle, että subjektien välinen yhteys jää hyvin pinnalliseksi. Jos syrjäytyminen näyttäytyy subjektina jonkinlaisena moraalipaniikin lähteenä, viittaavat lehdet syrjäytymisestä käytyyn keskusteluun hyvin neutraalein ja hillityin sävyin.

Diskurssin predikaateista valtaosa kuvaa syrjäytymisen käsittelyä neutraaliksi mentaaliseksi prosessoinniksi, jonka rajaamattomuutta ilmaisee niin frekventatiivin johdin kuin partitiivimuotoinen objekti. Toiseksi erottuvin predikaattien joukko koostuu *nostaa-* ja *ottaa-* verbeistä, joilla kirjoittajat ilmaisevat, että syrjäytyminen asetetaan metaforisesti näkyville ja täten julkisen keskustelun kohteeksi. Kyseisissä tapauksissa syrjäytyminen esiintyy genetiivimuotoisena totaaliobjektina, jolloin syrjäytymisen esitetään nousevan keskustelunaiheeksi eheänä ja jakamattomana kokonaisuutena. Lisäksi kaksi predikaattia nostaa erikseen esille diskurssin, jossa syrjäytymisestä huolestuneisiin tahoihin suhtauduttiin jokseenkin alentavasti ja vähätellen. Muut predikaatit hajaantuvat merkitykseltään moniaalle niin, etteivät ne muodosta keskenään laajempia merkityskokonaisuuksia.

Huomionarvoista diskurssissa on se, ettei itse syrjäytyneille anneta ääntä. Syrjäytymisestä keskustelevat sen sijaan poliittinen ja taloudellinen eliitti, tutkijat ja rivikansalaiset. Vaarana on, että syrjäytyneiden kokemaa elettyä syrjäytyminen korvautuu puhutulla syrjäytymisellä eli toisten tuottamalla mielikuvalla syrjäytyneiden elämästä ja roolista yhteiskunnassa (Helne 2002: 155). On otettava huomioon, että sanomalehtiteksteillä on suuri rooli yleisen mielipiteen tuottamisprosessissa osana kansalaisille suunnattua mediaa. Medialla on tapana toistaa symbolisesti yhteiskunnan institutionaalisen vallan struktuuri: mitä korkeampi status yksilöllä on yhteiskunnassa, sitä todennäköisemmin heidän näkemyksiään pidetään uskottavina. Tämä perustuu siihen, että vallassa olijoilla nähdään olevan pääsy tarkempaan tietoon kulloinkin kyseessä olevasta aiheesta kuin valtaosalla muusta väestöstä. Tästä johtuen valtahierarkiassa alempana olevien on hankalampi saada

omia vastamääritelmiään todellisuudesta näkyville, etenkin jos vastadiskurssi on peräisin hajanaisista ja moniäänisistä ryhmistä. (Hall 1987: 58, 63–65.)

Syrjäytyneet ovat vahva esimerkki sekä mielipiteiltään pimentoon jäävästä että koostumukseltaan heterogeenisestä ihmisjoukosta. Huono-osaisin osa väestöstä on erilaisessa poliittisessa vaikuttamisessa todettu kaikkein passiivisemmaksi (Helne & Karisto 1992: 526). Tilannetta monimutkaistaa se, etteivät syrjäytyneiksi leimatut pääosin koe itseään syrjäytyneiksi (Helne 2002: 35). Puheenvuoron tarjoaminen syrjäytyneiksi määritellyille voisikin oikaista syntyneitä, mahdollisesti virheellisiä diskursiivisia käsityksiä (emt. 155). Muulloin syrjäytymiskeskustelussa määrittelyvalta joko toistuu valtahierarkian peilikuvana, jos ääni annetaan asiantuntijoille ja päättäjille, tai siirtyy kirjoittajalle itselleen, jos hän jättää syrjäytymisestä keskustelevat tahot määrittelemättä tai epämääräisiksi.

3.2.3 SYRJÄYTYMISTÄ AIHEUTETAAN

Kyseisen diskurssin piirissä esiintymät ilmentävät asiointiloja ja toimijoita, jotka aiheuttavat, lisäävät tai muulla tavoin kasvattavat syrjäytymistä. Kokonaisuus on samalla kolmesta diskurssista määrällisesti pienin. Diskurssin predikaatit on esitetty taulukossa 28.

Predikaatti	Aiheuttaa	Ajaa	Ennakoida	Lisätä	Nopeuttaa	Yhteensä
Määrä	3 (1*)	1	1	3	1	15
Predikaatti	Pahentaa	Ruokkia	Tuottaa	Voida aiheuttaa	Voida ruokkia	
Määrä	1	1	1	2	1	

Taulukko 28: Syrjäytymistä aiheutetaan -diskurssin predikaatit. Tähdellä merkitty määrä predikaateista esiintyy kieltomuodossa.

3.2.3.1 Predikaatit

Denotatiiviselta merkitykseltään hyvin neutraalia syrjäytymisen aikaansaamista tai lisääntymistä ilmaisevat kolme *aiheuttaa*-verbiä, kaksi *voida aiheuttaa* -verbiketjua, kolme *lisätä*-verbiä sekä *tuottaa*-verbi. Siinä missä *aiheuttaa*-predikaatit ilmaisevat yksin esiintyessään hyvin suoraviivaisen kausaaliyhteyden subjektin ja objektina toimivan syrjäytymisen välillä, esittää *voida aiheuttaa*

-verbiketjun modaaliverbi *voida* tämän syy–seuraus-suhteen episteemisenä mahdollisuutena eli kirjoittajan uskona, tietona tai päättelynä asiointilan todennäköisyydestä (ks. VISK § 1566, § 1556).

tuottaa-verbi kytkeytyy *aiheuttaa*-verbiin verrattuna huomattavasti useampiin yksilöitävissä oleviin merkitysdomaaneihin. Se aktivoi merkityksiä ihmisen toiminnan seurauksena aikaansaaduista asiointiloista, teollisten hyödykkeiden valmistusprosesseista sekä vaikutuksista, jota toiminta väistämättä 'tuo mukanaan' (NS s.v. *tuottaa*). Esiintymän yhteydessä korostuu erityisesti implisiittinen merkitys tahattomasta seurauksesta: subjektina toimiva *hidas talouskasvu* ei selitä itsessään syrjäytyneiden määrän lisääntymistä, vaan talouskasvun hidastumisesta seuraa asiointiloja, jotka vaikuttavat syrjäytymiseen.

aiheuttaa- ja *tuottaa*-verbit eivät ota merkityksessään eksplisiittisesti kantaa siihen, onko syrjäytymistä ollut olemassa ennen verbiprosessin ilmaisemaa aiheutumista. Sen sijaan kolme *lisätä*-verbiä ilmaisevat, että subjektit lisäävät jo olemassa olevaa syrjäytymisen määrää entistä suuremmaksi eli 'enentävät' ilmiötä (ks. NS s.v. *lisätä*). Samalla syrjäytyminen seuraa subjektin toiminnasta yksiselitteisesti: tietyn asiointilan vallitessa tai olion toimiessa syrjäytymistä syntyy lisää jo olemassa olevan syrjäytymisen määrän rinnalle.

Kaikki edellä esitellyt predikaatit esittävät syrjäytymisen joukkotason ilmiönä. Näissä tapauksissa kirjoittajan näkökulma kiinnittyy muutoksiin syrjäytyneiden määrässä eli siihen, kuinka suurta ihmisryhmää syrjäytyminen koskettaa. Vastaavaa syrjäytymisen esitystapaa olen käsitellyt jo edellisen analyysiosion yhteydessä, jossa korostin tällaisen syrjäytymistä homogenisoivan esitystavan vaaroja (ks. luku 3.1.5). Kun syrjäytyminen esitetään binaarisena joukkoon kuulumisena tai kuulumattomuutena, essentialisoidaan ilmiöstä selkeärajainen kokonaisuus. Vaikka tutkijat korostavat syrjäytymisen prosessimaisuutta, asteittaisuutta sekä yksilökohtaisia eroja, konstruoi kirjoittajien diskurssi yhtenäistä ja yksiselitteistä sosiaalista ongelmaa (ks. esim. Raunio 2000: 224–226; Helne 2002: 74; Ritakallio 1992: 29).

Merkitykseltään monisyisempää syrjäytymisen aiheutumista ja kasvamista ilmaisevat predikaatit *ruokkia* ja *voida ruokkia*. Ne elollistavat subjekti-NP:t *työttömyys* ja *pettymykset* syrjäytymistä ruokkiviksi, agenttiivisiksi toimijoiksi. Koska *ruokkia*-verbi tarkoittaa konkreettisella tasolla ruuan tarjoamista jollekin oliolle, aktivoituu tapausten yhdessä merkitys siitä, että subjektit pitävät syrjäytymisen ilmiötä elinvoimaisena. Myös Nykysuomen sanakirja mainitsee ruokkimisen kuvainnollisen merkityksen. (NS s.v. *ruokkia*.) Tämän lisäksi ruokkimisen voi nähdä lisäävän ruokitun olion kokoa: mitä enemmän syrjäytymistä syötetään, sitä suuremmaksi se kasvaa. Näin ollen kyseiset predikaattia kannattelevat yhtä aikaa sekä syrjäytymisen ylläpidon että sen määrällisen lisäämisen merkityksiä.

Diskurssin predikateista *ajaa*-verbi ilmaisee kaikkein suorimmin inhimillisten toimijoiden tietoista pyrkimystä saada aikaan syrjäytymistä. Verbiä käytetään tässä yhteydessä merkityksessä 'pyrkii edistämään tai toteuttamaan jotakin' ja 'toimia jonkin hyväksi' (NS s.v. *ajaa*). Subjektina toimiva *valtio* kuvastaa tällöin epämääräistä suurta joukkoa päättäjiä, jotka harjoittavat kirjoittajan näkökulmasta tietoisesti syrjäytymistä edistävää politiikkaa. Tätä politiikkaa kuvataan välinettä tai tapaa ilmaisevalla olosijaisella adverbialilla *uudella keskittämisaallolla* (ks. VISK § 988).

Verbit *nopeuttaa* ja *pahentaa* luonnehtivat esiintymissä syrjäytymistä yksilötasolta käsin eritellen subjekti-NP:iden *pilvenpolttajien rankaiseminen* ja *päätös* aikaansaamia muutoksia syrjäytymisen prosessissa. Vaikka molemmissa esiintymissä partitiivisijaista *syrjäytymistä*-objektia ei määritellä esimerkiksi määritteiden avulla tarkemmin, esitetään lukijalle, että syrjäytyminen tapahtuisi nopeammin ja pahenisi juuri päihteiden käyttäjien piirissä. Tämä ilmaistaan molemmissa esiintymissä subjektin avulla: *päätös* viittaa esiintymää edeltävässä virkkeessä luonnehdittuun päätökseen päihdeklินิกoiden yhdistämisestä, kun taas genetiivimäärite *pilvenpolttajien* ilmaisee rankaisemisen kohteen, jonka syrjäytyminen kiihtyy rangaistuksen seurauksena. *nopeuttaa*-verbin käyttö luo mielikuvaa siitä, että syrjäytyminen koostuisi tietystä joukosta vaiheita, joiden päässä sijaitaisi varsinainen, täysimittainen syrjäytyminen. Tällöin kannabiksen käyttäjiin kohdistetut oikeustoimet työntävät jo syrjäytymisen prosessissa olevaa yksilöä lähemmäs täydellistä syrjäytymistä. *pahentaa*-verbi ei puolestaan hahmota syrjäytymiselle absoluuttista päätepistettä, vaan vain luonnehtii tehdyn päätöksen tekevän syrjäytymisestä yksilön kannalta entistäkin ikävämmän ilmiön.

ennakoida-verbi esiintyy merkityksessä 'edeltää', 'enteillä olemassaolollaan' (NS s.v. *ennakoida*). Subjektina toimiva substantiivilauseke *useiden riskitekijöiden kasaantuminen* on tällöin asiointi, jonka löytyminen todellisuudesta potentiaalisesti ilmentää myöhemmin tapahtuvaa syrjäytymistä. Syrjäytymisen ja riskitekijöiden kumuloitumisen välinen kausaaliyhteys ei ole siis kirjoittajan mukaan täysin ehdoton, vaan todennäköinen.

3.2.3.2 Subjektit

Diskurssin subjekteista muodostuu viisi aihepiiriä, jotka ilmentävät syrjäytymistä lisääviä, aiheuttavia tai muuten sitä muokkaavia tahoja ja voimia (ks. taulukko 29).

Subjekti	Yksilötason ongelma	Politiikka	Päihteet	Köyhyys	Työelämä	Yhteensä
Määrä	7	3	3	2	2	17

Taulukko 29: Syrjäytymistä aiheutetaan -diskurssin subjektien aiheet.

Aiheista toistuvien ovat yksilötason ongelmat, joita kirjoittajat ilmentävät yhteensä seitsemällä subjektilla. Subjekteista kolme esittää syrjäytymisen aiheutuvan perheiden sisällä vallitsevista ongelmista. Kyseiset tapaukset esiintyvätkin samassa esiintymässä rinnasteisina substantiivilausekkeina, jotka jakavat saman predikaatin (esim. 70).

(70) Vaikeuksia ja *syrjäytymistä aiheuttavat* myös vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, perheväkivalta ja lasten hoidon laiminlyönti, lehti jatkaa.

Vaikka vain *päihde- ja mielenterveysongelmat* saavat *vanhempien-genetiivimäärityksen* ilmaisemaan ongelmien kantajia, osoittavat myös subjektit *perheväkivalta* ja *lasten hoidon laiminlyönti* perheen aikuiset syyllisiksi kodin ongelmista.

Muita aiheen subjekteja ovat *useiden riskitekijöiden kasaantuminen*, *pettymykset*, *erilaisuus* sekä *joka*-relatiivipronomini, jonka korrelaattina toimii esiintymää edeltävän päälauseen adverbialitäydennys *astma tai allergian kaltainen fyysinen yliherkkyystila*. Ajatus lukuisten syrjäytymiseen johtavien tekijöiden kasautumisesta nostaa jälleen esiin sosiaalitutkimuksen jakaman käsityksen syrjäytymisestä ilmiönä, jossa yksilön eri elämänalueiden yksittäiset ongelmat kasaantuvat yhteen muodostaen suuremman sosiaalisen ongelman, itse syrjäytymisen (ks. Ritakallio 1992: 30–31). Subjekti *pettymykset* korostaa puolestaan yksilön vastoinikäymisten sietokyvyn sekä syrjäytymisen yhteyttä: jokainen pettymykseksi koettu tapahtuma *voi ruokkia* eli vahvistaa tai lisätä syrjäytymisen astetta. Yksilön terveysongelmiin viittaava relatiivipronomini voi kirjoittajan mukaan aiheuttaa objektin ilmaiseman *syrjäytymisen yhteiskunnasta*. Tällöin yksilön poikkeaminen terveen kansalaisen normista ajaa hänet alempiarvoiseen asemaan ja yhteiskunnan ulkopuolelle (ks. Spanswick 2003). Kyseessä on myös diskurssin ainut tapaus, jossa syrjäytyminen esiintyy genetiivimuotoisena totaaliobjektina, siinä missä kaikki muissa esiintymissä objektin sijaksi on valittu partitiivi.

Viimeisenä yksilötason ongelmana esiintyy *erilaisuus*, joka on diskurssin piirissä ainut predikaatin kielto muodolla kiistetty syrjäytymisen aiheuttaja (esim. 71). Kirjoittaja ei kuitenkaan varsinaisesti kiistä erilaisuuden johtavan syrjäytymisen, vaan asettaa *vaan*-konjunktion avulla

päälauseen sitä seuraavan sivulauseen korrektiiviseen suhteeseen. Tämä tarkoittaa sitä, että aluksi esitetyn asiointilan pätevyys kielletään kokonaan, minkä jälkeen sille tarjotaan pätevämpi vaihtoehto (ks. VISK § 1105). Kirjoittajan näkökulmasta syrjäytyminen ei ole kiinni yksilön normista poikkeavista ominaisuuksista, vaan muiden ihmisten tavasta suhtautua tähän toiseuteen.

(71) *Syrjäytymistä ei aiheuta* erilaisuus, vaan pääväestön suhtautuminen erilaisuuteen.

Vain kolme tapausta syyllistää syrjäytymisestä harjoitettua politiikkaa: subjektit *valtio*, *keskittäminen* ja *hidas talouskasvu* kuvaavat kaikki joko varsinaisia yhteiskunnallisia päättäjiä tai tehtyjä päätöksiä. Näissä tapauksissa päätöksenteko ei kuitenkaan paikannu selkeisiin toimijoihin, vaan politiikasta vastuussa olevat tahot jäävät epämääräisiksi. Vaikka tällaiset subjektit nostavat esille päättäjien ja viranomaisten roolin syrjäytymisen aiheuttajina, eivät ne yksilöi, mihin todellisen maailman tarkoitteisiin kirjoittajat viittaavat. Valtioon ja yhteiskuntaan kohdistetun kritiikin kärki tylsyy vaarattomaksi, kun syrjäytymisen syytä ei varsinaisesti kohdisteta kehenkään. Samalla kirjoittajien viestimät implisiittiset vaatimukset muutoksesta vallitsevaan tilanteeseen eivät välttämättä tule kuulluiksi, koska niiden vastaanottajajoukko on jätetään laajaksi ja spesifioimattomaksi.

Siinä missä päihdeongelmat esiintyivät kertaalleen perheen sisäisenä ongelmakäyttönä, luonnehtii kolme subjektia päihteiden käyttöä yleisemmin. Näistä ongelmiksi osoitetut subjektit *pilvenpolttajien rankaiseminen* sekä *päätös* päihdeklินิกoiden yhdistämisestä nostavat esille liberaalin päihdepolitiikan, jossa päihdeongelmat nähdään heijastumina yhteiskuntaan syvälle juurtuneemmista sosiaalisista ongelmista (Boyum & Reuter 2001: 241–242). Tällöin päihdeongelmaisia pitäisi rankaisutoimenpiteiden sijaan tukea eri sosiaalipolitiikan osa-alueilla (ks. emt.). Tämä selittää, miksi käyttäjien syrjäytymisen nähdään vain kirjoittajien käyttämin verbein *nopeutuvan* vankilatuomioiden seurauksena tai *pahenevan* klinikoiden lakkauttamisen johdosta. Kolmas subjekti *huumeiden käytön lisääntyminen* ei ota kantaa, pitäisikö valtion harjoittaa inklusiivista tai eksklusiivista päihdepolitiikkaa, mutta nimeää huumeiden käytön itsessään syrjäytymistä aiheuttavaksi ongelmaksi.

Viimeisenä syrjäytymistä diskurssin piirissä aiheuttavat köyhyys ja työelämä, jotka molemmat toistuvat kaksi kertaa. Vähävaraisuutta luonnehtivat subjektit *köyhyys* sekä *tämä-* demonstratiivipronomini, joka viittaa edellisen virkkeen luonnehtimaan perustulon alhaiseen tasoon. Työelämän ongelmia kirjoittajat kuvaavat puolestaan subjekteilla *työttömyys* sekä *työelämän muuttuminen*. Molemmat aihepiirit nostavat päihdeongelmaisia vahvemmin esille syrjäytymisen

rakenteellisenä ongelmana. Kirjoittajat eivät palauta syrjäytymisen syytä yksilöihin, vaan tarkastelunäkökulmaksi otetaan laajasti sekä materiaaalisten resurssien puute että ihmisen asema työmarkkinoilla, jotka ovat myös sosiaalitutkimuksen nimeämiä selityksiä syrjäytymiselle (ks. esim. Heikkilä 2000: 173–174, 177).

3.2.3.3 Yhteenvedoa ja pohdintaa

Yhteistä diskurssin kaikille esiintymille on se, että predikaatit luonnehtivat lähes poikkeuksetta hyvin yksiselitteistä kausaalisuhdetta subjektin ja syrjäytymistä aikaansaannoksena tai seurauksena luonnehtivan objektin välille. Vain kolmessa tapauksessa verbiketjun alkuosan *voida*-modaaliverbi lieventää subjektin ja objektin suhteen episteemisesti mahdolliseksi. Myös kaikki diskurssin esiintymät sisältävät eksplisiittisesti ilmipannun subjektin. Vaikka varsinaisia nollapersoonaa- tai passiivitapauksia ei diskurssin piirissä esiinny, jäävät subjektien ilmaisemat syrjäytymisen syyt varsin yleiselle tasolle. Jopa harjoitettua politiikkaa kritisoivissa tapauksissa subjektit luonnehtivat niin epämääräistä tarkoitajoukkoa, ettei kritiikki kohdistu selkeään yksittäiseen viranomaiseen, päättäjään tai hallinnolliseen elimeen. Samalla tavoin muut esitetyt syyt syrjäytymiselle hajoavat moniaalle niin, ettei yksikään yksittäinen aihepiiri kerää merkittävää määrää samoihin tarkoitteisiin viittaavia subjekteja. Näin ollen kirjoittajien välillä ei vaikuta vallitsevan suurta yksimielisyyttä syrjäytymisen aiheuttajista, vaikka predikaatit ilmentävät vahvaa syy-yhteyttä lähes kaikissa tapauksissa.

Diskurssissa syrjäytyminen on yhtä genetiivimuotoista totaaliobjektia vaille kaikissa esiintymissä partitiivimuodossa. Partitiiviojektin käyttö tekee lauseiden aspekteista rajaamattomia, jolloin predikaattien ilmaiseva syrjäytymisen aiheutuminen, lisääntyminen tai vahvistuminen näyttäytyy prosessina vailla päätepistettä (ks. VISK § 930). Tällaisen ilmaisutavan voi nähdä rakentavan implisiittistä vaatimusta toimenpiteille: jos mitään ei tehdä, tulee syntymään yhä enemmän ja enemmän syrjäytymistä. Partitiivimuoto kantaa myös kvantitatiivisen epämääräisyyden merkitystä (VISK § 931). Syrjäytymiskeskustelua luonnehtiikin laajasti kirjoittajien välillä vallitseva epätietoisuus tai erimielisyys syrjäytymisen ilmiön laajuudesta sekä siitä, millaisia ihmisryhmiä syrjäytyminen koskee (ks. Helne 2002: 77–78). Mikäli kirjoittajat käyttäisivät taajaan totaaliobjekteja, korostuisi samalla sekä ajatus ilmiön selkeärajaisuudesta sekä yksittäisten yksilöiden syrjäytyminen. Nyt syrjäytymistä luonnehditaan joukkotasolla, eikä yhtäkään syytä halua asettaa koko ilmiötä selittävään asemaan.

Huomionarvoista on, että varsinaisia syitä syrjäytymiselle esitetään aineistossa näin pieni määrä huolimatta siitä, että syrjäytymisen toimiessa subjektina kirjoittajat konstruoivat siitä selkeästi useimmin vaarallista, uhkaavaa ja haitallista ilmiötä. Näin synnytetään diskurssia, jossa korostuu syrjäytymisen ja syrjäytyneiden syyllistäminen yhteiskunnallisista ongelmista, kun taas muun yhteiskunnan rooli ja osallisuus syrjäytymisen aiheuttajana jää taustalle. Syrjäytymistä aikaansaavien ja lisäävien tekijöiden vähäisyys ja hajanaisuus lehtiteksteissä synnyttää tällä tavalla vahvan mielikuvan syrjäytymisestä yhteiskunnan ulkopuolelta tulevana uhkana, vaikka ilmiö on yhteiskunnan sisällä syntynyt sosiaalinen ongelma. Esimerkiksi Helnen (2002: 44) kyselytutkimuksessa vastaajat hahmottivat syrjäytymisen voittopuolisesti yksilöllisistä tekijöistä riippuvaksi ilmiöksi, kun taas yhteiskunta itsessään ei joko näyttäydy ollenkaan tai esiintyy yksilön aktivoijana.

3.3 SYRJÄYTYMINEN VERBIN ADVERBIAALITÄYDENNYKSENÄ

Siinä missä objektit ilmaisevat usein prototyyppistä toiminnan kohdetta, myös verbien saamat adverbiaalitäydennykset voivat ilmentää hyvin erilaisia osallisuuden tai kohteena olemisen merkityksiä. Tarvainen (1977: 44) määrittelee dependenssi-kieliopin kehityksessä adverbiaalisen verbin vaatimaksi adverbiksi tai substantiivirakenteeksi, jonka muoto määräytyy pääasiassa siihen sisältyvän substantiivin pohjalta ja joka on mahdollista anaforisoida adverbien avulla. Vaikka adverbiaali on useimmiten verbin vapaa määrite, voi adverbiaalikin esiintyä aktanttina eli välttämättömänä täydennyksenä (emt. 47).

Kohdistan tässä luvussa huomioni muussa muodossa kuin kieliopillisessa sijassa oleviin verbin täydennyksiin rajaten analyysini ulkopuolelle adjektiivien, adverbien ja substantiivien saamat adverbiaaliset täydennykset. Perustelen tätä valintaani sillä, että vaikka esimerkiksi substantiivien adverbiaalitäydennykset voisivat sisältää mielenkiintoista tietoa nominaalistetusta toiminnasta ja syrjäytymisen osallisuudesta siinä, on tutkielmani metodologisen otteen kannalta yhtenäisempää keskittää analyysi järjestelmällisesti lausetasolle myös adverbiaalitäydennysten kohdalla.

Tutkimusaineistossani esiintyy yhteensä 130 verbin adverbiaalitäydennystä sisältävää lausetta, joista 59 tapauksessa adverbiaalitäydennyksen edussanaksi on valittu *syrjäytyminen* (ks. taulukko 30). Tällöin *syrjäytyminen* käsittää edussanana hiukan alle puolet kaikista adverbiaalitäydennyksen sisältävistä tapauksista. Näistä 59 analysoitavasta esiintymästä 46 tapauksessa kirjoittajat ovat ilmipanneet yhden tai useamman kieliopillisen subjektin harjoittamaan predikaatin ilmaisemaa toimintaa. Jäljelle jääneet 13 tapausta koostuvat 11:stä yksipersonaisen passiivin sisältävästä lauseesta sekä kahdesta nollapersoonalauseesta. Ne kattavat yhdessä noin yhden viidesosan kaikista tutkittavista esiintymistä.

<i>syrjäytyminen</i> adverbiaali- täydennys-NP:n edussanana	Muu kuin <i>syrjäytyminen</i> adverbiaali- täydennys-NP:n edussanana	Yhteensä
59	71	130

Taulukko 30: Verbien saamat adverbiaaliset täydennykset aineistossa.

Verbien adverbialitäydennysten merkitysanalyysi seuraa pitkälti edeltävässä objekteja käsittelevässä luvussa asettamiani suuntaviivoja. Lähden liikkeelle predikaattien analyysistä keskittymällä lauseissa harjoitettuihin verbiprosesseihin sekä syrjäytymisen nimettyyn osallisuuteen niissä. Olen muodostanut edellisten lukujen tavoin käytetyistä predikaateista merkitykseltään yhtenäisiä, laajempia diskursseja. Toiseksi tarkastelen kirjoittajien nimeämiä subjekteja: mitkä asiointilat tai toimijat nousevat esiin syrjäytymisen käsittelyn yhteydessä. Samalla nostan esille ne tapaukset, joista ilmipantu subjekti puuttuu sekä tarkastelen tämän ilmipanemattomuuden herättämiä merkityksiä. Kiinnitän erityishuomiota siihen, toistuuko subjektien ilmipanemattomuus joko juuri tiettyjen tai merkitykseltään läheisten predikaattien yhteydessä.

Aivan kuten objekteja käsitelleen luvun kohdalla myös adverbialitäydennyksistä muodostui suurempien pääkategorioiden sijaan kaksi vahvaa yksittäistä diskurssia (ks. taulukko 31). Lisäksi yhteensä kahdeksan esiintymää jäi molempien diskurssien ulkopuolelle muodostamatta kuitenkaan itse yhtenäistä diskursiivista kokonaisuutta. Käyn seuraavissa luvuissa läpi diskursseja koskevan analyysini. Tämän lisäksi esitän kunkin diskurssin käsittelyn lopussa yhteenvedon niistä nousseista havainnoista ja pohdin konstruoitujen diskurssien herättämiä merkityksiä.

Diskurssi	Määrä
Jokin johtaa syrjäytymiseen	31
Syrjäytymiseen puututaan	20
Muut	8
Yhteensä	59

Taulukko 31: Syrjäytymisen adverbialitäydennyksenä esille nostamat diskurssit.

3.3.1 JOKIN JOHTAA SYRJÄYTYMISEEN

Kyseessä on adverbialitäydennysten osalta tutkimusaineiston määrällisesti merkittävin diskurssi yhteensä 31 esiintymällään (ks. taulukko 32). Tämä kattaa hiukan yli puolet kaikista käsiteltävistä adverbialitäydennyksistä. Siinä missä objekteja tarkasteltaessa korostui syrjäytyminen torjunnan kohteena, toistavat adverbialitäydennykset vahvasti jo subjektien kohdalla todettua diskurssia syrjäytymisestä haitallisena ilmiönä.

Predikaatti	Altistaa	Johtaa	Johtua	Kannustaa	Kertoa	Riittää	Vaikuttaa	Voida johtaa	Yhteensä
Määrä	2	18 (1*)	2	1	1	1	2	4	31

Taulukko 32: Jokin johtaa syrjäytymiseen -diskurssin predikaatit. Tähdellä merkitty määrä predikaateista esiintyy kieltomuodossa.

3.3.1.1 Predikaatit

Predikaateista selkeästi frekventeimpänä esiintyy *johtaa*-verbi. Verbiä käytetään 18 kertaa yksistään ja neljä kertaa osana verbiketjua modaalisen *voida*-apuverbin rinnalla. Niin yksinään kuin verbiketjun pääverbinä *johtaa* saa valenssinsa mukaisesti illatiivisijaisen adverbiaalitäydennyksen *syrjäytymiseen* (esim. 72–73). Vain yhdessä esiintymässä *johtaa*-verbi ilmenee kieltomuotoisena, kun taas kaikissa muissa tapauksissa lauseet ilmaisevat myönteistä merkitystä. *johtaa*-verbin käyttö korostaa syrjäytymisen prosessimaisuutta, jonka olen nostanut aiemmin esille luvussa 3.1.2. Kirjoittajien käyttämät subjektit eivät saa aikaan välittömästi syrjäytymistä, vaan niiden olemassaolo vie ihmisiä kohti syrjäytymistä asteittaisesti. Tämä prosessimaisuuden merkitys perustuu käsittemetaforan SYRJÄYTYMINEN ON MATKA aktivoitumiselle. Lauseissa subjektit johdattavat ihmistä pitkin kuvainnollista polkua, jonka päässä sijaitsee syrjäytyminen. Tämä metafora sisältää implisiittisen ajatuksen mahdollisuudesta pysäyttää syrjäytymiskehitys sen matkan varrella. Kirjoittajat nostavat siis esille potentiaalisia uhkakuvia, joihin on mahdollista vielä kirjoitushetkellä puuttua, jotta syrjäytymisen prosessi ei etenisi loppuun saakka.

(72) Työttömyyden pidentyminen **johtaa** *syrjäytymiseen* kaikkine traagisine seuraamuksineen.

(73) YHDENMUKAISTAMISEN PAINE **VOI JOHTAA** NUOREN SYRJÄYTYMISEEN

Predikaatit *altistaa*, *johtua* ja *vaikuttaa* esiintyvät kukin kaksi kertaa. *altistaa*-verbi assosioituu lääketieteellisiin diskursseihin (esim. 74). Molemmissa verbin esiintymissä syrjäytymiselle altistava subjekti medikalisoii syrjäytymisen ilmiötä. Medikalisaatio tarkoittaa prosessia, jossa ei-lääketieteellisiä ongelmia aletaan määritellä lääketieteellisiksi ja hoitaa niitä lääketieteellisinä häiriöinä tai sairauksina (Conrad 2007: 4). Vaikka subjekteista *kyynisyys* ja *aivovamma* vain jälkimmäinen on varsinaisesti lääketieteellinen syrjäytymisen aiheuttaja, lainataan molemmissa esiintymissä medikalisoivaa diskurssia selittämään syrjäytymisen prosessia. Kirjoittajat siirtävät lääketieteen domaanin yhteiskunnallisen ja sosiaalisen alueelle käyttäen näin käsittemetaforaa SYRJÄYTYMINEN ON SAIRAUUS. *altistaa*-verbi sisältää samalla merkityksen vain potentiaalisesta

syrjäytymisen toteutumisesta: tietyillä yksilöillä on suurempi alttius ”sairastua” syrjäytymiseen. Koska syrjäytymisen prosessi ei ole toteutunut, se näyttäytyy vasta mahdollisena uhkana. Aivan kuten *johtaa*-verbin kohdalla tähän viestittyn merkitykseen sisältyy implisiittinen ajatus siitä, että syrjäytymisalttiin yksilön syrjäytyminen voidaan estää.

(74) KYYNISYYS PERIYTYY JA **ALTISTAA** SYRJÄYTYMISELLE

Kirjoittajat käyttävät *johtua*-verbiä ilmaisemaan suoraviivaista kausaaliyhteyttä, jossa subjektien *Lontoon mellakat* ja apua tarvitsevien naisten *kasvu* katsotaan aiheutuvan elatiivimuotoisesta *syrjäytymisestä*. Syrjäytyminen esitetään tällöin negatiivisia yhteiskunnallisia ilmiöitä aikaansaavana oliona. *vaikuttaa*-predikaatin kohdalla kausaalisuuden suunta on päinvastainen eli subjektit saavat aikaan muutoksia adverbialitäydennyksenä toimivassa syrjäytymisessä. Toisessa esiintymistä syrjäytymiseen vaikuttavat positiivisesti Niinistön työryhmältä lainausmerkein siteeratut ”*ihan tavalliset asiat*”, kun taas toisessa negatiivista vaikutusta saavat aikaan *aivojen hienotoimintahäiriöt*. Nämä esiintymät nostavat esille syrjäytymisen laadun asteittaisuuden: vaikuttamalla syrjäytymiseen ilmiötä voidaan lieventää tai pahentaa.

Loput predikaatit esiintyvät vain kertaalleen aineistossa. *riittää*-verbin tapaus ilmaisee, että subjektina toimiva *ikä* on ikään kuin validi vähimmäisehto illatiivimuotoiseen *syrjäytymiseen*. Verbin käyttö luo mielikuvaa siitä, että syrjäytymiselle olisi olemassa jonkinlainen kriteeristö, jonka kohtien täyttyminen yksittäisten yksilöiden kohdalla saa aikaan syrjäytymisen. Koska *riittää*-verbi kantaa merkitystä 'olla tarpeeksi', ilmaisee predikaatti samalla syrjäytymisen helppoutta: jo subjektina mainittu ehto saa aikaan syrjäytymisen (NS s.v. *riittää*). *Kertoa*-verbiä käytetään puolestaan kuvainnollisessa merkityksessä, jossa subjekti 'selittää' jonkin asiointilan (NS s.v. *kertoa*). Subjektina toimiva, kunnan sisäiseen ongelmakimppuun viittaava *se-*demonstratiivipronomini on tällöin syrjäytymisen kuvainnollinen selittävä tekijä. Viimeisenä *kannustaa*-verbin kohdalla kirjoittaja referoi Björn Wahlroosia, joka esittää *työttömyysturvan* kannustavan yksilöä *syrjäytymiseen*. Tämän lisäksi kirjoittaja ei ole Helsingin Sanomien oma, vaan Kalevan siteerattu toimittaja Helsingin Sanomien Muut lehdet -osiossa. Esiintymä on aineistossa ainut, jossa yhteiskunnan tukitoimi ikään kuin rohkaisee yksilöä vapaaehtoisesti syrjäytymään. Tällöin luodaan myös merkitystä syrjäytymisestä tietyille yksilöille tavoiteltavana päämääränä. Koska esiintymässä on kuitenkin toimittajan sitaatista, ei itse toimittaja asetu tämän näkemyksen taakse. Etäisyyttä referoimastaan tekstistä kirjoittaja ottaa eksplisiittisesti virkkeenalkuisella

adverbiaalilausekkeella, jossa hän luonnehtii *rumaksi*-adjektiivimääritteellä tekstuaalista järjestystä ilmaisevaa *lopuksi*-adverbia.

3.3.1.2 Subjektit

Diskurssin subjektit muodostavat aineistossa kaksi suurta kokonaisuutta. Näistä ensimmäisessä 14 subjektia viittaa jollakin tapaa syrjäytymisen johtuvan jostakin yksilöä suuremmasta tai yksilön ulkoisesta syystä. Toisessa kokonaisuudessa 12 subjektia palauttaa syrjäytymisen syyn puolestaan yksilötasolle yksilöllisiin ominaisuuksiin tai tekoihin. Lisäksi kolme subjektia ilmaisee erilaisia syrjäytymisen ilmenemismuotoja ja kaksi määrittelemättömiksi jääviä syitä syrjäytymiselle. (ks. taulukko 33.) Diskurssin piirissä ei esiinny yhtään passiivi- tai nollapersoonalauseetta.

	YKSILÖLÄHTÖISET SYYT				MUUT		
Subjekti	Fysiologinen haitta tai ominaisuus	Persoonallisuus	Yksilön päätöksenteko	Taitojen puute	Syrjäytymisen ilmentymät	Määrittelemättömät syyt	Yhteensä
Määrä	4	3	3	2	3	2	31
	YKSILÖN ULKOISET SYYT						
Subjekti	Koulumaailma	Eriarvoistava kilpailu	Yhteiskunnallinen tilanne tai rakenne	Lähipiiri			
Määrä	5	4	3	2			

Taulukko 33: Jokin johtaa syrjäytymiseen -diskurssin subjektien aiheet.

Yksilön ulkoisista syrjäytymisen syistä toistuvimpina esiintyvät koulumaailmaan linkittyvät subjektit. Kirjoittajat viittaavat koulun *epäsosiaalinen ympäristöön*, *nykyiseen opetusmetodiin*, *yhdenmukaistamisen paineeseen* sekä *tämä*-demonstratiivipronominilla nuorten porukoihin jakautumiseen syrjäytymiseen johtavina tekijöinä. Ainoastaan yhdessä tapauksista esiintyy kielteinen väittämä, etteivät *huonot koulumuistot* tarkoita kaikkien kohdalla syrjäytymiseen johtavaa kehitystä. Koulu on vahvasti yhteydessä yksilön syrjäytymiseen sekä makrotasolla koulutuksena ja sen puutteena että mikrotasolla subjektiivisina koulunkäyntiin liittyvinä pulmatekijöinä (Kuula 2000: 40). Subjektit luettelevat niin informaaliin kouluilmapiiriin kuin varsinaiseen opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen liittyviä ongelmakohtia. Yhteistä esiintymille on, että niissä kaikissa nousee esille yksilön oppimisen ja sosialisointin häiriintyminen. Tämä näkökulma on nostettu

koulutussosiologisen tutkimuksen kentällä olennaiseksi, sillä heikon koulumenestyksen on todettu ennustavan syrjäytymistä (emt. 41).

Toiseksi usein subjektit viittaavat eriarvoistumiskehitykseen johtavaan kilpailuun. Esiintymistä yksi sisältää subjektinaan lausekkeen *menestyjien aseman vahvistaminen*, kun taas kaksi muuta viittaa samaan subjektiin *se*-demonstratiivipronominilla. Kyseisen subjektin toistuminen täysin samanlaisena johtuu siitä, että kaksi muuta kirjoittajaa siteeraa alkuperäistä tekstiä sanasta sanaan oman tekstinsä yhteydessä. Näin ollen eriarvoistumisen aihe nousee muussa yhteydessä esille vain kertaalleen, kun subjektina toimii *selviytyjiä tukeva politiikka*. Subjektit muodostavat diskurssia, jossa tarkasti määrittelemättömät toimijat joko suoraan tai välillisesti saavat aikaan epätasa-arvoa ja eriarvoisuutta yhteiskunnassa. Subjekteista jälkimmäinen kytkee tämän toiminnan suorittajat poliittisiin toimijoihin yleensä nimeämättä kuitenkaan yksittäisiä puolueita tai poliitikkoja.

Kolme subjektia nostaa esille yhteiskunnallisen tilanteen tai rakenteen selityksenä syrjäytymiselle. *Kotoutumisen epäonnistuminen* sekä *työttömyyden pidentyminen* viittaavat molemmat Suomen sisäpolitiikan ongelmiin. Edellinen nostaa esille venäjänkielisten paluumuuttajien integraation problematiikan, kun taas jälkimmäinen koskee työelämästä syrjään jäämistä. Kolmantena subjektina esiintyy pelkkä *tilanne*, jolla kirjoittaja viittaa Kosovossa vireillä olevaan sotarikosoikeudenkäyntiin, jonka pelätään jättävän sotarikoksiin syyllistyneet tuomiotta. Tällöin epäoikeudenmukaisesti harjoitettu lainkäyttö voi saada aikaan kosovolaisten syrjäytymistä parlamentaarisesta vaikuttamisesta ja johtaa väkivaltaiseen radikalisoitumiseen. Lisäksi lähipiiristä kumpuavina syrjäytymisen syinä toimivat relatiivipronomin *joka* ja *mikä*, joista edellinen viittaa Niinistön kampanjan *ihan tavallisiin asioihin* ja jälkimmäinen *vanhempien joutumiseen epätoivon ja syyllisyyden valtaan*. Molemmissa korostuu yksilön arkisen kanssakäymisen merkitys syrjäytymiskehitykselle.

Yksilötason syistä määrällisesti useimmin toistuvat yksilön fysiologisiin ominaisuuksiin tai haittoihin viittaavat subjektit. Näistä *aivovamma* ja *aivojen hienotoimintahäiriöt* nostavat esille neurologiset selitykset, kun taas *kyvyttömyys hillitä omia mielihaluja ja tunteita* painottaa psyykkisten oireiden osuutta syrjäytymisessä. Siinä missä kaikki edeltävät kolme tapausta korostavat niin sanotusti normaalista ja terveestä poikkeavien yksilöiden syrjäytymisriskiä, on neljäntenä yksilön ominaisuutena mainittu pelkkä *ikä*. Kronologisen iän linkittyminen syrjäytymiseen löytyy esiintymiskontekstista: kirjoittaja käsittelee työelämään kytkeytyvää syrjäytymistä, mikä käy ilmi hänen käyttämästään adverbiaalitäydennyksestä *työmarkkinoilta*

syrjäytymiseen. Ablatiivimäärite ilmaisee, että pelkästään yksilön korkea ikä voi olla riittävä selittävä tekijä yksilön jäämiseen työmarkkinoiden ulkopuolelle.

Yksilön persoonallisuuteen viittaavat subjektit *kyynisyys*, *äärimmäinen rehellisyys* sekä *itsetunnon murenemisen kierre*. Näistä ainoastaan ensimmäinen syyllistää syrjäytymisen prosessista itse yksilön esittämällä, että yksilöstä itsestään lähtöisin olevat negatiiviset attribuutiot ulkomaailmasta altistavat syrjäytymiselle. Sen sijaan jälkimmäiset subjektit viittaavat sinällään yksilön rehellisyyteen ja itsetuntoon, mutta itse syrjäytymisen katsotaan näissä tapauksissa aiheutuvan ulkopuolisista syistä. Äärimmäisellä rehellisyydellä kirjoittaja viestii ironista merkitystä siitä, kuinka moraalisesti oikein toimiva yksilö syrjäytyy nyky-yhteiskunnassa toisten häikäilemättömyyden ja hyväksikäytön vuoksi. Itsetunnon murenemisen kierre on puolestaan seurausta ilman tutkintoa jäämisestä, joka esitetään yhtä aikaa osittain rakenteellisena, osittain subjektiivisena ongelmana.

Yksilön päätöksentekoa koskevia subjekteja yhdistää niin niiden kantama merkitys kuin esitystapa. Niissä *helposti saatavat pikaluotot*, alkoholiin viittaava *se*-pronomini sekä *työttömyysturva* on valittu toimintaa aikaansaaviksi subjekteiksi, joista kaksi ensimmäistä *johtaa* ja jälkimmäinen *kannustaa* syrjäytymiseen. Kirjoittajat eivät esitä suoraan, että potentiaalinen syrjäytyjä käyttäisi alkoholia, lainapalveluita tai työttömyyskorvauksia väärin, vaan tekijyyttä häivytetään ja lievennetään asettamalla ei-inhimilliset asiat subjektin rooliin. Kun teemapaikalle nostetaan kirjoittajien näkökulmasta haitalliseen toimintaan liittyvä asia, korostuu lauseissa enemmän itse toiminnan osallisuus syrjäytymisessä kuin yksilöt, jotka toimintaa suorittavat. Tällainen esitystapa depersonalisoi todellisen maailman tarkoitteet, syrjäytymisvaarassa olevat tai syrjäytyneet yksilöt (ks. Fowler 1991: 128–129). Tällä voi nähdä olevan sekä positiivisia että negatiivisia seurauksia: Toisaalta yksilöitä ei nosteta suoraan syylliksi omaan tilaansa, jolloin syrjäytymiskeskustelussa voidaan keskittyä paremmin pohtimaan sitä, miten yksilölle haitallinen toiminta voitaisiin estää. Toisaalta depersonalisaatio saattaa etäännyttää lukijaa konkreettisten ja aidosti ihmisiä koskevien ongelmien ääreltä.

Viimeiset kaksi yksilötasoon viittaavaa subjektia ovat *elämäntaitojen puute* sekä *heikko ääntäminen*. Siinä missä edellinen viittaa yleiseen ihmisen kykenemättömyyteen toimia yhteiskunnassa, on jälkimmäinen hyvin spesifi kielitaitoon liittyvä ongelma. Molemmissa esiintymissä korostuu kuitenkin yksilön omien taitojen puute, ja tämän katsotaan aikaansaavan syrjäytymistä.

Yksilön tasolta ja ulkopuolelta syrjäytymistä tarkastelevien subjektien lisäksi kolme subjektia ilmaisee sitä, millaisina tapahtumina tai ilmiöinä syrjäytyminen näkyy tai käy ilmi yhteiskunnassa.

Tällaisina kirjoittajat mainitsevat mellakoinnin Lontoossa, kuntaryhmän erilaiset kasautuvat ongelmat sekä ranskalaisnaisten köyhyyden kasvun. Kaksi muuta subjektiä viittaavat tarkemmin määrittelemättömiin syihin sekä listaan syistä, jotka johtavat syrjäytymiseen. Kyseisissä tapauksissa kirjoittajat nostavat keskustelunaiheeksi sen, ettei syrjäytymistä olla saatu torjuttua huolimatta siitä, että heidän mukaansa syyt syrjäytymiselle ovat laajasti tiedostettuja.

3.3.1.3 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Diskurssin predikaateissa toistuu laajasti syrjäytymisen prosessimaisuuden merkitys. *johtaa*-verbin sisältävät predikaatit hyödyntävät tässä yhteydessä matkan käsittemetaforaa, kun taas *altistaa*- verbi rakentaa syrjäytymisestä potentiaalisesti puhkeavan taudin mielikuvaa. Myös *vaikuttaa*-verbin käyttö kantaa merkitystä siitä, että syrjäytymisen laatuun ja laajuuteen on mahdollista vaikuttaa. Predikaatit summentavat rajaa syrjäytyneiden ja ei-syrjäytyneiden välillä kirjoittajien liittäessä syrjäytymiseen niin ajallisen ulottuvuuden kuin dynaamisuuden merkityksiä. Samalla viestityt verbiprosessit kantavat implisiittistä merkitystä siitä, että syrjäytymiseen voidaan puuttua joko syrjäytymiseen ajautumisen aikana tai ennen sen kuvainnollista puhkeamista.

Siinä missä predikaatit muodostavat pääasiassa yhden ja yksittäisen merkityskokonaisuuden, jakautuu valtaosa subjekteista kahdelle eri tasolle. Toinen tasoista keskittyy erittelemään sellaisia syrjäytymiseen johtavia tekijöitä, jotka ovat yksilöstä riippumattomia tai yksilön ulkopuolisia. Näistä tekijöistä vahvimpana esille nousee koulumaailman merkitys. Koulu näyttäytyy sekä institutionaalisenä että sosiaalisena vaikuttajana syrjäytymisen yhteydessä. Muissa yksilön ulkoisissa tekijöissä esiintymien vahvuutta diskurssissa rikkoo joko keskittyminen yksittäisen tekstin kommentointiin tai tapausten sisällöllinen eriävyys. Laajoina merkityksinä toistuvat yhteiskunnan rakenteelliset ongelmat, eriarvoistava politiikka sekä yksilön lähipiiristä saaman tuen puute.

Jälkimmäinen taso käsittää subjektit, joissa kirjoittajat nimeävät syrjäytymiseen johtavia syitä yksilötasolta. Lähes kaikkia näitä subjekteja yhdistää se, että vaikka syyt ovat yksilölähtöisiä, ei syrjäytymisestä voida syyllistää itse yksilöä. Fysiologisten seikkojen kohdalla selitys tälle on yksinkertainen: kukaan ei voi muuttaa neurologista rakennettaan tai biologista ikäänsä. Persoonallisuutta koskevista subjekteista vain liittää syrjäytymisen yksilön omaan kyyniseen asenteeseen, kun taas kahdessa muussa joko toisten käytös tai rakenteelliset tekijät ajavat yksilöä syrjäytymisen tielle. Jopa yksilön omaa haitallista toimintaa korostavissa tapauksissa subjektiksi on nostettu eloton toiminnan kohde. Tämä siirtää huomion yksilöistä teemapaikalla sijaitsevaan

toimintaan, jolloin kirjoittajat kritisoivat enemmän mahdollisuutta toimia väärin kuin toimintaa suorittavia yksilöitä. Vain taitojen puutetta koskevat subjektit korostavat yksilön roolia syrjäytymiseen ajatumisessa.

3.3.2 SYRJÄYTYMISEEN PUUTUTAAN

Toinen ja samalla ainut määrällisesti merkittävä diskurssi adverbiaalitäydennysten kohdalla koskee tapauksia, joissa syrjäytymisestä käydään keskustelua tai sitä kohtaan vaaditaan toimia. Näitä prosesseja ilmentävät predikaatit löytyvät taulukosta 34.

Predikaatti	Haluta puuttua	Keskustella	Kohdistua	Kysyä	Olla huolissaan	Otaa kantaa	Yhteensä
Määrä	1	4	1	2	2	1	20
Predikaatti	Pitää puuttua	Puhua	Puuttua	Yrittää puuttua	Yrittää tarttua		
Määrä	2	3	2	1	1		

Taulukko 34: Syrjäytymiseen puututaan -diskurssin predikaatit.

3.3.2.1 Predikaatit

Predikaatit *keskustella*, *kysyä*, *puhua* ja *ottaa kantaa* ilmaisevat kaikki hyvin neutraalia syrjäytymisen verbaalisen käsittelyn prosessia. Kyseiset verbit ja verbi-idiomi muodostavat yhdessä kymmenen tapausta eli tasan puolet kaikista diskurssin esiintymistä. Syrjäytymisen asema keskustelun, puheen tai kysymysten kohteena ilmaistaan elatiivimuotoisella adverbiaalitäydennyksellä *syrjäytymisestä* sekä *ottaa kantaa* -verbi-idionin kohdalla illatiivimuotoisella *syrjäytymiseen*-adverbiaalitäydennyksellä. Kaikki predikaatit ilmaisevat, että syrjäytymisestä käydään keskustelua, mutta tämän keskustelun sävy tai laatu ei tarkennu verbien tai verbi-idionin merkityksen perusteella. Ainoastaan *kysyä*-predikaatin kohdalla verbiprosessin merkitys tarkentuu verbin valenssin mahdollistamalla, kysymyksen vastaanottajaa ilmaisevilla adverbiaalitäydennyksillä *Botsmanilta* ja *Niinistöltä*. Edellinen täydennys viittaa yhteiskulutuksen puolesta kampanjoivaan brittiläiseen Rachel Botsmaniin ja jälkimmäinen kirjoitushetkellä istuvaan tasavallan presidentti Sauli Niinistöön.

Sen sijaan edellä mainituista predikaateista viidessä tapauksessa kirjoittajat nostavat esille muilla keinoin, että syrjäytymisen käsittely on toistuvaa, vilkasta ja pitkäaikaista. Tätä ilmaistaan

neljä kertaa adverbiaaleilla, jotka ovat tekemisen määrää luonnehtiva kvanttoriadverbi *paljon*, keston adverbi *jatkuvasti*, tapaa ilmaiseva adessiivisijainen lauseke *joukolla* sekä menneeseen tai edeltävään ajankohtaan suhteuttavalla *viime aikoina* -lausekkeella (esim. 75–76). Lisäksi yhden *puhua*-predikaatin kohdalla perfektissä olevan liittomuotoisen predikaatin partisiippi toistetaan redundantisti *ja*-konjunktion jälkeen (esim. 77). Tämä luo sekä eksplisiittisiä merkityksiä keskustelun toistuvuudesta että implisiittisiä merkityksiä käydyn keskustelun tuloksettomuudesta tai kirjoittajan turhautumisesta keskusteluun.

(75) *Syrjäytymisestä ja koulukiusaamisesta keskustellaan* jatkuvasti ja nuorten päihteiden käyttöä hämmästellään.

(76) Päättäjät **ovat ottaneet** joukolla kantaa nuorten *syrjäytymiseen*.

(77) Nuorten *syrjäytymisestä on* viime vuosina **puhuttu** ja puhuttu.

Neutraalin syrjäytymisen verbaalisen käsittelyn rinnalla diskurssissa esiintyy seitsemän tapausta, joissa joko puututaan tai vaaditaan puuttumista syrjäytymiseen. Nämä koostuvat sekä kahdesta yksittäisestä *puuttua*-verbistä, kyseisen verbin esiintymisistä verbiketjussa *haluta*-, *pitää*- ja *yrittää*-apuverbien kanssa sekä *yrittää tarttua* -verbiketjusta. Predikaatit saavat kaikki täydennyksekseen illatiivimuotoisen *syrjäytymiseen*-adverbiaalin. Nykysuomen sanakirja luonnehtii *puuttua*-verbiä muun muassa lähisynonyymisillä ilmauksilla 'ryhtyä ottamaan osaa', 'tulla mukaan osalliseksi' ja 'sekaantua' (NS s.v. *puuttua*). *tarttua*-verbiä käytetään hyvin samassa merkityksessä, mistä kertoo jo sanakirjan sille kuvainnollisen merkityksen yhteydessä tarjoama synonyymi 'puuttua' (NS s.v. *tarttua*). Syrjäytymiseen tarttumisessa siirrytään ruumiillisesta, fysikaalisesta domaanista abstraktiin mentaalisen prosessoinnin domaanin. Tällöin konkreettinen käsillä tarraaminen maailman objekteihin vertautuu käsitteellisten asioiden ymmärtämiseen ja hallitsemiseen.

Kokonaisuuden piirissä aktivoituu vahva aladiskurssi siitä, että syrjäytymiselle tulisi tehdä jotakin. Erityistä *puuttua*-verbin merkityksessä on se, että kyse on osan ottamisesta jo johonkin käynnissä olevaan. Näin ollen aktivoituu intervention diskurssi: olemassa olevalle syrjäytymiselle on tehtävä jotakin (esim. 78).

(78) Hallitus **yrittää puuttua** nuorten *syrjäytymiseen* ensi vuonna voimaan tulevalla yhteiskuntatakuulla.

Puuttumisen ja tarttumisen tuloksellisuus jää kuitenkin kaikkien tapausten kohdalla heikoksi: modaaliset apuverbit *haluta* ja *yrittää* muokkaavat predikaatin merkitystä vain puhujan tahdoksi ja aikomuksiksi, kun taas yksinään esiintyvät *puuttua*-verbit ovat molemmat konditionaalissa ilmaisten mahdollisesti toteutuvaa puuttumista. Vaikka *pitää puuttua* -verbiketju kantaa deonttisen välttämättömyyden merkitystä, esittää sekin vain vaatimuksen, jolloin varsinaisen puuttumisen prosessin toteuttaminen jää muiden tahojen suoritettavaksi.

Viimeiset kolme predikaattia luonnehtivat kaikki huolestumista syrjäytymisen ilmiöstä. *kohdistua*-verbin kohdalla tämä merkitys ilmaistaan siten, että lauseen subjektina toimii *huoli*, joka suuntautuu illatiivisijaiseen *syrjäytymiseen*. Kun subjektin paikalle asetetaan tunnetila, ilmentää lause vain huolehtimisen prosessia, kun taas huolehtimisen inhimilliset suorittajat häivytetään taustalle. Tällöin on kyse jälleen depersonalisoivasta kielenkäytöstä (ks. Fowler 1991: 128–129). Kaksi *olla huolissaan* -verbi-idiomia ilmaisevat sen sijaan huolestumisen suoraviivaisemmin kätkemättä subjektin agenttiivisuutta. Tällöin subjektit ovat huolestuneita *syrjäytymisestä*-adverbiaalitäydennyksestä. Näistäkin tapauksista tosin vain toisessa lause on aktiivimuotoinen, jolloin subjektina toimii *me aikuiset* -NP, kun taas toisessa lause on asetettu yksipersonaiseen passiiviin.

3.3.2.2 Subjektit

Diskurssin lauseista vain seitsemässä eli vain hiukan yli yhdessä kolmasosassa on ilmipantu subjekti. Subjektien aihepiirit ovat lueteltuina taulukossa 35.

Subjekti	Poliitikko	Poliittinen kollektiivi	Huoli	Aikuiset	Yhteensä
Määrä	3	2	1	1	7

Taulukko 35: *Syrjäytymiseen puututaan* -diskurssin subjektien aiheet.

Subjekteista yhteensä viisi kytkeytyy eksplisiittisesti politiikkaan. Näistä kolme tapausta käsittää propriit *Örnmark* ja *Haavisto* sekä persoonapronominin *hän*, jonka korrelaattina toimii *Tuija Brax*. Kahdessa muussa tapauksessa viitataan yksittäisten poliitikoiden sijaan laajempiin poliittisiin elimiin, jotka nimetään appellatiiveilla *päättäjät* ja *hallitus*. Niin yksittäisiä poliitikoita kuin suurempia ryhmittymiä yhdistää se, että niissä poliitikot joko käyvät keskustelua syrjäytymisestä (esim. 79) tai ilmaisevat halunsa puuttua siihen (esim. 80).

(79) Päättäjät **ovat ottaneet** joukolla **kantaa** nuorten *syrjäytymiseen*.

(80) Braxin tuntevat, puoluekantaan katsomatta, uskovat hänen hakevan Helsingin sivistystoimesta vastaavan apulaiskaupunginjohtajan paikkaa puhtaasti siksi, että hän **haluaa puuttua** nuorison *syrjäytymiseen*.

Muut kaksi subjektia koostuvat jo aiemmin predikaattien analyysin yhteydessä mainituista *huoli-* ja *me aikuiset* -NP:istä. Siinä missä *huoli* depersonalisoii subjektina huolestuneiden ihmisten ryhmän, *me aikuiset* muodostaa kategorisesti suhteellisen selkeärajaisen joukon, johon kirjoittaja lukee itsensä kuuluvaksi *me*-persoonapronominin avulla. Kyse on appositiosuhteen käytöstä niin, että persoonapronominia seuraava leksikaalinen nominaalinen lauseke rajaa *me*-ryhmän tarkoitteiden alaa. Niin *huoli* kuin *me aikuiset* molemmat nostavat esille kansalaisten huolen syrjäytymisen ilmiöstä. Jälkimmäisessä tapauksessa tämän huolen aitous kuitenkin kyseenalaistetaan: huolestumisen intensiteettiä luonnehtiva *syvästi*-adverbi asettuu ironiseen valoon, kun sitä edeltää huolestumisen tapaa ilmaiseva adverbiaalilauseke *retoriikan tasolla* (esim. 81). Tällä kirjoittaja tarkoittaa, että huoli syrjäytymisestä on vain pinnallista keskustelua aiheesta, joka ei johda varsinaisiin syrjäymistä ehkäiseviin tai poistaviin toimenpiteisiin.

(81) Me aikuiset **olemme** retoriikan tasolla syvästi **huolissamme** lasten hyvinvointierojen kasvusta ja yhä useamman *syrjäytymisestä*.

3.3.2.3 Subjektittomat esiintymät

Diskurssin tapauksista peräti kolmesta esiintyy ilman subjektia. Luku käsittää 11 yksipersonaista passiivilauseetta sekä kaksi nollapersonalauseetta. Passiivitapauksista vain kolmessa predikaatin ilmaisemaa toimintaa harjoittavat inhimilliset tarkoitteet rajautuvat jokseenkin spesifiksi joukoksi. Tämän rajaus käy ilmi itse esiintymälauseesta tai muualla virkkeessä käytetyistä paikkaa ilmaisevista inessiivisijaisista adverbiaaleista *eduskunnan Kansalaisinfossa järjestetyssä tilaisuudessa*, *Lontoossa* ja *Kansa kysyy – presidentti vastaa -radio-ohjelmassa* (esim. 82). Kaikki adverbiaalit viittaavat erilaisiin keskustelutilaisuuksiin tai -ohjelmiin, joissa syrjäytyminen on ollut puheenaiheena. Tällöin tosiasiallisiksi keskustelun kävijöiksi rajautuvat näiden tilaisuuksien osallistujat.

(82) Olin hiljattain eduskunnan Kansalaisinfossa järjestetyssä tilaisuudessa, jossa **keskusteltiin** myös nuorten *syrjäytymisestä*.

Loput kahdeksan passiivilauseetta keskittyvät luonnehtimaan osallistujiltaan tarkentumatonta yleistä julkista keskustelua syrjäytymisestä. Kuten predikaattien analyysin yhteydessä kävi ilmi, tämän keskustelun toistuvuuteen ja vilkkauteen viitataan adverbiaalien ja predikaatin toiston avulla. Näistä syrjäytymisen käsittelyn tiheyttä ilmaisevista esiintymistä neljä viidestä on samanaikaisesti passiivimuotoisia (esim. 83). Lopuissa neljässä passiivilauseessa keskustelun intensiteettiä ei eksplisiittisesti viitata (esim. 84).

(83) Nuorten *syrjäytymisestä* **on** viime vuosina **puhuttu** ja puhuttu.

(84) Kun **keskustellaan** *syrjäytymisestä*, kohteeksi näyttää nykyään joutuvan vain yksilö ongelmineen.

Kun keskustelijat jätetään valtaosin määrittelemättä samalla kun diskurssi syrjäytymiskeskustelun voimakkuudesta vahvistuu, herää kysymys siitä, missä keskustelua todella käydään ja kuinka intensiivistä se todellisuudessa on. Esiintymät antavatkin viitteitä yksimielisyyden ideologian (*ideology of consensus*) läsnäolosta. Yksimielisyyden ideologiassa tietty ihmisten joukko olettaa, että koko väestöllä on yhtenäiset ja jakamattomat intressit, kun taas koko muu väestö tunnustaa tämän ”tosiasian” sitoutumalla tietynlaisiin uskomuksiin (Fowler 1991: 49). Lehdistö hyödyntää tätä ideologiaa pitäessään yhteyksiä yllä niin vallanpitäjiin, elinkeinoelämään kuin yksittäisiin lukijoihin (emt.). Kyse ei ole kuitenkaan yksiselitteisestä vallankäytöstä tai totuuskäsitysten ohjailusta, sillä Helsingin Sanomien lukuisat artikkelit ja uutiset käsittelevät syrjäytymisen ilmiötä. Tällöin keskusteluviittauksien paikantumattomuus voi kummuta yksinkertaisesti siitä, että syrjäytymisestä keskustelevien tahojen ja keskusteluareenojen määrittelemineen olisi kielenkäytön kannalta vaivalloista ja redundanttia. Toisaalta on hyvä esittää kysymys siitä, kenen näkökulmasta syrjäytymisestä keskustellaan paljon, tarpeeksi tai jopa liikaa. Kuten objektien analyysin yhteydessä kävi ilmi, itse syrjäytyneet eivät saa ääntänsä kuuluviin syrjäytymisen käsittelyssä. Syrjäytymiskeskusteluita metakommentoiva ”me” vaikuttaisikin koostuvan pääasiassa hyväosaisista ei-syrjäytyneistä, jotka reflektoivat syrjäytymistä ylhäältä päin.

Viimeisenä kaksi nollapersoonalauseetta esittävät molemmat kenellekään tarkentumattoman vaatimuksen syrjäytymiseen puuttumisesta. Tämä ilmaistaan nesessiivirakenteilla, joiden predikaatteina toimii molemmissa tapauksissa *pitää puuttua* -verbiketju (esim. 85). Varsinainen

nessiivikokija on jätetty ilmipanematta, jolloin deonttinen välttämättömyys syrjäytymiseen puuttumisesta koskee geneerisesti kaikkia.

(85) Työttömyyteen, *syrjäytymiseen* ja kouluttautumattomuuteen **pitää puuttua**.

3.3.2.4 Yhteenvedoa ja pohdintaa

Diskurssi seuraa vahvasti objektien analyysin yhteydessä tehtyjä havaintoja syrjäytymisen käsittelystä (ks. luku 3.2.2). Puolet diskurssin predikaateista ovat neutraalia ilmiön verbaalista käsittelyä kuvaavia verbejä. Näiden predikaattien laatu ei juurikaan tarkennu, vaikkakin näistä puolissa syrjäytymiskeskustelun intensiteetti ja toistuvuus tuodaan esille adverbialien avulla. Neutraalin käsittelyn rinnalla esiintyy seitsemän tapausta, joissa korostuu vaatimus puuttua syrjäytymisen ilmiöön. Kaikissa näissä esiintymissä tämä puuttuminen jää kuitenkin vain potentiaaliseksi joko apuverbin tai konditionaalimuodon vaikutuksesta. Lisäksi kolmessa predikaatissa luonnehditaan huolestumista syrjäytymisestä.

Vain hiukan yli yhdessä kolmasosassa diskurssin esiintymistä on ilmipantu subjekti. Näistä viisi kytkeytyy politiikkaan ja poliittisiin vaikuttajiin, kun taas loput kaksi eivät muodosta yhtenäistä aihepiiriä. Sen sijaan lähes kaksi kolmasosaa esiintymistä on ilman ilmipanematonta subjektiä. Näistä tapauksista 11 on yksipersonaisessa passiivissa. Valtaosa passiivilauseista hämärtää syrjäytymisestä keskustelevat tahot epämääräisiksi, mikä antaa kirjoittajille vallan luonnehtia syrjäytymiskeskustelun laatua ja paljoutta hyvin vapain käsin.

Syrjäytymisen käsittely näyttäytyy yhtä aikaa poliittisen eliitin tärkeänä projektina sekä kaikkialla yhteiskunnassa vallitsevana, ehkä liiankin toistuvana keskustelunaiheena. Kirjoittajien luoma ”me”, joka käsittää sekä tekstin tuottajan että vastaanottajan, vaikuttaisi antavan jonkinasteisia viitteitä syrjäytymisen käsittelyyn kyllästymisen diskurssista. Päättäjät haluavat ja yrittävät puuttua syrjäytymiseen sekä vaativat vallitsevaan tilanteeseen muutosta, mutta varsinaiset teot ovat harvassa. Kun sekä sosiaalinen ongelma että siitä käyty keskustelu säilyvät samanmuotoisina, voi seurauksena olla lukevan yleisön turhautuminen ja haluttomuus seurata ilmiön käsittelyä tulevaisuudessa.

3.3.3 MUUT ESIINTYMÄT

Adverbiaalitäydennysten yhteydessä yhteensä kahdeksan predikaattia jää kahden suuren diskurssin ulkopuolelle muodostaen pienempiä, merkitykseltään yhteisiä rypäitä. Nämä jäljelle jääneet predikaatit ovat lueteltuina taulukossa 36.

Predikaatti	Auttaa	Kohdentua	Kärsiä	Liittyä	Yhteensä
Määrä	1	1	1	1	8
Predikaatti	Löytyä	Selittyä	Suojata		
Määrä	1	1	2		

Taulukko 36: Muut predikaatit.

Predikaatit *auttaa* ja *suojata* nostavat esille keinoja torjua syrjäytymistä. Näissä esiintymissä kirjoittajan valitsema subjekti joko toimii apuna illatiivimuotoiseen *syrjäytymiseen*-adverbiaaliin tai tarjoaa suojan ablatiivimuotoiselta *syrjäytymiseltä* (esim. 86–87). Lisäksi *auttaa*-predikaatillinen tapaus on kysymyslause, jolloin subjektin vaikutus syrjäytymiseen jää avoimeksi. Sen sijaan molemmat *suojata*-predikaatit ovat muodoltaan yksiselitteisiä väitelauseita, joissa kausaalisuhde on selkeä. Syrjäytymisen ehkäisykeinoina kirjoittajat mainitsevat subjektit *nuorisotakuu*, *harrastukset* sekä *äidin korkea koulutustaso*. Subjektien tarjoamilla hoitokeinot eivät muodosta yhteistä linjaa, vaan ovat luonteeltaan hyvin erilaisia: *nuorisotakuu* edustaa laajaa asiantuntijoiden ja poliitikoiden luomaa, makrotason yhteiskunnallista hanketta, *harrastukset* liittyvät yksilön vapaa-ajan käytön valintoihin mikrotasolla, kun taas *äidin korkea koulutustaso* on perheyksikön sisäinen, yksilön lähipiirin ominaisuus.

(86) **AUTTAISIKO** NUORISOTAKUU SYRJÄYTYMISEEN?

(87) Erityisesti äidin korkea koulutustaso **suoja**a syrjäytymiseltä.

Kolmessa tapauksessa syrjäytymistä luonnehditaan jotakin ilmiötä joko kokonaan tai osittain selittäväksi tekijäksi. Näissä esiintymissä predikaatteina toimivat verbit *kärsiä*, *löytyä* ja *selittyä*. *kärsiä*-verbin kohdalla subjektiksi on valittu *pyromaanit*, joiden esitetään kärsivän adverbiaalitäydennyksestä *syrjäytymisestä*. Tapauksessa *kärsiä*-verbiä käytetään merkityksessä 'joutua alttiiksi jollekin epäedullisesti vaikuttavalle', jolloin syrjäytyminen toimii osasyynä yhteiskunnalle haitalliselle käytökselle (ks. NS s.v. *kärsiä*). Syrjäytyminen ei toimi lauseessa

ainoana pyromanian selityksenä, vaan adverbiaalinen adpositiolauseke *mielenterveysongelmien lisäksi* sekä toinen adverbiaalitäydennys *päihdeongelmista* esiintyvät sen rinnalla. *löytyä*-verbin subjektina toimii puolestaan *syyt*. Kirjoittaja käyttää predikaattia metaforisesti siten, että abstrakti kausaalisuhteiden päättely rinnastetaan konkreettiseen esineen tai muun asian löytämiseen maailmasta. Esiintymässä löydetyt *syyt* viittaavat edeltävän virkkeen lausekkeeseen *joukkoliikenteen turvattomuuden syy*. Syrjäytyminen on tässäkin tapauksessa vain yksi lukuisista turvattomuutta selittävistä tekijöistä (esim. 88). *selittyä*-verbi saa subjekti argumentikseen substantiivilausekkeen *ero palokuolemien määrässä*. Syrjäytyminen esiintyy täydennyksessä *siihen liittyvällä syrjäytymisellä*. Substantiivilausekkeen *siihen*-genetiivimäärte viittaa samassa lauseessa esiintyvään edeltävään täydennykseen *suomalaisten alkoholinkäytöllä*. Tällöin syrjäytyminen näyttäytyy pikemminkin osana alkoholin ongelmakäyttöä kuin itsenäisenä selittävänä tekijänä.

(88) Syyt **löytyvät** luokka- ja tuloerojen kasvusta, kultturieroista, työttömyydestä ja *syrjäytymisestä*.

Viimeiset kaksi predikaattia, *kohdentua* ja *liittyä*, esiintyvät molemmat tapauksissa, joissa käsitellään kaunokirjallisia teoksia. Näistä ensimmäisessä *kohdentua*-verbi saa subjektiargumentikseen *tarina*-NP:n ja adverbiaalitäydennyksekseen substantiivilausekkeen *henkiseen ja konkreettiseen syrjäytymiseen*. Kirjoittaja nostaa tässä mielenkiintoisesti esille, että syrjäytymisen laatu voidaan jakaa kahtia sekä yksilön kokemaan, mentaaliseen syrjään joutumiseen että johonkin konkreettisempaan ja näkyvään syrjäytymiseen. *liittyä*-verbin kohdalla subjektina toimii *Vesalan teosten teemat*, kun taas adverbiaaliset täydennykset koostuvat lausekkeista *yksinäisyyteen*, *syrjäytymiseen* ja *kanssaihmissen unohtumiseen*.

3.4 SYRJÄYTYMISEN MÄÄRITTEIDEN SEMANTIikka

Sanomalehtiaineistossa *syrjäytyminen*-lekseemi ei esiinny pelkästään yksijäsenisenä lausekkeena, vaan kirjoittajat tarkentavat useassa tapauksessa substantiivin merkitystä yhden tai useamman määritteen avulla. Siinä missä olen edeltävissä luvuissa analysoinut syrjäytymisen merkitystä subjektin, objektin ja adverbialitäydennyksen rooleissa valtaosin kontekstuaalisen semantiikan valossa kollokaattien sekä semanttisen preferenssin ja semanttisen prosodian kautta, ilmentää määritteiden käyttö puolestaan hyvin suoraviivaisesti kirjoittajien tekemiä valintoja, joilla syrjäytymisen tarkoitejoukkoa rajataan tai muokataan.

Analyysini kohdistuu substantiivilausekkeisiin, joissa *syrjäytyminen*-lekseemi toimii edussanana saaden samalla yhden tai useamman merkitystä muokkaavan määritteen rinnalleen. Ymmärrän tutkimuksessani määritteet Ison suomen kielioffin tavoin lauseenjäsenten sijaan lauseketason ilmiöksi (VISK § 867). Käyttäessäni määritteen käsitettä tässä luvussa viitataan aina substantiivin määritteisiin. Tämä tarkennus on tehtävä siksi, että päinvastoin kuin vanhassa formalistisemmassa käsityksessä, määrite voi ISK:n mukaan koskea substantiivin lisäksi niin verbiä, adverbia kuin jopa lauseitakin (VISK määritelmät: määrite). Käytän määritteen käsitettä tarkoittamaan siis substantiivilausekkeen jäsentä, joka tarkoittaa, millainen substantiivi on tai mitä ominaisuuksia siihen liittyy.

ISK:ta vanhemmassa käsityksessä käytetään termiä attribuutti. Attribuutti määritellään välittömäksi, ilman verbin apua substantiiviin liittyväksi lisämääritteeksi tai tarkisteeksi (Ikola 1991: 153; Setälä 1960: 31). Attribuuttien nähdään jakaantuvan edelleen adjektiivi- ja appositioattributteihin sekä attributiiveihin (Ikola 1991: 153). ISK:n tarjoamassa käsityksessä määritteet muodostavat täydennysten kanssa attribuutteja merkittävästi laajemman laajennusten kategorian, joka kattaa kaikki ne ainekset, jotka tekevät sanasta useampisanaisten sanakimpun (VISK määritelmät: laajennus). Samalla tavoin raja substantiivin määritteen ja täydennyksen välillä jää ISK:n valitsemassa määritelmässä sumeammaksi, kun kategorisoinnissa aletaan kiinnittää huomiota muun muassa substantiivin verbikantaisuuteen sekä substantiivin yhteydessä esiintyvien adverbialien semantiikkaan (ks. VISK § 563). Tällöin määritteiden kategoria voi toisaalta kattaa samalla suuren joukon adverbialeja, toisaalta rajata ulkopuolelleen funktioltaan ja käytöltään hyvin samanlaisia täydennyksiä. Koska oma tutkimukseni koskee substantiivin määritteitä, ei tämä prototyypisyyden ja kategorioiden sumearajaisuuden kysymys vaikuta omaan analyysiini.

Tutkimusaineistoni 709 esiintymävirkkeestä 253 tapauksessa *syrjäytyminen* saa substantiivilausekkeen edussanana vähintään yhden etu- tai jälkimääritteen. Näistä määritteistä noin 94 prosenttia koostuu yksi- tai useampiosaisista etumääritteistä, jolloin joko pelkän jälkimäritteen tai sekä etu- että jälkimääritteen sisältävät tapaukset jäävät määrältään marginaalisiksi (ks. taulukko 37).

Yhden tai useamman etumääritteen sisältävät NP:t	Yhden tai useamman jälkimääritteen sisältävät NP:t	Yhden tai useamman etu- ja jälkimääritteen sisältävät NP:t	Yhteensä
237	6	10	253

Taulukko 37: Määritteiden tyyppi ja määrä substantiivilausekkeissa, joissa syrjäytyminen toimii edussanana.

Analyysini kannalta olennaista ei ole keskittyä niinkään yksiselitteisesti määritteiden rakenteeseen, kuten määrällisiin eroihin adjektiivi- ja substantiivimääritteiden välillä, vaan tarkastella, millaisia toistuvia merkityksiä ne nostavat syrjäytymisen yhteydessä esille. Määritteiden kiinteä suhde niiden määrittelyn kohteena olevaan substantiiviin tekeekin niistä kollokaatteja, jotka välittävät hyvin vahvasti kontekstuaalisia merkityksiä. Analyysissäni keskityn erittelemään aikaisempien analyysilukujen tavoin määritteiden välittämiä ja syrjäytymiseen liittämiä merkityksiä sekä muodostamaan niistä laajempia yhtenäisiä diskursseja. Haen seuraavissa luvuissa vastauksia muun muassa kysymyksiin siitä, kenen syrjäytymisestä keskustelua käydään, mistä ihmisten katsotaan syrjäytyvän ja millaiseksi syrjäytymisen prosessia kuvataan intensiivisyydeltään tai muulta laadultaan.

Olen alla olevassa kolmessa taulukossa luetellut aineiston eri määritteiden esille nostamia diskursseja (ks. taulukko 38). Taulukot havainnollistavat, millä tavoin diskurssit toistuivat sen mukaan, onko kyseessä substantiivilauseke, joka sisältää edussanan ja etumääritteen, edussanan ja jälkimääritteen vai edussanan ja sekä etu- että jälkimääritteen. Diskurssien määrä ei täysin vastaa taulukon 37 esittämiä määritteiden määriä siitä syystä, että yksittäinen määrite voi kuulua yhtä aikaa useampaan diskurssiin.

	ETUMÄÄRITTEET								
Diskurssi	Alue tai tila	Koulu ja koulutus	Kuka tahansa	Köyhyys	Laatu tai aste	Lapset	Miehet	Naiset	Yhteensä
Määrä	4	8	3	7	16	21	3	2	260
Diskurssi	Nuoret	Periytyminen	Sosiaalinen	Työelämä	Yhteiskunta	Vähemmistöt	Muut		
Määrä	163	5	8	6	5	6	3		
	JÄLKIMÄÄRITTEET								
Diskurssi	Koulu ja koulutus	Naiset	Yhteiskunta	Yhteensä					
Määrä	3	1	3	7					
	ETU- JA JÄLKIMÄÄRITTEET								
Diskurssi	Alue tai tila	Koulu ja koulutus	Laatu tai aste	Naiset	Nuoret	Työelämä	Vähemmistöt	Yhteis-kunta	Yhteensä
Määrä	2	1	1	4	2	6	1	1	18

Taulukko 38: Eri asemaisten määritteiden diskurssit ja määrät.

Kuten jo edellä mainitsin, etumääritteen sisältävät NP:t muodostavat määrällisesti huomattavasti merkittävimmän osan tutkimusaineistosta. Koska jälkimääritteen sekä yhtä aikaa etu- ja jälkimääritteen sisältävät tapaukset jäävät esiintymiltään vähäisiksi, olen yhdistänyt yllä esitetyn kolmen taulukon määrälliset tiedot yhdeksi, määritteiden diskurssien suuruusjärjestystä kuvaavaksi taulukoksi (ks. taulukko 39). Käyn seuraavissa luvuissa läpi nämä määritteiden muodostamat kokonaisuudet pääosin järjestyksessä suurimmasta pienimpään.

Diskurssi	Määrä
Nuoret	165
Lapset	21
Laatu tai aste	17
Koulu ja koulutus	12
Työelämä	12
Yhteiskunta	9
Sosiaalinen	8
Köyhyys	7
Naiset	7
Vähemmistöt	7
Alue tai tila	6
Periytyminen	5
Kuka tahansa	3
Miehet	3
Muut	3
Yhteensä	285

Taulukko 39: Kaikkien syrjäytymisen määritteiden diskurssit järjestettyinä esiintymismäärän mukaan.

3.4.1 NUORET JA LAPSET

Yhteensä 165 määritettä nostaa eksplisiittisesti esille diskurssin, jossa on kyse nuorten syrjäytymisestä. Tämä tarkoittaa sitä, että reilusti yli puolessa kaikista tapauksista, joissa kirjoittaja on halunnut tarkentaa syrjäytymisen merkitystä, hän on määritellyt syrjäytymisen koskevan juuri nuorisoa. Nuorisoa koskevista esiintymistä 163 kappaletta koostuu yksi- tai useampiosaisista etumääritteistä, kun taas vain kaksi lauseketta sisältää sekä etu- että jälkimääritteen. Etumääritteistä 159 esiintymässä määritelausekkeen edussana on genetiivimuotoinen substantiivi, kolmessa adjektiivi ja yhdessä paikallissijainen substantiivi. Etumääritteinä toimivat lausekkeet ovat luoteltuina taulukossa 40.

Etumäärite	nuorten	lasten ja nuorten	nuorison	nuoren	nuorten poikien	oululaisnuorten	mittavan nuorten	Yhteensä
Määrä	129	14	6	5	1	1	1	163
Etumäärite	nuorten työelämästä	useiden nuorten koulutuksellista	joidenkin niihin [nuorten työpajoihin] osallistuvien	naisten, nuorten ja köyhien	nuorten ja työttömien	lapsuudessa ja nuoruudessa alkavaa pysyvää		
Määrä	1	1	1	1	1	1		

Taulukko 40: Syrjäytymisen nuoriin liittyvät etumääritteet.

Genetiivimäärite *nuorten* kattaa aineistossa lähes neljä viideosaa kaikista nuoriin viittaavista etumääritteistä. Kirjoittajien käyttämä monikon genetiivi luo näissä tapauksissa merkityksen laajuudeltaan määrittelemättömästä nuorten joukosta. Yksistään esiintyessään *nuorten*-määrite ei tarkenna nuorten ikäjakaumaa, sukupuolta tai maantieteellistä sijaintia, vaan jättää tarkoitteiden joukon hyvin sumearajaiseksi ja avoimeksi. Samansuuntaista merkitystä kantavat kuusi *nuorison*-genetiivimääritettä, joilla viitataan samalla tavoin laveasti nuoruusikäisistä ihmisistä koostuvaan ryhmään. Viidessä tapauksessa nuoruus nostetaan esille yksikön genetiivissä *nuoren*-genetiivimääritteellä. Näissä esiintymissä ei kuitenkaan ole kyse siitä, että määritteet viittaisivat todellisista yksittäisistä nuorista koostuviin tarkoitteisiin, vaan he käyttävät yksiköllistä muotoa geneerisesti tarkoittamaan ketä tahansa nuorta (esim. 89). Vain määritteet *nuorten poikien* ja *oululaisnuorten* rajaavat nuorten kategoriaan sukupuolen ja asuinpaikan perusteella. *mittavan nuorten* -NP korostaa puolestaan syrjäytymisen ilmiön laajuutta nuorison piirissä, kun taas etu- ja jälkimääritteen sisältävä *nuorten syrjäytymistä yhteiskunnasta* -NP määrittää elatiivisijaisella jälkimääritteellä, että nuoret syrjäytyvät kokonaan yhteiskunnan ulkopuolelle, eivätkä vain yhdeltä

yhteiskunnan osa-alueelta. Lopuissa kahdessa etumääritetapauksessa nuoret esiintyvät rinnan *naisten, köyhien ja työttömien* kanssa.

(89) YHDENMUKAISTAMISEN PAINE VOI JOHTAA NUOREN SYRJÄYTYMISEEN⁶

14 kertaa etumääritteenä esiintyvä substantiivilauseke *lasten ja nuorten* on mielenkiintoinen. Se sekä limittää nuoria ja lapsia koskevan syrjäytymisen diskurssit että antaa tiheällä esiintymismäärällään viitteitä termiytymisestä. Termiytymisellä tarkoitan sitä, että *lasten ja nuorten syrjäytyminen* -NP vaikuttaa esiintyvän aineistossa lähes yhtenäisenä jakamattomana käsitteenä sen sijaan, että kyse olisi jokaisen kirjoittajan aina uudelleen koostamasta määritteiden ja edussanan yhdistelmästä. Jos nuoria käsitellään aineistossa rajoiltaan sumeana joukkona, ulottavaa kyseessä oleva lauseke syrjäytymisen koskemaan vieläkin laajempaa ikävaiheiden kokonaisuutta. Samaan lapsuuden ja nuoruuden käsittävään ikäjatkuuon liittyy myös lauseke *lapsuudessa ja nuoruudessa alkavaa pysyvää*, joka attribuoi partisiippien avulla lapsuuden ja nuoruuden syrjäytymisen potentiaalisiksi alkamispisteeksi, mutta ulottaa syrjäytymisen jatkuvan myös näiden ikävaiheiden yli.

Lausekkeet *nuorten työelämästä, useiden nuorten koulutuksellista ja joidenkin niihin osallistuvien*, jossa demonstratiivipronominin korrelaattina toimii *nuorten työpajat*, nostavat esille nuorten syrjäytymisen koulutuksesta sekä työelämästä. Tähän samaan tematiikkaan kytkeytyy sekä etu- että jälkimääritteen sisältävä lauseke *nuorten syrjäytyminen työelämästä*. Syrjäytyminen koulutuksesta ja työelämästä kietoutuvatkin nuorten kohdalla yhteen, sillä kouluttamattomien tai huonosti koulutettujen nuorten integroituminen työelämään on heikkoa (ks. Raunio 2006: 109; Ritakallio 1992: 33–34).

Nuorisoon kohdistuvia totuusväittämiä esitettäessä on muistettava, että nuoruuden käsite on itsessään epämääräinen. Tätä epämääräisyyttä on mahdollista lähestyä termin ikäjärjestys kautta, jolla viitataan iän merkitykseen yhtenä yhteiskunnan keskeisistä rakennepiirteistä (Jyrkämä & Nikander 2006: 185). Yhteiskuntatasolla perustavimpia ikäjärjestyksiä on ikävaiheistuminen, jolla tarkoitetaan iän perusteella tapahtuvaa yksilöiden luokittelua esimerkiksi lapsiin, nuoriin ja vanhuksiin. Nuoruudelle ei ole olemassa suomalaisessa yhteiskunnassa kuin viitteellisiä juridisia rajapyykkeitä, sillä ikävaiheet ovat luonteeltaan yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti muuttuvia. (ks. emt.) Kun otamme huomioon nuoruuden ikävaiheen neuvottelunvaraisuuden, herää kysymys siitä,

⁶ Tässä analyysiluvussa olen lihavoinut tekstinäytteistä määritteet ja kursivoinut *syrjäytyminen*-lekseemit.

millaisista nuorista syrjäytymiskeskustelua käydään ja kuinka luontevaa heihin on viitata homogeenisenä yksikkönä. Mikäli syrjäytyneistä nuorista ei muodosteta esimerkiksi kronologista ikää, sukupuolta, koulutustaustaa ja sosiaaliluokkaa ilmentävää profiilia, vaikeutuu heidän auttamisensa, kun interventiotomia ei osata kohdistaa juuri tiettyihin nuorten ryhmiin.

Aineistossa ei korostu vain nuoruuden ikävaiheen ongelmallisuus, vaan kysymys syrjäytymisestä on samanaikaisesti vahvasti sukupolvittunut. Ajatus diskursiivisesti rakentuneista sukupolvista ei ole uusi, sillä esimerkiksi sukupolvitutkija Semi Purhonen (2005) kuvaa yhteiskunnallisten sukupolvien dynamiikkaa kielellisinä prosesseina, joissa sukupolvet tuottavat niin itsensä kuin toisensa. Kuten edeltävissä analyysiluvuissa on käynyt ilmi, keskustelua syrjäytymisestä käydään niin syrjäytyneiden ulkopuolelta kuin ylhäältä päin, eikä itse syrjäytyneille anneta omaa ääntä. Otettaessa huomioon nuorten attribuominen selkeäksi syrjäytymisen ydinjoukoksi, muodostuu sanomalehtiteksteissä diskurssi vanhemman, ei-syrjäytyneen sukupolven huolesta uudesta syrjäytyneestä sukupolvesta. Tämä huoli kohdistetaan samalla lailla ei-syrjäytyneille lukijoille, jotka eivät kuulu uuteen potentiaalisesti syrjäytyvien sukupolveen. Aineistossa ei esiinny esimerkiksi yhtään tapausta, jossa syrjäytyminen saisi persoonapronomillisen genetiivimääritteen, joka voisi yksikön tai monikon ensimmäisessä persoonassa valottaa, mistä on kyse *minun* tai *meidän* syrjäytymisessä. Sen sijaan *nuorten syrjäytyminen* -NP:n toistuminen luo diskurssia toisten, *heidän* syrjäytymisestä, johon kirjoittajien ja lukijoiden ei katsota kuuluvan. Tällaisessa vastakkainasettelussa vaarana on, että keskusteluyhteys sukupolvien välillä katkeaa, eikä syrjäytymisen ongelmaa nähdä kuin vanhemman sukupolven näkökulmasta.

Toinen selitysmalli nuorten korostumiselle aineistossa on näkökulman siirto jo syrjäytyneestä aikuisväestöstä potentiaaliin nuoriin syrjäytyjiin, joiden syrjäytyminen voidaan vielä ehkäistä. Tällaisesta paradigman vaihdoksesta on viitteitä suomalaisen syrjäytymistutkimuksen kentällä, jolla on alettu tutkia aikuisiän ongelmien lisäksi myös niitä riskitekijöitä, jotka ennustavat lapsuudessa ja nuoruudessa alkavaa syrjäytymistä (ks. Heikkilä 2000: 175–176). Tällöin keskittyminen nuoriin ei kuvasta sukupolvien välistä kuilua, vaan pikemminkin pyrkimystä turvata tulevien sukupolvien tulevaisuus.

Siinä missä nuorten syrjäytymiseen viitattiin aineistossa 136 kertaa itsenäisenä ryhmänä, esiintyvät lapset määritteinä ilman viittausta nuoriin tai nuoruuteen vain kuusi kertaa (ks. taulukko 41). Näin ollen keskustelu lasten syrjäytymisestä kytkeytyy osaksi jo edellä esittelemääni termiytynyttä kokonaisuutta *lasten ja nuorten syrjäytyminen*. Lasten ja nuorten kategorioiden välillä vallitsee siis merkittävää päällekkäisyyttä, jolloin vanhemman sukupolven huoli uusien sukupolvien syrjäytymisestä toistuu myös lasten kohdalla.

Etumäärite	lasten ja nuorten	lasten	adhd-lastensa	ongelma-lapsen	yhä useamman [lapsen]	lapsuudessa ja nuoruudessa alkavaa pysyvää	Yhteensä
Määrä	14	3	1	1	1	1	21

Taulukko 41: Syrjäytymisen lapsiin liittyvät etumääritteet.

Itsenäisesti esiintyvistä tapauksista kolme on *lasten*-genetiivimääritteitä ja yksi sisältää kvanttoripronomillisen lausekkeen *yhä useamman*, jonka määrittelyn kohteena oleva edussana *lapsen* on ellipsissä. Näissä esiintymissä lapsiin viitataan vain yleisesti tiettyyn ikävaiheeseen kuuluvana ihmisryhmänä (esim. 90).

(90) "Nykyisillä toimilla **lasten** syrjäytyminen etenee edelleen", Väätäinen varoitti.

Genetiivimääritteet *adhd-lastensa* sekä *ongelmalapsen* ilmentävät spesifimpää huolta tiettyjen lapsiryhmien syrjäytymisestä. Tarkkaavaisuushäiriöt ja ongelmakäyttäytyminen koulussa ovat molemmat tekijöitä, jotka ennakoivat sosiaalista syrjäytymistä jo varhaislapsuudessa (Kuula 2000: 45). Kun lapsen ylle langetetaan käyttäytymishäiriön leima, nähdään se niin ympäristön kuin yksilön näkökulmasta pysyvänä ja täten lapsen tulevaisuuden kannalta entistä haitallisempaa (emt. 46). Koska sekä yleensä lapsia että lasten erityisryhmiä koskevat viittaukset ovat aineistossa hyvin vähäisiä, on hankala tehdä johtopäätöksiä siitä, määritelläänkö syrjäytymisdiskursseissa lapset keskimäärin nuoria tarkemmin tietyiksi alaryhmiksi. Lasten aliedustuminen määritteinä suhteessa nuoriin on yllättävää siinä valossa, että lastensuojelun tarve on kasvanut merkittävästi 1990- ja 2000-luvuilla (Raunio 2006: 99).

3.4.2 LAATU TAI ASTE

Siinä missä muut aineiston määritteet erittelevät pääasiallisesti syrjäytymisen ulkomaailmasta löydettäviä kohteita, käsittävät tässä luvussa käsitelty esiintymät ne tapaukset, joissa kirjoittajat luonnehtivat mahdollisten muiden määritteiden ohella itse syrjäytymisen sisäistä laatua. Kokonaisuus on samalla aineiston kolmanneksi suurin. Diskurssi sisältää 16 etumääritettä sekä yhden yhtä aikaa etu- ja jälkimääritteen sisältävän lausekkeen *kiihtyvänä parhaassa työiässä*

olevien suurkuluttajien ja alkoholiriippuvaisten syrjäytymisenä työelämästä, sosiaaliturvasta ja ihmissuhteista (ks. taulukko 42).

Etumäärite	2000-luvun	1990-luvun lamavuosina yleistynyt	elinikäiseen	henkilökohtaisesta	henkiseen ja konkreettiseen	laaja-mittaiseen	lapsuudessa ja nuoruudessa alkavaa pysyvää	Yhteensä
Määrä	1	1	1	1	1	2	1	16
Etumäärite	lisääntynyttä	mahdollisen alkavan	mittavan nuorten	pahimman laadun	todellinen	vakavan	varhaista	
Määrä	1	1	1	1	1	2	1	

Taulukko 42: Syrjäytymisen astetta tai laatua luonnehtivat etumääritteet.

Esiintymistä viidessä joko koko määritteenä toimiva lauseke tai sen osa sisältää merkityksen syrjäytymisen määrällisestä kasvusta. Tätä merkitystä kantavat adjektiivimääritteet *kiihtyvänä*, *yleistynyt*, *lisääntynyttä*, *laajamittaiseen* ja *mittavan*. Huomio keskittyy tällöin syrjäytyneiden yksilöiden määrän kasvuun. Toiseksi useimmiten kirjoittajat viittaavat syrjäytymisen vakavuusasteeseen. Tämä tapahtuu kahdesti *vakavan*-adjektiivimääritteellä sekä kertaalleen etumääritteillä *pahimman laadun* sekä *todellinen*. Tutkimusaineistossani esiintyy siis vain muutama tapaus, jossa määrite luonnehtii yksiselitteisesti syrjäytymisen prosessin astetta. Tämä luo syrjäytymisestä vaikutelman osittain lähes fatalistisena tilana, johon joutuminen sekä siitä pois pääseminen ovat molemmat selväpiirteisiä siirtymiä täyspainoisesta jäsenyydestä yhteiskunnassa yhteiskunnan marginaaliin tai päinvastoin. Tällainen diskurssi on myös omiaan homogenisoimaan sitä ihmisjoukkoa, joka liitetään syrjäytymiseen. Kun syrjäytyminen esitetään joko tai -tilana, jaotellaan ihmiset syrjäytyneisiin ja ei-syrjäytyneisiin, jolloin hyvin erilaiset ongelmat ja avun tarpeet niputetaan yhteen saman ilmiön alaisuuteen. Ritakallio (1992: 30) korostaakin, että syrjäytymisen käsitteen käytön yhteydessä tulisi ottaa huomioon yksilötasolla ilmenevät aste-erot.

Syrjäytymisen homogenisoiminen vaikuttaa myös konkreettisten interventiotoimien suunnitteluun. Niiden kehittely voi pahimmillaan muuttua mahdottomaksi, kun yhteiskuntaa ja päättäjiä aletaan vaatia nujertamaan lukuisista tekijöistä koostuva ongelmaklusteri ikään kuin yhdellä täsmätoimenpiteellä. Toisaalta juuri tämä syrjäytymisen käsitteen epämääräinen laajuus tekee siitä poliittisesti toimivan: iskusanamaisuutensa ansiosta poliitikot voivat käyttää sitä puheissaan vaatien syrjäytymisen ehkäisyä, torjuntaa ja poistamista, kun taas käsitteen epämääräisyys pelastaa heidät siltä, että annetut lupaukset tulisi lunastaa (Helne 1994: 40–41).

Tapaukset *mahdollisen alkavan*, *lapsuudessa ja nuoruudessa alkavaa pysyvää* ja *varhaista* keskittävät huomion syrjäytymisen alkamiseen. Näistä kahdessa jälkimmäisessä korostuvat

erityisesti lapsuuden ja nuoruuden ikävaiheet kriittisinä syrjäytymisen alkupisteinä. Adjektiivimääritteet *elinikäiseen* ja *pysyvää* nostavat esille puolestaan syrjäytymisen koko yksilön elämän läpi kestävästä tilana. Lisäksi etumääritteet 2000-luvun ja 1990-luvun lamavuosina yleistynyt sijoittavat syrjäytymisen eri vuosikymmenille. Mainituista etumääritteistä erityisesti edellinen voi implisiittisesti kantaa merkitystä siitä, että syrjäytymisen laatu vaihtelee aikakausittain. Jäljelle jääneistä määritteistä *henkilökohtaisesta*-adjektiivimäärite keskittää huomion yksittäisen yksilön syrjäytymiseen, kun taas *henkiseen ja konkreettiseen* -adjektiivimäärite korostaa syrjäytymisen dualistista luonnetta: kyse on sekä mentaalisesti koetusta syrjäytymisestä että todellisesta maantieteellisestä syrjään ajautumisesta.

3.4.3 KOULU, KOULUTUS JA TYÖELÄMÄ

Peruskoulu ja koulutus nousevat esille määritteinä yhteensä 12 kertaa. Näistä kahdeksan on etumääritteitä, kolme jälkimääritteitä sekä yksittäinen lauseke *nuorten syrjäytyminen koulutuksesta*, joka sisältää sekä etu- että jälkimääritteen (ks. taulukko 43).

ETUMÄÄRITTEET					
Etumäärite	erityisoppilaiden	koulutuksellista	koulutuksesta	lahjakkuuksien	Yhteensä
Määrä	1	1	1	1	8
Etumäärite	niiden opiskelijoiden	oppimisesta	peruskoulun jälkeiseen	useiden nuorten koulutuksellista	
Määrä	1	1	1	1	
JÄLKIMÄÄRITTEET					
Jälkimäärite	koulunkäynnistä	koulutuksesta ja työstä	koulutuksesta tai yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta		Yhteensä
Määrä	1	1	1		3

Taulukko 43: Syrjäytymisen kouluun ja koulutukseen liittyvät etu- ja jälkimääritteet.

Etumääritteet *erityisoppilaiden*, *lahjakkuuksien*, *niiden opiskelijoiden* ja *useiden nuorten koulutuksellista* sekä lauseke *nuorten syrjäytyminen koulutuksesta* nostavat etualalle koulua käyvät ja opiskelevat yksilöt sekä näiden piirissä ilmenevät erityisryhmät. Sen sijaan etumääritteissä *koulutuksellista*, *koulutuksesta*, *oppimisesta* ja *peruskoulun jälkeiseen* sekä jälkimääritteissä *koulunkäynnistä*, *koulutuksesta ja työstä* ja *koulutuksesta tai yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta*

keskitytään yksilöiden syrjäytymisen sijaan luonnehtimaan syrjäytymistä koulu- ja opiskelumaailmasta geneerisesti niin, että se voisi koskea ketä tahansa tiettyyn ikäryhmään kuuluvaa.

Kaikista diskurssin esiintymistä yhteensä neljä viittaa eksplisiittisesti perusopetukseen, kun taas loput liittyvät koulutukseen yleensä. Vaikka Suomessa voidaan sanoa vaalittavan elinikäisen oppimisen ideaalia, kääntynee koulutuksen merkityksen toistuminen aineistossa viittaukseksi ensisijaisesti nuoriin ja nuoriin aikuisiin. Keskeisiä nuoruuden ikävaiheeseen niveltäviä, positiiviseen kehityssuuntaan virittäviä käännekohtia ovatkin esimerkiksi itsenäistymisen ja parisuhteen muodostamisen ohella juuri koulutuksen ja työn aloittaminen (Rönkä 1994: 153). Yhteiskunnassamme koveneva kilpailu koulutus- ja työpaikoista vaatii nuorilta vankkaa koulutusta ja koulutushakuisuutta. Nuorta tukevien taustayhteisöjen fragmentoituminen, vaihtoehtojen ja valinnanvapauden lisääntyminen sekä muut yhteiskunnalliset muutokset ovat puolestaan lisänneet nuorten syrjäytymismahdollisuuksia. (emt. 150.)

Koulu ja koulutus ovat niitä tekijöitä, jotka ohjaavat yksilöitä yhteiskunnan eri tehtäviin. Tässä korostuu erityisesti työvoiman uusintamisen prosessi sekä erilaisiin työtehtäviin liittyvät kvalifikaatiovaatimukset. Ne lapset ja nuoret, joilta puuttuu valmiudet toteuttaa yhteiskunnan asettamia vaatimuksia, määritellään muita helpommin poikkeaviksi. Näin koulu ja koulutus toimivat ikään kuin suodattimena kodin ja työmarkkinoiden välillä karsien epänormaalit normaaleista ja erotellen eri tavoin kvalifioituneet eri työelämän alueille. (ks. Kuula 2000: 9–10.)

Koulutukseen vahvasti yhteenkietoutuva työelämä toistuu aineistossa samalla tavoin 12 kertaa (ks. taulukko 44).

ETUMÄÄRITTEET							
Etumäärite	pitkäaikaistyöttömien	työikäisten, alle 50-vuotiaiden miesten	työmarkkinoilta	työmarkkinoilta ja perhe-elämästä	työelämästä	Yhteensä	
Määrä	2	1	1	1	1	6	
ETU- JA JÄLKIMÄÄRITTEET							
Etu- ja jälkimäärite	Brittinaisten syrjäytyminen työelämästä	kiihtyvänä parhaassa työiässä olevien suurlukuttajien ja alkoholi-riippuvaisten syrjäytymisenä työelämästä	naisten syrjäytyminen työelämästä	naisten syrjäytymiseen työmarkkinoilta	yhden ruotsinkielisen syrjäytyminen työelämästä	äitien syrjäytyminen työmarkkinoilta	Yhteensä
Määrä	1	1	1	1	1	1	6

Taulukko 44: Syrjäytymisen työelämään liittyvät etumääritteet sekä etu- ja jälkimääritteiden muodostamat kokonaisuudet.

Kaikista diskurssin määritteistä vain kolme viittaa yleisesti työelämästä syrjäytymiseen (esim. 91). Kyseiset tapaukset koostuvat etumääritteistä, joissa työelämään viittaava subjekti on asetettu erosijaan ilmaisemaan työmarkkinoilta pois joutumista. Syrjäytymisen ja työelämän välinen yhteys on pitkään hahmotettu syrjäytymistutkimuksen piirissä erityisesti siksi, että juuri pitkäaikaistyöttömyyden kasvua on pidetty yhtenä vahvimmissa empiirisistä osoituksista syrjäytymisen lisääntymiselle (Helne & Karisto 1992: 518–519). Toisaalta on muistettava, että syrjäytymisen kytkeminen vain työelämään voi johtaa entisestään ongelmallisempaan syrjäytymiskäsitykseen. Siinä missä yhteiskuntapolitiisesta näkökulmasta parhaimpana syrjäytymisen ehkäisykeinona voidaan pitää työnteon kautta tapahtuvaa yhteiskuntaan integroimista, syventää jako työelämässä toimivien ja sieltä peruuttamattomasti pois jäävien välillä syrjäytymisen käsitteen leimaavuutta (Raunio 2006: 83, 90–91).

(91) Jopa pelkästään ikä riittänee **työmarkkinoilta** syrjäytymiseen.

Lopuissa tapauksissa aktivoituu jokin tietty työmarkkinoilla uhattuna oleva ihmisryhmä. Näinä erityisryhminä esiintyvät neljästi naiset, kahdesti pitkäaikaistyöttömät, sekä kertaalleen alle 50-vuotiaat miehet, alkoholin ongelmakäyttäjät sekä äidinkieleltään ruotsinkieliset. Erityisesti viittaukset naisten syrjäytymiseen työelämästä ovat mielenkiintoisia siinä suhteessa, että sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa riskiryhminä on pidetty tavallisemmin työelämästä syrjäytettyjä miehiä ja kouluttamattomia nuoria (ks. Ritakallio 1992: 33). Jos peruskoulun ja koulutuksen yhteydessä syrjäytymiskurssi kohdistui nuoriin, hajoaa se työelämän kohdalla moniaammalle.

3.4.4 YHTEISKUNTA JA SOSIAALINEN

Yhteiskunnallinen syrjäytyminen esiintyy määritteiden välityksellä yhdeksään otteeseen aineistossa (ks. taulukko 45).

ETUMÄÄRITTEET						
Etumäärite	yhteiskunnalle kallis	poliittisen	ulko- maailmasta	yhteis- kunnallisen	yhteis- kunnasta	Yhteensä
Määrä	1	1	1	1	1	5
JÄLKIMÄÄRITTEET						
Jälkimäärite	koulutuksesta tai yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta	yhteis- kunnasta	yhteis- kunnasta	Yhteensä		
Määrä	1	1	1	3		
ETU- JA JÄLKIMÄÄRITTEET						
Etu- ja jälkimäärite	nuorten <i>syrjäytymistä</i> yhteiskunnasta	Yhteensä				
Määrä	1	1				

Taulukko 45: Syrjäytymisen yhteiskuntaan liittyvät etumääritteet, jälkimääritteet sekä etu- ja jälkimääritteiden muodostamat kokonaisuudet.

Näistä esiintymistä viisi kappaletta ei tarkenna yhteiskunnasta syrjäytymisen luonnetta, vaan olettaa lukijan ymmärtävän ilmauksen merkityksen (esim. 92). Tapaukset koostuvat neljästä *yhteiskunnasta*-elatiivimääritteestä sekä yhdestä *yhteiskunnallisen*-adjektiivimääritteestä. Erityisesti elatiivimääritteet kantavat erosijan ilmaisemaa merkitystä paikasta pois siirtymisestä (VISK § 1235). Yhteiskunnan piiristä pois joutuminen on osittain paradoksaalinen tapa määritellä syrjäytymistä, sillä syrjäytyminen nähdään yhteiskunnallisena ongelmana juuri siksi, että yhteiskunnassa elää syrjäytyneiksi nimitettyjä yksilöitä. Helsen (2002: 122) mukaan kyse on yhteisyyden illuusiosta, jossa syrjäytymisestä keskustelijat kokevat olevansa jollain tavalla paikannettavissa olevassa keskuksessa, josta syrjäytyneet ovat irronneet. Hän luonnehtii syrjäytymisen vastustamista yhteisöllis-moraaliseksi projektiksi, jonka avulla pyritään luomaan uutta yhteisyyttä (emt. 128). Toinen kysymys on se, auttaako tämä yhteisyyden rakentaminen syrjäytyneitä integroitumaan yhteiskuntaan vai luoko yhteisyyttä juuri vastakkainasettelu yhteiskunnan ”ulko- ja sisäpuolella” olevien ihmisryhmien välillä.

(92) Tämä luo pohjaa *syrjäytymiselle yhteiskunnasta*.

Sen sijaan etumäärite *poliittisen* sekä jälkimäärite *koulutuksesta tai yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta* rinnastavat yhteiskunnan ulkopuolisuuden poliittisesta toiminnasta sivuun jäämiseksi. *yhteiskunnalle kallis* -adjektiivimäärite nostaa puolestaan esille syrjäytymisestä aiheutuvat kulut valtiolle, kun taas *ulkomaailmasta*-elatiivimäärite korostaa syrjäytymistä totaalisena syrjään vetäytymisenä kaikista muista ihmiskontakteista.

Viimeisenä mainittu syrjäytyminen ulkomaailmasta on hyvin lähellä aineistossa toistuvaa sosiaalisen diskurssia. Yhteensä kahdeksan etumääritettä luonnehtii syrjäytymistä juuri sosiaalisiin suhteisiin liittyvänä ilmiönä (ks. taulukko 46).

Etumäärite	sosiaalinen	sosiaalseen	sosiaalisesta	sosiaalista	taloudellinen tai sosiaalinen	yksin elävien	yksinäisten miesten	Yhteensä
Määrä	1	1	1	2	1	1	1	8

Taulukko 46: Syrjäytymisen sosiaalseen liittyvät etumääritteet.

Esiintymistä kuudessa syrjäytymistä määrittää adjektiivimäärite *sosiaalinen*. Siinä missä sosiaalinen syrjäytyminen (eng. *social exclusion*) tarkoittaa yleisesti syrjäytymistä kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa, vaikuttaa käsitepari eriytyneen tarkoittamaan juuri tietynlaista syrjäytymistä suomalaisessa kontekstissa. Esimerkiksi suomalaisessa syrjäytymistutkimuksessa on otettu analyysin kohteeksi erikseen sosiaalisiin ongelmiin kiinnittyvä syrjäytyminen, jonka yksi osa-alue ovat tietyt sosiaalista syrjäytymistä edistävät ja ylläpitävät mekanismit yhteiskunnassa (ks. Heikkilä 2000: 177). Moniulotteinen sosiaalinen deprivatio aiheutuu usein työttömyyden tai köyhyyden välillisenä seurauksena, mikä tarkoittaa heikon työmarkkina-aseman ja rahan puutteen vaikutusta yksilön sosiaalisten kontaktien rikkauteen ja laajuuteen (emt. 170). Sekä köyhyys että työttömyys toistuvatkin aineistossa rinnan sosiaalisen syrjäytymisen kanssa (esim. 93–94).

(93) Köyhyys on osa monen suomalaisen arkipäivää ja se on syynä **sosiaalseen** *syrjäytymiseen* ja mielenterveyshäiriöiden lisääntymiseen.

(94) Perustulo olisi kansantaloudellisesti kannattava ratkaisu, koska se vähentäisi rakenteellista työttömyyttä ja **sosiaalisesta** *syrjäytymisestä* aiheutuvia kuluja.

Suorimmin sosiaalisen yhteyden katkeamista luonnehtivat määritteet *yksin elävien ja yksinäisten miesten*, joissa korostuu konkreettinen yksin oleminen. Helne (2002: 41–43) liittyy ”sosiaalisen” murentumisen tai katoamisen pelon laajemmin yhteiskunnassa tapahtuneisiin postmoderneihin muutoksiin, jotka ovat siirtäneet elämän hallinnoinnin laajalta yhteisöltä näennäisesti vapaille yksilöille. Tällöin yksinäisyyteen ajautuneella ei enää ole sosiaalisen yhteisön turvaverkkoa, joka nostaisi hänet takaisin sosiaalisen piiriin.

3.4.5 KÖYHYYS

Syrjäytyminen linkittyy aineistossa köyhyyteen yhteensä seitsemän etumäritteen kautta (ks. taulukko 47). Köyhyyden suhteellisen vähäinen esiintyminen syrjäytymisen määritteenä voi juontaa juurensa 1980- ja 1990-lukujen taitteessa tapahtuneeseen käsitteelliseen muutokseen, jossa köyhyydestä alettiin puhua yleisemmin syrjäytymisen termillä (Heikkilä 2000: 179). Samaan aikaan akateemisella kentällä tutkijoiden mielenkiinto laajeni köyhyystutkimuksesta laveampaan huono-osaisuuden tutkimukseen (Helne 1994: 40–41).

Etumäärite	naisten, nuorten ja köyhien	taloudellisen	taloudellista	taloudellinen tai sosiaalinen	vähävaraisten	Yhteensä
Määrä	1	1	3	1	1	7

Taulukko 47: Syrjäytymisen köyhyyteen liittyvät etumäritteet.

Etumääritteistä viidessä esiintyy adjektiivimäärite *taloudellinen*, jota kirjoittajat käyttävät hienojakaakseen syrjäytymisen kahteen alatyypin. Nämä alatyypit käyvät esille esiintymästä, jossa eksplisiittisesti erotellaan syrjäytymisen kaksi laatua *taloudellinen*- ja *sosiaalinen*-adjektiivimääritteillä (esim. 95). Taloudellinen syrjäytyminen vaikuttaa tarkoittavan kirjoittajien käytössä kutakuinkin samaa kuin köyhyystutkimuksen käsite epäsuora tai resurssiperustainen köyhyys. Resurssinäkökulmasta köyhyys tarkoittaa taloudellisten resurssien puutetta eli lähinnä pienituloisuutta, joka johtaa puutteellisiin mahdollisuuksiin osallistua sosiaaliseen kanssakäymiseen (Ritakallio 1994: 171). Tällöin kirjoittajat haluavat erikseen korostaa, kuinka syrjäytymisen syy voi olla niin materiaalisperustainen kuin johtua muista sosiaalisia siteitä heikentävistä tekijöistä.

(95) Älyllinen happikato on yhtä hälyttävä ilmiö kuin **taloudellinen tai sosiaalinen syrjäytyminen**.

Loput kaksi etumääritettä käsittelevät pitkälti samaa sosiaalisen syrjäytymisen resurssiperustaista syytä, mutta nostavat esille taloudellisesti heikossa asemassa olevat ihmisryhmät syrjäytymisen laadun sijaan. Tämä merkitys luodaan genetiivimääritteillä *köyhien* ja *vähävaraisten* (esim. 96). Vaikka määritteiden esiintymämäärät ovat köyhyyden yhteydessä pieniä, vaikuttaisi kokonaisuuden piirissä muodostuvan diskurssi, jossa mieluummin ilmipannaan syrjäytymisen materiaallinen syy kuin luokitellaan taloudellisesti huono-osaiset syrjäytyneiden erityisryhmäksi.

(96) Keski-Euroopassa kehitetyllä mallilla pyritään ehkäisemään **vähävaraisten** *syrjäytymistä*.

3.4.6 NAISET JA MIEHET

Naiset nostetaan syrjäytymisen määritteeksi köyhyyden tavoin seitsemän kertaa (ks. taulukko 48).

ETUMÄÄRITTEET						
Etumäärite	naisten, nuorten ja köyhien	ikäntyvien naisten				Yhteensä
Määrä	1	1				2
JÄLKIMÄÄRITTEET						
Jälki-määrite	naisten porukoista	Yhteensä				
Määrä	1	1				
ETU- JA JÄLKIMÄÄRITTEET						
Etu- ja jälkimäärite	Brittinaisten syrjäytyminen työelämästä	naisten syrjäytyminen työelämästä	naisten syrjäytymiseen työmarkkinoilta	äitien syrjäytyminen työmarkkinoilta	Yhteensä	
Määrä	1	1	1	1	4	

Taulukko 48: Syrjäytymisen naisiin liittyvät etu- ja jälkimääritteet sekä etu- ja jälkimääritteiden muodostamat kokonaisuudet.

Esiintymistä ne tapaukset, joissa esiintyy yhtäaikaaisesti sekä etu- että jälkimäärite, muodostavat diskurssissa yhtenäisimmän kokonaisuuden. Niissä kaikissa etumääritteenä toimii genetiivisijainen naisiin viittaavaa substantiivi ja jälkimääritteenä erosijainen elatiivi- tai ablatiivimäärite, joka tarkoittaa syrjäytymisen tapahtuvan juuri työn piiristä (esim. 97).

(97) Ehkä näin voidaan myös estää **naisten syrjäytyminen työelämästä** ja saada heidän työpanoksensa rakentamaan kilpailukykyä.

Viittasin jo aikaisemmin tässä luvussa työelämän ja syrjäytymisen yhteenkietoutumiseen sekä naisiin viittaavien esiintymien suurempaan määrään suhteessa miehiin. Ritakallio (1992: 34) ihmetteli vielä 1990-luvun alussa, miksi syrjäytyminen näyttäytyy Suomessa korostuneen miehisenä ilmiönä, vaikka syrjäytymisen riskiryhmiin kuuluu myös suuri joukko naisia. Yksi tarjottu selitysmalli on se, ettei työttömyyttä nähdä naisten kohdalla samanlaisena ehdottomana epäonnistumisena kuin miesten (emt.). Tämä selitys on yllättävä aineiston esiintymien valossa, jotka juuri korostavat huolta naisten pois jäämisestä työelämästä. Onkin mahdollista, että kyseinen syrjäytymisen diskurssi on alkanut sukupuolittua uudelleen.

Työelämän lisäksi syrjäytymisen paikaksi nimetään kertaalleen *naisten porukoista*, jolloin kyse on syrjäytymisestä tietyistä sosiaalisista suhteista. Muissa esiintymissä syrjäytyminen jää yleiselle määrittelemättömälle tasolle, jolloin vain syrjäytyneiden sukupuoli erottuu syrjäytymisen laatua tarkentavana tekijänä (esim. 98). Lisäksi aineistossa naissukupuolisina erityisryhminä nostetaan esille vanhukset, äidit sekä isobritannialaiset.

(98) Kasvu johtuu osaksi yksinhuoltajien määrän kasvusta, mutta myös **ikääntyvien naisten syrjäytymisestä**.

Miehet toimivat määritteinä vain kolme kertaa. Nämä esiintymät koostuvat etumääritteistä *miesten* ja *yksinäisten miesten* sekä *työikäisten, alle 50-vuotiaiden miesten*. Mielenkiintoista näissä esiintymissä on lähinnä niiden huomattavan pieni määrä suhteessa syrjäytymistutkimuskirjallisuuden esittämään oletukseen miehistä yleensä tai nuorista miehistä syrjäytymisen erityisenä riskiryhmänä (ks. esim. Ritakallio 1992: 33; Raunio 2000: 226–227). Ehkä syrjäytymisen koetussa yleistymisessä on meneillään sama prosessi kuin 1990-luvun työttömyysaalloissa: kun syrjäytymisen nähdään koskettavan lähes kaikkia, alkaa käsite demokratisoitua ja näin menettää kiinnittymistään esimerkiksi sukupuoliin (ks. Helne & Karisto 1992: 519). Toisaalta on muistettava, että nuoret ja myös osittain lapset ovat aineiston perusteella muodostumassa tai muodostuneet uudeksi merkittäväksi syrjäytymisen erityisryhmäksi. Näin syrjäytymisen stereotypiat ovat saattaneet siirtyä sukupuolikategorioista ikävaiheisiin.

3.4.7 VÄHEMMISTÖT

Vähemmistöt nousevat esille syrjäytymisen määritteinä yhteensä seitsemään otteeseen. Näistä kuusi tapausta koostuu etumääritteistä ja yksi etu- ja jälkimääritteen sisältävästä *yhden ruotsinkielisen syrjäytyminen työelämästä* -NP:stä (ks. taulukko 49).

Etumäärite	entisten sissien	sunnien	Suomen romanien satoja vuosia jatkunutta	Toimettomien pakolaisten	vähemmistön	vankien	Yhteensä
Määrä	1	1	1	1	1	1	6

Taulukko 49: Syrjäytymisen vähemmistöihin liittyvät etumääritteet.

Diskurssin kaikissa esiintymissä etumääritteen genetiivimuotoinen substantiivi ilmaisee, minkä ihmisryhmän syrjäytymisestä on kyse (esim. 99). Kirjoittajien mainitsemat vähemmistöryhmät eivät kuitenkaan toistu aineistossa, vaan jokainen vähemmistö esiintyy vain yhteen otteeseen. Näiden vähemmistöryhmien välillä ei ole havaittavissa edes merkittävää tarkoitteiden samankaltaisuutta, kun ryhmittymät vaihtelevat aina entisistä sotilaista kielivähemmistöihin, etnisiin vähemmistöihin sekä vankeihin. Mainittujen ryhmien lisäksi yksi kirjoittaja viittaa yhden kerran geneerisesti mihin tahansa vähemmistöön *vähemmistön*-genetiivimääritteellä.

(99) Pitkällä aikavälillä **vähemmistön** *syrjäytyminen* on vaarallisempaa kuin enemmistön eduista tinkiminen.

On osittain yllättävää, että vain yksi etumäärite nostaa esille ulkomaalaistaustaisten syrjäytymisen Suomessa. Työ- ja elinkeinoministeriön teettämän selvityksen mukaan maahan muuttaneista tai Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista joka viides on sekä työmarkkinoiden että opiskeluelämän ulkopuolella, kun taas kotimaisista nuorista vastaava tilanne koskettaa vain noin joka kahdetta kymmenettä (Myrskylä 2011: 38). Samalla tavoin Ruotsissa yhdeksi erityiseksi syrjäytymisen riskiryhmäksi on nostettu juuri ulkomailla syntyneet (ks. Raunio 2000: 227–228).

3.4.8 ALUE TAI TILA

Kuudessa esiintymässä syrjäytymistä attribuoi alueeseen tai tilaan viittaava määrite (ks. taulukko 50).

ETUMÄÄRITTEET					
Etumäärite	Lähiöiden	Lähiöostareiden	Pohjois-Tuusulan	sielukylien	Yhteensä
Määrä	1	1	1	1	4
ETU- JA JÄLKIMÄÄRITTEET					
Etu- ja jälkimäärite	idän <i>syrjäytymistä</i> politiikan julkisuudesta	vanhanaikaisten talojen <i>syrjäytyminen</i> toimistokäytöstä	Yhteensä		
Määrä	1	1	2		

Taulukko 50: Syrjäytymisen alueeseen tai tilaan liittyvät etumääritteet sekä etu- ja jälkimääritteiden muodostamat kokonaisuudet.

Lähiöostokeskuksiin ja vanhanaikaisiin taloihin viittaavia määritteitä vaille kaikissa tapauksissa eloton genetiivimäärite on maantieteellinen alue tai asuinalue (esim. 100). Vaikka viittauksen kohteena tarkoitteet ovat denotatiivisesta näkökulmasta elottomia alueita, kirjoittajat käyttävät näitä määritteitä viittaamaan näiden alueiden asukkaisiin. Tällöin kyse on alueiden sijaan alueellisista rajoista muodostetuista ihmisryhmistä. Pelkän asuinpaikan voidaan siis nähdä määrittävän ihmisen sijoittumista syrjäytymisen akselilla. Syrjäytymiseen kytkeytyykin spatiaalinen ulottuvuus, jonka yleinen representaatio on pelko liikkua tietyissä kaupunginosissa (Helne 2002: 156). Sosiaalisten ongelmien kasautuminen on esimerkiksi Ranskassa paikannettu juuri kaupunkien lähiöihin. Suomessa vastaava kaupunki- ja lähiöpelko on kuitenkin ollut vähäisempää. (emt. 148, 156.)

(100) **Lähiöiden** *syrjäytyminen* on kansanpuolueen mielestä hallituksen ponnettomuuden syytä.

3.4.9 PERIYTYMINEN

Aineistossa esiintyy viisi etumääritettä, joista välittyy syrjäytymisen periytymisen merkitys (ks. taulukko 51).

Etumäärite	periytyvää	sukupolvelta toiselle periytyvä	sukupolvien yli periytyvä	sukupolvien yli ulottuva	ylisukupolvisesta	Yhteensä
Määrä	1	1	1	1	1	5

Taulukko 51: Syrjäytymisen periytymiseen liittyvät etumääritteet.

Kolmessa tapauksessa määritteen edussanana toimii *periytyvä*-adjektiivipartisiippi, joka esiintyy sekä yksin että illatiivimuotoisen substantiivilausekkeen ja postpositiolarausekkeen kanssa. *ulottuva*-adjektiivipartisiippi esiintyy samalla tavoin *sukupolvien yli* -postpositiolarausekkeen määrittelemänä, kun taas viimeisessä tapauksessa periytyminen ilmaistaan *ylisukupolvisesta*-adjektiivimääritteellä. Kaikkia viittä tapausta yhdistää merkitys syrjäytymisestä sukupolvelta toiselle periytyvänä tai siirtyvänä ominaisuutena (esim. 101).

(101) Monet heistä ovat olleet vankilassa tai psykiatrisessa hoidossa, tai heillä on merkkejä **ylisukupolvisesta** syrjäytymisestä.

Periytymisen määrällisesti pieni edustuma aineistossa voi johtua siitä, että tutkimustieto syrjäytymisen ylisukupolvisuudesta ei ole yksiselitteistä. Suomessa ei ole ollut merkittävää isojen aineistojen tarjoamaa vahvaa näyttöä huono-osaisuuden periytymisestä, vaikka yksittäiset tutkimukset antavat viitteitä ylisukupolvisesta syrjäytymisestä. (Heikkilä 2000: 180–181). Esimerkiksi Myrskylän (2011: 17) tuoreen selvityksen mukaan ulkopuolisuus ja työttömyys voidaan nähdä ainakin osittain ominaisuuksina, jotka siirtyvät vanhempien matalan koulutustason ja työelämän ulkopuolisuuden välityksellä sukupolvelta seuraavalle. Toisaalta periytyminen nousi esille syrjäytymisen subjektina saamien predikaattien tarkastelun yhteydessä (ks. luku 3.1.3.2).

3.4.10 KUKA TAHANSA JA MUUT ESIINTYMÄT

Vain kolmessa esiintymässä etumäärite ei rajaa syrjäytymisen alaa, vaan viittaa geneerisesti keneen tahansa (ks. taulukko 52).

Etumääräite	ihmisten	kaikkien ikäryhmien	Yhteensä
Määrä	2	1	3

Taulukko 52: Syrjäytymisen keneen tahansa viittaavat etumääritteet.

Kahdesti kyseessä on *ihmisten*-genetiivimääräite, joka molemmissa tapauksessa toimii erottamassa yleisen ihmisten sosiaalisen syrjäytymisen muunlaisesta spesifimmästä syrjäytymisestä (esim. 102). *kaikkien ikäryhmien* -NP nostaa määritteenä esille sen, että syrjäytyminen voi koskettaa kaikkia ikävaiheita. Huomioon ottaen nuorten vahvan edustuman aineistossa vaikuttaa siltä, että kirjoittaja haluaa määritteellään rikkoa syrjäytymisen kollokoitumista pelkästään nuorisoon.

(102) Asuinalueiden eriytyminen ja **ihmisten** syrjäytyminen tulevat yhteiskunnalle kalliiksi.

Loput kolme esiintymää eivät muodosta yhtenäistä diskurssia, vaan esiintyvät aineistossa yksittäisinä tapauksina (ks. taulukko 53).

Etumääräite	aikuisen	luovan toiminnan	yhdenkin perheen	Yhteensä
Määrä	1	1	1	3

Taulukko 53: Syrjäytymisen muut etumääritteet.

aikuisen-genetiiviattribuutti on viittaus aikuisuuden ikävaiheeseen erotuksena lapsuudesta, nuoruudesta tai vanhuudesta. Se rinnastuu osittain naisia ja miehiä koskevan syrjäytymisen diskursseihin, mutta on merkitykseltään sukupuolineutraali. *yhdenkin perheen* -NP nostaa ainoana esiintymänä esille perheyksikön syrjäytymisen mahdollisuuden. Vaikka aineistossa ovat korostuneet erityisesti nuoret ja lapset, on yllättävää, että syrjäytyminen kohdistetaan vain jälkikasvuun eikä lapsiin ja vanhempiin yhtenäisenä kokonaisuutena. Samalla tavoin syrjäytymisen periytyminen olisi voinut olettaa herättävän keskustelua myös perheiden syrjäytymisestä. Suomessa perhe onkin tutkimustiedon valossa säilyttänyt vahvan aseman osana ihmisten hyvinvointia (Raunio 2006: 94–96). Suurin huoli syrjäytymisestä kohdistuu lapsiperheisiin ja lasten vanhempien mahdollisuuksiin

taata perheelle normaali toimeentulo, elinolot ja avaimet elämänhallintaan (emt. 96–99). Viimeisenä *luovan toiminnan* -genetiivimäärite viittaa ihmisten kulttuuristen aktiviteettien vähenemiseen nyky-yhteiskunnassa. Tässä esiintymässä kirjoittaja käyttää *syrjäytyminen*-substantiivia enemmän konkreettisessa merkityksessä 'jääda syrjään' kuin viittauksena ihmisten pois jäämiseen yhteiskunnasta ja sosiaalisista suhteista.

4 PÄÄTÄNTÄ

4.1 TULOKSIA

Olen pro gradu -tutkielmassani käsitellyt *syrjäytyminen*-lekseemin saamia diskursiivisia merkityksiä sekä niistä muodostuneita syrjäytymisdiskursseja Helsingin Sanomissa vuosina 2005 ja 2012. Tutkimukseni tarkoituksena on ollut valottaa sitä prosessia, miten erityisen kiistanalaisena ja epämääräisenä pidettyyn syrjäytymisen käsitteeseen on kerääntynyt joukko eriävissä määrin toistuvia semanttisia komponentteja. Koska tutkimusotteeni pohjaa kriittisen diskurssianalyysin traditioon, en ole tyytynyt vain luettelemaan konstruoituja merkityksiä, vaan pyrkinyt analysoimaan myös niiden esittäjiä, esittämiskontekstia sekä laajemmin sitä yhteiskunnallista tilannetta, johon syrjäytymisestä käydyt diskurssit kytkeytyvät. Tutkimuksessani yhdistyvätkin kvantitatiivinen tavoite nostaa esille määrällisesti merkittävimpiä toistuvia merkityksiä ja kvalitatiiviset pyrkimykset eritellä kulttuurisia ajattelutapoja, jäsentää ihmisten tapaa orientoitua vuorovaikutukseen sekä tarkastella tutkittua ilmiötä sidottuna aikaan, paikkaan yhteiskuntaan, sen funktioihin ja seurauksiin.

Tutkimusaineistoni 709 esiintymästä 109 tapauksessa *syrjäytyminen*-lekseemi toimii subjektina pää- tai sivulauseessa joko yksistään tai rinnasteisena yhden tai useamman muun substantiivilausekkeen kanssa. Subjektitapausten diskursseista selkeästi frekventimpänä toistuu kirjoittajien tapa luonnehtia syrjäytymistä vaarallisena ilmiönä. Lehtitekstit luovat diskurssia syrjäytymisestä yhteiskuntaa ja ei-syrjäytyneitä uhkaavana asiana. Syrjäytyminen esitetään paradoksaalisesti yhteiskuntaa ulkopuolelta uhkaavaksi, ajoittain jopa eläväksi itsenäiseksi olioksi, vaikka samalla käydään keskustelua syrjäytyneistä yhteiskunnan sisäisenä turvallisuusuhkana. Kirjoituksista rakentuu kahtiajako kirjoittajan ja lukijat käsittävän ”meidän normaalien” sisäryhmän ja ”vaarallisten syrjäytyneiden toisten” ulkoryhmän välillä. Syrjäytymisen vaarallisuutta korostavan diskurssin riskinä on, että itse syrjäytyminen aletaan nähdä yhteiskunnallisten ongelmien aiheuttajana sen sijaan, että keskustelua käytäisiin syrjäytymiseen johtavien ongelmien ratkaisemisesta.

Muita syrjäytymisen subjektin roolissa esille nostamia diskursiivisia merkityksiä ovat syrjäytymisen dynaamisuus sekä asema yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ilmiönä. Syrjäytymisen dynaamisuus korostaa pääasiassa syrjäytyneiden määrässä tapahtuvia muutoksia koko väestön kattavassa mittakaavassa. Tämä vahvistaa syrjäytymisen käsittämistä binaarisena tilana, jonka piiriin kuulutaan joko täysin tai ei ollenkaan. Siinä missä kirjoittajilla on yhteneväisiä käsityksiä

syrjäytymisen alkamista ja lisääntymistä selittävistä tekijöistä, jää syrjäytymistä vähentävien selitysten joukko sisäisesti hajanaiseksi.

Yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ilmiönä syrjäytyminen näyttäytyy subjektiasemassa useassa eri yhteydessä. Syrjäytyminen nimetään julkisen keskustelun ja politiikan keskeiseksi aiheeksi, mutta itse syrjäytymisestä keskustelijat ja tarkemmat keskustelun foorumit jätetään usein määrittelemättä tarkasti. Osa kirjoittajista pitää syrjäytymistä rahallisenä menetyksenä yhteiskunnalle, kun taas pienempi osa korostaa tämän uusliberalistisen ajattelutavan vahingollisuutta ja roolia syrjäytymisen aikaansaajana. Muita syrjäytymisen saamia merkityksiä ovat sen periytyvyys sukupolvelta toiselle ja siihen liittyvä yksittäisten ongelmien kasautumistaipumus.

Yhteensä 106 tapauksessa *syrjäytymisen*-lekseemi on valittu lauseen objektiksi pää- tai sivulauseessa. Se toimiikin tutkimusaineistossa suhteellisesti tarkasteltuna huomattavasti useammin toiminnan kohteena kuin toiminnan aikaansaajana. Objektien kohdalla suurin osa aineiston esiintymistä tuottaa diskurssia, jossa keskitytään estämään syrjäytymisen toteutuminen. Näin kirjoittajat korostavat ennaltaehkäisevää lähestymistapaa syrjäytymiseen. Yllättävää on, ettei lähes yksikään esiintymä ilmaise toimenpidettä, toivetta tai halua poistaa syrjäytyminen yhteiskunnasta kokonaisuudessaan. Syrjäytymistä ehkäiseviksi subjekteiksi nousevat aineistossa miltei yksinomaan merkittävät poliittiset ja yhteiskunnalliset toimijat, instituutiot sekä erilaiset julkiset palvelut ja prosessit. Suurin subjektien ryhmä ovat yhden subjektin alle merkityt laajat ihmisryhmät, joilla viitataan yhteiskunnan valtahierarkiassa korkealle asettuviin tahoihin. Toiset kaksi suurta subjektien ryhmää ovat koulutus ja työelämä sekä peruskoulu ja sen toimijat. Niiden piirissä kirjoittajat korostavat syrjäytymisen rakenteellista torjuntaa. Myös objektin sisältävissä passiivilauseissa tavan adverbialit ja lauseiden esiintymiskontekstit linkittävät syrjäytymisen estämisen yhteiskunnan makrotasolle koulutus- ja työvoimapolitiikkaan, virkamiehiin ja viranomaisiin.

Huomattavasti vähäisimpinä syrjäytymisen subjektiasemassa muodostamina diskursseina esiintyvät syrjäytymisen käsittely ja syrjäytymisen aiheuttaminen. Syrjäytymisen käsittelylle ja ilmiöstä käydylle keskustelle on aineistossa ominaista niiden epämääräisyys. Tämä on seurausta siitä, että syrjäytymisestä keskustelevia tahoita mainitaan vain harvoin eksplisiittisesti. Kirjoittajat suosivat diskurssin piirissä predikaattien asettamista passiivimuotoon. Silloinkin, kun keskustelijat ovat ilmipantuja, ovat ne useimmiten tarkoiteiltaan sumearajaisia. Diskurssin predikaatteja yhdistää niiden tapa kuvata syrjäytymisen käsittelyä neutraaliksi mentaaliseksi prosessoinniksi, joka on aspektiltaan rajaamatonta. Tätä rajaamattomuutta ilmaistaan frekventatiivijohtimilla ja objektin partitiivimuodolla. Toinen merkittävä predikaattien ryhmä käsittää *nostaa-* ja *ottaa-*verbit, jotka

ilmaisevat metaforisesti, että syrjäytyminen on asetettu näkyville julkisen keskustelun aiheeksi. Yksi syrjäytymisen käsittelyn tunnusmerkkisiä piirteitä on se, ettei itse syrjäytyneille anneta ääntä. Syrjäytymisestä keskustelevat sen sijaan poliittinen ja taloudellinen eliitti, tutkijat ja rivikansalaiset.

Kun kyseessä on syrjäytymisen aiheutuminen, predikaatit luonnehtivat hyvin yksiselitteistä kausaalisuhdetta subjektin ja syrjäytymistä aikaansaannoksena tai seurauksena luonnehtivan objektin välille. Vaikka diskurssin piirissä ei esiinny yhtään nollapersoonaa- tai passiivitapausta, ovat ilmipannut subjektit tarkoitteiltaan laveita viitaten eri poliittisiin päättäjiä ja viranomaisiin hyvin yleisellä tasolla. Diskurssissa ei muodostukaan yhtään yksittäistä aihepiiriä, joka keräisi puoleensa merkittävää määrää samankaltaisiin tarkoitteisiin viittaavia, syrjäytymisen aiheutumista selittäviä subjekteja. Tämä on yllättävää siinä valossa, kuinka yksimielisiä lehtiteksteissä ollaan syrjäytymisen vaarallisuudesta ja haitallisuudesta. Diskurssin piirissä toistuva partitiiviobjektin käyttö luo puolestaan sekä implisiittistä vaatimusta aspektiltaan rajaamattoman syrjäytymisen aiheutumisen katkaisemisesta että syrjäytymisen määrästä vallitsevasta kvantitatiivisesta epämääräisyydestä.

Adverbiaalitäydennyksenä toimivan lausekkeen edussanana *syrjäytyminen* on yhteensä 59 tapauksessa. Näistä esiintymistä yli puolet ovat osa diskurssia, jossa jokin asiointitila tai olio aikaansaa syrjäytymistä tai johtaa syrjäytymiseen. Diskurssin piirissä käytetyt predikaatit loiventavat rajanvetoa syrjäytyneiden ja ei-syrjäytyneiden välillä, kun kirjoittajat liittävät syrjäytymiseen sekä ajallisen ulottuvuuden että dynaamisuuden merkityksiä. Siinä missä predikaatit muodostavat hyvin yhtenäisen kokonaisuuden, jakaantuvat diskurssin subjektit kahtia yksilöstä riippumattomiin, ulkopuolisiin sekä yksilölähtöisiin syrjäytymisen syihin. Merkittävimpiä ulkoisia syitä ovat yhteiskunnan rakenteelliset ongelmat, eriarvoistava politiikka sekä yksilön lähipiiristä saaman tuen puute. Edes yksilötasolla suurin osa kirjoittajista ei kritisoi yksittäisiä ihmisiä, vaan kiinnittää huomion joko yksilön oman päättäväisyyden ulkopuolisiin biologisiin ja neurologisiin syihin tai nostaa lauseen teemapaikalle subjektiksi haitallisen toiminnan, ei itse syrjäytynyttä.

Toinen *syrjäytymisen* adverbiaalitäydennyksenä esille nostama diskurssi koskee syrjäytymiseen puuttumista sekä syrjäytymisen käsittelyä. Jo objektien analyysin yhteydessä mainittujen neutraalia mentaalista prosessointia kuvaavien predikaattien rinnalla diskurssissa korostuu vaatimus puuttua syrjäytymisen ilmiöön. Vain hiukan yli yhdessä kolmasosassa diskurssin esiintymistä on ilmipantua subjekti, joista valtaosa linkittyy politiikkaan ja poliittisiin vaikuttajiin. Sen sijaan lähes kaksi kolmasosaa esiintymistä ei sisällä ilmipantua subjektiä. Valtaosa diskurssin piirissä esiintyvistä passiivilauseista hämärtää syrjäytymisestä keskustelevat tahot epämääräisiksi, mikä antaa kirjoittajille hyvin vapaat kädet luonnehtia syrjäytymiskeskustelun laatua ja määrää.

Viimeinen analyysiosioni koski *syrjäytymisen* edussanana saamia määritteitä. Aineistossani 253 tapauksessa *syrjäytyminen* saa substantiivilausekkeen edussanana vähintään yhden etu- tai jälkimääritteen. Määritteet nostavat aineistossa esille sen, ettei syrjäytyminen ole koko väestöä kokonaisvaltaisesti koskettava ilmiö, vaan se koskee tiettyjä ihmisryhmiä, elämänalueita ja yhteiskunnan rakenteita. Selkeästi merkittävin osa määritteistä liittyy merkitykseltään nuoruuden ikävaiheeseen. Suurin osa kirjoittajista viittaa nuoriin ja nuorisoon geneerisesti yksilöimättä huolen kohteeksi juuri tiettyä nuorten erityisryhmää. Lehtitekstit muodostavatkin vahvasti sukupolvettunutta käsitystä syrjäytymisestä: syrjäytyneet nähdään kirjoittajasta ja lukijoista erillisenä ”heidän nuorten sukupolvena”. Tämä voi tulkita korostavan joko sukupolvien välistä vastakkainasettelua tai huolta uuden sukupolven tulevaisuudesta. Nuorien lisäksi syrjäytyminen kohdistuu lapsiin. Aineistossa nousee esille termiytynyt ”lasten ja nuorten” syrjäytymisen käsite. Tämä käsite laajentaa syrjäytymiseen yleisesti liitetyn ikävaiheen pituutta merkittävästi. Yllättävää on, että lapset esiintyvät itsenäisinä määritteinä vain muutamaan otteeseen aineistossa.

Syrjäytymisen laatua koskevat määritteet sisältävät merkityksiä syrjäytymisen määrällisestä kasvusta, syrjäytymisen alkamisesta sekä syrjäytymisen vakavuuden asteesta. Erityisesti jälkimmäisten tapausten vähäisyys koko aineistossa korostaa jo aikaisempienkin analyysiosioden yhteydessä esittämäni havaintoa siitä, että syrjäytymisdiskurssit homogenisoivat virheellisesti eri tavoin ja eri yhteyksissä syrjäytyneiksi nimitettyjä yksilöitä yhdeksi ja yhtenäiseksi ihmisjoukoksi.

Kolmas merkittävä määritteiden kokonaisuus käsittelee koulua, koulutusta sekä työelämää. Näistä koulu ja koulutus kohdistavat huomion erityisesti nuorten syrjäytymiseen, kun taas työelämän kohdalla syrjäytyneiden joukko on moninaisempi. Linkki koulutusmaailman ja työelämän välillä on selvä: koulutus määrittää yksilön sijoittumisen työelämän kentällä yhteiskunnan eri tehtäviin.

Yhteiskuntaan viittaavat määritteet korostavat syrjäytyneiden joutumista yhteiskunnan ulkopuolelle. Tässä diskurssissa luodaan mielikuvaa kirjoittajan ja lukijoiden jakamasta kuvitteellisesta keskuksesta, jonka ulkopuolelle syrjäytyneet ovat joutuneet. Syrjäytymisen sosiaalista puolta koskevat määritteet käsittelevät puolestaan yksilöiden sosiaalisten suhteiden puutetta niin konkreettisena yksinäisyyden tunteena kuin materiaalisesta deprivatiosta erotettuna tilana. Myös köyhyys linkitetään määritteiden avulla syrjäytymiseen, mutta vain vähäisissä määrin. Tämä voi viestiä siitä, että syrjäytyminen on alkanut toimia osittain köyhyyden kattokäsitteenä.

Yllättävää on, että vain kymmenen määritettä sukupuolittaa eksplisiittisesti syrjäytymistä. Vielä yllättävämpää on se, että näistä vähäisistä esiintymistä suurin osa koskee naisten syrjäytymistä toisin kuin sosiaalitieteellinen syrjäytymistutkimus antaisi olettaa. On mahdollista,

että syrjäytymisen kysymys on muuttunut sukupuolittuneesta miehiä koskevasta syrjäytymisestä sukupolvettuneeseen nuoria koskevaan syrjäytymiseen. Muita määritteistä nousseita diskursseja olivat vähemmistöjen, elottoman ja kenen tahansa syrjäytyminen sekä syrjäytymisen periytyminen.

Kaikkien *syrjäytymisen* syntaktisten roolien ja lekseemin saamien määritteiden perusteella voidaan siis tiivistää, että syrjäytymistä pidetään erityisesti nuoria koskevana ilmiönä, joka on vaaraksi ja haitaksi yhteiskunnalle. Huolimatta syrjäytymiseen latautuneista negatiivisista merkityksistä vain harva kirjoittaja syylistää syrjäytymisestä itse syrjäytyneitä. Syrjäytyneiksi nimitetyille haitallista on sen sijaan se, että syrjäytyminen hahmotetaan binaarisena tilana, jonka piirissä yksilö on joko täysin tai ei ollenkaan. Ilmiön nähdään alkavan, lisääntyvän ja vähentyvän vain laajojen ihmisjoukkojen piirissä, jolloin syrjäytymisdiskursseissa ei huomioida syrjäytymisessä tapahtuneita muutoksia yksilötasolla. Vaikka diskurssit korostavat syrjäytymisen ehkäisyä, ei syrjäytymisestä uskota päästävän eroon kokonaisuudessaan. Samalla tavoin syrjäytymisen ehkäisykeinoista ei vallitse kovinkaan suurta yksimielisyyttä. Tästä huolimatta syrjäytymisen keskeisinä ehkäisijöinä korostuvat poliitikot, poliittiset toimijat ja muut yhteiskunnallisesti merkittävät päättäjät. Syrjäytymisen nähdään olevan yleinen ja toistuva julkisen keskustelun aihe, mutta tämän keskustelun kävijät ja foorumi eivät useinkaan tarkennu.

4.2 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA JA JATKOTUTKIMUSIDEOITA

Tutkielmani tarkoitus on ollut vastata kysymyksiin siitä, miten syrjäytymisdiskurssit Helsingin Sanomissa muodostuvat, millaisia toimijoita, toimintaa ja prosesseja niissä nostetaan esille sekä millaisilla tahoilla on valta määritellä diskurssien sisältöä ja suuntaa. Päästäkseni käsiksi näihin kysymyksiin olen kohdistanut kaksi täyttä kalenterivuotta käsittävään aineistooni hyvin monta erilaista analyttistä tulokulmaa. Siinä missä *syrjäytyminen*-lekseemin eri syntaktisia rooleja ja määritteitä koskevat analyysit ovat rikastuttaneet käsitystäni syrjäytymisdiskursseista, ovat niiden piirissä käsitelämäni esiintymät olleet määrällisesti usein varsin pieniä. Tästä syystä olen joutunut tekemään yleistyksiä ajoittain hyvin rajallisten tapausmäärien pohjalta. Tutkimuksen alkuvaiheessa jouduinkin miettimään, valitsenko enemmän kollokaatio- ja korpustutkimusta vastaavan kvantitatiivisemmän otteen vai lähilukua korostavan kvalitatiivisemmän näkökulman. Päädyin jälkimmäiseen vaihtoehtoon siksi, että aineistoon tutustuessani huomasin, että esimerkiksi vain yhteen syntaktiseen rooliin keskittyminen jättäisi pois paljon arvokasta tietoa syrjäytymisestä

käydystä keskustelusta. Toisaalta useiden näkökulmien rinnakkainen kuljettaminen vaati minua pitämään aineistoani pienempänä kuin kvantitatiivisempi tutkimusote olisi mahdollistanut.

Kielentutkimuksen piirissä on aika ajoin aktualisoitunut kysymys siitä, mikä on kielentutkijan rooli suhteessa yhteiskunnallisiin aiheisiin. Olen seurannut omassa tutkimustyössäni kriittisen kielentutkimuksen korostamaa monitieteisyyden ideaalia, jossa olennaisempaa on saada tietoa tutkittavista ilmiöistä kuin pidättäytyä tyystin tietyn tieteenalan teorioissa ja metodeissa. (ks. Heikkinen 1999: 30, 75–76.) Tästä syystä tutkimuksessani tekstiaineisto ja lingvistinen analyysi keskustelevat toistuvasti yhteiskunta- ja sosiaalitieteellisen tutkimuksen kanssa. Samalla olen tuonut läpinäkyvästi esiin niitä periaatteita, joihin tulkintani pohjautuvat. Pidän lähestymistapaani oikeutettuna, sillä syrjäytymistä tai yhteiskuntaa ei sosiaalisen konstruktionismin näkemyksestä voi sinänsä tutkia, vaan niitä on aina lähestyttävä epäsuorasti, esimerkiksi juuri teksteistä käsin (ks. Helne 2002: 15).

Siinä missä pro gradu -tutkielmani on keskittynyt vain yhden lekseemin ympärille, olisi kriittistä analyysiä mahdollista laajentaa käsittelemään myös muuta syrjäytymistä koskettavaa sanastoa. Esimerkiksi *syrjäytyä*-verbi ja *syrjäytynyt*-partisiippi tarjoaisivat syntaktisilta ominaisuuksiltaan aivan uudenlaisen näkökulman syrjäytymisestä konstruoituihin merkityksiin ja diskursseihin. Toinen mahdollisuus olisi myös kasvattaa tutkittavan aineiston määrää niin, että tutkimuksessa päästäisiin käsiksi tarkempaan määrälliseen tietoon syrjäytymisen yhteydessä esiintyvistä erilaisista kollokaateista. Samalla tavoin tutkittavia tekstilähteitä voisi olla Helsingin Sanomien rinnalla useampia, jolloin mahdolliset erot ja yhtäläisyydet syrjäytymisdiskursseissa eri tiedotuskanavien välillä nousisivat esiin.

LÄHTEET

- ABRAHAMSSON, PETER 1996: *Social Exclusion in Europe: Old Wine in New Bottles?* – Družboslovne razprave: XI 19–29 s. 119–136.
- ALATUPA, SAIJA – KARPPINEN, KRISTER – KELITKANGAS-JÄRVINEN, LIISA – SAVIOJA, HANNELE 2007: *Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta?* Sitran raportteja 75. Helsinki: Sitra.
- AUGOUSTINOS, MARTHA – REYNOLDS, KATHERINE JANE 2001: *Understanding Prejudice, Racism, and Social Conflict*. London: SAGE Publications.
- AUSTIN, J.L. 1962: *How to do things with words : the William James lectures delivered at Harvard University in 1955*. Oxford: Clarendon Press.
- BAKER, PAUL – ELLECE, SIBONILE 2010: *Key Terms in Discourse Analysis*. London: Continuum International Publishing.
- BHALLA, A. S. – LAPEYRE, FREDERIC 2004: *Poverty and Exclusion in a Global World*. Gordonsville: Palgrave Macmillan.
- BLOMQVIST, OUTI 1996: Mustien on määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden. Pakolaiset suomalaisissa sanomalehdissä. – Jyrki Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia. Kirjoituksia kielestä ja vallasta julkisessa kielenkäytössä. Kieli 9*. s. 131–150. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- BOYUM, DAVID – REUTER, PETER 2001: Reflections on Drug Policy and Social Policy. – Philip B. Heymann & William N. Brownsberger (toim.), *Drug Addiction and Drug Policy: The Struggle to Control Dependence* s. 239–264. Cambridge: Harvard University Press.
- BROCK, STUART – MARES, EDWIN 2007: *Realism and Anti-Realism*. Durham: Acumen.
- BURR, VIVIEN 1995: *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- BUTLER, CHRISTOPHER S. 2003: *Structure and Function – A Guide to Three Major Structural-Functional Theories. Part 1: Approaches to the simplex clause*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- CHANEY, DAVID 2002: *Cultural Change and Everyday Life*. Gordonsville: Palgrave MacMillan.
- CHRISTIE, FRANCIS – MARTIN, J.R. 2009: *Language, Knowledge and Pedagogy: Functional Linguistic and Sociological Perspectives*. London: Continuum International Publishing.
- COHEN, STAN 1972: *Folk Devils and Moral Panics: the Creation of the Mods and Rockers*. London: MacGibbon & Kee.

- CONRAD, PETER 2007: *Medicalization of Society: On the Transformation of Human Conditions into Treatable Disorders*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- CRUSE, D. ALAN – CROFT, WILLIAM 2004: *Cognitive Linguistics*. West Nyack: Cambridge University Press.
- DEELY, JOHN 2009: *Semiotics, Communication and Cognition: Purely Objective Reality*. Berliini: Mouton de Gruyter.
- DEIGNAN, ALICE 2005: *Metaphor and Corpus Linguistics*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- DEMARTINO, GEORGE 1999: *Global Economy, Global Justice: Theoretical and Policy Alternatives to Neoliberalism*. London: Routledge.
- VAN DIJK, TEUN A. 1985: Introduction: Discourse Analysis as a New Cross-Discipline. – Teun A. van Dijk (toim.), *Handbook of Discourse Analysis. Volume 1: Disciplines of Discourse* s. 1–10. London: Academic Press.
- 1986: *Racism and the Press*. London: Arnold.
- 2001: Critical Discourse Analysis. – Deborah Schiffrin, Deborah Tannen & Heidi E. Hamilton (toim.), *The Handbook of Discourse Analysis* s. 352–371. Malden: Blackwell Publishers Ltd.
- VAN DIJK, TEUN A. (TOIM.) 1991: *Communicating racism. Ethnic prejudice in thought and talk*. California: Sage Publications, Inc.
- EAGLETON, TERRY 1991: *Ideology. An Introduction*. London. Verso.
- EHDOTUKSET SYRJÄYTYMISEN VASTAISISTA TOIMISTA 1999. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1994: *LANGUAGE AND POWER*. HARLOW: LONGMAN.
- 1999: *Critical Discourse Analysis: the critical study of language*. London: Longman.
- 2010: *Critical Discourse Analysis: the critical study of language (2nd edition)*. Harlow: Pearson Education.
- FAWCETT, ROBIN P. 2008: *Equinox Textbooks and Surveys in Linguistics: Invitation to Systemic Functional Linguistics Through the Cardiff Grammar: An Extension and Simplification of Halliday's Systemic Functional Grammar (3rd Edition)*. London: Equinox Publishing Ltd.
- FIRTH, JOHN RUPERT 1957: *Papers in Linguistics 1934-51*. London: Oxford University Press.
- FOWLER, ROGER 1986: *Linguistic Criticism*. Oxford: Oxford University Press.

- 1991: *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- GIBBS, RAYMOND W. JR. 2010: The wonderful, chaotic, creative, heroic, challenging world of Researching and Applying Metaphor. – Graham Low, Zazie Todd & Alice Deignan (toim.), *Researching and Applying Metaphor in the Real World*. s. 1–18. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- HALLERÖD, BJÖRN – HEIKKILÄ, MATTI 1999: Poverty and Social Exclusion in the Nordic Countries. – Mikko Kautto, Matti Heikkilä, Bjørn Hvinden, Staffan Marklund & Niels Ploug (toim.), *Nordic Social Policy. Changing Welfare States*. s. 185–214. London: Routledge.
- HALLIDAY, M.A.K. 1987: *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. London: Arnold.
- HALLIDAY, M.A.K. – WEBSTER, JONATHAN J. 2003: *On Language and Linguistics*. London: Continuum International Publishing.
- HASER, VERENA 2011: *Topics in English Linguistics: Metaphor, Metonymy, and Experientialist Philosophy: Challenging Cognitive Semantics*. München: Walter de Gruyter.
- HAWKES, DAVID 1996: *Ideology*. Florence, USA: Routledge.
- HEIKKILÄ, MATTI 1990: *Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puutteiden kasautumisesta Suomessa*. Sosiaalihuoltolain julkaisuja 8/1990. Helsinki.
- 2000: Syrjäytymisen tutkimus 1990-luvulla. – Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen, *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros* s.167–181. Helsinki: Gaudeamus.
- HEIKKINEN, VESA 1999: *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- 2007: *Kielen voima*. Gaudeamus: Helsinki.
- HELNE, TUULA 1994: Erään muodin tarina – 1980-luvun suomalaisesta syrjäytymiskeskustelusta. – Matti heikkilä & Kari Vähätalo (toim.), *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos* s. 32–50. Helsinki: Gaudeamus.
- 2002: *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Stakesin tutkimuksia 123. Helsinki: Stakes.
- HELNE, TUULA – KARISTO, ANTTI 1992: Syrjäytymisen ongelma. – Olavi Riihinen (toim.), *Sosiaalipolitiikka 2017: näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen* s. 577–600. Porvoo: WSOY.

- HUNSTON, SUSAN 2009: *Semantic prosody revisited*. – Rosamund Moon (toim.), *Words, Grammar, Text: Revisiting the Work of John Sinclair* s. 85–103. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- IKOLA, OSMO (TOIM.) 1991: *Nykysuomen käsikirja*. Espoo: Weilin+Göös.
- JANTUNEN, JARMO HARRI 2004: *Synonymia ja käännössuomi. Korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännöskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- JOKINEN, ARJA – JUHILA, KIRSI – SUONINEN, EERO 1993: Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset* s. 17–47. Tampere: Vastapaino.
- JUHILA, KIRSI – SUONINEN, EERO 1999: 8. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* s.233–252. Tampere: Vastapaino.
- JYRKÄMÄ, JYRKI – NIKANDER, PIRJO 2006: Ikäsyryntä, ageismi. – Outi Lepola & Susan Villa (toim.), *Syryntä Suomessa 2006* s. 181–218. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- KAJANOJA, JOUKO 2000: Syryntymisen hinta. – Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.), *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros* s. 233–249. Gaudeamus: Helsinki.
- KANSALAISSBAROMETRI 2009 = Siltaniemi, Aki – Perälähti, Anne – Eronen, Anne – Särkelä, Riitta – Londén, Pia 2009: *Kansalaisbarometri 2009*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- KIVELÄ, SUVI – AHOLA, SAKARI 2007: *Elämää nivelvaiheissa. Nuorten syryntyminen ja sen ehkäisy*. Turun yliopisto, koulutussosiologian tutkimuskeskus.
- KUULA, RITVA 2000: *Syryntymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa. Koulu ja nuorten syryntyminen*. Kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 61. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- KÖVECSÉS, ZOLTÁN 2002: *Metaphor: A Practical Introduction*. Cary: Oxford University Press.
- LEHTONEN, HELEENA (TOIM.) 2008: *Sytykkeitä syryntymisen ehkäisemiseen*. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto, opettajankoulutuslaitos.
- MATHESON, DONALD M. 2005: *Media Discourses*. Berkshire: McGraw-Hill Professional Publishing.
- MATHIESSEN, CHRISTIAN – TERUYA, KAZUHIRO – LAM, MARVIN 2010: *Key Terms in Systemic Functional Linguistics*. London: Continuum International Publishing.
- MULLER, CORNELIA 2008: *Metaphors Dead and Alive, Sleeping and Waking: A Dynamic View*. Chicago: University of Chicago Press.
- MYRSKYLÄ, PEKKA 2011: *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja.

- NERLICH, BRIGITTE – CLARKE, DAVID D. 1996: *Language, Action and Context*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- PARKER, IAN 1992: *Discourse dynamics: critical analysis for social and individual psychology*. London: Routledge.
- PASO, EIJA 2007: *Työkyky merkitsee. Työkyvyn merkityksen ja maailman rakentuminen lehtiteksteissä*. Oulu: Oulun yliopisto.
- PENNINGTON, DONALD C. 2000: *Social Cognition*. London: Routledge.
- PIETIKÄINEN, SARI 2000: Kriittinen diskurssintutkimus. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh, *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 191–217. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- PURHONEN, SEMI 2005: Sukupolvikokemukset, sukupolvitietoisuus ja eliitti: sukupolvien ”ongelma” suurten ikäluokkien elämäntarinoissa. – Antti Karisto (toim.), *Suuret ikäluokat* s. 222–269. Tampere: Vastapaino.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisyryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampere University Press.
- RAUNIO, KYÖSTI 1995: *Sosiaalipolitiikan lähtökohdat*. Tampere: Gaudeamus.
- 2000: *Sosiaalityö murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- 2006: *Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- RIIHIMÄKI, ANNE – RONKAINEN, LIISA 2010: *Nuorten syrjäytyminen aikuissosiaalityön teksteissä*. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- RITAKALLIO, VELI-MATTI 1992: Onko olemassa lääkkeitä syrjäytyneiden auttamiseen? – Ismo Söderling, Katja Forssén ja Heikki Suhonen, *Sosiaalityö taitekohdassa?* s. 25–40. Turku: Opetussosiaalikeskuksen julkaisuja.
- 1994: Köyhyyden muuttunut kuva Suomessa 1960–1990. – Matti heikkilä & Kari Vähätalo (toim.), *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos* s. 169–190. Helsinki: Gaudeamus.
- ROPER, JULIET – GANESH, SHIV – INKSON, KERR 2010: *Neoliberalism and knowledge interests in boundaryless careers discourse*. – Work, employment and society 24 s. 661–679.
- RÖNKÄ, ANNA 1994: Nuoren aikuisen sosiaalinen selviytyminen. – Matti heikkilä & Kari Vähätalo (toim.), *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos* s. 149–168. Helsinki: Gaudeamus.
- SEARLE, JOHN R. 2001: How Performatives work. – Daniel Vanderveken & Susumu Kubo, *Essays in Speech Act Theory* s. 85–108. Amsterdam, NL: John Benjamins Publishing Company.
- SETÄLÄ, E.N. 1960: *Suomen kielen lauseoppi*. Helsinki: Otava.

- SILVER, HILARY 1994: *Social exclusion and solidarity: Three paradigms*. – International Labour Review: Vol. 133, No. 5–6 s. 531–578.
- SPANSWICK, MARYAM 2003: Access to Healthcare: Vulnerable Groups in Society. – John Costello & Monica Haggart (toim.), *Public Health and Society* s. 83–99. Gordonsville: Palgrave Macmillan.
- Suoninen, EERO 1999: Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* s.17–36. Tampere: Vastapaino.
- STUBBS, MICHAEL 2001: *Words and Phrases. Corpus Studies of Lexical Semantics*. Blackwell: Oxford.
- TARVAINEN, KALEVI 1977: *Dependenssikielioppi*. Gaudeamus: Helsinki.
- TOGNINI-BONELLI, ELENA 2001: *Studies in Corpus Linguistics, Volume 6: Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- WALSH, KATHERINE CRAMER 2010: *Talking About Politics: Informal Groups and Social Identity in American Life*. University of Chicago Press: Chicago.
- VALTONEN, SANNA 1998: Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. – Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliaverronen (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan* s. 93–121. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- WARREN, SCOTT 2008: *Emergence of Dialectical Theory: Philosophy and Political Inquiry*. Chicago: University of Chicago Press.
- VIRTANEN, ANNUKKA – HAUTALUOMA, MARJA (TOIM.) 2007: *Kadonneet ja pudonneet: syrjäytymisen sietämätön raskaus*. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys.
- WODAK, RUTH – MEYER, MICHAEL 2002: *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: SAGE Publications Inc.
- VÄÄRÄLÄ, REIJO 2000: Tarvitseeko Suomi syrjäytymisen vastaista ohjelmaa? – Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen, *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros* s.167–181. Helsinki: Gaudeamus.

VERKKOLÄHTEET

LEVIKIN TARKASTUS OY 2012A: *Levikkitilastot. Tuoreimmat tarkastukset.*

<http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tilastot/Tuoreimmat.pdf/> (3.12.2012).

2012B: *KMT Lukija syyskuu 2012 tiedote.*

http://www.levikintarkastus.fi/mediatutkimus/KMT_lukijatiedote_%20syyskuu_2012.pdf/
(3.12.2012).

MYRSKYLÄ, PEKKA 2012: *Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* – EVA analyysi no 19.

<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf/> (18.11.2012).

SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY JA VÄHENTÄMINEN -TYÖRYHMÄ 2009: *Syrjäytymisen ehkäisy ja*

vähentäminen -työryhmän raportti. – Helsingin kaupungin hallintokeskus, turvallisuus- ja valmiusosasto.

www.hel2.fi/ajankohtaista/Syrj%C3%A4ytymisen_ehk%C3%A4isy_ja_v%C3%A4hent%C3%A4minen.pdf/ (19.3.2013).

TURVALLINEN KAUPUNKI = Turvallinen kaupunki -verkkosivusto.

<http://www.turvallinenkaupunki.fi/turvallisuusteemat/sosiaalisesti-turvallinen-elinymparisto/taustatietoa/syrjaytyminen> (19.3.2013).

VALTIONEUVOSTON KANSLIA 2011: *Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma.*

<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf/> (17.11.2012).

VISK = AULI HAKULINEN, MARIA VILKUNA, RIITTA KORHONEN, VESA KOIVISTO, TARJA RIITTA

HEINONEN JA IRJA ALHO 2004: *ISO SUOMEN KIELIOPPI.* HELSINKI: SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA. VERKKOVERSIO, VIITATTU 16.3.2013. SAATAVISSA: [HTTP://SCRIPTA.KOTUS.FI/VISK](http://scripta.kotus.fi/visk)
URN:ISBN:978-952-5446-35-7

YLE A2 TEEMA 2012: *Syrjäytyneet nuoret -ilta.* <http://areena.yle.fi/tv/1715294/> (1.12.2012).

YLE UUTISET 2012: *Niinistön nettikampanja närkästyttää nuoria.*

http://yle.fi/uutiset/niiniston_netтикampanja_narkastyttaa_nuoria/6257299/ (17.11.2012).